

GÜVENLİK

ÇALIŞMALARI DERGİSİ

Turkish Journal of Security Studies

ISSN: 2148-6166 Cilt / Volume: 23 Sayı / Issue: 1 Yıl / Year: 2021

Gözde Turan

**Uluslararası Hukukta Güvenlik Söylemleri:
Uluslararası İlişkiler Teorileri İle Kesişen Düzlemler**

Fulya Şen, Hülya Taş

Azerbaycan-Ermenistan Çatışmalarına İlişkin Haber Söylemlerinin Analizi

İpek Ferihanaz Keskin, Oğuzhan Yanarışık

Suriye Göç Krizi Hakkında Güvenlik Endişeleri: Türkiye ve AB Ülkeleri Karşılaştırması

Arzu Altın Yavuz, Murat Karacasu, Barış Ergül

**Identifying the Factors Affecting the Choice of Advanced Driving
Education in the Context of Traffic Security**

Emre Kalay

Üçüncü Dünya' nın Ekonomik Güvenliği: "Eşitsiz Mübadele"den "Adil Ticaret"e

Esra Çetinöz

Bir Uzmanlık Alanı Olarak Polis Psikolojisi

İbrahim Kumek

**Küçük Devletlerin Statü Arayışlarının Bir Göstergesi Olarak Uluslararası Askeri
Operasyonlarda Yer Almaları: İsveç, Norveç ve Danimarka Örneği**

GÜVENLİK
ÇALIŞMALARI DERGİSİ
Turkish Journal of Security Studies

ISSN: 2148-6166 | Cilt/Volume: 23 | Sayı/Issue: 1 | Haziran/June: 2021

GÜVENLİK

ÇALIŞMALARI DERGİSİ

Turkish Journal of Security Studies

ISSN: 2148-6166 • Yıl/Year: 23 • Cilt/Volume: 23 • Sayı/Issue: 1 • Haziran/June 2021

Yayın Sahibi / Owned by

Polis Akademisi Başkanlığı Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü adına

İmtiyaz Sahibi / Published by

Prof. Dr. Yılmaz ÇOLAK, Polis Akademisi Başkanı

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Managing Editor

Murat ÇELİK, 2. Sınıf Emniyet Müdürü

Yayın Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. Ahmet Kemal BAYRAM, Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Ahmet UYSAL, İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. Ali BALCI, Sakarya Üniversitesi

Prof. Dr. Ali Resul USUL, Medipol Üniversitesi

Prof. Dr. Alim YILMAZ, Medeniyet Üniversitesi

Prof. Dr. Bayram Ali SONER, Polis Akademisi

Prof. Dr. Birol AKGÜN, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Prof. Dr. Hamit Emrah BERİŞ, Polis Akademisi

Prof. Dr. İbrahim DURSUN, Polis Akademisi

Prof. Dr. Mehmet Akif KİREÇCİ, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Prof. Dr. Mehmet ŞAHİN, Polis Akademisi

Prof. Dr. Mesut ÖZCAN, Diplomasi Akademisi

Prof. Dr. Murat OKÇU, Süleyman Demirel Üniversitesi

Prof. Dr. Murat ÖNDER, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Prof. Dr. Orçun İMGA, Polis Akademisi

Prof. Dr. Sıtkı YILDIZ, Kırıkkale Üniversitesi

Prof. Dr. Şule TOKTAŞ, Polis Akademisi

Doç. Dr. Coşkun TAŞTAN, Polis Akademisi

Doç. Dr. Ufuk AYHAN, Polis Akademisi

Dr. Anselmo del Moral TORRES, Centro Universitario de la Guardia Civil

Dr. Vince VARİ, Macaristan Ulusal Kamu Üniversitesi

Danışma Kurulu / Advisory Board

Prof. Dr. Ahmet İÇDUYGU, Koç Üniversitesi

Prof. Dr. Ali BİRİNCİ, Polis Akademisi, Emekli

Prof. Dr. Eyüp G. İSPİR, Emeritus, Ankara

Prof. Dr. Kemal GÖRMEZ, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Martha CRENSHAW, Stanford University

Prof. Dr. Musa Mohammed MAHMOUD, National Ribat University

Prof. Dr. Nigel FIELDING, University of Surrey

Prof. Dr. Omar ASHOUR, University of Exeter

Prof. Dr. Onur Ender ASLAN, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Prof. Dr. Ruşen KELEŞ, Ankara Üniversitesi

Doç. Dr. Jaishankar GANAPATHY, Norwegian Police University

Dr. Szabolcs MATYAS, Macaristan Ulusal Kamu Üniversitesi

Baş Editör	: Dr. Oğuzhan YANARIŞIK
Alan Editörleri	: Dr. Yakup ŞAHİN, Dr. Hakan KIYICI
Yayın Asistanı	: Arş. Gör. Orhan ÇİFÇİ
Türkçe Dil Editörü	: Öğr. Gör. Durmuş BEYAZIT
İngilizce Dil Editörü	: Öğr. Gör. Zehra Aysun TÜMER
Sekreteryaya / Secretary	: Barış ZAFRAK - Yusuf DENİZ
Tasarım / Design	: Erhan ÖRÜN

Her hakkı saklıdır. © Güvenlik Çalışmaları Dergisi yılda iki kez yayınlanan yaygın süreli bir yayındır. Hakemli akademik bir dergi olan Güvenlik Çalışmaları Dergisi'nde yayınlanan makalelerdeki görüş ve düşünceler yazarların kendi kişisel görüşleri olup, hiçbir şekilde Polis Akademisinin veya Emniyet Genel Müdürlüğü'nün görüşlerini ifade etmez. Makaleler sadece dergiye referans verilerek akademik amaçla kullanılabilir.

Güvenlik Çalışmaları Dergisi, **ULAKBİM TR Dizin**, Index Copernicus, Akademia Sosyal Bilimler İndeksi (ASOS Index) ve Eurasian Scientific Journal Index'te yer almaktadır.

Yönetim Yeri Adresi / For Correspondence: Polis Akademisi Başkanlığı, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü, Necatibey Cad: 108, 06580 Anıttepe - Çankaya - Ankara / TÜRKİYE Tel: +90 (312) 462 90 43 E-posta: guvenlikcalismalari@pa.edu.tr

Baskı: Polis Akademisi Başkanlığı Basım ve Yayım Şube Müdürlüğü Fatih Sultan Mehmet Bulvarı No:218, 06200 Yenimahalle, Ankara Sertifika No: 45724

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Editörden.....1

Makaleler

Gözde Turan

Uluslararası Hukukta Güvenlik Söylemleri: Uluslararası İlişkiler Teorileri İle Kesişen Düzlemler.....4

Security Discourses in International Law: Intersecting Planes With International Relations Theories

A. Fulya Şen, Hülya Taş

Azerbaycan-Ermenistan Çatışmalarına İlişkin Haber Söylemlerinin Analizi.....26

Analysis of News Discourses on the Azerbaijan-Armenia Conflicts

İpek Ferihanaz Keskin, Oğuzhan Yanarışık

Suriye Göç Krizi Hakkında Güvenlik Endişeleri: Türkiye ve AB Ülkeleri Karşılaştırması.....54

Security Concerns about Syrian Migrant Crisis: Comparison of Turkey and EU Countries

Arzu Altın Yavuz, Murat Karacasu, Barış Ergül

Identifying the Factors Affecting the Choice of Advanced Driving Education in the Context of Traffic Security.....71

Trafik Güvenliği Bağlamında İleri Sürücü Eğitimi Tercihini Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi

Emre Kalay

Üçüncü Dünya'nın Ekonomik Güvenliği: "Eşitsiz Mübadele"den "Adil Ticaret"e.....91

Economic Security of the Third World: From "Unequal Exchange" to "Fair Trade"

Esra Çetinöz

Bir Uzmanlık Alanı Olarak Polis Psikolojisi.....106

Police Psychology as a Field of Expertise

İbrahim Kumek

Küçük Devletlerin Statü Arayışlarının Bir Göstergesi Olarak Uluslararası Askeri Operasyonlarda Yer Almaları: İsveç, Norveç ve Danimarka Örneği.....128

The Participation of Small States in International Military Operations as an Indicator of Status-Seeking: The Example of Sweden, Norway and Denmark

Editörden

Güvenlik Çalışmaları Dergisi'nin 23. Cilt birinci sayısını kapsamlı bir içerikle okuyucuya sunuyoruz. Derginin bu sayısında, altısı Türkçe biri İngilizce olmak üzere toplam yedi makale yer almaktadır.

Sayının ilk makalesi olan “Uluslararası Hukukta Güvenlik Söylemleri: Uluslararası İlişkiler Teorileri İle Kesişen Düzlemler” başlıklı yazı Dr. Öğretim Üyesi Gözde Turan tarafından kaleme alınmıştır. Bahse konu makalede yazar, uluslararası hukuk alanındaki teorik yaklaşım farklılıklarının uluslararası ilişkiler teorilerindeki tartışmalarla ortak bir izdüşüme sahip olduğunu ifade etmektedir. Söz konusu izdüşüme ışık tutması açısından, çalışmasında sadece dönemselsel değil öne çıkan teorik perspektifler için de geçerli olan paralelliği, güvenlik söylemleri örneğinde ele almaktadır. Turan'ın da ifade ettiği üzere, uluslararası hukukun uluslararası ilişkiler teorileri ile ilişkisinin güvenlik söylemi üzerinden incelenmesi, sadece dönemler arasındaki fay hatlarını değil, kesişme noktalarını da açığa çıkaracaktır. Bu ilişki, sadece uluslararası hukuk teorilerinin değil aynı zamanda uluslararası ilişkiler teorilerinin de içinde geliştiği ve etkin olduğu çevre ile olan bağlarını güvenlik bağlamında ortaya koyması açısından önemlidir.

Sayının ikinci makalesi Prof. Dr. A. Fulya Şen ve Hülya Taş tarafından yazılan “Azerbaycan-Ermenistan Çatışmalarına İlişkin Haber Söylemlerinin Analizi” başlıklı yazıdır. Bahse konu yazıda, Temmuz-Ekim 2020 tarihleri arasında medyada yer alan Azerbaycan-Ermenistan çatışmalarının haber medyasında nasıl çerçvelendiği incelenmekte ve bu çatışmaların ardında olan egemenlik ve milliyetçilik anlayışının nasıl yeniden üretildiği analiz edilmektedir. van Dijk'ın eleştirel söylem çözümlemesinin kullanıldığı bu çalışmada, Azerbaycan-Ermenistan çatışma haberleri farklı ideolojik hatları temsil eden Hürriyet, Sabah, Cumhuriyet ve Sözcü gazetelerinin internet siteleri üzerinden incelenmektedir. Araştırma, medya söylemlerinin siyasal aktörlerin açıklamalarına dayandığı ve milliyetçilik ideolojisini yeniden ürettiği sonucuna ulaşmaktadır.

Bu sayıda yer alan üçüncü makale, İpek Ferihanaz Keskin ve Dr. Öğretim Üyesi Oğuzhan Yanarışık tarafından kaleme alınmıştır. “Suriye Göç Krizi Hakkında Güvenlik Endişeleri: Türkiye ve AB Ülkeleri Karşılaştırması” başlıklı çalışmanın temel amacı, bölgesel ve küresel bir sorun haline gelen Suriye Göç Krizini ortaya çıkardığı güvenlik endişeleri bakımından karşılaştırmalı bir şekilde incelemektir. Bu kapsamda, Avrupa Birliği'nde en fazla Suriyeli göçmen kabul etmiş üç ülke ile en az Suriyeli göçmen kabul etmiş üç ülke ve Türkiye olmak üzere üç farklı kategoride karşılaştırmalı bir analiz yapmaktır. Bu üç kategorideki aktörlerin Suriye Göç Krizi konusundaki tutumları ‘güvenlik endişeleri’ alt başlığında değerlendirilmektedir. Çalışmanın temel iddiası; göç krizinin, bu çalışmada ele alınan ülkelerin kendi içlerinde ve birbirleriyle ilişkilerinde değişimlere sebep

olduğu; söz konusu ülkelerde göçmenlere dair ‘güvenlik tehdidi’ algısının gerçek suç işleme istatistiklerine göre çok daha ileri boyutta olduğu şeklindedir.

Sayının dördüncü çalışması, Prof. Dr. Arzu Altın Yavuz, Prof. Dr. Murat Karacasu ve Araştırma Görevlisi Barış Ergül tarafından kaleme alınan “Identifying the Factors Affecting the Choice of Advanced Driving Education in the Context of Traffic Security (Trafik Güvenliği Bağlamında İleri Sürücü Eğitimi Tercihini Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi)” başlıklı yazıdır. Bahse konu çalışma, Türkiye’nin önemli şehirlerinden biri olan Eskişehir’de yapılmıştır. Öncelikle Eskişehir’deki sürücülerin trafik algısını oluşturan faktörler belirlenmeye çalışılmaktadır. Ardından ileri sürücü eğitimine ilişkin sürücü görüşlerinin bu faktörlerden nasıl etkilendiğinin modellenmesi üzerinde durulmaktadır. Modelleme için lojistik ve sağlam lojistik regresyon analizi yöntemleri kullanılmaktadır. Bu çalışmada, Eskişehir trafığına ve sosyo-kültürel yapısına bağlı olarak; trafik güvenliği, sürücü davranışları, sürücü kapasiteleri ve trafik algısını etkileyen faktörler belirlenmeye çalışılmaktadır.

Sayının beşinci makalesi olan “Üçüncü Dünyanın Ekonomik Güvenliği: Eşitsiz Mübadeleden Adil Ticarete” başlıklı yazı Dr. Öğretim Üyesi Emre Kalay tarafından kaleme alınmıştır. Bahse konu makalenin amacı serbest uluslararası ticaretin, az gelişmiş/gelişmekte olan ülkelerin aleyhine işlediği düşüncesinin ne gibi değişiklikler geçirdiğini kısaca göstermek ve son yıllarda yükselmekte olan “adil ticaret” trendinin az gelişmiş/gelişmekte olan ülkelerin ekonomik güvenliğini sağlamaya olumlu etki edip edemediğini tartışmaktır. Bu doğrultuda adil ticaret konusunda kapsamlı faaliyetler yürüten iki örgüt olan Uluslararası Adil Ticaret ve Dünya Adil Ticaret Örgütü’nün faaliyetlerine bakılmaktadır. Çalışmanın alana yapacağı katkıda en büyük pay, Türkçe yazılmış olmasındadır. Adil ticaret konusunda Türkçe kaynak oldukça kısıtlıdır ve bu konu hakkında Türkçe bir kaynak sağlama isteği çalışmanın ortaya çıkmasında önemli olmuştur.

Sayının altıncı makalesi Dr. Öğretim Üyesi Esra Çetinöz tarafından yazılan “Bir Uzmanlık Alanı Olarak Polis Psikolojisi” başlıklı yazıdır. Bahse konu çalışmanın amacı günümüze kadar dünyada polis psikolojisi konusunda gerçekleştirilen bilimsel araştırmaları gözden geçirip ortak bulgulardan yola çıkarak yapılan değerlendirme ile konunun emniyet teşkilatı, kolluk personeli ve iç güvenlik açısından önemine dikkat çekmek ve Türkiye’de bir uzmanlık alanı olarak polis psikolojisinin gelişmesine öncülük etmektir. Bu amaçla ve geniş bir alan olması nedeniyle çalışmanın çerçevesi polislerde iş stresi, iş doyumu ve tükenmişlik, çalışma saatleri ve uyku sorunu, aile ve ilişki sorunları ve polis intiharları konuları ile sınırlandırılmıştır. Bu çalışma, Türkiye’de bir uzmanlık alanı olarak polis psikolojisi konusunda yapılmış ilk araştırma olması açısından önem taşımaktadır.

Sayının son çalışması, İbrahim Kumek tarafından kaleme alınan “Küçük Devletlerin Statü Arayışlarının Bir Göstergesi Olarak Uluslararası Askeri Ope-

stasyonlarda Yer Almaları: İsviçre, Norveç ve Danimarka Örneği” başlıklı yazıdır. Bahse konu makalede, belirli kriterler dikkate alındığında küçük devletler olarak nitelendirilen İsviçre, Norveç ve Danimarka’nın BM, NATO ve ABD öncülüğündeki uluslararası askeri operasyonlarda yer alma motivasyonları sorgulanmaktadır. Uluslararası ilişkilerde giderek önem kazanmaya başlayan statü çalışmalarından yararlanarak, söz konusu devletlerin gerek uluslararası politikada gerekse büyük güçler nezdinde görünür olmak, fark edilmek, itibar kazanmak ve prestij elde etmek amacıyla oldukları iddia edilmektedir. Bu devletlerin karar vericilerinin ve üst düzey yetkililerinin resmî açıklamaları, ifadeleri ve bildirimleri dikkate alınarak, dış politika söylemleri ve pratikleri nitel yöntemle analiz edilmektedir. Çalışmada, söz konusu devletlerin militarist aktivizminin statü arayışı çerçevesinde araçsal ve stratejik motivasyondan kaynaklandığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Bu vesileyle şunu yeniden hatırlatmak isteriz ki önümüzdeki sayı için değerlendirilmek üzere makaleler dergimize Dergipark sayfamız üzerinden (<https://dergipark.org.tr/tr/pub/gcd>) iletilebilir. Ayrıca, Güvenlik Çalışmaları Dergisi ile ilgili bilgilere ve eski sayılarımıza internet adresimizden (<http://guvenlikcalismalari.pa.edu.tr>) ulaşılabilir.

Güvenlik Çalışmaları Dergisi’nin bu sayısına katkı sunan yazarlara ve hakemlere teşekkür ediyor; mevcut sayıda yer alan çalışmaların akademik literatüre katkı sunmasını temenni ediyoruz.

Gelecek sayımızda yeniden buluşmak dileğiyle; iyi okumalar dileriz.

Oğuzhan Yanarışık

Uluslararası Hukukta Güvenlik Söylemleri: Uluslararası İlişkiler Teorileri İle Kesişen Düzlemler

Gözde Turan*

Öz: Uluslararası hukuk alanındaki teorik yaklaşım farklılıkları, Uluslararası İlişkiler teorilerindeki tartışmalarla ortak bir izdüşüme sahiptir. Söz konusu izdüşüme ışık tutması açısından, çalışma, sadece dönemsel değil öne çıkan teorik perspektifler için de geçerli olan paralelliği, güvenlik söylemleri örneğinde ele alacaktır. Henüz modern anlamda uluslararası ilişkilerden bahsedilemeyecek olan Doğa Hukuku doktrininin etkin olduğu ilk dönemde, güvenlik algısı devletin ülkesi ile sınırlı görülmemiş, tehdidin konusu da egemenlik ile ilişkilendirilmemiştir. Geleneksel Uluslararası İlişkiler teorilerinin etkin olduğu ulus-devlet sisteminde uluslararası hukuktaki teorik tartışmalar pozitivist/realist hukuk ve karşıtları arasında gelişmiştir. Son dönem, her iki disiplinde de meta-teorik tartışmaların ön plana çıktığı, güvenliğin tanımı ve içeriğinin ötesinde bizzat güvenleştirmenin sorunsallaştırıldığı dönem olmuştur. Uluslararası hukukun Uluslararası İlişkiler teorileri ile ilişkisinin güvenlik söylemi üzerinden incelenmesi, sadece dönemler arasındaki fay hatlarını değil, kesişme noktalarını da açığa çıkaracaktır. Bu ilişki, sadece uluslararası hukuk teorilerinin değil aynı zamanda Uluslararası İlişkiler teorilerinin de içinde geliştiği ve etkin olduğu çevre ile olan bağlarını güvenlik bağlamında ortaya koyması açısından önemlidir.

Anahtar kelimeler: Uluslararası hukuk, Güvenlik, Uluslararası İlişkiler teorileri, Eleştirel hukuk çalışmaları

* Dr. Öğretim Üyesi, Antalya Bilim Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, gozde.turan@antalya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4307-6924

Security Discourses in International Law: Intersecting Planes With International Relations Theories

Gözde Turan

Abstract: The theoretical debates in international law (IL) fall onto a parallel projection with those within the International Relations (IR) discipline. In order to display the close relationship between IL and IR, the paper attempts to exemplify the common security discourses producing not only periodic but also definitional and contextual coherence between the two disciplines. In its pre-modern form, the natural law doctrine in IL assumed security threats transcending state borders without limiting the subject of the threat to the premature and latent concept of sovereignty. With the rise of nation-state, and also in parallel to mainstream theories in IR, theoretical debates in IL developed around positivist/realist law and its critics. The most recent period has witnessed meta-theoretical debates in both disciplines which not only problematize the content and definition of security, but also furthers its inquiry as to the practice of securitization as such. In its quest of displaying the commensurability of theoretical debates in IR and IL, the paper illustrates how security discourses converge and recede between the two fields' fault lines and intersections. Analysing the interaction between the two disciplines contributes also to our understanding of the role of the broader context in theorizing security.

Keywords: International law, Security, International Relations theories, Critical legal studies

Giriş

Uluslararası ilişkiler pratiğinde rol alan diplomatların, devlet adamlarının ve diğer temsilcilerin çoğunun hangi ideolojiden veya teorik görüşten gelirlerse gelsinler buluştukları ortak noktalardan birisi, uluslararası hukukun, aktörlerin aldıkları kararlarda temel belirleyici unsur olmadığıdır. Uluslararası hukukun, uluslararası alanda gözlemlenen davranışlar üzerinde nedensel bağlamda açıklama getiremeyeceği yönündeki bu yaygın kaniya rağmen, aktörlerin söylemleri üzerindeki etkisi azalmamakta, aksine bu etki her geçen gün daha da artmaktadır. Uluslararası hukuk, sadece uluslararası ilişkilerde önemli ve etkin bir yere sahip olduğu yönündeki yaklaşım dolayısıyla değil, paradoksal biçimde etkin olmadığı yönündeki teorik yaklaşımlar dolayısıyla da gündemde kalmaya devam etmektedir. İlk başta çelişkili görünen bu durumun altında yatan temel neden, uluslararası hukukun aktör davranışları özelinde ve sistemin yapısı genelinde neden-sonuç ilişkisi açısından etkin olup olmadığı tartışmasının, uluslararası hukuk söylemleri ile politik söylemler arasındaki ilişkiden farklı bir tartışma olmasıdır (Koskeniemi, 1996). Diğer bir deyişle, alınan kararlardaki etkinliğine dair negatif kanı ne denli yaygın olursa olsun, uluslararası hukukun politik söylemlerde ve teorik tartışmalarda kapladığı alan ortadan kalkmamakta, teorik olduğu kadar pratik düzlemde de uluslararası ilişkiler ve uluslararası hukukun karşılıklı etkileşimi devam etmektedir.

Uluslararası ilişkiler ve uluslararası hukuk ilişkisi, görece olarak hayli genç bir disiplin olan Uluslararası İlişkiler disiplininin ilk dönemlerinde göz ardı edilse de, özellikle inşacı ve eleştirel yaklaşımların gelişmesiyle birlikte araştırmacıların daha fazla ilgisini çekmiştir. Slaughter, Tulumello ve Wood (1998), Armstrong, Farrell ve Lambert (2012) gibi yazarlar uluslararası sistemdeki değişimin uluslararası hukuk alanında yansımaları olduğunu altını çizmelerine rağmen, iki alandaki teorik yaklaşımların karşılıklı etkileşimi sıklıkla gözden kaçmaktadır. Sadece uluslararası sistemin yapısındaki değişimin hukuk boyutundaki yansıması değil, bu değişimler çerçevesinde gelişen teorik perspektiflerin karşılıklı ilişkisi, sistemdeki bir sonraki radikal değişimin de tekrar benzer şekilde hukuki bir boyutunun olacağını hatırlatması açısından önemlidir. Elinizdeki çalışma, uluslararası hukukta uluslararası sistemin yapısındaki değişimlere paralel şekilde gerçekleşen değişimleri güvenlik söylemleri örneği ile ele alacaktır.

Uluslararası hukukun güvenlik söylemi üzerine yapılacak soybilimsel bir araştırma, sadece dönemler arasındaki fay hatlarını değil, kesişme noktalarını da ortaya koyması açısından önemlidir. Çalışmanın ilk bölümünde sırasıyla Vestfalya-öncesi dönemin, ardından ulus-devletin yegane aktör olarak kabul edildiği Vestfalya döneminin ve son olarak da devlet-dışı aktörlerin ağırlık kazanmaya başladığı Vestfalya-sonrası dönemin hukuk anlayışı ve güvenlik söylemi ele alınacaktır. Vestfalya Barışı, bu dönemselleştirmede, belli bir zaman dilimi için başat

aktör olduğu varsayılacak olan ulus-devletin ortaya çıkışını temsil eden tarihsel dönüşümü belirtmesinin veya benzer nedenlerle Uluslararası İlişkiler disiplininin başlangıç noktası olarak kabul edilmesinin ötesinde, hakim teorik perspektiflerdeki değişimleri işaret etmesi açısından da tercih edilmiştir. Bu dönemselleştirmenin ardından, özellikle 11 Eylül sonrasında güvenlik algısındaki dönüşümle birlikte BM sisteminin de kabuk değiştirmeye başladığı; insan güvenliği çerçevesinde uluslararası hukukun yeni alt dallarının güvenlik ekseninde geliştigi ortaya konulacaktır. İnsan güvenliği eksenli dönüşüm, uluslararası hukukun uluslararası sistemdeki değişimlere duyarlı ve esnek bir yapıda olduğu yönünde bir görünüm sunmaktadır. Bununla birlikte, güvenlik boyutunun hem genişlemesi hem de derinleşmesi sonucunda uluslararası hukukta “insancılılaşma” yerine “güvenlikleştirilme”nin söz konusu olduğu ve bu gelişmenin özgürleşme önünde potansiyel engellere yol açabileceği tartışılacaktır.

Uluslararası Hukukta Teori-Pratik İlişkisi: Tarihsel Olarak Uluslararası Hukukta “Güvenlik” Algısı

Uluslararası hukuk, yaygın şekilde 1648 Vestfalya Antlaşması ile başlatılır (Malanczuk, 2002, s. 9); ancak Korff (1924, s. 246-259), Bederman (2001), Nussbaum (1954) gibi yazarlar Antik Çağlarda Yakın Doğu, Mezopotamya, Yunan ve ardından Roma dünyasında da uluslararası hukukun gelişmemiş formlarının görülebileceğini ileri sürmüşlerdir. Demirli ve Özdemir (2019, s. 7), uluslararası hukukun kapitalist ulus-devletlerin aralarındaki ilişkileri düzenleyen modern bir hukuk sistemi olarak ele alındığı durumda, bu hukukun kapitalizm-öncesi döneme dek götürülemeyeceğinin altını çizer. Açıktır ki, uluslararası hukukun dönemselleştirilmesi ve başlangıç noktası tartışması aynı zamanda teorik bir tartışmadır. Bu çalışmada, Vestfalya-öncesi dönem ulus-devlet dışındaki aktörler arasında gelişmemiş formda hukuki ilişkileri düzenleyen ilk dönemi, Vestfalya dönemi 17. ve 19. yüzyıllar arasında kapsayan dönem, Vestfalya-sonrası dönem de 20. yüzyıl sonrası dönemi betimlemek için kullanılacaktır.

Vestfalya Öncesi Uluslararası Hukuk ve Güvenlik Sorunu

Modern uluslararası hukukun, ulus-devletin ortaya çıkışına paralel olarak ortaya çıktığı yönündeki hakim görüşe karşın, Vestfalya-öncesi dönemde en etkili olduğu dönemi yaşayan doğa hukuku doktrini iç hukukun yanısıra devletler-arası ilişkilerin hukuki boyutuna da yön vermiş ve buna paralel bir güvenlik anlayışı ortaya koymuştur. Özellikle 16. ve 19. yüzyıllar arasında etkin olan doğa hukuku doktrininin önde gelen yazarları genellikle bu hukuku, tarihsel olmayışı ve doğanın aktörlerden, zaman ve mekandan bağımsız normları olduğu varsayımıyla tanımlarlar. Buna rağmen, Grotius’un öğrencisi olan Pufendorf, doğa durumunda

insan topluluklarının hayatta kalabilmek için bir araya gelip siyasal örgütlenmeye gittiklerine dikkat çekerek adeta tarihsel bir anlatıya yönelir. Kendi çıkarları yönünde hareket eden rasyonel bireylerin başarılı olabilmeleri için, devletlerinin ve rakiplerinin tarihlerini bilmeleri gerektiğini vurgulayan Pufendorf, doğa hukukunu böylelikle hem Aristocu kategorilerden hem de teolojik anlatıdan uzaklaştırmaktadır (Koskeniemi, 2012, ss. 948-949).

Her ne kadar doğa hukuku yazarlarından Francisco de Vitoria, Christian Wolff, Emmerich de Vattel veya Alberico Gentilis ilahi bir güce atıfta bulunsalar da, Grotius ve Pufendorf için aktörlerin rasyonel analizleri kuralların ne olacağını belirleyecektir. Buna göre, örneğin, İspanyol kaşiflere direnen, açık denizlerde ticarete engel oluşturan tüm kavimler ve devletler doğa hukukuna karşı çıkmaktadırlar. Deniz ticaretinin benzersiz bir hızla zenginleştiği Batı Avrupa devletleri, sadece barbar olarak gördükleri yerli topluluklar ile değil birbirleri ile de mücadele içindedirler. Dolayısıyla, Vitoria gibi, İngiliz, Portekiz ve İspanyol rakipleri ile çetrefilli bir mücadele içerisinde olan Hollandalı Grotius'un *Mare Liberum* eserinde serbest deniz ticareti savunması tesadüfi değildir. Denizlerdeki yarışın ekonomik açıdan ne denli kritik öneme sahip olduğunu göstermesi açısından, Şubat 1603'de Singapur Boğazı'nda ele geçirilen Portekiz gemisi *Sta. Catarina*'nın taşıdığı kargonun ticari değeri örnek verilebilir. *Geminin malları Amsterdam'a getirilip satıldığında elde edilen toplam değer 3 milyon guldenden fazladır* ki bu miktar aynı yıl İngiliz devletinin yıllık gelirine denk olmasının yanısıra, İngiliz Doğu Hindistan Ticaret Şirketi'nin (*English East India Company*) yıllık gelirinin de iki katıdır (Borschberg, 2002; Tuck, 2001, s. 80).

İngiliz Doğu Hindistan Ticaret Şirketi'nden bahsetmişken bir parantez açarak, Hindistan'ın 1857 Ayaklanması'nın sonrasına kadar Britanya'ya dahil edilmediğini, diğer bir deyişle Hindistan'ın Victoria'nın tahta geçmesinden 20 yıl sonrasına kadar bir devlet tarafından değil bir şirket tarafından yönetildiğini hatırlatmak faydalı olacaktır (Anderson, 2006, s. 90). Britanya, elde etmek istediği ekonomik çıkarı sorunsuz şekilde elde ettiği sürece Hindistan'da hangi bayrağın dalgalandığını, hangi dilin resmi dil olduğunu veya siyasi birimin adının ne olduğunu sorun yapmamıştır. Üretim tarzı toprağa dayalı olmaya devam ettiği halde, esas kârın farklı topraklarda üretilen malların ticaretinden elde edildiği bu dönemde iktidarlar, toprak parçası üzerinde "egemenlik" göstergesi olan yasal ve sembolik işaretlere birincil önem atfetmemiş, pazarın küreselliğine paralel şekilde tehdit, ülke sınırlarının ötesindeki "serbest ticarete tehdit" şeklinde formüle edilmiştir.

Bu dönemde devlet sınırlarının ve egemenliğinin korunması ile tanımlanmayan "güvenlik", "barışın korunması" veya "barışın tesisi" söz konusu olduğunda savaşı yasal ve haklı hale getirmektedir. Dolayısıyla doğa hukukuna göre barışa yönelik tehditler en temel güvenlik sorunudur. Hıristiyanlık inancı ile zaman zaman paralel değerlendirilen doğa hukuku, barışa yönelik tehditleri devlet ötesinde ele almasıyla bir anlamda Hıristiyanlığın başlangıçtaki pasifist tutumunu da aşı-

bilmiştir. Bu dönüşüm, St. Aquinas ile başlamış; St. Augustine ile devam ederek Haçlı seferlerine meşruiyet kazandırmış (O’Connell, 2021, s. 274); ardından da deniz-ötesi ticaret savaşlarına hukuki zemin hazırlamıştır. Barışa yönelik tehditleri temel güvenlik sorunu olarak görmesi dolayısıyla doğa hukuku, Milletler Cemiyeti ve Birleşmiş Milletler sisteminin temel ilkeleri ile örtüşen bir görünüm sunsa da, devleti temel aktör olarak ele almayı ve barışa yönelik tehditleri devlet ile doğrudan ilişkilendirmeyişi ile modern ulus-devlet temelli sistemden ve bu sistemin güvenlik anlayışından ayrılmaktadır.

Vestfalya ve Sonrası: Pozitivist Hukuk ve Güvenlik Sorunu

Siyasal iktidar biçimleri ve devlet yönetimi üzerine teori yazımında Machiaveli, Hobbes, Spinoza gibi düşünürlerin antik Yunan düşüncesinin ve ondan ilham alan Orta Çağ düşünürlerinin teleolojik yaklaşımlarını eleştirmelerine benzer şekilde, pozitivist hukukun gelişimi de doğa hukukunun ideal hukuk düzeni savlarına karşı çıkılması sonucunu doğurmuştur. Machiaveli’nin (2008, s. 255) Plato ve Aristotile başta olmak üzere antik Yunan düşünürlerini ve bu geleneği takip eden idealist yazarları, insanları gerçekleşmesi mümkün olmayan sahte düşlerle kandırdıkları yönündeki suçlaması gibi, 19. yüzyılın pozitivist hukuk yazarları da, doğa hukukunun idealist perspektifini eleştirmişlerdir. Faydacılık kuramının kurucularından Jeremy Bentham ve doğa hukuku yaklaşımına açılan savaşta en ön cephede yer alan John Austin, var olan hukuk ile olması gerekli olan veya arzu edilen hukuk arasında ayırım yapmış (Hart, 1958, s. 594), bir buyruğun hukuk kuralı niteliği kazanabilmesi için bu buyruğun egemen bir iktidar kaynağından gelmesi ve buyruğun yöneldiği öznenin egemen iktidarın altında yer alması gerektiğini belirtmişlerdir (Sebok, 1995, ss. 2063-65). Dolayısıyla, egemen ve merkezi bir iktidardan kaynaklanmayan uluslararası hukuk, özellikle Austin açısından gerçek bir hukuk sistemi dahi sayılmamıştır (Armstrong vd., 2012, ss. 81-83).

Pozitivist hukuk anlayışı, uluslararası hukuku somut olmayan, gözlemlenemeyen kaynaklardan arındırarak teknokratik bir yapıya dayandırmaya çalışmakla birlikte, evrensel bir yöntemle hareket ettiği iddiasında bulunacaktır. Uluslararası İlişkiler disiplinine bilimselliği getirme iddiası ile hakim olan realist Uluslararası İlişkiler kuramı ile pozitivist uluslararası hukuk yaklaşımı, birbirlerine karşı mesafeli dursalar da (Yasuaki, 2003, ss. 109-110), önemli noktalarda paralel bir görünüm sergilemektedirler. Her iki yaklaşım için de, kurallar güç çatışmasının karşısında her zaman için ikincil öneme sahip olacaktır; bu gerçeklik hiç bir zaman ve koşul altında değişmeyecektir (Simpson, 2000, s. 440-52). Her iki disiplininde de başat uluslararası aktör olarak kabul edilen ulus-devlete karşı özellikle teritoryal tehditlerin en temel güvenlik sorunu olarak tanımlanacağı bu döneme, Uluslararası İlişkiler teorilerinde ilk iki büyük tartışma olarak görülen 1920’ler ve 1930’lardaki realizm-liberalizm (idealizm) tartışması ile 1950’ler ve 1960’larda öne çıkan nesnellik ve bilimsellik eksenindeki tartışma eşlik edecektir.

Realizmin her iki disiplindeki baskınlığına karşın, ne siyaset teorisinde ne de hukuk alanında liberalizm mutlak biçimde saf dışı kalmıştır. Nasıl 19. yüzyılda liberal teoriler ve bu teorilerin özgün güvenlik anlayışı realizmin hegemonyasına rağmen gelişmeye devam ettiyse, liberal uluslararası hukuk teorisi de hukuk disiplininde kendi alanını korumayı başarmıştır. Liberal ekolden gelen hukuki biçimcilik (*legal formalism*), klasik liberalizmde devletin piyasalara asgari müdahalesini savunulması gibi, hukuki/yargısal müdahalenin piyasa düzenini bozacağını ve bunun da bireysel özgürlüklere müdahale sonucunu doğuracağını öngörmüş, hukuk ile siyasetin birbirinden tamamen bağımsız olması gerektiğini savunmuştur (Weinrib, 1987, ss. 946-1016).

Teorik düzlemde olduğu kadar politik alanda alınan kararlarda da kendini gösteren farklılıklarına rağmen liberal hukuk anlayışı ile realizmin hukuk ve güvenliğe bakışı tamamen farklı değildir. Her iki teori, uluslararası sistemin temel aktörü olarak rasyonel devletleri görmeleri ve devletlerin egemen eşitliği ilkesine yaptıkları vurgu dolayısıyla ortak bir düzlemde hareket etmektedirler. Bununla birlikte, liberalizm, özellikle de liberal kurumsalcılık, uluslararası hukukun, uluslararası örgütlerin, demokrasinin ve siyasal entegrasyonun güvenlik sorunlarının üstesinden gelinmesinde kritik öneme sahip olduğunu öne sürerek realist teorik perspektiften ayrılmaktadır. Dolayısıyla bu iki teorik yaklaşım güvenlik sorunlarının ne olduğundan çok, nasıl çözülebileceği konusunda birbirlerinden uzaklaşmaktadırlar.

Uluslararası Hukukun Bütün Meselesi: Realist Olmak ya da Olmamak?

Uluslararası İlişkiler disiplinindeki teorik tartışmaların uluslararası hukukta ve özellikle de güvenlik söylemlerindeki yansıması, realizme yöneltilen eleştiriler etrafında gelişmiştir. Yale Hukuk Fakültesi Profesörleri Harold Lasswell ve Myres McDougal'ın başını çektiği New Haven ekolü için temel sorun,

pozitivist uluslararası hukukun salt yürürlükte olan kurallara eğilmesidir (Ratner ve Slaughter, 1999, s. 293; Laswell ve McDougal, 1992; McDougal, Lasswell ve Reisman, 1968; Reisman, 1981, 1992; Wiessner, 1997). Morgenthau'nun 1948 basımı Uluslararası Politika (*Politics Among Nations*) kitabına cevap niteliğinde kaleme aldığı eleştirisinde McDougal, sadece pozitivist hukuk geleneğine veya hukukun iktidarın etkisi altında pasif bir araç olduğunu iddia eden hukuki realizme değil, doğrudan realist Uluslararası İlişkiler kuramcılarına meydan okumaktadır. McDougal (1955, ss. 376-378), gücün realist perspektif ile tanımlanmasının ötesinde boyutları olduğunu, birbirleriyle yakın bir ilişki ağı içerisinde olan toplumsal süreçlerden bağımsız şekilde güç politikasının tanımlanamayacağını, realist güç politikası kavramının zorlama ve baskı unsurlarının yanısıra ve hatta ötesinde meşruiyet kazandırma boyutunu gözden kaçırdığını belirtmiştir.

Aktörün rolünün ve içinde bulunduğu koşulların hukuk kuralları üzerindeki etkisine dikkat çeken New Haven ekolü'ne göre hiç bir zaman değişmeyecek

olan sekiz temel kategori – iktidar, bilgi, refah, mutluluk, sanat, sevgi, saygı ve doğruluk – aynı zamanda toplumun hangi ihlalleri güvenlik tehdidi olarak algılayacağını da belirlemektedir (Wiessner ve Willard, 1999, s. 318). Sınırlı kategorilere rağmen New Haven yazarları, kategorilerin ne anlama geldiği, içlerinin nasıl doldurulduğu noktasında kültür, çevre, kişilik, çıkarlar, ait olunan sınıf gibi faktörlere, kısaca değişken koşullara dikkat çekerek teoriye belirli ölçüde bir esneklik kazandırmışlardır. Söz konusu esneklikle, şiddetin nasıl tanımlandığı, hangi eylemlerin şiddet olarak ele alındığı, dolayısıyla güvenliğin ne olduğu ve nasıl korunacağı sürekli olarak yeniden inşa edilmektedir. Uluslararası hukukun da diğer hukuk dalları gibi insan eliyle biçim verilmiş yapay bir olgu olması dolayısıyla her karar meşruiyet kazan(a)mamakta, meşruiyet için kuralların toplum bazında kabul görmesi ve hukuk kuralı ile toplum beklentileri arasında doğrusal bir orantı olması gerekmektedir (Wiessner ve Willard, 1999, s. 319). Bu noktada New Haven ekolü ile Abram Chayes ve Louis Henkin öncülüğünde Harvard Hukuk Profesörleri tarafından geliştirilen “uluslararası hukuki süreç” (*international legal process*) yaklaşımı birbirlerine yakın bir çizgide ilerlemekte ve her iki ekol de hukuki realizmden ayrılmaktadır (Ihering, 1913; O’Connell, 1999, s. 336). Yine de hukuki süreçler, hukukun karar-alıcılar açısından neleri imkan dahilinde kıldığını anlamaya çalışan New Haven ekolünün aksine, hukukun nasıl karar-alıcıları ve siyasi süreçleri sınırlandırdığını açıklamaya çalışarak farklı bir perspektif sunmaktadırlar (Bkz. Chayes, Ehrlich ve Lowenfeld, 1968; Koh, 1996, 1997; Eskridge ve Frickey, 1994). Bu arada her iki hukuk ekolünün, Uluslararası İlişkiler disiplininde tartışılmaya başlanılan normlar ve sosyo-politik çevre ilişkisine (Bkz. Onuf, 2012, Kratochwil, 1991), ve sonuç-odaklı mantık ile yerindelik/uygunluk mantığı ayırımına (Bkz. Checkel, 1998; Hopf, 2010; Müller, 2004; March ve Olsen, 2004) paralel şekilde, uluslararası hukuk aktörlerinin sonuç odaklı mı yoksa daha çok yerindelik/uygunluk odaklı mı hareket ettiğini sorgulaması, iki disiplin arasındaki etkileşimin bir başka göstergesi olarak dikkat çekmektedir.

Uluslararası Hukuk İçin Dönüm Noktası: Soğuk Savaşın Sona Ermesi ve 11 Eylül Saldırıları

Teorik alandaki hareketlilik realist ekole karşı geliştirilen alternatif perspektifler ile sınırlı kalmayacak, henüz Soğuk Savaş sona ermeden, 1980’lerden itibaren realist ekole ve genel anlamda pozitivist geleneğe karşı radikal bir eleştiri dalgası başlayacaktır. Belirli ontolojik, epistemolojik ve metodolojik varsayımların genelgeçer doğrular olarak kabul görmesinin yol açtığı sonuçları tartışan post-modern/post-yapısalcı/eleştirel yaklaşımlar Uluslararası İlişkiler disiplininde üçüncü büyük tartışmayı başlatırken,¹ aynı perspektifle güvenlik alanına eğilen

1 Lapid’e (1989) göre, ilk iki büyük tartışmayı, anti-pozitivist felsefi ve sosyolojik akımların etkisi ile kendisinden önce gelen tüm bu tartışmalara meta teorik bir bakış açısıyla meydan

eleştirel güvenlik çalışmaları belli sorunların güvenlik sorunu olarak ön plana çıkarılmasının alternatifleri marjinalleştirilmesine ve teorideki bu ayrımın pratikte yol açtığı sorunlara dikkat çekecektir (Der Derian ve Shapiro, 1989; Newman, 2010; Walker, 1995). Benzer şekilde, belirlenimsizlik (*indeterminacy*) tezi ile birlikte biçimciliğe ve objektiflik savlarına karşı çıkan, teori ile pratik arasındaki kaçınılmaz bağ dolayısıyla teorinin toplumun belli bazı grupları lehine iktidar ve meşruiyet kazandırdığını iddia eden eleştirel hukuk çalışmaları (*critical legal studies*), hukukun özgürleştirici potansiyelinin yanısıra ötekileştirici, marjinalleştirici ve baskılayıcı boyutlarını tartışacaktır (Koskenniemi, 2009; Matsuda, 1987; Purvis, 1991; Unger, 1983).

1980’li yıllarla birlikte alternatif teorik perspektiflerin ortaya çıkmasına rağmen, “yeni” güvenlik tehditlerinin tartışılması için Soğuk Savaş’ın sona ermesini beklemek gerekecektir. 1990 yılı, uluslararası sistemdeki iki kutuplu yapının dönüşümünü kronolojik açıdan ifade eden yıl olmanın ötesinde, Irak’ın Kuveyt işgali sonucu üstlendikleri kritik rol gözönüne alındığında uluslararası örgütlerin – özellikle de BM’nin – etkinliği açısından bir dönüm noktasını ifade etmesi açısından da önemlidir (Dedring, 2008, s. 17-18).

Soğuk Savaş dönemi boyunca 73 uluslararası silahlı çatışma yaşanmasına rağmen, BM sadece iki defa 39. maddeye göre “barışın ihlal edildiği, yedi defa da “uluslararası barış ve güvenliğe tehdit olduğu” saptamasını yapmış; sadece Kore, Kongo ve Güney Rodezya için askeri kuvvet kullanımı kararı almıştır (White, 1990, s. 47). Ancak, BM’nin Soğuk Savaş döneminde aldığı son derece sınırlı sayıda kararı, silahlı çatışmaların ve genel anlamda uluslararası barış ve güvenliğe tehdit oluşturabilecek olayların görülme sıklığının azlığı ile açıklamak mümkün değildir. Aynı şekilde BM’nin artan etkinliğini sadece görelî olarak dengeli olduğu varsayılan iki kutuplu dünyanın sona ermesiyle ve bunun sonucu olarak daha fazla iç savaş ve uluslararası çatışma görülmesi ile, veya Von Einsiedel ve Malone’un (2018, s. 142-43) öne sürdükleri gibi, Güvenlik Konseyi’nin daimi üyelerinin veto kullanımı sıklığının azalmasıyla açıklamak da doğru değildir. Uluslararası sistemdeki değişimin uygun ortamı yaratması ile birlikte BM Güvenlik Konseyi, sadece 1990-1999 yılları arasında 21 defa açıkça “uluslararası barış ve güvenliğe tehdit olduğu” tespitinde bulunmuş (Chesterman, 2001, ss. 238-240); 1958-1990 yılları arasındaki 16 barışı koruma operasyonu ve gözlem misyonuna

---

okuyacak olan üçüncü büyük tartışma dönemi takip etmektedir. Waever’in (1998) dönemselleştirilmesinde ise, önce realist ve liberaller arasında, daha sonra davranışsalcılar ve gelenekselciler arasında yaşanan ilk iki büyük tartışmadan sonra, üçüncü olarak realizm-marksizm-karşılıklı bağımlılık eksenindeki paradigmal-arası tartışma, son olarak da meta-teorik tartışma gelmektedir. Dolayısıyla Lapid’in üçüncü büyük tartışma olarak betimlediği post-pozitivist/post-modernist/eleştirel akımların meydan okuması, Waever için dördüncü döneme denk düşmektedir (Ole Waever, “Four Meanings of International Society: A Transatlantic Dialogue”, B. A. Roberson (der.), *International Society and the Development of International Relations Theory*, Londra, Pinter, 1998.) Elinizdeki çalışma, Lapid’in sınıflandırmasını takip etmektedir.

karşın, sadece Körfez Savaşı'ndan Ekim 2019 yılına dek geçen süre içerisinde 52 barışı koruma operasyonu başlatmıştır (UN List of Peacekeeping Operations, 1948-2020). Bununla birlikte, esas sıçrama, güvenlik alanında aktörlerle ilgili yata bir genişlemenin ötesinde, güvenliğin ne olduğuna dair teorik derinleşmenin sonucunda görülmüştür. Güvenlik alanındaki değişimi tasvir ederken “genişleme” kavramına karşın “derinleşme” kavramını ilk olarak kullanan Richard Wyn Jones'un (1999) vurguladığı dönüşümü, insan güvenliği kavramının gelişimine paralel olarak salgın hastalıklar, yoksulluk, çevrenin tahribatı, toplumsal cinsiyet gibi yeni güvenlik alanlarının ortaya çıkışında gözlemlemek mümkündür.

BM Sisteminde Dönüşüm: R2P, İnsancıl Müdahale, Uluslararası Suçlar, İnsan Güvenliği Ekseninde Yeni Güvenlik Perspektifi

BM Güvenlik Konseyi'nin, devlet odaklı geleneksel güvenlik anlayışından yeni güvenlik kavramlarına geçiş yapması, uluslararası hukukta insan güvenliği, “koruma sorumluluğu” (*Responsibility to Protect – R2P*), insancıl müdahale gibi çeşitli şekillerde kendisini gösterecektir. Ülke sınırlarını aşan yeni güvenlik algısı söylemlerinin dayandığı felsefi temel, iktidarların sadece kendi yönetimleri altındaki bireylere ve gruplara karşın değil, tüm insanlığa karşın koruma sorumluluğuna sahip oldukları kanısıdır. Sorulması gereken sorulardan birisi, uluslararası hukukun günümüzde güvenlik tehdidi olarak kabul ettiği konuların geleneksel güvenlik perspektifinden radikal bir kopuşu temsil edip etmediğidir. Diğer bir deyişle, insanı temel alan güvenlik anlayışı uluslararası hukukun geleneksel kaynaklarında doğrudan veya örtülü biçimde halihazırda yer almakta mıdır?

Geride bıraktığımız 20. yüzyılda iki dünya savaşı ve Soğuk Savaş döneminde yaygın şekilde kullanılan ve bu yüzyıla ait modern bir kavram olduğu düşünülen “ortak güvenlik” (*collective security*) kavramına aslında ilk defa yaklaşık 1000 yıl önce Fransa'daki savaşları durdurmak isteyen piskoposların yazılarında rastlanılması gibi (Possony, 1945, ss. 910-49), Vestfalya'dan önce ve sonra da yabancı ülke topraklarındaki gruplara karşın insani müdahalenin gelişmemiş örnekleri olarak görülebilecek müdahalelere rastlamak mümkündür. 30 Yıl Savaşları'nın ortasında, 1630 yılında, İsveç'in, Alman topraklarında Katolik baskısı altındaki Protestanlara yardım etmek için askeri bir sefer düzenlemesi veya 19. yüzyılda Osmanlı topraklarındaki Hıristiyan azınlıklar sorunu dolayısıyla birden fazla savaşa girilmesi bu örnekler arasında sayılabilir (Tomuschat, 2008, ss. 8-9). Ancak, hukuki anlamda önceden belirlenmiş bir çerçeveye oturtulamayacak olan bu örnekler, ortaya çıktıkları dönemin ne felsefi veya ideolojik ne de hukuksal anlamda genelgeçer kurallarını yansıtmaya niteliğindedirler. Diğer bir deyişle, 20. yüzyıl öncesinde rastlanabilecek olan embriyonik insani müdahale örnekleri istisnai olmanın ötesine geçememektedirler. Her ne kadar Locke, Montesquieu gibi siyaset teorisyenleri veya Grotius, Vattel gibi hukukçular, egemen iktidarın çiğnememesi gereken sınırlar olduğunu savunsalar da, özellikle 1776 Amerikan

Bağımsızlık Bildirgesi ve 1789 İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'ne kadar genel kanı bunun aksi yönündedir. Uzun bir süre için, insanların korunması ve güvenliklerinin sağlanmasının birincil koşulu, paradoksal bir biçimde, toplumsal bir sözleşme ile doğa hukukundan kaynaklanan haklardan vazgeçilmesi ve güçlü bir iktidara boyun eğilmesi olarak görülmüştür (Tomuschat, 2008, ss. 10-13). Buna karşın, istisnai olarak görülen ve uygulanan, insani gerekçelerle yabancı devlet topraklarına ve siyasetine müdahale, 1945'den sonra kurulan BM sistemiyle birlikte – özellikle de Soğuk Savaş'ın ardından – sadece meşrulaşmakla kalmamış, aynı zamanda yaygınlaşmıştır.

Devlet-dışı aktörlerin 20. yüzyıldaki yükselişi, hükümetlerarası ve hükümetdışı uluslararası örgütlerin sayısındaki dramatik artışla gözlemlenebilir. 1909 yılında 37, 1951 yılında 123 olan hükümetlerarası uluslararası örgüt sayısı, 2000 yılında 7 bindir; aynı dönemde hükümetdışı uluslararası örgütlerin sayısı da 176'dan 48 bine çıkmıştır (Union of International Associations, *Yearbook of International Organizations: Guide to Global Civil Society Networks 2002–2003*, 2002, s. 35). Bu durumda, özellikle güvenlik alanında faaliyet gösteren devlet-dışı aktörler, insani krizlere müdahalede bulunulmasını değil, daha çok, bulunulmamasını sorgulamaktadırlar. Ancak gözden kaçırılmaması gereken noktalardan birisi, devletin hem insan hakları ihlallerinde hem de bu hakların korunmasında öncelikli aktör olmasına benzer şekilde (Ramcharan, 2002), devlet-dışı aktörlerin de insan güvenliğini destekleyecek ve koruyacak potansiyele sahip olmalarının yanısıra yeni bir tehdit kaynağı olarak ortaya çıkmalarıdır. Devletin güvenlik sektörünü özel şirketlere bıraktığı durumlarda bu şirketlerin personelinin neden olduğu insan hakları ihlalleri bu duruma verilebilecek örneklerden sadece birisidir (Torroja, 2017).

İlk defa 1994 UNDP İnsani Kalkınma Raporu'nda (United Nations Development Programme, *Human Development Report*, 1994) karşımıza çıkan “insan güvenliği” kavramının nasıl tanımlanacağına, içeriğinin ne olacağına ilişkin evrensel ve genelgeçer bir uzlaşıdan söz etmek mümkün olmamakla birlikte, bu güncel kavramın üç temel hat etrafında geliştiği söylenebilir. Bunlardan ilki doğal hukuk doktrinine, temel insan hakları ve hukukun üstünlüğü ilkelerine atıfta bulunarak insan güvenliğini tanımlar. Bu ilk ve dar kapsamlı insan güvenliği kavramı anlayışını bir adım ileriye taşıyan ikinci çerçevede insan güvenliği savaş suçları ve soykırım suçu gibi uluslararası suçların önlenmesini, gerekli görülen durumlarda da insancıl müdahaleye başvuru yollarını kapsamına alır. Üçüncü adımda ise insan güvenliği, küresel ekonomi, kalkınma ve çevre ile ilintili sorunları da güvenlik tehdidi olarak içerecek şekilde daha fazla genişlik ve derinlik kazanmaktadır (Oberleitner, 2005, ss. 187-88). Her üç insan güvenliği perspektifi de aslında birbirleri ile bağlantılı ve hukuki boyutu olan perspektiflerdir. Savaş suçları veya soykırım gibi uluslararası suçların işlendiği uluslararası veya uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışma durumlarında temel insan haklarının varlığından veya hukukun üstünlüğünden bahsedebilmek mümkün değildir. Topluların ekonomik yapıları,

kaynakların toplum üyeleri arasında adil dağılımı gibi konular ve küreselleşmenin getirdiği baskılar da toplumsal barışı ve insan haklarını tehdit etmeleri dolayısıyla esasen ilk iki perspektifle organik bir bağa sahiptir. 1994 UNDP İnsani Kalkınma Raporu'nda da savaş veya siyasal güvenlik gibi geleneksel güvenlik alanlarının gıda güvenliği, sağlık güvenliği, hatta intihar veya trafik kazalarına karşı korunma gibi yeni güvenlik boyutlarına eklenmesi sadece tehditlerle ilgili yelpazenin genişletildiğinin değil, sözkonusu tehditlerin kaynağına ilişkin anlayışın ne denli değiştiğinin göstergesidir (United Nations Development Programme, *Human Development Report*, 1994, s. 24, 25). 1994 UNDP İnsani Kalkınma Raporu'nu takiben BM Genel Kurulu'nun 2004 tarihli Tehditler, Riskler ve Değişim Üzerine Üst Düzey Panel Raporu (UN General Assembly *Report of the High-level Panel on Threats, Challenges and Change*, 2004, ss. 19-21) da salgın hastalık, yoksulluk, çevrenin tahribatı gibi ulus-ötesi tehditler ile silahlı çatışmalar arasındaki bağlantıyı nicel ve istatistiksel verilerle ortaya koymaktadır.

Genişleyen güvenlik tehdidi perspektifi ile birlikte bu tehditlere nasıl cevap verileceği de geleneksel anlayışın ötesine geçmiş, güvenlik tehditlerine karşı hangi hukuki ve meşru yöntemlere başvurulabileceği üzerine yeni düzenlemeler getirilmesi tartışılmaya başlanmıştır. Soğuk Savaş döneminde, 1968 Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Antlaşması ve 1972- SALT 1 ve 1979- SALT 2 şeklinde iki turlu olarak kurgulanan Stratejik Silahların Sınırlandırılması Görüşmeleri (*The Strategic Arms Limitation Talks- SALT*) örneklerinde görülebileceği gibi uluslararası hukukçular devletlerin silahlanmayı kontrol altına almasına ve silahsızlanma girişimlerine yoğunlaşmışken, 1980'ler ve 1990'larda Demokratik Barış Teorisi gibi liberal teorilerin etkisiyle birlikte demokratik devletlerin üstlenmeleri gereken uluslararası barış ve güvenliği koruma sorumluluğu tartışılmaya başlanmıştır. Bu yaklaşıma göre, demokrasiler uluslararası hukuktan doğan yükümlülüklerini diğer devletlere kıyasla daha büyük ölçüde yerine getiren, dolayısıyla anti-demokratik devletlerin kitle imha silahlarına erişiminin engellemesinde rol üstlenmesi gereken güvenilir aktörlerdir (Slaughter, 1995).

Tehdit hedefi vurmadan önce önleyici saldırı (*preemptive attack*) seçeneğini kapsayan "koruma sorumluluğu" (*Responsibility to Protect – R2P*) yaklaşımı, potansiyel yıkımın boyutunun ciddi düzeyi ve bu tür bir tehdidin ancak tehdit olgunlaşma safhasına gelmeden engellenebilecek nitelikte olduğu varsayımına dayanır (Evans ve Sahnoun, 2001). Önleyici tedbir ve koruma sorumluluğunun güvenliğe yönelik tehditlerin ortadan kaldırılmasında geliştirilen yeni kavramlar olarak ortaya çıktığı bu yeni dönemde, güvenliğin referans noktası devlet olmaktan uzaklaşarak küresel bir boyut kazanacaktır. BM çerçevesinde ve diğer uluslararası hukuk belgelerinde "uluslararası güvenlik" yerine "insan güvenliği" kavramına ek olarak "küresel güvenlik" kavramının da sıklıkla kullanılmaya başlanması bu değişimin önemli göstergelerinden birisidir.

Uluslararası barış ve güvenliğin korunması ve gerekli olduğu durumlarda yeniden tesisini amaçlayan BM barış operasyonları da bu süreçte adeta deri de-

ğiştirecek; geleneksel barışı koruma (*peacekeeping*) operasyonları yerini barışı uygulama (*peace enforcement*) ve barışı inşa (*peacebuilding*) operasyonlarına bırakacaktır. Güvenlik kavramının silahlı çatışmaların ötesinde, daha esnek ve kapsayıcı şekilde ele alınmasıyla birlikte, BM operasyonları silahlı çatışma durumunun ortaya çıkışından önce ve(ya) sonrasına yayılacak; zaman boyutundaki genişlemeye paralel olarak işbirliği yapılacak aktörler ve çalışma alanları da silahlı kuvvetlerin ve savaş alanlarının ötesine geçecektir (Bellamy ve Williams, 2004; Durch, 1993; Durch vd., 2003; Richmond, 2004).

Özetle, iki önemli gelişme hem siyasi hem de hukuki düzlemde güvenlik alanında önemli değişimlere yol açacaktır. Öncelikle, silahlı çatışmaların ötesine geçen tehdit algılaması ile güvenlik kavramı yeniden yorumlanmaktadır. Bunun yanı sıra, silahlı çatışmaların artık salt geleneksel aktörler arasında yaşanmadığı, devlet-dışı aktörlerin dahil olduğu süreçler olduğu kabul edilmektedir. Söz konusu olan sadece aktör veya alan bazında bir genişleme ve derinleşme değildir. Soğuk Savaş sonrasında etkinliği artan eleştirel güvenlik çalışmaları ile birlikte, güvenlik objektif bir olgu olarak ele alınmamaya başlanmıştır (Campbell, 1998; Krause ve Williams, 1997). Güvenlikleştirme süreci ile birlikte belli alanlarda alınacak olan olağanüstü kararların meşrulaştırıldığını ve politika dışına itildiğini gözler önüne seren Kopenhag Ekolü (Buzan vd., 1998; Buzan ve Waever, 2009); güvenlikleştirme sürecinin aynı zamanda aktörlerin kimliklerini inşa ettiğini, aktörün özgürleştirilmesi için güvenliğin ve güvenlik aktörlerinin inşa sürecinin anlaşılması gerektiğini tartışan Aberystwyth Ekolü (Booth, 1991); güvenlikleştirme sürecinde söylemlerin rolüne dikkat çeken Paris Ekolü (Bigo, 2001; Huysman, 2006), eleştirel güvenlik çalışmalarına başlıca örneklerdir. Tüm bu gelişmelerin teorik yansımaları, Uluslararası İlişkiler disiplininde etkinliğini giderek arttıracak olan eleştirel güvenlik çalışmaları ile sınırlı kalmayacaktır. Uluslararası İlişkiler disiplinindeki eleştirel yaklaşımlara uluslararası hukuk alanında eleştirel teoriler eşlik edecek, aynı zamanda Uluslararası İlişkilerdeki meta teorik tartışmalara paralel şekilde uluslararası hukuk da kendi meta teorik perspektifini geliştirmeye başlayacaktır. Dolayısıyla, uluslararası hukuk kuralları üzerinde uzlaşa sağlanabilmesi ve bu kuralların etkin bir biçimde uygulanabilmesi için devlet-dışı aktörler lehine yeni düzenlemelere gidilmesi gerektiği tartışması (Shaw, MacLean ve Black, 2016, s. 4), uluslararası hukuktaki dönüşümün kısmi bir yansımasıdır. Asıl dönüşüm, hukuktaki güvenlik söylemlerinin nasıl inşa edildiği, hangi sorunların ön plana çıkarıldığı, aktör veya kurban kimliklerinin ne ifade ettiği ekseninde gelişen eleştirel hukuk çalışmaları ile gerçekleşecektir.

Eleştirel Güvenlik Çalışmaları ve Eleştirel Hukuk Çalışmaları

Eleştirel teori ve yaklaşımların inşacı, post-yapısalcı, feminist, post-kolonyal, neo-Marxist gibi pek çok alternatif perspektifi bir araya getirebilen geniş bir teorik tartışma alanı meydana getirmesine benzer şekilde, eleştirel hukuk çalışmaları

da farklı teorik perspektifleri içermektedir. Örneğin, söylemlerin baskıcı iktidarın yanısıra, “marjinal” veya “haydut” olarak yaftalanan “öteki” kimliğine de söz söyleme ve direnme imkanı tanıdığını, dolayısıyla hukukun baskılamanın yanısıra mücadele ve özgürleştirme için de alan sunan ikili bir yapısı olduğunu varsayan post-yapısalcı hukuk perspektifi, veya ekonomi politik bir perspektifle uluslararası hukukun kaynağının değişim ilişkileri olduğunu öne süren neo-marksist yaklaşım, bu geniş yelpazenin bünyesinde yer alırlar (Çelebi ve Özdemir, 2010). Hukukun özgürleştirici ve iyileştirici potansiyeline dair farklı görüşler öne süren, odaklanılması gereken esas sorunun ne olduğu noktasında çoğu zaman karşıt tutum takınan tüm eleştirel hukuk çalışmalarının, hem kendi aralarında hem de eleştirel güvenlik çalışmaları ile ortak bir noktada buluştuklarını söylemek yanlış olmayacaktır: güvenlik ve tehdit söylemleri, normlar ve standartlar sadece politik düzlemde değil hukuki düzlemde de kimlik inşa eden, “güçlü” veya “zayıf” kılan, “meşru” veya “gayri meşru” varsayan, kapsayan veya ötekileştiren iktidar araçlarıdır (Beck vd., 1996). Baskılanan 3. Dünya halklarının tam özgürlüğe kavuşabilmeleri, 1. ve 2. Dünyanın siyasi kararlarının ve eylemlerinin yanısıra empoze ettiği hukukun da önüne geçilebilmesi ile mümkün olacaktır (Chimni, 2006; Okafor, 2008).

İnsan güvenliği, güvenlikleştirmenin hukuki boyutunun subjektifliği ve yol açacağı adaletsizlikler üzerine odaklanan eleştirel hukuk çalışmaları ile eleştirel güvenlik çalışmalarının üzerine eğildiği ve sorunsallaştırdığı ortak alanlardan birisidir. Örneğin, Gary King ve Christopher Murray (2001), geleneksel askeri güvenlik perspektifi ile yeni insan güvenliği perspektifinin çakıştığı noktalarda, normalde birbirleriyle çatışma halinde olan aktörlerin ittifak kurabileceğine işaret ederken, veya Caroline Thomas (2000) neoliberalizm, kalkınma stratejileri ve insan güvenliği ilişkisine dikkat çekerken, Anne Orford (2003) da insancıl müdahale çerçevesinde bir çatışma bölgesine giren uluslararası ve(ya) ulus-ötesi örgütlerin nasıl halk ve yönetim arasındaki bağı kopararak demokrasinin en temel ilkelerinden olan temsil ilkesini ihlal ettiğini ve yeni sömürgecilik prototiplerinin ortaya çıktığını ortaya koymaya çalışacaktır. Paralı askerlerin çatışmalarda kullanımının uluslararası yapılageliş hukukunda yasaklanmasına rağmen, günümüzde özel güvenlik şirketlerinin yasal hükümetler tarafından veya uluslararası alanda tanınmış bağımsızlık hareketleri çerçevesinde giderek artan oranda kullanılması güvenlik-demokrasi-uluslararası hukuk bağlamında tartışılmaya devam edilen bir sorundur (Zarate, 1998).

Geleneksel güvenlik anlayışının genişletilmesi ve olabilecek hemen her şeyin güvenlikleştirilmesinin, kaynakların ve dikkatin çok fazla dağılması nedeniyle paradoksal bir biçimde hiçbir alanda güvenlik sağlanamamasına yol açacağı uluslararası ilişkiler teorisyenleri tarafından tartışılırken (Khong, 2001, ss. 231-36), eleştirel hukuk çalışmaları da her türlü sorunun “güvenlikleştirme” sürecine dahil edilmesinin meydana getirebileceği negatif etkilere dikkat çekmektedir. Uluslararası Af Örgütü (Amnesty International, 2004) veya UNICEF (2003) raporla-

rına göre, her yıl yaklaşık 800 000 kişinin insan kaçakçılarının kurbanı olduğu günümüzde, zorla seks işçisi olarak çalıştırılan kadınların ön plana çıkması; silahlı çatışmalarda kadınlara yönelik cinsel saldırıların savaş taktiği halini alması (Aroussi, 2011; Buss, 2009; Skjelsbaek, 2001; Wood, 2006), uluslararası ceza hukukunda cinsel saldırıların suç kategorilerine dahil edilmesi ve 2000 yılında BM Güvenlik Konseyi'nin 1325 sayılı kararında² kadınların sadece silahlı çatışmalarda kurban olarak değil barışın korunması ve inşasında da önemli role sahip aktörler olduklarının vurgulanması ile kadın hakları ile uluslararası güvenlik ve barış arasında doğrudan bir ilişki kurulduğu açıktır. İlk bakışta olumlu bir gelişme izlenimi uyandıran bu atılımların göze çarpmayan negatif yansımalarına örnek olarak Razcak (2004) and Kapur (2005) uluslararası hukukun 3. Dünya ülkelerinde cinsiyetçi “kurban” kimlikleri inşa etmesini göstereceklerdir.

Esasında sözkonusu olan sadece kadınlara yönelik şiddetin güvenikleştirilmesi değildir; uluslararası suçlardan sorumlu olanların yargılanması etik bir mesele olmanın ötesinde barışın yeniden inşası ve devamı için gerekli şartlardan birisi olarak görülmeye başlandığı anda, topyekün uluslararası ceza hukuku güvenikleştirilmeye başlanmıştır. Ancak, bu gelişmenin çatışma travmasını yaşamış ve atlatmaya çalışan toplumları, genel anlamda da uluslararası toplumu, ne derece barışçıl bir ortama taşıyabileceği eleştirel uluslararası hukukçular tarafından sorgulanmaktadır. Her ne kadar suçların bireyselliği kabul edilen en temel ceza hukuku ilkelerinden olsa da, toplumsal çatışmaların yaşandığı durumlarda kurbanların ve suçluların üyeleri oldukları grupların kolektif reaksiyonlar geliştirmeleri şaşırtıcı olmamaktadır. Sriram ve Youssef'a göre (2006), çatışma-sonrası geçiş döneminde yargılamalar yoluyla adaletin sağlanması çabaları karşıt gruplar arasındaki tansiyonu düşürmek yerine misillemelere yol açabilmekte ve siyasi gerilim daha da artabilmektedir.

Sözkonusu sorunlar sadece uluslararası insancıl müdahalelerle ve uluslararası yargılamalarla sınırlı değildir. Örneğin sivil havacılık hukuku, sadece “güvenlik”, “özel hayat” veya “kişisel dokunulmazlık” kavramlarının kültürel açıdan farklı yorumlanabilmesi nedeniyle değil, güvenlik ile kişisel haklar karşı karşıya geldiğinde güvenliğin tercih edilmesi nedeniyle de eleştirel hukuk çalışmalarının konusu olmuştur (Enerstvedt, 2017). Sivil havacılıkta olduğu gibi, deniz hukukunun güvenlik tehditlerine karşı geliştirmeye çalıştığı önlemler de güvenlik-haklar paradoksunu beslemektedir. Örneğin, Davidson (2005, s. 285), modernitenin ortadan kaldır(a)madığı deniz korsanlığı ile mücadele edebilmek için deniz araçlarında silah bulundurulması ve korsanlara karşı silahla karşılık verilmesinin paradoksal biçimde daha fazla can kaybına yol açtığını ortaya koymaktadır. Benzer şekilde, uluslararası hukuk düzenlemeleri, göçmen veya sığınmacı statüsündeki insanların daha güvenli bir yaşama kavuşmalarını sağlamak yerine temel haklarının ihlalini adeta yasallaştırmaktadır (Estrada-Tanck, 2013). Uluslararası mülteci

2 UN Security Council, *Security Council resolution 1325 (2000) [on women and peace and security]*, 31 October 2000, S/RES/1325 (2000)

hukuku rejimi kanunlaştırılırken mülteciler ile terörizm arasında bağlantı kurulabileceğine ihtimal verilmemişti. Soğuk Savaş sonrası dönemde terör tehdidine yönelik algının artmasıyla birlikte, yasal veya yasadışı, kayıtlı veya kayıtlı olmayan tüm göçmenlerin devletlerin güvenlik kaygılarının parçası haline gelmesi, hukuki düzenlemenin yaratabileceği dezavantajlara verilebilecek örneklerden sadece birisidir (Goodwin-Gill, 2008, s. 5)

HIV/AIDS, SARS, MERS gibi bulaşıcı hastalıklar ve en son olarak da COVID-19 salgını ile birlikte “uluslararası sağlık hukuku” alt dalının da gelişmeye başladığını, hatta bu dalın güvenlik kaygıları nedeniyle soft hukuktan uzaklaşarak bağlayıcılığı olan sert hukuka geçiş yaptığını söylemek mümkündür. Bulaşıcı hastalıkların güvenlik ile ilişkilendirilmesi yeni değildir; ama bu ilişki geçmişte, geleneksel güvenlik anlayışı çerçevesinde devletlerin askeri güçlerinin zayıflaması veya iç çatışmalara yol açması dolayısıyla kuruluyordu (Price-Smith, 2002). Artık daha geniş bir yelpazede ele alınan sağlık ve güvenlik ilişkisi, uluslararası ceza hukukunun veya insan hakları hukukunun güvenikleştirilmesine getirilen eleştirilere benzer eleştirilere konu olmaktadır. BM Güvenlik Konseyi’nin yaygın bir sağlık sorununu uluslararası barış ve güvenliğe tehdit olarak ele alması ve sorunla başedebilmesi, Tigerstrom’a göre (2007, ss. 176-77) örgütün bugünkü yapısı ile mümkün değildir. Diğer yandan, 2005 yılında Dünya Sağlık Örgütü (*World Health Organization*, WHO) bünyesinde hazırlanan Uluslararası Sağlık Yasaları’nın (*International Health Regulations*, IHR) insan güvenliği aleyhine devlet egemenliğini ön plana çıkarıp çıkarmayacağı da halen tartışılmaktadır (Tigerstrom, 2007, s. 185).

Sonuç

Doğa hukuku doktrini ile birlikte siyasal birimlerin sınırlarını aşan bir güvenlik anlayışının hakim olduğu Vestfalya-öncesi dönem ile 20. yüzyıl sonrası uluslararası sistemdeki ulus-devlet sınırlarını aşan güvenlik anlayışının benzerliklerini göz ardı etmek mümkün görünmemektedir. Her iki dönemde de sistem, serbest ticareti ve sözde liberal ekonomi politikalarının paradoksal biçimde beraberinde getirdiği işgal, sömürgeleştirme, imha etme ve köleleştirme gibi baskıcı yöntemleri meşrulaştıran hukuk kurallarını evrensel addetmektedir. Her iki dönemde de teorik perspektif keskin bir iç politika-dış politika ayrımını reddederken, barbarlara medeniyeti öğretme (*mission civilisatrice*) misyonu ile hareket etmektedir. Önemli farklardan birisi, şu anda içinde bulunduğumuz dönemde her ne kadar doğrudan “barbar” olarak adlandırılmasalar da benzer şekilde ötekileştirilenlerin yabancı, uzak, bilinmedik topraklarda yaşayan halklarla sınırlı kalmamasıdır. Diğer bir farklılık da, küresel sisteme ve bu sistemin dayattığı hukuk kurallarına uyum gösteremeyenlerin çok hızlı ve esnek biçimde ötekileştirilmesi, daha önce benzeri görülmemiş esnekliğe sahip olan kimlik kategorilerinin modern tekniklerle sürekli yeniden inşa edilmesidir.

İnsanı temel referans noktası olarak alarak daha fazla hak ve güvenlik iddiasında bulunan “insan güvenliği” kavramı bu yeni düzenin umut vaadeden kavramlarından birisi olarak sunulmaktadır. Ancak, eleştirel güvenlik ve eleştirel hukuk çalışmaları göstermektedir ki “insan güvenliği”, kavramın bileşenlerinden olan “insan” ile “güvenliği” karşı karşıya getirmekte ve bu çatışmada “insana” değil “güvenliğe” öncelik tanımaktadır (Brunnee ve Toope, 2004, s. 258). İnsan güvenliği alanında olduğu gibi uluslararası hukukun gelişmekte olan yeni alt dallarında da hızlanan bir güvenlikleştirme söz konusudur. Uluslararası ticaret hukuku, uluslararası insan hakları hukuku, silahlı çatışmalar hukuku, uluslararası ceza hukuku, uluslararası çevre hukuku gibi çok çeşitli ve özel uzmanlaşma gerektiren alt dalların gelişmesi, geleneksel ulus-devlet odaklı uluslararası hukuktan ve bu hukukun işlevsel olduğu uluslararası sistemden farklı bir yapıya geçiş yaptığımız izlenimine yol açabilir. Ancak tüm bu spesifik alt-dalların istisnasız güvenlikleştirilmesiyle birlikte uluslararası hukunun adeta “uluslararası güvenlik hukuku” üst başlığına dönüşümüne tanıklık etmekteyiz. Uluslararası hukuk, Theodor Meron’un (2000) iddia ettiği aksine, “insancıllaşmak” yerine “güvenlikleştirilmektedir”. Güvenlikleştirmenin faydalarının yanı sıra yol açtığı zararların analiz edilebilmesinde farklı teorik perspektiflere duyulan ihtiyaç sadece Uluslararası İlişkiler disiplini için değil, uluslararası hukuk için de geçerlidir.

Kaynakça

- Amnesty International. (2004). “So Does that Mean I Have Rights?”: *Protecting the Human Rights of Women and Girls Trafficked for Forced Prostitution in Kosovo*. London: Amnesty International.
- Anderson, B. (2006). *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, London: Verso.
- Armstrong, D., Farrell, T., ve Lambert, H. (2012). *International Law and International Relations*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Aroussi, S. (2011). ‘Women, Peace and Security’: Addressing Accountability for Wartime Sexual Violence, *International Feminist Journal of Politics*, 13 (4), ss.576-593.
- Beck, R. J., Arend, A. J., ve Vander Lugt, R. D. (1996). *International Rules: Approaches From International Law and International Relations*. Oxford: Oxford University Press.
- Bederman, D. J. (2001). *International Law in Antiquity*, Cilt 16, Cambridge: Cambridge University Press.
- Bellamy, A. J. ve Williams, P. (2004). Introduction: Thinking Anew About Peace Operations. *International Peacekeeping*. 11 (1), ss.1-15.
- Bigo, D. (2001). The Möbius Ribbon of Internal and External Security (ies), M. Albert, D. Jacobsen, ve Y. Lapid (Ed.), *Identities, Borders, Orders: Rethinking International Relations Theory*, London: University of Minnesota Press, ss.91-116.
- Booth, K. (1991). Security and Emancipation. *Review of International Studies*. 17 (4), ss.313-326.

- Borschberg, P. (2002). The Seizure of the *Sta. Catarina* Revisited: The Portuguese Empire in Asia, VOC Politics and the Origins of the Dutch-Johor Alliance (1602–c. 1616). *Journal of Southeast Asian Studies*. 33 (1), ss.31–62.
- Brunnee, J. ve Toope, S. J. (2004). Canada and the Use of Force: Reclaiming Human Security. *International Journal*. 59 (2), ss.247-260.
- Buss, D. E. (2009). Rethinking ‘Rape as a Weapon of War’. *Feminist Legal Studies*. 17 (2), ss.145–163.
- Buzan, B., Wæver, O., ve De Wilde, J. (1998). *Security: A New Framework for Analysis*. Boulder: Lynne Rienner.
- Buzan, B. ve Wæver, O. (2009). Macrosecuritisation and Security Constellations: Reconsidering Scale in Securitisation Theory. *Review of International Studies*. 35 (2), ss.253-276.
- Campbell, D. (1998). *Writing Security: United States Foreign Policy and the Politics of Identity*. Manchester: Manchester University Press.
- Chayes, A., Ehrlich, T. ve Lowenfeld, A. F. (1968). *International Legal Process: Materials for an Introduction Course*. Boston: Little, Brown and Co.
- Checkel, J. T. (1998). The Constructive Turn in International Relations Theory. *World Politics*. 50 (2), ss.324-348.
- Chesterman, S. (2001). *Just War or Just Peace? Humanitarian Intervention and International Law*. Oxford: Oxford University Press.
- Chimni, B. S. (2006). Third World Approaches to International Law: A Manifesto. *International Community Law Review*. 8 (1), ss.3-27.
- Çelebi, H. ve Özdemir, A. M. (2010). Uluslararası Hukukta Eleştirel Yaklaşımlar. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*. 7 (25), ss.69-90.
- Davidson, S. (2005). International Law and the Suppression of Maritime Violence. R. Burchill, N. D. White ve J. Murris (Ed.), içinde *International Conflict and Security Law: Essays in Memory of Hilaire McCoubrey* (ss.265-285). Cambridge: Cambridge University Press,.
- Dedring, J. (2008). *United Nations Security Council in the 1990s, The Resurgence and Renewal*. New York: SUNY Press.
- Demirli, A. ve Özdemir, A. M. (2019). Uluslararası Hukuku Dönemselleştirmek: Pozitivist Söylem ve Ötesi. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*. 16 (63), ss.51-67.
- Der Derian, J. ve Shapiro, M. J. (Ed.). (1989). *International/Intertextual Relations: Postmodern Readings of World Politics*, New York: Lexington Books.
- Durch, W. J., Holt, V. K., Earle, C. R. ve Shanahan, M. K. (Ed.). (2003). *The Brahimi Report and the Future of the UN Peace Operations*. Washington: Henri L. Stimson Center.
- Durch, W. J. (Ed.). (1993). *The Evolution of UN Peacekeeping: Case Studies and Comparative Analysis*. New York: St. Martin’s Press.
- Von Einsiedel, S. ve Malone, D. (2018). Security Council, T. G. Weiss ve S. Daws (Ed.), içinde *The Oxford Handbook on the United Nations* (ss.142-172). Oxford: Oxford University Press,.
- Enerstvedt, O. M. (2017). *Aviation Security, Privacy, Data Protection and Other Human Hights: Technologies and Legal Principles*. Springer.
- Eskridge, W. N. ve Frickey, P. P. (1994). The Making of The Legal Process. *Harvard Law Review*. 107 (8), ss.2031-2055.

- Estrada-Tanck, D. (2013). Human Security and the Human Rights of Undocumented Migrants: Systemic Vulnerabilities and Obligations of Protection. *European Journal of Social Security*. 15 (2), ss.151-170.
- Evans, G. J. ve Sahnoun, M. (2001). *The Responsibility to Protect: Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty*, Ottawa, International Development Research Centre.
- Goodwin-Gill, G. (2008). Forced Migration: Refugees, Rights and Security, J. McAdam (Ed.), içinde *Forced Migration, Human Rights and Security* (ss.1-17). Portland: Bloomsbury Publishing.
- Grotius, H. (2005). *Hugo Grotius on the Law of War and Peace*, R. Tuck (Ed.). Indianapolis: Liberty Fund.
- Hart, H. L. A. (1958). Positivism and the Separation of Law and Morals. *Harvard Law Review*. 71 (4), ss.593-629.
- Hopf, T. (2010). The Logic of Habit in International Relations. *European Journal of International Relations*. 16 (4), ss.539-561.
- Huysmans, J. (2006). *The Politics of Insecurity: Fear, Migration and Asylum in the EU*. London: Routledge.
- Ihering, R. (1913). *Law as a Means to an End*. (I. Husik Çev.), New York: Macmillan.
- Jones, R. W. (1999). *Security, Strategy, and Critical Theory*. Boulder: Lynne Rienner.
- Kapur, R. (2005). *Erotic Justice: Law and the New Politics of Postcolonialism*. London: Glasshouse.
- Khong, Y. F. (2001). Human Security: A Shotgun Approach to Alleviating Human Misery?. *Global Governance: A Review of Multilateralism and International Organizations*. 7 (3), ss.231-236.
- King, G. ve Murray, C. J. (2001). Rethinking Human Security. *Political Science Quarterly*. 116 (4), ss.585-610.
- Koh, H. H. (1996). Transnational Legal Process. *Nebraska Law Review*. 75 (1), ss.181-207.
- Koh, H. H. (1997). Why Do Nations Obey International Law?. *Yale Law Journal*. 106 (8), ss. 2599-2659.
- Koskenniemi, M. (1996). The Place of Law in Collective Security. *Michigan Journal of International Law*. 17 (2), ss.455-490.
- Koskenniemi, M. (2009). The Politics of International Law—20 years Later. *European Journal of International Law*. 20 (1), ss.7-19.
- Koskenniemi, M. (2012). A History of International Law Histories, B. Fassbender ve A. Peters (Ed.). içinde *The Oxford Handbook of the History of International Law* (ss.943-971). Oxford: Oxford University Press.
- Korff, B. S. A. (1924). An Introduction to the History of International Law. *American Journal of International Law*. 18 (2), ss.246-259.
- Kratochwil, F. V. (1991). *Rules, Norms, and Decisions: On the Conditions of Practical and Legal Reasoning in International Relations and Domestic Affairs*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Krause, K. ve Williams, M. C. (Ed.), (1997). *Critical Security Studies*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Lapid, Y. (1989). The Third Debate: On the Prospects of International Theory in a Post-positivist Era. *International Studies Quarterly*, 33 (3), ss.235-254.

- Lasswell, H. D. ve McDougal, M. S. (1992). *Jurisprudence for a Free Society: Studies in Law, Science and Policy*, New Haven Press, New Haven.
- Machiavelli, N. (2008). *The Prince*. Cambridge: Hackett Publishing.
- Malanczuk, P. (2002). *Akehurst's Modern Introduction to International Law*. London: Routledge.
- March, J. G. ve Olsen, J. P. (2004). The Logic of Appropriateness, R. E. Goodin (Ed.). içinde *The Oxford Handbook of Political Science* (ss.479-498). Oxford: Oxford University Press.
- Matsuda, M. J. (1987). Looking to the Bottom: Critical Legal Studies and Reparations. *Harvard Civil Rights-Civil Liberties Law Review*. 22 (2), ss.323-399.
- McDougal, M. S., Lasswell, H. D. ve Reisman, W. (1968). Theories About International Law: Prologue to a Configurative Jurisprudence. *Virginia Journal of International Law*. 8 (2), ss.188-299.
- Meron, T. (2000). The Humanization of Humanitarian Law. *American Journal of International Law*. 94 (2), ss.239-278.
- Müller, H. (2004). Arguing, Bargaining and All That: Communicative Action, Rationalist Theory and the Logic of Appropriateness in International Relations. *European Journal of International Relations*. 10 (3), ss.395-435.
- Myres, S. M. (1955). The Realist Theory in Pyrrhic Victory, *American Journal of International Law*, 49 (3), ss.376-378.
- Newman, S. (2010). *Power and Politics in Poststructuralist Thought*. London: Routledge.
- Nussbaum, A. (1954). *A Concise History of the Law of Nations*. New York: Macmillan.
- Oberleitner, G. (2005). Human Security: A Challenge to International Law?. *Global Governance: A Review of Multilateralism and International Organizations*. 11 (2), ss.185-203.
- O'Connell, M. E. (1999). New International Legal Process. *The American Journal of International Law*. 93 (2), ss.334-351.
- O'Connell, M. E. (2012). Peace and War, B. Fassbender ve A. Peters (Ed.). içinde *The Oxford Handbook of the History of International Law* (ss.272-293). Oxford: Oxford University Press.
- Okafor, O. C. (2008). Critical Third World Approaches to International Law (TWAİL): Theory, Methodology, or Both?. *International Community Law Review*. 10 (4), ss.371-378.
- Onuf, N. (2012). *World of Our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations*. London: Routledge.
- Orford, A. (2003). *Reading Humanitarian Intervention: Human Rights and the Use of Force in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Possony, S. T. (1945). Peace Enforcement. *Yale Law Journal*. 55 (5), ss.910-949.
- Price-Smith, A. T. (2002). *The Health of Nations: Infectious Disease, Environmental Change, and Their Effects on National Security and Development*. Cambridge: MIT Press.
- Pufendorf, S. (1994). *The Political Writings of Samuel Pufendorf*. Oxford: Oxford University Press.
- Purvis, N. (1991). Critical Legal Studies in Public International Law. *Harvard International Law Journal*. 32 (1), ss.81-109.
- Ramcharan, B. G. (2002). *Human Rights and Human Security*. The Hague: Martinus Nijhoff.

- Ratner, S. R. ve Slaughter, A-M. (1999). Appraising the Methods of International Law: A Prospectus for Readers. *American Journal of International Law*. 93 (2), ss.291-302.
- Razack, S. (Ed.). (2002). *Race, Space, and the Law: Unmapping a White Settler Society*, Toronto: Between the Lines.
- Razack, S. (2004). Imperilled Muslim Women, Dangerous Muslim Men and Civilised Europeans: Legal and Social Responses to Forced Marriages. *Feminist Legal Studies*. 12 (2), 129-174.
- Reisman, M. (1981). International Lawmaking: A Process of Communication: The Harold D. Lasswell Memorial Lecture. *ASIL Proceedings*. 75, 101-120.
- Reisman, M. (1992). The View from the New Haven School of International Law. *ASIL Proceedings*. 86, ss.118-125.
- Richmond, O. P. (2004). UN Peace Operations and the Dilemmas of the Peacebuilding Consensus. *International Peacekeeping*. 11 (1), ss.83-101.
- Sebok, A. J. (1995). Misunderstanding Positivism, *Michigan Law Review*, 93 (7), ss.2054-2132.
- Shaw, T. M., MacLean, S. J. ve Black, D. R. (2016). Introduction: A Decade of Human Security: What Prospects for Global Governance and New Multilateralisms?, S. J. MacLean, D. R Black, T. M. Shaw, (Ed.), *A Decade of Human Security: Global Governance and New Multilateralisms*, London, Routledge, ss.3-18.
- Simpson, G. (2000). The Situation on the International Legal Theory Front: The Power of Rules and the Rule of Power, *European Journal of International Law*, 11 (2), ss.439-464.
- Skjelsbaek, I. (2001). Sexual Violence and War: Mapping Out a Complex Relationship. *European Journal of International Relations*. 7 (2), ss.211-237.
- Slaughter, A-M. (1995). International Law in a World of Liberal States. *European Journal of International Law*. 6 (3), ss.503-538.
- Slaughter, A-M., Tulumello, A. S., ve Wood, S. (1998). International law and international relations theory: A new generation of interdisciplinary scholarship, *American Journal of International Law*, ss.367-397.
- Sriram, C. L. ve Youssef, M. (2006). Bringing Security Back In: International Relations Theory and Moving Beyond the “Justice Versus Peace” Dilemma in Transitional Societies, T. Biersteker, P. J. Spiro, C.L. Sriram, V. Raffo (Ed.). içinde *International Law and International Relations* (238-251). New York: Routledge.
- Thomas, C. (2000). *Global Governance, Development and Human Security: The Challenge of Poverty and Inequality*. London: Pluto.
- Tigerstrom, B. (2007). *Human Security and International Law: Prospects and Problems*. Oxford: Hart Publishing.
- Tomuschat, C. (2008). *Human Rights: Between Idealism and Realism*. Oxford: Oxford University Press.
- Torroja, H. (Ed.). (2017). *Public International Law and Human Rights Violations by Private Military and Security Companies*. Springer International Publishing.
- Tuck, R. (2001). *The Rights of War and Peace: Political Thought and the International Order from Grotius to Kant*. Oxford: Oxford University Press.
- UN General Assembly Report of the High-level Panel on Threats, Challenges and Change: “A More Secure World : Our Shared Responsibility”, 2 December 2004, A/59/565.

- UN List of Peacekeeping Operations, 1948-2020, https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/un_peacekeeping_operation_list_3_2.pdf Erişim tarihi: 07 Şubat 2021.
- UNICEF Innocenti Research Centre, *Trafficking in Human Beings, Especially Women and Children, in Africa*, Florence, 2003.
- Unger, R. M. (1983). The Critical Legal Studies Movement, *Harvard Law Review*, 96 (3), ss.561-675.
- Union of International Associations, (2002). *Yearbook of International Organizations: Guide to Global Civil Society Networks 2002–2003*, Cilt 5, Statistics, Visualizations and Patterns, Munich, K. G. Saur.
- United Nations Development Programme. (1994). *Human Development Report*. New York: Oxford University Press.
- Vattel, E. D. (2008). *The Law of Nations; or Principles of the Law of Nature, Applied to the Conduct and Affairs of Nations and Sovereigns, with Three Early Essays on the Origin and Nature of Natural Law and on Luxury*. Indianapolis: Liberty Fund.
- Vitoria, F. (1991). *Vitoria: Political Writings*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Waever, O. (1998). Four Meanings of International Society: A Transatlantic Dialogue, B. A. Roberson (Ed.), *International Society and the Development of International Relations Theory*, London, Pinter, 80-144.
- Walker, R. B. J. (1995). *Inside/Outside: International Relations as Political Theory*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Weinrib, E. J. (1987). Legal Formalism: On the Immanent Rationality of Law. *Yale Law Journal*. 97 (6), ss.949-1016.
- White, N. D. (1990). *Keeping the Peace: The United Nations and the Maintenance of International Peace and Security*. Manchester: Manchester University Press.
- Wiessner, S. (1997). International Law in the 21st Century: Decisionmaking in Institutionalized and Non-Institutionalized Settings, *Thesaurus Acroasium*, 26, ss.129-153.
- Wiessner, S. ve Willard, A. R. (1999). Policy-Oriented Jurisprudence and Human Rights Abuses in Internal Conflict: Toward a World Public Order of Human Dignity, *The American Journal of International Law*, 93 (2), ss.316-334.
- Wolff, C. F. (2017). *The Law of Nations Treated According to the Scientific Method*. Indianapolis: Liberty Fund.
- Wood, E. J. (2006). Variation in Sexual Violence During War, *Politics and Society*, 34 (3), ss.307-342.
- Yasuaki, O. (2003). International Law in and with International Politics: The Functions of International Law in International Society, *European Journal of International Law*, 14 (1), ss.105-139.
- Zarate, J. C. (1998). The Emergence of a New Dog of War: Private International Security Companies, International Law, and the New World Disorder, *Stanford Journal of International Law*. 34 (1), ss.75-162.

Azerbaycan-Ermenistan Çatışmalarına İlişkin Haber Söylemlerinin Analizi

A. Fulya Şen*, Hülya Taş**

Öz: Bu çalışmada Temmuz-Ekim 2020 tarihleri arasında medyada yer alan Azerbaycan-Ermenistan çatışmalarının haber medyasında nasıl çerçevlendiği incelenmiş ve bu çatışmaların ardında olan egemenlik ve milliyetçilik anlayışının nasıl yeniden üretildiği incelenmiştir. van Dijk'ın eleştirel söylem çözümlemesinin kullanıldığı bu çalışmada, Azerbaycan-Ermenistan çatışma haberleri farklı ideolojik hatları temsil eden Hürriyet, Sabah, Cumhuriyet ve Sözcü gazetelerinin internet siteleri üzerinden analiz edilmiştir. Araştırma, medya söylemlerinin siyasal aktörlerin açıklamalarına dayandığı ve milliyetçilik ideolojisini yeniden ürettiği sonucuna ulaşmıştır. Siyasal aktörler, medya söylemlerinin içeriğini belirleyen, anlamları vurgulayan, açığa çıkaran ve yeniden üreten anlatıcılar olarak ön plana çıkmıştır.

Anahtar sözcükler: Haber söylemi, Azerbaycan-Ermenistan çatışmaları, milliyetçilik, haberin ideolojisi

---

* Prof. Dr., Fırat Üniversitesi, İletişim Fakültesi, fulyasen@firat.edu.tr ORCID: 0000-0003-3350-8292

** Doktora öğrencisi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Ana Bilim Dalı, kvkhulya@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0788-1712

Analysis of News Discourses on the Azerbaijan-Armenia Conflicts

A. Fulya Şen, Hülya Taş

Abstract : This study examines how the Azerbaijan-Armenia conflicts were framed in the news media in dates between July-October 2020 and how the understanding of sovereignty and nationalism behind these conflicts was reproduced. In this study, in which van Dijk's critical discourse analysis was used, Azerbaijan-Armenia conflict news was analyzed through the websites of Hürriyet, Sabah, Cumhuriyet, and Sözcü newspapers representing different ideological lines. The research has concluded that media discourses are based on the statements of political actors and reproduce the ideology of nationalism. Political actors have come to the fore as narrators who determine the content of media discourses, emphasize, reveal and reproduce the meanings.

Keywords: News rhetoric, Azerbaijan-Armenia conflicts, nationalism, the ideology of the news

Giriş

Azerbaycan-Ermenistan çatışmalarının ardında Karabağ sorunu yatmaktadır. 1987 yılında SSCB'nin yıkılmadan önceki dönemlerinde Azerbaycan ve Ermenistan arasında Karabağ üzerinde ortaya çıkan ihtilaf, etno-teritoryal bir çatışmaya dönüşmüştür. 1991 yılında SSCB'nin yıkılmasıyla da Karabağ iki devlet arasında devletlerarası bir savaş halini almıştır. 1994 yılında imzalanan ateşkes anlaşmasıyla savaşın “sıcak faslı” sona erse de günümüze kadar süren zaman içerisinde bir barış anlaşması imzalanamamıştır. Bu nedenle Karabağ Savaşı hukuken devam etmektedir. Ancak, 2016 yılında dört gün süren “Nisan Savaşı” ile Azerbaycan bir kısım topraklarını kurtarmış, ihlaller ve çatışmalarla devam eden süreçte 12 Temmuz 2020’de yeniden patlak veren bir aşamaya geçilmiştir (Tuncel, 2020). 27 Eylül 2020’de ise Ermenistan ordu birliklerinin Karabağ’daki Azerbaycan Türk köylerine hücum etmesiyle çatışmalar daha ileri seviyeye taşınmıştır. Türkiye, Azerbaycan ordusunu topraklarını ve hakkını arama konusunda destekleyici bir politika sürdürmekte ve Azerbaycan savunmasını diplomasi, politika ve maddi bakımdan desteklemektedir. Türkiye dış politikası bu merkezde bir dizi strateji geliştirmektedir (Ortaylı, 2020). Bu çerçevede, Yukarı Karabağ konusunda Türkiye hem Azerbaycan ile olan tarihsel ve kültürel bağları hem de bölgeye sınır komşusu olması nedeniyle sürece etkisi olan önemli bir aktör olarak görülmektedir (Gökçe, 2011, s.1139).

Azerbaycan ve Ermenistan olaylarını değerlendiren araştırmalarda durum tanımlaması olarak bazı nedenler ileri sürülmektedir. Dugin’e (2003) göre, SSCB’de yaşanan siyasi, jeopolitik, ideolojik ve sosyal sistemde meydana gelen değişim, mevcut olan tüm hukuki ve siyasi kriterleri ve normları alt üst etmiş ve sistemin çöküşü, bölgede siyasi istikrarsızlığa ve çatışmalara neden olmuştur (Akt. Gökçe 2011, s.1141; Söker, 2017). Böylesi bir ortamda Kafkasya en çok etkilenen bölgelerden biridir. Güney Kafkasya bölgesi de Azerbaycan-Ermenistan mücadelelerinin yaşandığı alandır. Sovyetler döneminde Yukarı Karabağ’ın Ermenistan’a bağlanma girişimleri ve nüfus değişim politikaları gibi uygulamalar, Azerbaycan ve Ermenistan arasında yıllarca devam eden mücadeleye dönüşmüş ve uluslararası tartışılan bir boyut kazanmıştır (Gökçe, 2011, s.1141). Uluslararası boyutta arabuluculuk diplomasisi önem kazanmış ve AGİT MİNSK¹ grubu tarihi süreçte yaşanan olaylar karşısında, sadece açıklama yapmak ve AGİT’e üye ülkeleri yaşananlar konusunda bilgilendirmekle iktiva ettiği yönünde statükoyu korumakla eleştirilmiştir. Bir anlamda MİNSK grubunun Kafkasya dolayısıyla

1 AGİT MİNSK Grubu, Azerbaycan ve Ermenistan devletlerinin Karabağ sorununa barışçıl bir çözüm üretmeleri amacıyla 1992 yılında Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı tarafından kurulan bir birliktir. Birliğin eş başkanlığı ABD, Fransa ve Rusya’dan oluşmaktadır. Buna ek olarak Beyaz Rusya, Almanya, İtalya, Portekiz, Hollanda, İsveç, Finlandiya, Türkiye ve sorunun tarafları olan Azerbaycan ve Ermenistan yer almaktadır. Erişim adresi: <https://www.haberler.com/minsk-grubu-nedir-ne-zaman-kuruldu-agit-minsk-13641142-haberi/>

Azerbaycan üzerinden Ermenistan aracılığıyla yürütülen bir iktidar savaşı olduğu söylenmektedir (Mahmudova, 2019, s.210).

Azerbaycan- Ermenistan gerilimine dair yaşananlar medyada önemli bir yer bulmakta, konu Ermenistan merkezli bir çatışma söylemine dönüştürülmektedir. Örneğin, Zeyrek (2020) *Dağlık Karabağ Azerbaycan toprağıdır, SSCB dağılarken, oldu bitti ile Ermenistan tarafından işgal edilmiştir*, ifadesini kullanmaktadır. Olaya ilişkin bir diğer yorum ise, “*Ermenistan bildik saldırganlığından, hukuk tanımazlığından vazgeçmiyor. Hukuku hiçe sayma ve sivilleri hedef almaktan vazgeçmediğini gösteren Ermenistan yine boyunu aşan işler yapıyor*” şeklindedir (Bengin, 2020). Bu çerçevede, haber medyasında olaya ilişkin açıklamalar, daha çok tarihsel bağlam içinde ele alınmaktadır. Medya söylemlerinde, 2020 itibarıyla yaşanan çatışmanın sorumlusu olarak Ermenistan gösterilmektedir. Siyasal aktörlerin ve sivil toplum kuruluşlarının yaptığı açıklamalar çerçevesinde üretilmiş olan haber metinleri, milliyetçi argümanlara dayanmaktadır. Azerbaycan-Ermenistan olayına ilişkin haberlerin ardında onu çevreleyen medya yapısı, toplumsal-tarihsel bağlamlar ve seçkin aktörlerin arasındaki diyalektik ilişki ve bunun sonucunda üretilmiş ve okuyucuya yansıtılmış söylemler bulunmaktadır. Fiske'nin de (2019, 303) vurguladığı gibi, tüm anlamların toplumsal-siyasal boyutları bulunmakta ve bunları toplumsal bağlamları içinde değerlendirmek gerekmektedir. Çünkü ideolojik işleyişin statükoyu koruduğu yerde, iktidarı elinde bulunduranlar fikirlerin ve anlamların üretimi ve dağıtımını kontrol altında tutmaktadır.

Haberlerdeki hegemonyacı değerler ortak düşünceyi yaymada ve inşa etmede özellikle etkilidir. Bunlar, medya rutinlerinin doğal işleyişi ile medya ve diğer odakları arasındaki bağlantılar aracılığıyla dolaylı şekilde yerleştirilmiştir. Bu şekilde medya, açık biçimde baskıcı ve görünmeyen bir denetim yapısı ve sürekli var olan kültürel değerleri egemen grupların çıkarlarına en iyi hizmet verebilecek şekilde yapılandırıp yorumlamaktadır (Shoemaker ve Reese, 2014, s.113).

Medya içinde bulunduğu toplumun ayrılmaz bir parçası olarak işlev görmektedir. Bu işlev, medyanın haber üretimi ve toplumsal yapı içindeki rolünü her zaman tartışmalı hale getirmektedir. Bu araştırmanın amacı, Azerbaycan-Ermenistan çatışma haberleri temelinde medyanın nasıl bir söylem ürettiğini ve toplumsal dolaşıma sunduğu haberlere kaynak olan unsurların neler olduğunu ortaya koymaktır. Araştırmaya konu olan Azerbaycan-Ermenistan çatışma haberleri incelendiğinde, medyanın haberlerin aktarılmasında çoğunlukla siyasi seçkinlerin açıklamalarına yer verdiği görülmektedir. Böylece, çatışmaya ilişkin insanların günlük söylemlerinde kullanabilecekleri güçlü argümanlar oluşturmaktadır. Bu argümanların oluşmasının ardında siyasi aktörlerin yaptığı açıklamalar ve bu açıklamaların medya aracılığıyla üretilmesi, dağıtılması ve dolaşıma sokulması yatmaktadır.

Bu çalışmada, eleştirel yaklaşımdan hareketle, Azerbaycan-Ermenistan çatışma haberlerinin Temmuz-Ekim 2020 döneminde medyada nasıl temsil edildiği analiz edilmiş ve haberin söylemini ortaya çıkarmak amacıyla, siyasal ve top-

lumsal alandaki farklı ideolojik kampları temsil eden haber kuruluşları olarak, merkez-sağ ideolojik görüşü temsil eden Hürriyet ve *Sabah* ile merkez-sol ideolojik görüşü temsil eden *Sözcü* ve *Cumhuriyet* gazetelerinin internet sitelerinde yayımlanan haberler taranmıştır. Azerbaycan-Ermenistan çatışmaları temelinde milliyetçilik ideolojisinin hangi tezler üzerinden nasıl yeniden üretildiğine odaklanan bu çalışmada, haber söylemlerinin analizinde van Dijk'ın eleştirel söylem çözümleme yönteminden yararlanılmıştır.

Kuramsal Çerçeve

Söylem dil, iletişim, etkileşim, toplum ve kültür kavramlarıyla ilişkili ve karmaşık bir kavramdır. Söylem dilin yapısının, işlevlerinin ve kullanılma biçiminin incelenmesidir (Marshall, 1999: 692). Söylem, toplumsal pratiklerde üç yolla kendisini göstermektedir. Birincisi, toplumsal etkinlik ve bir işin parçası olarak dili özgün bir şekilde kullanmak; ikincisi, söylemin temsillerde kendisini göstermesidir. Tüm pratiklerde toplumsal aktörler etkinlikler bağlamında kendi pratiklerinin temsili olduğu kadar, diğer pratiklerinde temsili olarak görünürler. Temsiller toplumsal süreçlere ve pratiklere dâhil olarak onları hem şekillendirir hem de üretirler. Üçüncüsü ise, kimliklerin oluşturulmasında var olma biçimi olarak söylemdir (Fairclough, 2020, s.138).

Söylemi toplumsal ilişkiler ve süreçlerle çakışan bir noktada açıklayan Fairclough (2003, ss.158-59) için, bu çakışmanın bir yönü dildir, bu dil ise ideolojinin maddi bir biçimidir; dil ideoloji tarafından kuşatılmıştır. van Dijk (2019, ss.8-9) söylem ve ideoloji arasındaki ilişkiye dikkat çekmiştir. Kuramsal yaklaşımında biliş, toplum ve söylem bağlamlarında ideolojiyi özetlemiştir. Öncelikle tüm ideolojilerin iç düzenleri ve zihne dair işlevleri, sosyal biliş bağlamında; ikinci olarak ideolojilerin koşulları ve işlevleri sadece bilişsel değil; aynı zamanda toplumsal, siyasi, kültürel ve tarihidir. Üçüncü olarak, ideolojiler toplumsal anlamda çoğunlukla yerleşik söylem ve iletişime göre inşa edilir, değiştirilir ve yeniden üretilir. Özellikle sosyal biliş olarak ideolojinin biçimlendirilmesinde, ifade edilmesinde ve toplumda ideolojilerin yeniden üretiminde söylemin temel rolü dikkate alınmalıdır.

Van Dijk'a (1988a, ss.24-25) göre, söylem çözümlemesinin temel amacı, söylem adını verdiğimiz dil kullanım birimlerinin açık ve sistematik tanımlanmalarını üretmektir. Bu çerçevede, söylem analizi dil ve dil kullanımı olarak teorik ve metodolojik bir yaklaşımdır. Analiz nesnesi ise yani söylemler, metinler, mesajlar, konuşma, diyalog ile tanımlanır; daha geniş bir sosyoekonomik ve kültürel çerçeve içinde, medya söylemini sosyal, kurumsal uygulama biçimi olarak ele alır. Medya söyleminin üretimi veya alımlama pratiği teorik olarak, metinsel ve bağlamsal boyutta iki temelde analiz edilebilir. Metinsel boyutlar, farklı düzeylerde medya söyleminin çeşitli yapılarını sistematik olarak analiz eder.

Bağlamsal boyutlar ise bu tür metinsel yapıların bilişsel süreçleri ve temsilleri veya sosyo-kültürel faktörler gibi çeşitli özellikleri inceler. van Dijk (1997, ss.1-2) söylemi üç boyutta analiz eder. Dil kullanımı, inançların iletişimi (biliş) ve sosyal durumlarda etkileşim. Söylemin bu üç ana boyutunun bütünleşik tanımı söylem araştırmalarının görevidir. Dil kullanımının inançları ve etkileşimi nasıl etkilediği ve tam tersi etkileşimin yönleri konuşmayı nasıl etkiler veya inançların dil kullanımı ve etkileşimi nasıl kontrol ettiği konuları eleştirel söylem çalışmaları içinde yer almaktadır.

Eleştirel söylem çalışmaları, dili sosyal uygulama biçimi olarak görür. Söylemi sosyal pratik olarak tanımlar; belirli bir söylemsel olay ile onu çevreleyen durumlar, kurumlar ve sosyal yapılar arasında diyalektik bir ilişkinin olduğunu ima eder. Söylemsel olay onlar tarafından şekillendirilir, ama aynı zamanda onları da şekillendirir. Yani söylem, sosyal olarak hem kurucudur hem de sosyal olarak durumları, bilgi nesnelerini ve insanlar ile insan gruplarının sosyal kimliklerini ve ilişkilerini oluşturan koşullandırıcıdır. Hem toplumsal olanın sürdürülmesine ve yeniden üretilmesine yardımcı olması hem de onu dönüştürmeye katkıda bulunması anlamında kurucudur. Söylem sosyal açıdan önemli olduğu için, önemli iktidar sorunlarının ortaya çıkmasına neden olur. Söylemsel uygulamaların büyük ideolojik etkileri olabilir. Nesnelere temsil etme ve insanları konumlandırma yollarıyla örneğin; sosyal sınıflar, kadınlar ve erkekler ve etnik /kültürel çoğunluklar ve azınlıklar arasında eşitsiz güç ilişkilerinin üretilmesine ve yeniden üretilmesine yardımcı olabilirler. Eleştirel söylem çalışmaları da söylemleri sosyal yaşamın örgütlenmesine ve yapılanmasına hizmet eden istikrarlı bir dil kullanımı olarak değerlendirmektedir (Wodak ve Meyer, 2015, s.6). Dil kullanımını sosyal bir uygulama olarak görmek dilin, toplumsalın diğer yönleriyle diyalektik bir ilişki içinde, sosyal ve tarihsel olarak konumlanmış bir eylem tarzı olduğunu ima etmektedir. Diyalektik bir ilişkiden kastedilen, onun sosyal olarak şekillendirildiği, ancak aynı zamanda sosyal olarak şekillendirdiği kurucu olma özelliğidir. Eleştirel söylem çalışması da dil kullanımının bu iki tarafını, sosyal olarak şekillendirilmiş ve sosyal olarak oluşturucu arasındaki gerilimi araştırır (Fairclough, 1995, ss.54-55).

Eleştirel söylem iktidar ve ideoloji arasındaki örtük ilişkiyi açıklığa kavuşturmak, yüzeydeki anlamlara meydan okumak ve hiçbir şeyi hafife almamak anlamına gelir. Örtük ilişkiler arasındaki gizli gündelik inanç türleriyle ilgilenir ve insanların benzer düşündüğü ve statükoya karşı alternatif durumların olmadığını unuttuğu hegemonya kavramına odaklanır. Aynı zamanda dilin ideolojik olarak çerçevesi, yani dilin konu, motif, hedef olarak merkezi olduğu ve hangi dil ideolojilerinin ifade edildiği, şekillendiği, değiştirildiği tartışmalarda inşa edildiği alanlarla ilgilenir. Söylemin sosyal egemenliği üretmesi ve yeniden üretme biçimiyle, bir grubun diğerlerine göre gücün kötüye kullanılmasıyla ve egemen grupların bu tür istismara söylemsel olarak nasıl direnebileceğiyle ilgilenirler. Söylemsel farklılıkların müzakere edildiği metinler, kısmen söylemler tarafın-

dan kodlanan ve belirlenen güç farklılıkları tarafından yönetilirler. Bu nedenle metinler, hâkimiyet için mücadele eden farklı söylem ve ideolojilerin izlerini göstermeleri bakımından genellikle mücadele alanlarıdır (Wodak, 2014, ss.303-6-7). Eleştirel söylem çalışmaları ciddi sosyal sorunların, özellikle de çeşitli sosyal güç istismarı biçimleri ve bunların sonucunda ortaya çıkan eşitsizlikleri kamuya açık metin ve konuşmaların neden olduğu veya şiddetlendirdiği sorunların anlaşılmasına ve çözümüne katkıda bulunmayı amaçlamaktadır (van Dijk, 2014, s.390).

Medya söylemleri içinde olduğu toplumsal bağlamla ilişkilidir. Bu bağlam, haber üretimi ve toplumsal yapı içinde medyanın konumuna ilişkin tartışmaları gündeme getirir ve medya söylemlerini toplumsal gücün kurulup sürdürülmesindeki rolünü sorgulamaya açar. Diğer bir deyişle haberi bir söylem olarak kavramak, siyasal, ekonomik ve kültürel yapı içinde medyanın konumuna yönelik bir sorgulamayı gerekli kılmaktadır (İnal, 1996, s.22). Medya metinlerini bir söylem olarak ele almak, metinlerin oluşumunda temelde, İnal'a (1996, ss.95-96) göre, dört faktörü dikkate almak gerekmektedir: Birincisi, medya söylemleri günlük pratikler içinde oluşmaktadır. İkincisi, medya söylemleri, medya aktörlerinin ideolojileri içinde oluşur. Üçüncüsü, medya söylemleri haber metinlerinin üretildiği somut tarihsel koşullar ve üretim anı ile belirlenir. Dördüncüsü ise, medya söylemleri, medyanın ekonomi politikası içinde yapılır. Sıralanan bu unsurlar birbirinden bağımsız olmayan değişkenlerdir ve her biri belli bir oluşumun başka bir yönüne işaret etmektedir. Bu çerçevede, medya söylemlerini ele almak bu söylemin içine yerleştiği toplumsal formasyon ve söylemsel formasyonu sorgulamayı gerektirir.

Medya söylemleri etnik inançlar ve tutumları birinci düzeyde formüle eden yerlerdir. Yabancı düşmanlığı, ırkçılık ve ırkçılığın yeniden üretilmesinde önemli bir mekanizma olarak medya, etnik inanç ve duyguların ana hatlarının oluşmasının birincil tanımlayıcısıdır. Medya söylemleri sosyal inançlar, etnik gruplar ve altta yatan bilişsel yapılarla ve bunların edinilmesinin sosyal bağlarıyla yakından ilişkilidir. Hangi fotoğrafların onaylandığı, paylaşıldığı, inşa edildiği ve yayıldığı bilişsel ve sosyal yapıların içinde belirir (van Dijk, 1988b, s.138). Medya söylemlerinin ekonomik, politik, sosyal ve psikolojik yönleri vardır. Eleştirel söylem çözümlemesi bu olgusal güçler tarafından şekillendirilen ve bunun sonucunda üretilen metinlerin analizine odaklanmaktadır (van Dijk, 1995, s.10).

Medyanın toplumsal bütünleştirme işlevi bulunmaktadır. Medyaya bu işlevsel gücü veren şey, durum tanımlama yeteneğidir. Toplumsal çıkarları bütünleştirebilmek için bazı söylemleri ve değerleri kabul edilebilirlik sınırlılıkları içerisinde tutarken, bazılarını da meşru olmayan biçimde tanımlaması zorunludur. Medya bu bağlamda, toplumda birleştirici ve bütünleştirici ideolojik bir güç olarak hizmet eden simgesel bir mekanizmadır (Shoemaker ve Reese, 2014). Yönlendirilmiş bir medya söylemi, Hall'un deyişiyle kendi anlamlandırma biçimini toplumsal pratikte ideolojik olarak yeniden üretmektedir. Böyle bir medyanın simgeler ya-

ratması, bilgi/anlam üretme ve durumları tanımlama gücü, onun tarafsız bir güç olmadığını açığa çıkarır (İnceoğlu, 2006).

Medyanın ideolojik söylem yönü, “biz” ve “öteki” arasındaki farklılığı belirginleştiren bir yaklaşım üretmekte ve kamusal alanı bu yönde şekillendirmektedir. Medya haber metinleri alımlayıcıların bilincini bütünüyle etkileme gücünü taşımasa bile, bireyin bilincini etkileyen oldukça etkili bir faktördür. Özellikle sosyal gerçekliğin yeniden inşa sürecinde, kimliklerin tanımlanması sürecinde belirleyicidir (Güreşçi, 2007: 160). Medyanın toplumsal bilinç yapısını belirlenmesi ve toplumun denetlenmesi bağlamında iktidar için en etkili ideolojik aygıt olması ve medyanın söyleminin toplumun söylemini üst-belirlenmesi, farklı kimliklere yönelik olarak öteki, dışlayıcı bir toplumsal söylem üretilmesini kolaylaştırmaktadır. Medyanın söylemsel şiddeti farklı şiddet biçimlerini üretebilmekte ve böylece toplumsal parçalanma ortaya çıkabilmektedir (Çoban, 2007, s.1).

Medyanın öteki üzerine kurduğu söylemin beslendiği kaynaklar arasında, millet olma halini üreten seçkin aktörler önemli bir yere sahiptir. Millet adına konuştuklarını ifade eden aktörler “biz” retoriğini çok iyi kullanmaktadır. Birlik ve beraberliğin ulusallığı üzerine geliştirilen retorik, millet olma bilincini dalgalandırmakta, medya da bu söylemsel alanda, haber değeri atfedilen seçkinlerin söylemlerini kullanmaktadır. Ancak, medya sadece bu söylemleri aktarırken değil, her tür içeriği yeniden üreterek onu doğallaştırmaktadır (Durur, 2011, s.46).

Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada, Azerbaycan-Ermenistan çatışma haberlerinin internet haber medyasında yansıtılma biçimini göstermek için farklı ideolojik eğilimleri olan gazetelerin 12 Temmuz-30 Ekim 2020 tarihleri arasında çatışma ile ilgili internet haberleri incelenmiştir. Çatışmaya ilişkin söylemlerin nasıl kurulduğu ve olayın yansıtılma biçimini ortaya koymak amacıyla, farklı ideolojik yaklaşımları temsil eden dört adet haber sitesi örneklem olarak seçilmiştir. Buna göre, merkez-sağ çizgiyi temsil eden *Hürriyet* ve *Sabah* ile merkez-sol çizgiyi temsil eden *Sözcü* ve *Cumhuriyet* gazetelerinin web sitelerindeki haberler incelenmiş ve bu haber sitelerinin Azerbaycan-Ermenistan çatışmalarını ne şekilde yansıttıkları ve yaşanan çatışma durumunu nasıl tanımladıkları, van Dijk’ın (2013, ss.114-115) eleştirel söylem çözümlemesi modeli kullanılarak çözümlenmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda, “Azerbaycan-Ermenistan çatışması” anahtar kelimesi ile taranan toplam 68 adet haber incelenmiştir. Çalışmanın bulguları, örneklem ile sınırlı tutulmuş olup, çatışmaların başlama ve yoğunlaşma dönemi olması nedeniyle bu tarih aralığına odaklanılmıştır.

Eleştirel söylem çözümlemesi, egemenlik ilişkileri ve söylem arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır (van Dijk, 1993, ss.252-253). van Dijk, haber söylemlerini çeşitli düzeylerde incelemektedir. Söylemi ideolojik olarak inceleyen van Dijk, sosyo-bilişler üzerinde durmaktadır. Sosyo-bilişler üzerinde durmasının

sebebi, onun sosyo-bilişleri eylem olarak görmesidir (Sözen, 2017, s.128). Eleştirel söylem çözümlemesi, haberin tematik ve şematik yapısına odaklanmaktadır. Buna göre, haberin başlığı, haber girişleri (spotlar), fotoğraf gibi unsurlar tematik aşamada; habere konu olan olay, olayı anlatan haber kaynakları ve bağlam bilgisi gibi unsurlar ise şematik yapıda incelenmektedir. Bu çalışmada, haber başlıkları ve girişleri üzerinden tematik ve şematik unsurlar incelenmiştir.

Araştırmanın soruları şu şekildedir:

1. Azerbaycan-Ermenistan çatışmalarına ilişkin egemen söylemler ne şekilde kurulmaktadır?
2. Azerbaycan-Ermenistan çatışmaları temelinde egemen söylemler ile medya söylemleri arasında bir uyum var mıdır?

Bulgular ve Analiz: Eleştirel Söylem Çözümlemesi

Haber Başlıkları

Başlık genellikle haberin en üstünde yer alan, habere dair dikkat çekici ipuçlarıdır. Amaçlanan en yüksek makro öneriyi ifade eden başlık, bilişsel olarak, daha sonraki okuma ve anlama süreçlerini izleyen bilgileri gösterir. Başlık önemli stratejik ipuçları içermektedir. Bir başlık, habere ilişkin en kapsayıcı bir açıklama yerine, daha düşük düzeyde bir ayrıntıyı ifade ediyorsa, başlığın bir amacı olduğu sonucuna varılabilir (van Dijk, 1986, s.161).

Seçilmiş haber başlıkları şu şekildedir:

Sözcü:

“Ermenistan’a peş peşe çok sert tepkiler: Karşılıksız kalmayacağından emin olsun” (*Sözcü, 13 Temmuz 2020*)

“Akar’dan Ermenistan’a çok sert tepki: Açtığı bu kumpasta boğulacaktır” (*Sözcü, 17 Temmuz 2020*)

“Çavuşoğlu: “Sahada ve masada can Azerbaycan’ın yanındayız” (*Sözcü, 27 Eylül 2020*)

“Cumhurbaşkanı Erdoğan: “Ermenistan bölgedeki barışın en büyük tehdidi” (*Sözcü, 27 Eylül 2020*)

“MSB: “Ermenistan 30 yıl önce nasılsa bugün de aynı” (*Sözcü, 30 Eylül 2020*)

“Erdoğan: “Ermenistan işgal ettiği topraklardan çekilmeli” (*Sözcü, 1 Ekim 2020*)

“Erdoğan’dan Azerbaycan’a destek: “Türkiye bütün imkânları kullanmaya kararlıdır” (*Sözcü, 5 Ekim 2020*)

“İlham Aliyev duyurdu: Bu Türkiye'nin hakkıdır.” (Sözcü, 15 Ekim 2020)

Hürriyet:

“Ermenistan aklını başına toplasın!” (Hürriyet, 13 Temmuz 2020)

“Ermenistan huzurun düşmanı olarak hareket etmektedir” (Hürriyet, 30 Eylül 2020)

“Türkiye o masalarda kardeşinin yanı başında oturmalıdır” (Hürriyet, 13 Ekim 2020)

“Bazı aktörler, zalim ile mağduru aynı kefeye koyuyor.” (Hürriyet, 15 Ekim 2020)

“BM'den Azerbaycan-Ermenistan çatışması uyarısı! ‘Felaket olur’ (Hürriyet, 20 Temmuz 2020)

“Ermenistan Başbakanı Paşinyan'ın zor anları. Azerbaycan ve Türkiye'yi karalarken karanlıkta kaldı!” (Hürriyet, 8 Ekim 2020)

“Azerbaycan ordusu Ermenistan'a ağır darbe vurdu! Paşinyan hezimetini kabul etti.” (Hürriyet, 22 Ekim 2020)

“Ermenistan-PKK'nın kirli planları ortaya çıktı! Azerbaycan üniforması giydirdiler (Hürriyet, 25 Ekim 2020)

Cumhuriyet:

“Mevlüt Çavuşoğlu: Can Azerbaycan'a canımız feda” (Cumhuriyet, 13 Temmuz 2020)

“Aliyev'den Ermenistan'a tepki: “Bir kendinize bakın, bir de Türkiye'ye” (Cumhuriyet, 27 Eylül 2020)

“Türkiye çapındaki barolardan Azerbaycan'a destek: Sevinci sevincimiz kederi kederimizdir” (Cumhuriyet, 30 Eylül 2020)

“Azerbaycan-Ermenistan çatışmaları sonrası Ermeni kökenli yurttaşlar yine hedefte” (Cumhuriyet, 30 Eylül 2020)

“CHP'den Ermenistan'a kınama: Ermenistan'ın savaş suçu niteliğindeki saldırılarını kınıyoruz” (Cumhuriyet, 4 Ekim 2020)

“Ermenistan ordusu yine sivilleri hedef aldı: Ölü ve yaralılar var” (Cumhuriyet, 8 Ekim 2020).

“Biz istiyoruz ki topraklarımızı sulh yoluyla alalım” (Cumhuriyet, 9 Ekim 2020)

“Türkiye’den Ermenistan’a dijital ambargo” (*Cumhuriyet*, 12 Ekim 2020)

“Ermenistan misket bombası ve fosfor gazı kullandı” (*Cumhuriyet*, 14 Ekim 2020)

“Aliyev’den dünyaya mesaj: Ermenistan’a diz çöktürdük” (*Cumhuriyet*, 20 Ekim 2020)

“Azerbaycan: Ermenistan çocuk asker kullanıyor” (*Cumhuriyet*, 26 Ekim 2020)

Sabah:

“Azerbaycan duyurdu! Ermeni mevzileri yok edildi.” (*Sabah*, 13 Temmuz, 2020)

“Ermenistan-Azerbaycan sınırındaki çatışmalar devam ediyor! 20 Ermeni askeri öldürüldü.” (*Sabah*, 16 Temmuz 2020)

“Ermenistan askerleri cepheden kaçıyor! Kan donduran emir...” (*Sabah*, 28 Eylül 2020)

“Ermenistan ordusu darmadağın.” (*Sabah*, 29 Eylül 2020)

“Ermenistan’ın saldırganlığının sonuçları ağır oldu! Ermeni taburu mevzileri bırakarak kaçtı” (*Sabah*, 30 Eylül 2020)

“Ateşkese ihanet eden Ermenistan’dan bir alçak saldırı daha! Bombalı saldırılarda siviller hedef alındı.” (*Sabah*, 13 Ekim 2020)

“Ermeni ordusunda kitlesel firarlar başladı!” (*Sabah*, 16 Ekim 2020)

“Başkan Yıldız, esnafa Türk ve Azerbaycan bayrağı dağıttı” (*Sabah*, 21 Ekim 2020)

“Azerbaycan ordusunun esir aldığı Ermeni askerler ‘Karabağ Azerbaycan’ dedi!” (*Sabah*, 23 Ekim 2020).

“Ermenistan resmen tükendi! Hepsi tek tek imha edildi” (*Sabah*, 25 Ekim 2020)

“Azerbaycan Ermenistan savaşında son durum! Ermeni kayıpları artıyor” (*Sabah*, 30 Ekim 2020)

“Rus uzmanlar açıkladı: Ermenistan’ın kirli planı gözler önüne serildi.” (*Sabah*, 30 Ekim 2020)

Haber başlıkları metni özetleyerek habere ilişkin en önemli bilgiyi vermektedir (Sözen, 2017). *Sözcü* gazetesinin başlıklarının ortaya koyduğu önermeler genel anlamda siyasi aktörlerin duruma ilişkin açıklamalarını yansıtmaktadır. Bu

strateji, tarafsızlık ve güvenilirlik inşa eden önemli bir söylem üretme biçimidir (van Dijk, 2020, s.79). *Sözcü* gazetesinin ilk iki haber başlığında “karşılıksız kalmayacak” ve “açtığı kumpasta boğulacak” ifadeleri, duygusal bir ton içermekte ve Ermenistan’ı, kumpası kuran taraf olarak tanımlamaktadır.

Hürriyet gazetesi haber başlıklarında Ermenistan’a göndermeler yapılmaktadır. “Ermenistan huzurun düşmanı”, “aklına başına toplasın” gibi ifadelerle asıl kurbanın Azerbaycan ve dolayısıyla bölge insanı olduğu ima edilmektedir. Haber başlıkları arasında “felaket” kavramı ile bağlantılı tümceler kurulmuştur. Sözcükler çatışmanın bütün sorumluluğunu Ermenistan’a yüklemektedir. Bunun yanında “zalim ile mağdur” karşıtlığıyla Azerbaycan-Ermenistan çatışma haberi kutuplaştırmaya dayalı bir söylem ile üretilmiştir. Kullanılan kavramlar “biz” ve “onlar” ikili karşıtlığını içermektedir. Öteki, “zalim” sıfatıyla nitelendirilirken, “biz” ise tehdidin mağduru/kurbanı olarak temsil edilmektedir. “Türkiye o masalarda kardeşinin yanı başında” başlığıyla milliyetçi retorik üretilmiştir. Burada uluslararası alanda tarihi ve kültürel bellek harekete geçirilmektedir. “Olumlu kendini sunma”, milliyetçi söylemin egemen olduğu anlatılar olarak kurulmaktadır. Milliyetçi bir perspektifle, Azerbaycan “biz” olarak olumlu, Ermenistan ise “onlar” olarak olumsuz şekilde temsil edilmiştir.

Cumhuriyet gazetesinin haber başlıklarında ise, “feda” ve “kederde ortaklık” gibi kavramlar eşliğinde, Azerbaycan’a “destek olma” teması ön plandadır. Türkiye ve Azerbaycan arasında var olduğu düşünülen tarihi ve kültürel bağlar bir övünç kaynağı olarak haber başlıklarında yer almış, milliyetçi bir retorik ön plana çıkmış ve “biz” duygusunu yansıtan ifadeler haberin söylemine yerleştirilmiştir. “Biz” vurgusu, aynı zamanda milliyetçi bir retoriği, “Bir kendinize bakın, bir de Türkiye’ye” haber başlığı ise bir ikili karşıtlık vurgusu içermektedir. Başlıklarda yer alan, “Ermenistan çocuk asker kullanıyor”, “Savaş suçu niteliğindeki saldırılar”, “Sivilleri hedef aldı”, “misket bombası”, “fosfor gazı” gibi ifadeler ise savaş ve çatışma durumuna gönderme yapmaktadır. Ermenistan, uluslararası yasaları çiğneyen taraf ülke olarak, özellikle bazı haber başlıklarında “suçlu gösterme” stratejisiyle çerçevelenmiştir (van Dijk, 2020). Başka bir başlıktaki “Ermenistan’a diz çöktürdük” ifadesi ise, Azerbaycan’ın Ermenistan karşısında bölgede egemenliğini ilan ettiği vurgulanmaktadır.

Sabah gazetesinde ise haber başlıklarındaki “Ermeni askeri”, “Ermeni ordusu”, “Ermeni taburu”, “Ermeni kayıplar” gibi ifadeleriyle örtük olumsuz çerçeveleme yapılmış; Ermenistan, bazı haber başlıklarında “alçak” ve “saldırgan” sıfatlarıyla tanımlanmıştır. Haber başlıklarına bakıldığında, milliyetçi tonda mesajların yoğun olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, incelenen gazete başlıklarının birbiriyle örtüşen bir habercilik anlayışı içerdiği görülmüştür. *Sabah* gazetesi haber başlıklarında, Ermenistan için genelde ideolojik söylemin bir stratejisi olarak karalayıcı ve aşağılayıcı sıfatlar kullanılmıştır. Bu anlamda *Sabah* gazetesinde, ötekileştirme ve olumsuzlama içeren söylemlerin daha yoğun olduğu görülmüştür.

Haber Girişleri (Spotlar)

Haber girişleri, haber içeriğinin ne olduğunu, ana temasını ve önemli kısımların yer aldığı özet kısımdır. Çoğu zaman okur, haberin giriş kısmında olayın ana temasına ilişkin bilgiye ulaştığı zaman, haberin gövdesine bakmayabilir (Öztunç, 2021, s.238).

Seçilmiş haber girişleri şu şekildedir:

Sözcü:

“Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu ve AKP sözcüsü Ömer Çelik Azerbaycan ile Ermenistan arasında yaşanan çatışmayla ilgili açıklama yaptı. 4 Azerbaycan askerinin şehit düştüğü, 2 Ermenistan askerinin yaralandığı olayla ilgili Çavuşoğlu, ‘Ermenistan aklını başına toplasın. Tüm imkânlarımızla Azerbaycan’ın yanındayız’ derken, AKP sözcüsü Ömer Çelik ise ‘Ermenistan saldırganlığının karşılıksız kalmayacağından emin olsun’ ifadelerini kullandı.” (Sözcü, 13 Temmuz 2020).

“Milli Savunma Bakanı Hulusi Akar, Azerbaycan-Ermenistan sınırındaki çatışma ile ilgili “Bu menfur saldırıyı yapanlar boylarını aşan bir işe girişmişlerdir. Ermenistan açtığı bu kumpasta boğulacaktır” dedi. (Sözcü, 17 Temmuz 2020)

“Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Ermenistan’ın Azerbaycan’a yönelik saldırısına tepki gösterdi. Twitter hesabından paylaşımında bulunan Cumhurbaşkanı Erdoğan, “Ermenistan, bölgede barışın ve huzurun önündeki en büyük tehdit olduğunu bir kere daha göstermiştir” dedi.” (Sözcü, 27 Eylül 2020)

“Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, “Çözumsuzlükten fayda sağlayacağını düşünen Ermenistan yine haddini aşmıştır, bu defa yanıtını sahada almaktadır. Sahada ve masada can Azerbaycan’ın yanındayız” dedi.” (Sözcü, 27 Eylül 2020)

“Azerbaycan sınırında sivillere yönelik saldırılarını sürdüren Ermenistan’a Milli Savunma Bakanlığı’ndan tepki geldi. Hocalı katliamını hatırlatan Bakanlık, “Ermenistan 30 yıl önce nasılsa bugün de aynı şekilde barış ve huzurun düşmanı olarak hareket etmektedir” ifadelerini kullandı.” (Sözcü, 30 Eylül, 2020)

“İstanbul’da düzenlenen bir sempozyuma katılan Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Ermenistan’ın dün Azerbaycan’a düzenlediği saldırıyla ilgili açıklamalarda bulundu. Cumhurbaşkanı Erdoğan, “Ermenistan işgal ettiği toprakları terk etmeli” dedi.” (Sözcü, 1 Ekim 2020)

“Milli Savunma Bakanlığı Basın Halkla İlişkiler Tanıtım Subayı Deniz Yarbay Şebnem Aktop, ‘Uluslararası hukukun açık ihlali olan ve sivil kayıplara yol açan Ermeni saldırısını şiddetle kınıyoruz. Ermenistan derhal saldırılarını durdurmalı, yurt dışından getirdiği paralı askerleri, teröristleri geri göndermeli ve işgal ettiği Azerbaycan topraklarını derhal terk etmelidir’ dedi.” (Sözcü, 4 Ekim 2020)

“Cumhurbaşkanı Erdoğan, “Azerbaycan Ermenistan’ın saldırılarına cevap vermek ve Karabağ’ı işgalden kurtarmak için hızla harekete geçti. Şu ana kadar Karabağ’daki pek çok yerleşim birimi işgalden kurtarıldı. Türkiye bu kanlı haksız hukuksuz oyunu bozmak için elindeki bütün imkânları kullanmaya kararlıdır” dedi.” (Sözcü, 5 Ekim 2020)

“Ermenistan’ın Gence ‘ye gerçekleştirdiği ve sivillerin hayatını kaybettiği saldırının ardından Millî Savunma Bakanı Hulusi Akar, Azerbaycan Savunma Bakanı Orgeneral Zakir Hasanov ile telefonda görüştü. Saldırıyı kınayan Bakan Akar, “Sivillere yönelik balistik füzelerle yapılan saldırıların emrini verenler mutlaka bunun hesabını verecek, bu vahşete sessiz kalanları da tarih asla affetmeyecektir” ifadelerini kullandı” (Sözcü, 17 Ekim 2020)

Hürriyet:

“Birleşmiş Milletler (BM) Azerbaycan ile Ermenistan arasında yükselen gerginliğin ardından, çatışmanın büyümesinin felaketle sonuçlanacağı uyarısında bulundu.” (Hürriyet, 20 Temmuz 2020)

“Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki çatışmalar 11. gününe girerken Azerbaycan ordusu Ermenistan’a kayıp verdimeye devam ediyor. Köşeye sıkışan Ermenistan Rusya’dan hiç beklemediği son dakika açıklamasıyla şoka girdi.” (Hürriyet, 7 Ekim 2020)

Azerbaycan-Ermenistan cephe hattında sıcak çatışmalar 12. gününe girerken Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, Twitter hesabından yaşanan çatışmalara ilişkin açıklamalarda bulundu. Aliyev “Ermenilerin tutumu tarihsel yalanlara ve uluslararası hukukun norm ve ilkelerinin ihlallerine dayanırken, bizim tutumumuz uluslararası hukukun norm ve ilkelerine ve tarihi adalete dayanmaktadır” dedi. Paşinyan ise Rus televizyonunda Azerbaycan ve Türkiye’yi karalarken karanlıkta kaldı. (Hürriyet, 8 Ekim 2020)

“İYİ Parti Genel Başkanı Meral Akşener, Türkiye’nin Azerbaycan-Ermenistan için kurulacak masalarda yer alması gerektiğini belirterek, “Türkiye o masalarda kardeşinin yanı başında oturmalıdır. Bunu, Azerbaycan’ımızın yalnız olmadığını, dosta düşmana göstermek için yapmalıdır” dedi.” (Hürriyet, 13 Ekim 2020)

“Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, “Azerbaycan’ın kendi topraklarını ve haklarını korumasından daha meşru bir durum olabilir mi? Bazı aktörler Azerbaycan’ın mağduriyetine sessiz kalıyor, zalim ile mağduru aynı kefeye koyuyor” dedi.” (Hürriyet, 15 Ekim 2020)

“...Azerbaycan ordusu yaklaşık 30 yıldır işgal altında bulunan topraklarını kurtarmak için başlattığı operasyonda ilerleyişini sürdürüyor. Gelen son dakika haberine göre, Azerbaycan Savunma Bakanlığı’ndan yapılan açıklamada, Ermenistan’a ait, tahminen 400 askerin bulunduğu 556’ncı alay taburunun tamamına yakını etkisiz hale getirildiği bildirildi. Paşinyan yaptığı açıklamada Ermenistan’ın savaşta çok zor durumda olduğunu itiraf etmek zorunda kaldı.” (Hürriyet, 22 Ekim 2020)

“Ermenistan ve terör örgütü PKK, işbirliğini işgal altındaki Azerbaycan topraklarına taşımayı sürdürürken; Irak ve Suriye’de sabotaj eğitimi almış onlarca PKK’lı terörist işgal altındaki Suşa bölgesine nakledildiği öğrenildi (Hürriyet, 25 Ekim, 2020)

Cumhuriyet:

“Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, Ermenistan’ın Azerbaycan’a yönelik saldırısına ilişkin, Azerbaycan Ulusal Marşı ve İstiklal Marşı videosunu paylaşarak “Can Azerbaycan’a canımız feda” mesajını paylaştı.” (Cumhuriyet, 13 Temmuz 2020)

“Türkiye çapında 65 baro, Azerbaycan Barolar Birliği’ne gönderdikleri destek mesajlarıyla hem kardeş ülke Azerbaycan’ın uluslararası hukuk nezdindeki haklılığını, hem de Türk hukukçuların, bu haklı davalarında Azerbaycan Türklerine olan desteğini yüksek sesle tekrar etti.” (Cumhuriyet, 30 Eylül 2020)

“Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki çatışmaların hız kazanmasıyla Türkiye’de yaşayan Ermeni kökenli yurttaşlar nefret söylemlerinin hedefi oldu.” (Cumhuriyet, 30 Eylül 2020)

“Ermenistan’ın Azerbaycan’ın Gence kentine saldırılarına CHP’den kınama mesajları geldi. CHP lideri Kemal Kılıçdaroğlu,

“Gence kentine yönelik masum sivilleri hedef alan alçakça saldırısını şiddetle kınıyorum” dedi. Partinin kurumsal hesabından ise, “Ermenistan’ın sivil yerleşim alanlarına gerçekleştirdiği, savaş suçu niteliğindeki saldırılarını kınıyoruz” mesajı geldi.” (Cumhuriyet, 4 Ekim 2020)

“Azerbaycan Devlet Başkanı Aliyev, “Biz kan dökülmesin istiyoruz. Çıkin bizim topraklarımızdan. Biz topraklarımızı alacağız. Bu tarihi şansı kaçırmayınlar istiyorum” dedi.” (Cumhuriyet, 9 Ekim 2020)

“Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev ulusa sesleniş konuşmasında, “Ermenistan ordusunu öz topraklarımızdan kovacağız. Ben halkıma verdiğim sözlere sadığım. Kurtarılan bütün topraklara döneceğiz. Ermenistan’a diz çöktürdük” dedi.” (Cumhuriyet, 20 Ekim 2020)

“Ermenistan, Azerbaycan’a karşı çocuk askerleri kullanarak savaş suçu işlemeye başladı.” (Cumhuriyet, 26 Ekim 2020)

Sabah:

“Ermenistan, Azerbaycan’ın sivil yerleşim yerlerini alçak bir saldırı ile hedef aldı. Çok sayıda Azerbaycan vatandaşı şehit olurken, birçok kişi de yaralandı. Azerbaycan, Ermenistan’a misli ile karşılık verdi. Ağır bombardıman altına alınan hedefler imha edilirken, çok sayıda Ermeni askeri de öldürüldü. Azerbaycan’ın güçlü saldırı sonrası Ermenistan askerleri cepheden kaçmaya başladı. Bunun üzerine gelen emirde, mevzileri terk edenlerin vurulması istendi.” (Sabah, 28 Eylül 2020)

“29 yıldır işgal altında tuttuğu Dağlık Karabağ’da bu kez sivillere ve Azeri mevzilerine saldırarak eşkıyalığa soyunan Ermenistan’ı yanına aldığı PKK-YPG’li teröristler de kurtaramadı. Azerbaycan Ordusu iki gündür ağır kayıp verdirdiği Ermenistan’ı birçok noktada geri püskürttü.” (Sabah, 29 Eylül 2020)

“Azerbaycan’da gelinen son durumda sessizlik yerini Ermenistan’ın ateşkes sözüne olan ihaneti ile yine çatışma ve patlamalara bırakmıştı. Bölgeden alınan son dakika haberine göre Ermenistan 3 şehre daha saldırı düzenledi. Füze ve bombalı saldırılarda siviller hedef alındı. Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev ve Savunma Bakanlığı’ndan açıklamalar peş peşe geldi.” (Sabah, 13 Ekim 2020)

“Azerbaycan ordusu, ateşkese rağmen sivilleri katletmeyi sürdüren Ermenistan’ın işgal ettiği toprakları geri almak için başlattığı operasyonlara hız kesmeden devam ediyor. Azerbaycan Savunma Bakanlığı’ndan yapılan son dakika açıklamalar geldi. Ermenistan’ın uğradığı hezimetin bilançosu ortaya çıkarıldı. Dağlık Karabağ’a Ermenistan adına savaşmak için gelen paralı askerlerin savaşmayı reddettiği ifade edilirken Ermeni ordusunda kitle sel firarlar başladı.” (*Sabah*, 16 Ekim 2020).

“Ak Parti Şanlıurfa İl Başkanı Bahattin Yıldız Emniyet Caddesinde esnaf ve vatandaşlara Türk ve Azerbaycan Bayrağı hediye etti” (*Sabah*, 21 Ekim 2020)

“Azerbaycan Ermenistan savaşında çok kritik detaylar ajanslara ulaşmayı sürdürüyor. Azerbaycan ordusunun bozguna uğrattığı Ermenistan’da işler hiç de iyi gitmiyor. Son olarak Azerbaycan Ordusu’nun Karabağ’da esir aldığı, sivillerin üzerine bomba yağdırıp bebekleri öldüren Ermeni askerlerinin, ‘Azerbaycan Karabağ’ dediği anlar kameraya yansıdı.” (*Sabah*, 23 Ekim 2020)

“Rusya’da uzmanlar, Dağlık Karabağ meselesinin Azerbaycan’ın toprak bütünlüğünü sağlanması durumunda çözüleceği mesajını verirken, Askeri uzman ve Ulusal Savunma dergisi Genel Yayın Yönetmeni İgor Korotçenko, “Ermeni lobisinin hedefi, Rusya’nın savaşa dâhil edilmesi için gerekli zemini oluşturmaktır. Ancak bunu başaramıyor. Burada güçsüzlükten bahsedilebilir” ifadesini kullandı.” (*Sabah*, 30 Ekim, 2020)

Sözcü gazetesinin haber içeriklerinde Ermenistan, örtük bir şekilde tehdit edilirken, ülke olarak da barışı ve huzuru tehdit eden taraf ve yaşanan çatışmanın kaynağı olarak tanımlanmıştır. Ayrıca, Hocalı Katliamı hatırlatılarak, Azerbaycan-Ermenistan çatışmalarına dair tarihsel bağlam bilgisi verilmiş, Ermenistan’ın tarihte de benzer şekilde insan haklarını ihlal eden taraf olduğu vurgulanmıştır. Yine aynı gazetede Ermenistan’ın teröristler ile işbirliği yaptığı bilgisi, Savunma Bakanlığı’nın kurumsal düzeyde yaptığı açıklamaya dayalı bir şekilde aktarılmış ve güvenilir bir kaynak üzerinden, Ermenistan’ın teröristler ile işbirliği yaptığı belirtilmiştir. Sözcü, çatışmanın tarafları hakkında resmî kaynağa dayalı bilgi verirken, “Azerbaycan askerinin şehit düştüğü, Ermenistan askerinin yaralandığı” yönündeki açıklamalarında çatışmanın iki tarafı hakkında ön yargıdan uzak bir dil kullanmıştır.

Cumhuriyet gazetesinde ise, “hak”, “dava”, “hukuk” gibi kavramlarla Azerbaycan’ın vermiş olduğu mücadele “haklı” bir gerekçeye dayandırılmıştır. Etnik kimlik ve hukuk arasında bir bağ kurularak, “onlar” hukuk nezdinde haksız, kötü olan olarak ifade edilirken, “biz” hukuki olarak haklı bir mücadele veren taraf olarak

sunulmuştur. *Sözcü* gazetesi de “uluslararası hukukun açık ihlali”, “sivil kayıplar” ve “Ermeni saldırısı” gibi ifadelerle Ermenistan’ı uluslararası hukuku ihlal etmesi bağlamında olumsuz bir anlatı içinde çerçevelemiştir. *Cumhuriyet* gazetesi sivil toplum kuruluşlarına ve *Sözcü* gazetesi ise siyasi aktörlere dayalı haberlerinde Azerbaycan halkının yaşadığı haksızlığı haklı bir mücadele olarak onayladığını göstermiştir. *Cumhuriyet*, “Ermeni kökenli yurttaşlar nefret söylemlerinin hedefi oldu” yönündeki ifadesiyle, çatışmanın toplumsal alandaki yansımalarına vurgu yaparak, Azerbaycan’ın vermiş olduğu mücadeleyi, hak ve hukuk temelinde haklı bir mücadele olarak onaylayan, ancak etnik kimlik ve hukuk arasında kurulan bağ temelinde de toplumsal bir ayrışmaya ve nefret söylemine karşı çıkan bir haber perspektifi ortaya koymuştur.

Hürriyet gazetesinde de aynı şekilde, siyasi aktörlerin beyanatları referans alınmış ve Azerbaycan haklı olan taraf olarak tanımlanmış, “Köşeye sıkışan Ermenistan” ve “kayıp veren Ermenistan” gibi ifadelerle Ermenistan’a bir güçsüzlük atfedilmiştir. Ayrıca, BM gibi güçlü referanslarla da çatışmanın büyümesinin yaratacağı tehlikeye işaret edilmiştir. *Hürriyet*, Aliyev’in açıklamalarını doğrudan aktarma yoluyla vererek, Ermenistan’ı tarihsel olarak “yalan üreten” ve “hukuku ihlal eden” taraf olarak tanımlamış ve diğer gazetelerle aynı görüşü paylaşmıştır. Diğer taraftan, Ermenistan’ın PKK ile işbirliği vurgulanarak, Türkiye’ye yönelik düşmanlığın altı çizilmiştir. Türkiye’nin düşmanı olduğunu ima etme bakımından, *Hürriyet* ile *Sabah* gazetelerinin söylemlerinin örtüştüğü görülmüştür.

Benzer biçimde, *Sabah* gazetesi, “Ermenistan’ı yanına aldığı PKK-YPG’li teröristler de kurtaramadı” ifadesine yer vermiştir. Dağlık Karabağ meselesinde ise Rusya’nın Ermenistan’ı değil, Azerbaycan’ı desteklediği söylemiyle *Sabah*, Rusya’nın konumunu haberde çok belirgin olarak vermiş, böylece Ermenistan’ı dışlanan bir ülke olarak göstermiştir. Rus uzmanların açıklamaları ise, haberin güvenilirliğinin sağlanması amacıyla kullanılmıştır. *Sabah*’ın, “Türk ve Azerbaycan Bayrağı” sözcüklerinin yer aldığı haberde “bayrak” teması işlenmiş ve bayrak, Türkiye ve Azerbaycan arasında milli birliği ve bağları pekiştiren bir sembol olarak kullanılmış ve arka planda milliyetçilik ideolojik olarak işlenmiştir. Ayrıca, “Ermeni ordusu”, “Ermeni saldırısı” gibi ifadelerle olumsuz bir vurgu yapılmış; “işgal”, “paralı asker”, “terörist” gibi tanımlamalarla da Ermenistan’ın konumu gayrimeşru olarak çerçevelenmiştir.

İncelenen gazetelerin ortaklaşan ve ayrışan söylemleri ile durum tanımlayıcı aktörleri aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

Tablo 1. Durum Tanımlayıcı Aktörler

Haber Kaynakları	
Sözcü	
İktidar partisinin temsilcileri	Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan: “Ermenistan, bölgede barışın ve huzurun önündeki en büyük tehdit...” Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan: “Ermenistan işgal ettiği toprakları terk etmeli.” Cumhurbaşkanı Erdoğan: “Türkiye bu kanlı haksız hukuksuz oyunu bozmak için elindeki bütün imkânları kullanmaya kararlıdır.” AKP Ömer Çelik: “Ermenistan saldırganlığının karşılıksız kalmayacağından emin olsun.”
Muhalefet partilerinin temsilcileri	-
İlgili resmî kurumlar/kamu görevlileri	Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu: “Ermenistan aklını başına toplasın.” Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu: “Sahada ve masada can Azerbaycan’ın yanındayız.” MSB Hulusi Akar: “Ermenistan açtığı bu kumpasta boğulacaktır.” MSB Hulusi Akar: “Bu vahşete sessiz kalanları da tarih asla affetmeyecektir.” T.C. MSB: “Ermenistan 30 yıl önce nasılsa bugün de aynı...” MSB Basın Halkla İlişkiler Tanıtım Subayı Deniz Yarbay Şebnem Aktop: “Uluslararası hukukun açık ihlali olan ve sivil kayıplara yol açan Ermeni saldırısını şiddetle kınıyoruz.”
Uzmanlar	-
Seçkin Aktörler	-
Hürriyet	
İktidar partisinin temsilcileri	-
Muhalefet partilerinin temsilcileri	İYİ Parti Meral Akşener: “Türkiye o masalarda kardeşinin yanı başında oturmalıdır. Bunu, Azerbaycan’ımızın yalnız olmadığını, dostla düşmana göstermek için yapmalıdır.”
İlgili resmî kurumlar/kamu görevlileri	Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu: “Bazı aktörler Azerbaycan’ın mağduriyetine sessiz kalıyor, zalim ile mağduru aynı kefeye koyuyor.”
Uzmanlar	BM: “Azerbaycan ile Ermenistan arasında yükselen gerginliğin ardından, çatışmanın büyümesinin felakete sonuçlanacağı uyarısında bulundu.”
Seçkin Aktörler	Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev: “Ermenilerin tutumu tarihsel yalanlara ve uluslararası hukukun norm ve ilkelerinin ihlallerine dayanırken, bizim tutumumuz uluslararası hukukun norm ve ilkelerine ve tarihi adalete dayanmaktadır.”

Cumhuriyet	
İktidar partisinin temsilcileri	-
Muhalefet partilerinin temsilcileri	CHP Kemal Kılıçdaroğlu: “Gence kentine yönelik masum sivilleri hedef alan alçakça saldırısını şiddetle kınıyorum.”
İlgili resmî kurumlar/ kamu görevlileri	Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu: “Can Azerbaycan’a canımız feda...”
Uzmanlar	-
Seçkin Aktörler	Azerbaycan Devlet Başkanı Aliyev: “Biz kan dökülmesini istiyoruz. Çıkmı bizim topraklarımızdan...” Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev: “Ermenistan’a diz çöktürdük.”
Sabah	
İktidar partisinin temsilcileri	-
Muhalefet partilerinin temsilcileri	-
İlgili resmî kurumlar/ kamu görevlileri	-
Uzmanlar	... Askeri uzman ve Ulusal Savunma dergisi Genel Yayın Yönetmeni İgor Korotçenko: “Ermeni lobisinin hedefi, Rusya’nın savaşa dâhil edilmesi için gerekli zemini oluşturmaktır. Ancak bunu başaramıyor. Burada güçsüzlükten bahsedilebilir.”
Seçkin Aktörler	... Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev ve Savunma Bakanlığı’ndan açıklamalar peş peşe geldi.

Tablo 1’de görüldüğü gibi, gazetelerin, Azerbaycan-Ermenistan çatışmalarına dair haber söylemlerini, genelde siyasi temsilcilerin, resmî kurum ve uzmanların açıklamalarına dayalı olarak oluşturdukları görülmüştür. Bu haber kaynakları, merkez-sağ ve merkez-sol ideolojik çizgideki gazetelerde çatışmaya ilişkin durum tanımlayıcıları olarak tercih edilmiştir. Gazetelerin aynı türdeki haber kaynaklarına referans vermiş olmaları, haber çerçevelerinde bir benzerlik oluşturmuş, tırnak içinde verilen doğrudan alıntılarla, okurlara çatışma hakkında güvenilir ve doğru bilgi aktarıldığı düşüncesi verilmek istenmiştir.

Tablo 2. Haberlerdeki Ortak Söylemler

Milli Kimlik	
Hürriyet	“Türkiye o masalarda kardeşinin yanı başında oturmalıdır.”
Sözcü	“Sahada ve masada can Azerbaycan’ın yanındayız.”
Sabah	“AKP İl Başkanı Bahattin Yıldız, esnafa Türk ve Azerbaycan bayrağı dağıttı.”
Cumhuriyet	“Can Azerbaycan’a canımız feda.” “Türkiye çapında 65 baro, Azerbaycan Barolar Birliği’ne gönderdikleri destek mesajlarıyla hem kardeş ülke Azerbaycan’ın uluslararası hukuk nezdindeki haklılığını, hem de Türk hukukçuların, bu haklı davalarında Azerbaycan Türklerine olan desteğini yüksek sesle tekrar etti.”
Tarihsel/Kültürel Bağlam	
Hürriyet	“Türkiye o masalarda kardeşinin yanı başında oturmalıdır. Bunu, Azerbaycan’ımızın yalnız olmadığını, dosta düşmana göstermek için yapmalıdır.”
Sözcü	“Hocalı katliamı, “Ermenistan 30 yıl önce nasılsa bugün de aynı.” “Sahada ve masada can Azerbaycan’ın yanındayız.”
Sabah	“AKP İl Başkanı Bahattin Yıldız, esnafa Türk ve Azerbaycan bayrağı dağıttı.”
Cumhuriyet	“Can Azerbaycan’a canımız feda” “Sevinci sevincimiz kederi kederimizdir.” “Türkiye çapında 65 baro, Azerbaycan Barolar Birliği’ne gönderdikleri destek mesajlarıyla hem kardeş ülke Azerbaycan’ın uluslararası hukuk nezdindeki haklılığını, hem de Türk hukukçuların, bu haklı davalarında Azerbaycan Türklerine olan desteğini yüksek sesle tekrar etti.”
Kullanılan Sıfatlar	
Hürriyet	“Zalim ile mağdur”
Sözcü	-
Sabah	“Ermeni askeri” “Ermeni taburu” “Ermeni ordusu”
Cumhuriyet	“Ermeni kökenli yurttaşlar.”
Biz-Onlar Karşıtlığı	
Hürriyet	“Zalim ile mağduru aynı kefeye koymak” “Ermenistan huzurun düşmanı.” “Ermenilerin tutumu tarihsel yalanlara ve uluslararası hukukun norm ve ilkelerinin ihlallerine dayanırken, bizim tutumumuz uluslararası hukukun norm ve ilkelerine ve tarihi adalete dayanmaktadır.”
Sözcü	“Açtığı bu kumpasta boğulacaktır.” “Ermenistan bölgedeki barışın en büyük tehdidi.” “Ermenistan işgal ettiği topraklardan çekilmeli.” “Uluslararası hukukun açık ihlali olan ve sivil kayıplara yol açan Ermeni saldırısını şiddetle kınıyoruz.”

Sabah	“Bombalı saldırılarda siviller hedef alındı.” “Ermenistan, Azerbaycan’ın sivil yerleşim yerlerini alçak bir saldırı.” “Azerbaycan vatandaşı şehit olurken; Ermeni askeri de öldürüldü.”
Cumhuriyet	“Bir kendinize bakın, bir de Türkiye’ye.” “Ermenistan ordusu yine sivilleri hedef aldı.” “Azerbaycan: Ermenistan çocuk asker kullanıyor”
Tehdit Etme-Değersizleştirme- Hedef Gösterme	
Sözcü	“Açtığı kumpasta boğulacak.” “Ermenistan yine haddini aşmıştır.” “Bu vahşete sessiz kalanları da tarih asla affetmeyecektir.” “Ermenistan saldırganlığının karşılıksız kalmayacağından emin olsun.”
Hürriyet	“Ermenistan aklını başına toplasın!” “Köşeye sıkışan Ermenistan” “Kayıp veren Ermenistan”
Sabah	“Ermenistan ordusu darmadağın.” “Ermeni taburu mevzileri bırakarak kaçtı.” “Ermeni ordusunda kitlesel firarlar başladı!” “Ermenistan resmen tükendi! Hepsini tek tek imha edildi.” “Ermenistan’ın kirli planı gözler önüne serildi” “Ermeni askerler ‘Karabağ Azerbaycan’ dedi!”
Cumhuriyet	“Bir kendinize bakın, bir de Türkiye’ye.” “Ermenistan’a diz çöktürdük.”

Tablo 2’de haberlerde ön plana çıkan ortak söylemler gösterilmiştir. Haber içeriklerinde birbirine benzer sözcüklerin ve sözcük gruplarının kullanıldığı görülmektedir. Merkez-sağ ve merkez-sol çizgideki gazetelerin, Azerbaycan-Ermenistan çatışmalarını ulusal güvenlik ve milliyetçik temelde çerçevelediklerini söylemek mümkündür. Dolaylı aktarım şeklinde alıntılanan haber içerikleri, siyasi ve kurumsal düzeyde yapılan açıklamaları yansıtmaktadır. Tablo 2’de gösterildiği gibi kategorik olarak analiz edilen haber içerikleri çoğunlukla “biz” ve “onlar” ikili karşıtlığı üzerinden tasarlanmıştır. Bu yönde inşa edilen anlam, tarihsel ve kültürel bağlamdan beslenmektedir. Özellikle, en çok Sabah gazetesi olmak üzere, dört gazete de çatışmanın taraf ülkesi olan Ermenistan’ı “olumsuz” bir biçimde tanımlayarak “değersizleştirme” içeren bir anlatı kurmuştur.

Tablo 3. Haberlerde Ayrışan Söylemler

“Nefret Söylemi” İçeren İfadeler	
Sözcü	-
Hürriyet	-
Cumhuriyet	“Alçak saldırı”
Sabah	“Ateşkese ihanet eden Ermenistan’dan bir alçak saldırı daha!” “Ermeni taburu mevzileri bırakarak kaçtı” “Ermeni mevzileri yok edildi.” “Ermeni ordusunda kitlesel firarlar başladı!” “Ermenistan resmen tükendi! Hepsi tek tek imha edildi.” “Ermenistan’ın kirli planı gözler önüne serildi” “Eşkya Ermenistan” “Alçak, saldırgan”
İktidar ve Muhalefet Partilerinin Söylemlerine Vurgu ve Nefret Söylemine Eleştiri	
Hürriyet	İYİ Parti Meral Akşener: “Türkiye o masalarda kardeşinin yanı başında oturmalıdır. Bunu, Azerbaycan’ımızın yalnız olmadığını, dosta düşmana göstermek için yapmalıdır.”
Sözcü	-
Cumhuriyet	CHP Kemal Kılıçdaroğlu: “Ermenistan’ın savaş suçu niteliğindeki saldırılarını kınıyoruz.” “Azerbaycan-Ermenistan çatışmaları sonrası Ermeni kökenli yurttaşlar yine hedefte.” “Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki çatışmaların hız kazanmasıyla Türkiye’de yaşayan Ermeni kökenli yurttaşlar nefret söylemlerinin hedefi oldu.”
Sabah	AKP Ömer Çelik: “Ermenistan saldırganlığının karşılıksız kalmayacağından emin olsun.”
Objektiflik İçeren Söylemler	
Hürriyet	BM: “Azerbaycan ile Ermenistan arasında yükselen gerginliğin ardından, çatışmanın büyümesinin felaketle sonuçlanacağı uyarısında bulundu.”
Sözcü	“4 Azerbaycan askerinin şehit düştüğü, 2 Ermenistan askerinin yaralandığı...”
Sabah	-
Cumhuriyet	-
Uluslararası Normlara Dayalı Söylemler	
Hürriyet	“... Ermenilerin tutumu tarihsel yalanlara ve uluslararası hukukun norm ve ilkelerinin ihlallerine dayanırken, bizim tutumumuz uluslararası hukukun norm ve ilkelerine ve tarihi adalete dayanmaktadır...”
Sözcü	“Uluslararası hukukun açık ihlali olan ve sivil kayıplara yol açan Ermeni saldırısını şiddetle kınıyoruz.”
Sabah	-
Cumhuriyet	“Ermenistan’ın sivil yerleşim alanlarına gerçekleştirdiği, savaş suçu niteliğindeki saldırılarını kınıyoruz.”

Tablo 3’te ise haber içeriklerinde ayrışan söylemler gösterilmeye çalışılmıştır. *Sabah* gazetesinde, diğer üç gazeteye göre daha yoğun bir biçimde “nefret söylemi” niteliğindeki ifadelerin yer aldığı söylenebilir. Gazetelerde ortak söylemler daha fazla olmakla birlikte, ideolojik ayrışmadan kaynaklanan nüanslar da göze çarpmaktadır. Özellikle, *Cumhuriyet*’in CHP liderinin, *Sabah*’ın ise AK Parti Sözcüsünün açıklamalarına referans vermesi bunun bir örneğidir. Ayrıca, *Cumhuriyet*, diğer gazetelerden farklı olarak, iki ülke arasındaki gerilimde Türkiye’nin Azerbaycan’a verdiği destek nedeniyle toplumda Ermeni yurttaşları hedef alan nefret söylemine dikkat çekmiş ve bunu eleştirmiştir. Ayrıca, Sözcü’de, *Cumhuriyet*’te ve *Hürriyet*’teki Birleşmiş Milletlere, uluslararası hukuk ilkelerine ve sayısal verilere dayalı görece objektif haber kalıpları da haberin güvenilirliğini pekiştirme stratejisi olarak değerlendirilebilir. Haber diline bir bütün olarak bakıldığında, milli birlik, tarihsel bağlar ve ulusal çıkar temelli bir bakışının açısı tüm haber çerçevelerine egemen olduğunu söylemek mümkündür.

Sonuç

Azerbaycan-Ermenistan çatışmalarının medyada yansıtılma biçimine genel olarak bakıldığında, araştırmanın örneklemini oluşturan merkez-sağ ve merkez-sol ideolojik çizgideki gazetelerin konuyu kurumsal düzeyde siyasal aktörlerin yapmış oldukları açıklamalar temelinde değerlendirdikleri ve çatışmalara ilişkin olarak herhangi bir biçimde ayrıntılı yorum yapmak yerine, haberin durum tanımlayıcısı olarak siyasal aktörlerin açıklamalarını referans aldıkları ve konuyu milliyetçi bir bakış açısıyla çerçevedikleri görülmüştür. Buna göre, gazetelerin konuyu ele alış biçimleri kendi düzeni, sözcükleri ve kodları içinde ideolojik olarak üretilmiştir. Böylece, güç ve iktidara dair söylemler medya içeriklerinde kurulmakta ve egemen söylemler onaylanmış olmaktadır. Bu da sembolik seçkinler arasında sayılan siyasal aktörler ve gazetecilerin, toplumsal olarak paylaştıkları bilginin toplumsal bellek oluşumuna katkıda bulunduğunu göstermektedir. Toplumsal söylemin sürdürülmesi ve yeniden üretilmesi medya haberlerinde üretilen bilgi/söylem sonucunda gerçekleşmektedir (van Dijk, 1995).

İncelenen haber metinlerinin, İnal’ın (1996) deyiimiyle, egemen söylemlerden, yani güç ve iktidar sahibi kurum ve kuruluşların söylemlerinden bağımsız olmadığı ve Azerbaycan-Ermenistan çatışma haberine ilişkin bilgilerin genelde güvenilir kaynaklardan alıntı yapılarak sunulduğu görülmüştür. Böylece, haberin güvenilirliğinin sağlanması hedeflenmiştir. Uluslararası boyutu bulunan ve iç siyasetin ötesine geçen konular genellikle, bağımsızlık ve egemenlik mücadelesi perspektifi içinde bir “milli” mesele olarak değerlendirilmektedir. “Ermenistan’ı olumsuz sunma” yaklaşımı, tüm gazetelerde ortak bir söylem çerçevesi olarak ortaya çıkmıştır. Örneğin, merkez-sağı temsil eden *Sabah* gazetesi, Ermenistan’ı

“saldırgan”, “ihanet eden”, “eşkıya”, “alçak” gibi sıfatlarla tanımlamıştır. Benzer şekilde, *Hürriyet* gazetesi de seçkin aktörlerden doğrudan alıntı yapmış, “huzurun düşmanı” ve “zalim” gibi sıfatları dolaylı olarak onaylamıştır. Yine aynı şekilde, merkez-sol ideolojik çizgideki *Sözcü* gazetesinin, tırnak içinde alıntıyla “barışın en büyük tehdidi”, “Ermenistan işgal ettiği...” gibi sözdizimleri de bir “olumsuz sunma” örneğidir. *Cumhuriyet* gazetesi ise, yine tırnak içinde alıntılarla, “Ermenistan savaş suçu...” ve “Ermenistan yine sivilleri...” gibi ifadelerle yer vermiştir. Böylelikle, haber söylemlerinde bu düzeyde bir farklılık görülmemiş, “biz” ve “onlar”, “suçlu” ve “masum” ikili karşıtlığı üzerine kurulu olan bir anlatı biçimi ön plana çıkmıştır.

Haberler, aynı zamanda tarihsel ve kültürel söylemlerin üretildiği metinlerdir. Haber söylemleri, Türkiye ve Azerbaycan arasındaki tarihsel ve kültürel bağları hatırlatmıştır. *Sözcü* gazetesi “30 yıl önce nasılsa bugün de aynı” söylemini kurmuş ve konuyu geçmişe bağlayarak değerlendirmiştir. Tarihte daha önce meydana gelen olayla bugün yaşanan çatışma arasında kurulan bağlantıyla haber metni kapatılmıştır. *Cumhuriyet* ise, tarihsel bağlamda, “Sevinci sevincimiz kederi kederimizdir” yaklaşımını, Türkiye-Azerbaycan kardeşliğinin tarihsel köklerine vurgu yaparak aktarmıştır. Diğer gazetelerde ise yer alan, “Türkiye o masalarda kardeşinin yanında” vurgusu yer almıştır. Her iki blokta yer alan gazetelerin üretmiş olduğu söylemlerde tarihsel geçmişe gönderme yapılmıştır. Ayrıca, habere güvenilirlik kazandırmak amacıyla tüm gazetelerin resmî kaynaklara doğrudan referans vermesi de anlatı stratejilerindeki ortak noktalardan biridir.

Cumhuriyet gazetesi, muhalefet partilerinin çatışmaya dair açıklamalarına da yer vermiş, özellikle, “Ermeni kökenli yurttaşlar nefret söylemlerinin hedefi oldu” ifadesiyle yaşanan çatışmanın başka bir çatışma yaratma riskine de dikkat çekmiş, CHP’nin “savaş suçu niteliğindeki saldırıları kınıyoruz” açıklamasına yer vererek, konuyu savaş-çatışma düzleminde ve uluslararası hukuk ilkeleri çerçevesinde değerlendirmiştir. *Sözcü* gazetesi ise, çatışmanın tarafları hakkında kaynağa bağlı aktarım yaptığı 13 Temmuz 2020 tarihli haberinde, “Azerbaycan askerinin şehit düştüğü, Ermenistan askerinin yaralandığı” yönündeki bilgiyi olgusal gerçeklik temelinde vermiştir. Böylece, diğer gazetelere göre, *Cumhuriyet* ve *Sözcü* gazetelerinde, “tarafsızlık” ilkesinin daha belirgin olduğu, her iki gazetenin de Azerbaycan’ın vermiş olduğu mücadeleyi, hak ve hukuk temelinde haklı bir mücadele olarak onayladıkları noktada, diğer gazeteler ile benzerlik gösteren sözcük ve sözcük gruplarını kullandıkları, ancak Ermeni yurttaşlara yönelik ortaya çıkabilecek toplumsal bir ayrışmaya ve “nefret söylemine” karşı çıkan haber söylemleriyle sağ ideolojik çizgideki gazetelerden ayrıştıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Haber söylemlerinde, Türkiye’nin ve Azerbaycan’ın etnik, tarihsel ve kültürel bağları temelinde, milli kimlik ve kardeşlik temalı bir milliyetçiliğe gönderme yapılmıştır. Siyasal aktörler ve resmî kurumlar haberin durum tanımlayıcısı olarak

seçilmiş, olaylar gazetesinin düşüncesi olarak değil, aktarma yoluyla haberin dili olarak formüle edilmiştir. Böylelikle, siyasal aktörlerin ve devleti temsil eden kurumların açıklamaları, haber söylemine dönüştürülerek egemen söylemlere kaynaklık etmiş, ayrıca, milli birlik ve ulusal çıkar temelinde haber medyası ortak bir söylemde buluşmuştur.

Kaynakça

- Bengin, T. (2020, 17 Temmuz). Ermenistan ateşle oynuyor. Milliyet. Erişim adresi: <https://www.milliyet.com.tr/>
- Çoban, B. (2007). Medyanın Milliyetçi Söylemi: Medya, Öteki ve Şiddet. Erişim adresi: https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/3659271/MEDYANIN_MILLIYETCI_SOYLEMI-B.COBAN.pdf?
- Durur, K. E. (2011). Milliyetçilik Söylemi ve Medya. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 15 (2), ss.35-50. Erişim adresi: <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423871524.pdf>
- Fairclough, N. (1995). *Media Discourse*. London: Arnold. Erişim Adresi: <http://library.lol/main/61480F71C42573E3E8EBD2671391B67E>
- Fairclough, N. (2003). Dil ve İdeoloji. (Barış Çoban ve Zeynep Özarslan, Çev.). *Söylem ve İdeoloji* içinde. (s.155-173) İstanbul: Su Yayınları
- Fairclough, N. (2020). Söylemin Diyalektiği. (Barış Çoban ve Zeynep Özarslan, Çev.). *Söylem ve İdeoloji* içinde (ss.137-146). İstanbul: Su Yayınları
- Fiske, J. (2019). *İletişim Çalışmalarına Giriş*. (Süleyman İrvan, Çev.). Ankara: Pharmakon Yayınevi.
- Gökçe, M. (2011). Yukarı Karabağ Sorunu ve Türkiye-Ermenistan İlişkileri Üzerine Bir Değerlendirme. *Turkish Studies- International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic*. 6 (1), ss.1139-1154. Turkey. Doi: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.1972>
- Güreşçi, M. (2007). *Medya Söylemi ve Yeni Siyasal Politikalar Çerçevesinde Kimlik Algılaması (Ermeni Konferansının Sosyo-Politik İncelemesi)*. (Doktora tezi) <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/42529.pdf> veri tabanından ulaşılmıştır. (219519).
- İnal, M. A. (1996). *Haberi Okumak*. İstanbul: Temuçin Yayınları.
- Inceoğlu, Y. (28 Ekim 2006). Medya İktidar İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi. Erişim adresi: [Medya-İktidar İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi - Yasemin Giritli Inceoğlu - bianet](http://www.bianet.net/medya-iktidar-iliskilerinin-tarihsel-gelistimi-yasemin-giritli-inceoglu)
- Mahmudova, G. (2019). Arabuluculuk Diplomasisi Bağlamında AGİT Minsk Grubu'nun Başarısız Eylemi-Başarılı Söylemi: Dağlık Karabağ Sorununa İlişkin 2-5 Nisan 2016 Tarihleri Arasındaki Açıklamaların Söylem Çözümlemesi. 42, 206-215. TURAN. SAM (TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi). DOI: <http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041>

- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. (Osman Akınhay, Derya Kömürcü, Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları. Erişim adresi: <https://www.pdfdrive1.com/gordon-marshall-sosyoloji>
- Ortaylı, İ. (2020, 4 Eylül). Azerbaycan'ın Karabağ'ı. Erişim adresi: <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/ilber-ortayli/azerbaycanin-karabagi-41627340>
- Öztunç, M. (2021). COVID-19 Pandemi Süresince Türkiye'nin Aldığı Ekonomik Tedbirlere Yönelik Haberlerin Söylem Analizi. *Erciyes İletişim Dergisi*. 8 (1), ss.231-255. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1274410>
- Shoemaker, P. ve Reese (2014). İdeolojinin Medya İçerisindeki Üzerindeki Etkisi. Süleyman İrvan (Ed.). *Medya, Kültür, Siyaset içinde* (s. 97-133). Ankara: Pharmakon Yayınevi.
- Söker, Ç. (2017). *Dağlık Karabağ Sorunu'nun Çatışmayı Çözme Perspektifinde İncelenmesi*. Kafkas Üniversitesi İdari Bilimler Fakültesi. 16, ss.555-574. Erişim adresi: DOI:10.9775/kauibfd.2017.027
- Sözen, E. (2017). *Söylem*. İstanbul: Profil Kitap.
- Tuncel, K. T. (23. 07. 2020). Azerbaycan-Ermenistan Sınır Hattında 12 Temmuz 2020'de Patlak Veren Çatışma ve Karabağ İhtilafı Hakkında Değerlendirmeler. AVİM (Uluslararası Avrasya İncelemeler Merkezi). Erişim Adresi: <https://avim.org.tr/tr/>
- van Dijk, T. A (1986). "News Schemata", İçinde: Sidney Greenbaum and Charles Raymond Cooper, (Ed) *Studying Writing. Linguistic approaches*, Beverly Hills, CA: Sage, ss. 155-186. Erişim adresi: <http://www.discourses.org/download/articles/>
- van Dijk, T. A.(1988a). *News as Discourse*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates. Erişim adresi: <http://libgen.rs/book/index.php?md5=165D28155F29E4D2D89A951B C524AE27>
- van Dijk, T.A. (1988b). *News Analysis Case Studies of International and National News in the Press*. New Jersey Hove and London: Lawrence Erlbaum Associates. Erişim adresi: <http://library.lol/main/7C0E37471E0872FB3EB787659646CDDB>
- van Dijk, T. A. (1993). *Principles of critical discourse analysis*. 4. (2). 249-283. Erişim adresi: <http://www.discourses.org/OldArticles/Principles%20of%20critical%20discourse%20analysis.pdf>
- van Dijk, T.A. (1995). *Power and the News Media*. 9-36 Erişim adresi: <http://discourses.org/OldArticles/Power%20and%20the%20news%20media.pdf>
- vanDijk,T.A.(Ed).(1997).*Discourse Studies:AMultidisciplinaryIntroduction*.Erişimadresini: <https://libgen.is/book/index.php?md5=DA0425C67CE0D6EB09ADDB8A9E46AE0C>
- van Dijk, T. A. (2013). *Media contents the interdisciplinary study of news as discourse*. Erişim adresi: <http://www.discourses.org/OldArticles/The%20interdisciplinary%20study%20of%20news%20as%20discourse.pdf>
- van Dijk, T. A. (2014). *Discourse, cognition, society*. Johannes Angermuller & Dominique Maingueneau & Ruth Wodak (Ed). *The Discourse Studies Reader: Main currents in theory and analysis* içinde(388-400).Amsterdam: John Benjamins Publishing Company. Erişim adresi: <http://library.lol/main/19EFFB51F63F41ACF4A5CFC4F8FD41DF>

- van Dijk, T. A. (2019). *İdeoloji*. (AyŐe Demir, ev.). Ankara: Hece Yayınları.
- van Dijk, T. A. (2020). *Söylem ve İdeoloji: Çok Alanlı Bir Yaklaşım*. (Barış oban ve Zeynep zarslan ev.). *Söylem ve İdeoloji* içinde (ss. 15-100). İstanbul: Su Yayınları.
- Wodak, R. (2014). Critical Discourse Analysis. (302-316). Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/238105100_DCA__Critical_Discourse_Analysis
- Wodak, R. and Meyer, M. (2015). Critical discourse studies: history, agenda, theory and methodology. 1-23. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/284725833_Critical_discourse_studieshistory_agenda_theory_and_methodology
- Zeyrek, D. (2020, 30 Eylül). “Ava giderken avlanmak” <https://www.sozcu.com.tr/>

Suriye Göç Krizi Hakkında Güvenlik Endişeleri: Türkiye ve AB Ülkeleri Karşılaştırması

İpek Ferihanaz Keskin*, Oğuzhan Yanarışik**

Öz: 2011 yılında başlayan Suriye İç Savaşı, çok büyük göç dalgalarına yol açmıştır. Bu çalışmanın temel amacı, bölgesel ve küresel bir sorun haline gelen Suriye Göç Krizini ortaya çıkardığı güvenlik endişeleri bakımından karşılaştırmalı bir şekilde incelemektir. Bu kapsamda, Avrupa Birliği'nde en fazla Suriyeli göçmen kabul etmiş üç ülke (Almanya, İsveç, Avusturya) ile en az Suriyeli göçmen kabul etmiş üç ülke (Slovakya, Çekya, Macaristan) ve Türkiye olmak üzere üç farklı kategoride karşılaştırmalı bir analiz yapmaktır. Bu üç kategorideki aktörlerin Suriye Göç Krizi konusundaki tutumları 'güvenlik endişeleri' alt başlığında değerlendirilmektedir. Tarafların, kriz sürecinde değişen iç dinamikleri ve göç krizi bağlamında gerçekleşen ortak ilişkileri ayrıca analiz edilmektedir. Çalışmanın temel iddiası; göç krizinin, bu çalışmada ele alınan ülkelerin kendi içlerinde ve birbirleriyle ilişkilerinde değişimlere sebep olduğu; söz konusu ülkelerde göçmenlere dair 'güvenlik tehdidi' algısının gerçek suç işleme istatistiklerine göre çok daha ileri boyutta olduğu şeklindedir.

Anahtar Kelimeler: Göç ve Güvenlik, Suriye Göç Krizi, Suriyeli Göçmenler, Avrupa Birliği Göç Politikaları, Türkiye Göç Politikası

* Yüksek Lisans, Polis Akademisi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Uluslararası Güvenlik Ana-bilim Dalı, ORCID: 0000-0003-2069-0881, e-posta: nazkeskin95@gmail.com

** Dr. Öğr. Üyesi, Polis Akademisi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Uluslararası Güvenlik Ana-bilim Dalı, ORCID: 0000-0003-3442-4779, e-posta: yanarisik@gmail.com

Security Concerns about Syrian Migrant Crisis: Comparison of Turkey and EU Countries

İpek Ferihanaz Keskin, Oğuzhan Yanarışık

Abstract: The Syrian Civil War, which started in 2011, led to huge migration waves. The main purpose of this study is to examine the Syrian migration crisis from a security perspective in a comparative way. In this context, it makes a comparative analysis of the policies of three different categories of host countries; i.e. EU countries with the greatest number of Syrian migrants (Germany, Sweden, Austria), EU countries with least number of Syrian migrants (Slovakia, Czechia, Hungary) and Turkey. The attitudes of these actors about the Syrian migration crisis are evaluated under the sub-title of 'security concerns'. The changing internal dynamics of the parties during the crisis and their mutual relations within the context of the refugee crisis are also analyzed. The main claim of the study is that the migration crisis caused changes in the relations between the countries studied in this study; and the perception of 'security threats' from immigrants in these countries is much worse than actual crime statistics.

Key Words: Migration and Security, Syrian Migration Crisis, Syrian Migrants, Migration Policy of the European Union, Migration Policy of Turkey

Giriş

İnsanlar tarih boyunca, çeşitli sebeplerden ötürü birçok kez buldukları yerleri terk ederek farklı bölgelere yerleşmişlerdir. Göç, kelime anlamıyla “ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret” olarak tanımlanmaktadır (Güneş, 2020, s. 315). Fakat göç olgusu, günümüz şartlarında bu tanımlamanın çok ötesindedir ve sadece demografik bir kavram olmaktan uzaktır.

Uluslararası alanda, özellikle Ortadoğu ve Avrupa nezdinde, son on yılın en büyük ortak problemlerinden biri 2011 yılında başlayan Suriye Göç Krizi olmuştur. Söz konusu kriz, milyonlarca insanı yerinden ederek hem Suriye vatandaşlarını hem de diğer ilgili ülkeleri, çözülmesi zor bir durumun ortasına atmıştır. Suriye’den gelen legal veya illegal göç topluluklarının, büyük oranda Doğu Akdeniz göç yolunu kullanarak deniz sınırlarını geçmesi yani doğrudan veya dolaylı olarak Türkiye’yi transit ülke olarak kullanması, uzun süredir durağan ilerleyen AB- Türkiye ilişkilerinin hareketlenmesine sebep olmuştur. Bu durum da göçmen krizi konusunda kendi arasında bile fikir birliğine varamayarak bir nevi sıkışmış hissedilen AB’nin Türkiye ile bu konuda uzlaşmasını birinci öncelik haline getirmiş. Bu kapsamda AB, Türk hükümeti ile mültecilerin akıbeti konusunda yoğun bir diyalog başlatmıştır (Özer, 2017, ss. 44-45). Nitekim Türkiye’nin AB ile bu konuda gerçekleştirdiği diyalogların neticesi, karşılıklı fayda sağlanması amaçlanan “Geri Kabul Antlaşması’na çıkmıştır.

Bu çalışmada, Avrupa’da Avrupalılarca, Türkiye’de Türklerce ele alınmış olan “Göç Krizi” konusu, her iki tarafın da konuya yaklaşımları ve oluşturdukları politikalar karşılaştırılarak, farklı bir bakış açısı geliştirilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda Avrupa Birliği; göç krizi konusunda en aktif ve pasif üç ülke olarak iki gruba ayrılmıştır. Çalışmaya konu olan ülkelerin belirlenmesinde, bu konudaki istatistiklerin ortaya konulmasında ve üzerine yapılan yorumlarda Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin verileri esas alınmıştır. Çalışmanın zaman aralığı olarak Suriye Krizi’nin patlak verdiği kabul edilen 2011 yılı ile mevcut son verilerin kesin bir şekilde elde edilebildiği 2019 yılları arası alınmıştır. Ele alınan konunun tabiatı dolayısıyla, çalışmada en çok başvurulan yöntem, ikincil kaynakların taranması ve tarihsel karşılaştırmalı araştırma olmuştur. Krizin ve doğal olarak zaman aralığının güncel olması dolayısıyla mevcut kamuoyu araştırmaları ve medya analizi de kullanılmıştır.

Suriye Göç Krizi

2011’de başlayan ve özellikle bölge ülkeleri ve Avrupa olmak üzere tüm dünyaya etki eden Suriye Göç Krizi, yakın tarihte çözümüne adına en çok çaba sarf edilen

krizlerden biri olmuştur. Ortadoğu'da yakın geçmişte yaşanan diğer sorunlara ve iç savaşlara nazaran bu kriz, başta Türkiye olmak üzere diğer yakın coğrafyadaki ülkeleri ve akabinde Avrupa'yı doğrudan sürecin içine almıştır. Söz konusu ülkeler, kriz nedeniyle yerinden edilen Suriyelilerle, bizzat karşı karşıya kalmaları durumunda, ulusal veya uluslararası düzenlemelerin pratikte işleme-yişini de bizzat deneyimlemişlerdir. İç savaşın başlangıcıyla, Suriye halkının can ve mal güvenliğini korumak adına önce Türkiye'ye, ardından Avrupa ülkelerine gerçekleştirmeye başladığı göçmen akını, krizi söz konusu ülkelerin ana sorunu haline getirmiştir. Bu noktada kriz, İkinci Dünya Savaşından bu yana, bu seviyede bir insani krizle karşı karşıya kalmayan 'Avrupa'nın Göçmen Krizi' olarak adlandırılmaya başlanmıştır (Saatçioğlu, 2017, s. 212).

Devletlerin bu doğrultuda yaptığı ulusal çalışmaların yanı sıra, bölgesel ve uluslararası birtakım çalışmaları olmuştur. Avrupa Birliği kendi içinde, topluluk olarak yaptığı uygulamalarda büyük oranda fikir ayrılıklarıyla karşılaşmıştır. Daha önce yürürlüğe koyduğu sistemler, beklenen şekilde sonuç vermemiştir. Buna ek olarak, göçmenler için alınan kararlar hususunda, Almanya, İsveç ve Avusturya'nın başını çektiği bazı topluluk üyeleri oldukça aktif rol almış ve çözüm odaklı hareket etmişlerdir. Slovakya, Çekya ve Macaristan'ın içinde olduğu bazı üyeler ise ısrarla uzlaşmaya karşı hareket etmiş ve ulusal yaklaşımı ön plana almışlardır. Bu durum, topluluk üyeleri arasında fikir çatışmalarına neden olarak, birliğin amacına aykırı pozisyonlara girmesine neden olmuştur. Topluluk içinde takınılan bu farklı tutumlara ek olarak, Suriyeli göçmenler konusunda, doğrudan etkilenen ve bu bağlamda en aktif rolü almak durumunda kalan, Türkiye Cumhuriyeti olmuştur. Maddi ve manevi açılardan bakıldığında, azımsanmayacak bir sorumluluk aldığı açıkça görülen Türkiye, ulusal ve uluslararası alanda bu kriz için oldukça çaba sarf etmiştir.

Avrupa ülkeleri, krizle mücadelede beraber hareket etmeyi kendilerine öncelikli ilke edinmeyi amaçlamışlardır. Fakat belli başlı ülkelerin tüm çabalarına rağmen, ortak bir politika doğrultusunda uygulamaya geçilememiştir. Almanya, İsveç ve Avusturya, sürecin başından beri, Avrupa Birliği üye ülkeleri içerisinde ortak bir uygulama için en çok çaba sarf eden ülkeler olmuşlardır. Özellikle, göçmenlerin Avrupa'da yerleştirilmesi hususunda, Avrupa Birliği içinde en aktif rol alan bu üç ülke, söz konusu topluluk içinde en çok sığınmacı kabul eden ülkeleri oluşturmaları dolayısıyla bu şekilde nitelendirilmiştir. Beklenmedik bir şekilde, göç akınına uğrayan bu devletler, diğer topluluk üyelerinden, özellikle mülteci kabul sayısı hususunda yük paylaşımı talep etmişlerdir. Buna rağmen, bu konuda yapılan çalışmalardan pratikte olumlu sonuçlar alınamamıştır.

Tablo 1. Yıllara Göre Almanya, İsveç ve Avusturya'ya Kabul Edilen Mülteci/Sığınmacı Sayısı

Yıl	Almanya		İsveç		Avusturya	
	Mülteci	Sığınmacı	Mülteci	Sığınmacı	Mülteci	Sığınmacı
2011	10.155	4.713	1.206	485	903	456
2012	18.165	5.986	6.051	3.751	1.675	694
2013	21.253	10.566	17.984	6.808	2.748	1,561
2014	40.994	29.591	34.285	19.011	6.653	4.872
2015	115.604	81.582	52.707	49.286	14.894	18.669
2016	375.122	100.527	96.914	7.085	30.958	9.812
2017	496.674	70.833	103.614	3.531	43.888	3.937
2018	532.065	52.396	109.343	2.353	49.179	1.538
2019	572.818	41.280	113.418	2.226	51.955	1.304

Kaynak: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (2020)

Doğu Avrupa ülkeleri, aynı zamanda bir kısmı eski Doğu Bloku ülkeleri, söz konusu göç olduğunda, çoğunlukla dezavantajlı konumda bulunmuşlardır. Bu dezavantaj, 2011 yılında meydana gelen Suriye Krizi ve akabinde yaşanan göç akını ile de kendini göstermiştir. Slovakya, Çekya ve Macaristan, göç etmek isteyen sığınmacıların, özellikle seçtiği hedef ülkelerinden olmamışlardır. Buna rağmen, sürecin başından beri söz konusu üç ülke, sığınmacıların Avrupa'ya gelmesi fikrine şiddetle karşı çıkmışlardır. Avrupa Birliği nezdinde, bu hususta alınan kararlar ve uygulanmaya çalışılan politikalar bazında oldukça pasif kalan bu ülkeler, geri kalan topluluk üyelerine karşı da bu konudaki ısrarlarını sürdürmüşlerdir.

Tablo 2. Yıllara Göre Slovakya, Çekya ve Macaristan'a Kabul Edilen Mülteci/Sığınmacı Sayısı

Yıl	Slovakya		Çekya		Macaristan	
	Mülteci	Sığınmacı	Mülteci	Sığınmacı	Mülteci	Sığınmacı
2011	23	0	23	0	42	0
2012	24	0	54	70	86	0
2013	26	0	149	25	141	184
2014	40	0	236	54	334	823
2015	47	0	365	42	476	18.607
2016	54	0	365	17	584	864
2017	17	0	365	38	925	108
2018	14	0	448	10	971	5
2019	14	5	408	18	934	5

Kaynak: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (2020)

Özellikle son yıllarda yaşanan Suriye Krizi dolayısıyla, Türkiye yeni bir göçmen akınıyla karşı karşıya kalmıştır. Uyguladığı göç politikalarının yanı sıra, coğrafi konumu sebebiyle, Suriyeli göçmenler için, geçiş veya varış noktası olarak, akla gelen ilk seçenek olmuştur. Bu hususta Türkiye, ulusal göç politikalarına ek olarak, Avrupa Birliği ile iş birliği içine girmiştir. 2020 itibarıyla yerinden olan 6,6 milyon Suriyeli mültecinin akıbeti hususunda, sürecin başından beri Avrupa Birliği ile koordineli birtakım çalışmalar yürütmüştür. Sayısal olarak ifade edilirse, Türkiye 2020 itibarıyla 3.576.370 Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapmıştır. Krizin başlangıcı olarak kabul edilen 2011 yılı sonrasında, özellikle 2014'ten itibaren bu sayıda katlanan bir artış oranı gözlemlenmektedir.

Krizin ilk dönemlerinde Avrupa Birliği ülkeleri henüz göç akınıyla karşılaşmadığı halde; Türkiye sürecin başından beri krizden doğrudan etkilenmiştir. İç karışıklıkların başladığı dönemde, Suriye'den gelen az sayıda kişiye, doğrudan geçici koruma sağlamıştır. 2012 ve sonrasında yaşanan beklenmedik artışla beraber, “Suriye ile tarihi, kültürel ve komşuluk bağları olan Türkiye” konuya tepkisiz kalmayarak, krizden etkilenen tüm Suriye vatandaşlarına “açık kapı politikası” izleyeceğini duyurmuştur (Göç İdaresi Müdürlüğü, 2019). Hükümetin yaptığı açıklamada, Suriyeliler ‘misafir’ olarak belirtilmiştir. Çatışmalardan kaçan ‘misafirlere’ kapıların açık tutulacağı eklenerek, gelenlerin temel ihtiyaçlarının Türkiye Cumhuriyeti tarafından karşılanacağı ve kimsenin zorla geri gönderilmeyeceği ifade edilmiştir (Mazman ve İzci, 2018, s. 279).

Tablo 3. Yıllara Göre Türkiye'ye Kabul Edilen Mülteci ve Sığınmacı Sayısı

Yıl	Mülteci	Sığınmacı
2011	19	205
2012	248.466	200
2013	585.601	110
2014	1.557.899	250
2015	2.503.549	297
2016	2.823.987	180
2017	3.424.237	162
2018	3.622.366	111
2019	3.576.370	0

Kaynak: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (2020)

Güvenlik Endişeleri Bakımından Almanya, İsveç ve Avusturya

Göçmenler hususunda, toplumların genel yargısına bakıldığında, özellikle 3. Dünya ülkelerinden göç etmiş kişiler hakkında olumsuz bir kanı bulunmaktadır. Söz konusu göçmenlerin, geldikleri ülkeye adaptasyonları, toplumun değerlerine ve kültürüne entegrasyonuna bağlı olarak bu ön yargı değişmektedir. Son yaşanan Suriye Krizinde de Avrupa gelen sığınmacılara karşı böyle bir kanı içerisinde olmuştur. Öngörülemez düzeyde vuku bulan insan akını karşısında, Avrupa Birliği üyeleri, ülkeleri adına güvenlik endişeleri olduğunu açıkça belirtmişlerdir. Buna binaen söz konusu toplulukların suç eğilimleri incelenmiş ve önlemek adına birtakım girişimlerde bulunulmuştur.

Almanya'ya 50'li ve 60'lı yıllarda başlayan iş gücü göçü, bilindiği gibi bu alanda modern dünyada ilklerden birini oluşturmuştur. O dönem elde edilen istatistiklere göre, çeşitli ülkelerden gelen 'misafir işçiler' ülkenin suç oranlarında gözle görülür bir değişim oluşturmamıştır. Alman vatandaşlık yasasında yaşanan reformlarla, bu misafirlerin büyük bir kısmı, devamında Alman vatandaşı olarak hayatlarını sürdürmüştür. 1980'lerde yoğun bir şekilde Almanya'ya göç eden bir diğer kesim de belirli bir vatanları bulunmayan Arap ve Kürt kökenli topluluklar olmuştur. Bu süreçte, çalışma izinleri mevcut olmasına rağmen büyük çoğunluğu sosyal yardım alan bu topluluklar, Almanya'ya uyum sağlamakta zorlanmışlardır. Söz konusu bu topluluklardan, aynı aşiret veya aileye mensup olanlar, yasadışı birçok sektörde aktif olmuşlardır. Buna ek olarak, Avrupa değerlerine aykırı hareket ettiği düşünülen topluluklar, göçmenlerin ülkeye entegrasyonunun başarısız olduğu durumlarda meydana gelebilecek olayları açıkça göstermiştir (Bojan, 2018).

Günümüzde Suriye Krizi ertesinde ortaya konulan istatistikler, göçmenlerin suç eğilimlerinin sanılandan daha düşük bir oranda seyrettiğini göstermektedir. Alman Federal Ceza Soruşturma Bürosu, mültecilerin karıştığı suç oranları ile Alman vatandaşları tarafından işlenen suç oranlarının aynı düzeyde olduğunu ifade etmiştir (Deutsche Welle, 2015). 2016'da ise bu açıklamanın aksine, mültecilerin karıştığı suçların artışa geçtiği gözlemlenmiştir. Fakat söz konusu artışa sebep olan mültecilerin, genel toplam içerisinde küçük bir yüzdeye sahip oldukları; daha özetle ifade etmek gerekirse, hep aynı kişilerin suç işlediği belirlenmiştir (The Telegraph, 2017). Söz konusu suçlar içerisinde, en yüksek oranları hırsızlık ve dolandırıcılık oluşturmuştur. En az orana ise cinayetin sahip olduğu açıklanmıştır. Göçmenler tarafından işlenen en yaygın suç, toplu taşıma ücretlerinin ödenmemesi olmuştur (Deutsche Welle, 2016).

İlerleyen yıllarda yapılan araştırmalar da öncekiler gibi göstermektedir ki dönem dönem gerçekleşen istisnai olaylar haricinde göçmen nüfus Almanya'da yüksek bir suç oranı temsil etmemektedir. Avrupa'da özellikle son kriz sonrasında yükselen aşırı sağın göçmen karşıtlığı, bu hususta da etken rol oynayarak

mültecilerin suç işlediğine dair bir ön yargıya sebep olsa da istatistiklerde bu yönde bir veri elde edilmemektedir (Frey, 2019).

Almanya'nın ardından, 2011'deki Suriye Krizi'nden bu yana, sığınmacıları ülkeye kabul açısından Avrupa'da ikinci sırada gelen İsveç, bilindiği üzere bu süreç öncesinde de göç almada önde gelen ülkelerden olmuştur. Göçmenlerin ülkeye entegrasyonu konusuna oldukça önem veren ülke, ayrımcılığa maruz kalınmaması adına azımsanmayacak çabalar sarf etmiştir. Aynı şekilde göçmenlerin suç araştırmalarında temsili söz konusu olduğunda, oldukça aktif bir performans sergilemiştir (Admir, 2017). Bu temsil çabalarıyla doğru orantılı olarak, göçmenlerin suça karışması hususunda, Almanya'daki istatistiklerin oldukça gerisinde kalmıştır.

İsveç Suçu Önleme Ulusal Konseyi'nin 1996 tarihli raporu incelendiğinde, göçmenlerin suç işlediği vakaların, suçun ciddiyetiyle doğru orantılı olarak arttığı görülmüştür. Göçmenler içinde toplama vurulduğunda, Almanya ile benzer şekilde, suç işleyenlerin yüzdesi küçük kalmıştır. Fakat her halükârda, aynı yaş grubundaki İsveç vatandaşları ile kıyaslandığında, yarı oranla daha yüksek bir sonuç elde edildiği ortaya çıkmıştır. Aynı konsey tarafından 2005 yılında açıklanan bir raporda, öncekiyle paralel şekilde, suç eğiliminin suçun ciddiyetine göre arttığı ifade edilmiştir (Adamson, 2020).

2016'da yayınlanan bir başka raporun da tasdik ettiği üzere, göçmenlerin en yüksek orana sahip olduğu suçlar, cinsel taciz ve tecavüz suçları olmuştur. Mahkûmiyetle sonuçlanan vakaların incelenmesi sonucunda, fail ve mağdurun tanışmadığı 129 vakadan 97'si göçmen suçlular tarafından işlenmiştir. Yine aynı tarihlerde yayınlanan bir başka rapora göre; halka açık alanlarda gerçekleşen taciz vakalarında, göçmenlerin azımsanmayacak bir oranla önde olduğu görülmüştür (Nyheter, 2016). Organize suç alanı ise göçmenlerin ön planda olduğu bir diğer bölümü oluşturmuştur. Yerel bir gazetenin araştırma sonuçlarına göre, Stockholm'deki suç çetelerinin üyeleri %94 oranla birinci veya ikinci dereceden göçmen olarak saptanmıştır (Claes, 2017).

Bu noktada, İsveç Ulusal Suç Önleme Konseyi'nin araştırmalarının da doğruladığı bir ön yargı söz konusu olmaktadır. Zira göçmenlerin suç işleme potansiyelinden şüphelenilme oranı, bir İsveç vatandaşına göre 2.5 kat fazladır. Bu doğrultuda, göçmen karşıtı olmayan ulusal basın organlarının da gündeme taşıdığı '*göçmenlere karşı algılarda manipülasyonlar yapıldığı*' iddiası mantıklı bulunmaktadır. Stockholm Üniversitesi'nin de '*Birkaç münferit olay baz alınarak, göçmenlikle ilgili yapılan iddiaların doğruluk taşımadığı*' açıklaması durumun en azından bir kısmının algı meselesi olduğunu göstermektedir (The Globe and Mail, 2017).

Özellikle son mülteci krizi ertesinde, Avrupa'yı etkisi altına alan aşırı sağın yükselişi, göçmenler hakkındaki olumsuz düşüncelerin de artışına yol açmıştır. Buna binaen, göçmenlerin en çok maruz kaldığı ön yargılardan biri, suç ile ilişkilendirilme düzeyleri olmuştur. Aşırı sağ yönetimlerin, zaten tasvip etme-

dikleri göçmen kotalarını aşağıya çekmek adına en çok kullandıkları argüman, göçmenlerin bilfiil suç işledikleri savıdır. Bu doğrultuda, söz konusu argümanı destekleyen ulusal medya kuruluşları da kamuoyunun bu alanda manipüle edilmesine ön ayak olmuşlardır.

Avusturya, göçmenlerin suç oranları hususunda ortaya koyduğu istatistiklerde, başta tarihsel olarak yakın bağlar içerisinde olduğu Almanya'yı hedef almıştır. Bu bağlamda, yapılan araştırmalara göre, bir suç söz konusu olduğunda bir Almandan şüphelenilme olasılığı bir Avusturyalıdan şüphelenilme olasılığı karşısında azımsanmayacak kadar yüksek çıkmıştır. Doğruluğu kanıtlanmayan benzer bir istatistik ise 20 Almandan birinin Avusturya'da suç işlediğini göstermiştir. Bu, ülkeler arası serbest geçiş ve Almanların Avusturya'daki gerçek oranının bilinmemesi dolayısıyla, imkânsız bir istatistik durumuna düşmüştür (The Local, 2018).

Son yıllarda yaşanan mülteci krizi sonrası yapılan araştırmalara göre, sığınmacıların ortalama olarak yerel halktan daha yüksek bir suça karışma oranları olduğu gözlemlenmiştir. Fakat bu durum, ulusal bir takım göçmen karşıtı medya organlarında yayınlananın aksine, 'göçmenler suç işler' algısını oluşturmak için yeterli verileri sunmamaktadır. Buna ek olarak, bu hususta elde edilen istatistikler "işlenen suçların gerçek yüzdesini çarpıtabileceği gibi, tekrarlanan suçları da hesaba katmamıştır" (The Local, 2018).

Avrupa'daki muhafazakâr yönetimlere örnek olabilecek bir sistemin başında bulunan Avusturya Şansölyesi Sebastian Kurz, kadınlara karşı işlenen suçlara getirilen yeni reformda göçmenlere de değinmiştir. 2017 ve sonrasında artan, özellikle kadına karşı şiddet ve cinayet suçlarında göçmenlerin payı olduğu, ısrarla vurgulanmıştır. Söz konusu suçların faillerinin "sıklıkla Avusturyalı olmadıkları, diğer ülkelerden ve diğer kültürlerden geldikleri" ifade edilmiştir (Reuters, 2019). Hükümetin, bu göçmenler ve suç kavramlarını yan yana koyduğu açıklamaları ve ulusal basının buna yönelik yaklaşımı, göçmenlere karşı bu hususta kamuoyunda oluşabilecek algının da öngörülebilmesini sağlamıştır.

Güvenlik Endişeleri Bakımından Slovakya, Çekya ve Macaristan

Mülteci Krizi'nin başlangıcından itibaren, göçmen karşıtı duruşlarını hiç değiştirmeyen bazı AB ülkeleri, güvenlik kapsamındaki endişelerini çoğunlukla başlıca argüman olarak kullanmışlardır. Avrupa'da göçmen karşıtı duruş denildiğinde, ilk akla gelen ülkelerden olan Slovakya, göçmenler hususunda oldukça kısıtlayıcı politikalara sahip olmuştur. Ülkenin özellikle Suriye Krizi ertesinde göçmenlere karşı sergilediği düşmanca tavır, BM ve AB'nin tüm çabalarına rağmen herhangi bir yumuşama göstermemiştir. Göçmenlerin suça karışmalarından ziyade, Slovakya'da özelliklere göçmenlere karşı nefret suçlarında, azımsanmayacak bir artış saptanmıştır. Bu doğrultuda, aşırı sağ göçmen karşıtı gruplar, 'ülkeyi koruma' hedefi altında paramiliter gruplar kurmuşlardır (The Global Detention Project, 2019).

Slovakya, son yıllarda Avrupa'nın belli başlı yerlerinde gerçekleşen terörist eylemleri de göçmen karşıtı tutumunu güçlendirmek amacıyla kullanmıştır. "Ülkelerindeki her Müslümanı izleyeceklerini" ifade eden Slovakya Başbakanı Robert Fico, mültecilere uygulanan insan haklarına aykırı birtakım muamelelere de gerekçe bulmuştur (Lerner, 2016).

Slovakya, mültecileri mecbur tuttuğu gözaltı prosedürleri dolayısıyla, BM İnsan Hakları Komisyonu'ndan ve dünya kamuoyundan eleştiri almakla beraber tutumunu değiştirmemiştir. Güvenlik endişeleri gerekçe gösterilerek sığınmacıların hapishane benzeri gözaltı merkezlerinde tutulmaları ve çoğunlukla alternatif sunulmaması, temel insan haklarına aykırıdır. Ayrıca çocuklu ailelere sistematik olarak uygulanan gözaltı prosedürleri ve buna mecbur tutulan kişilerin bu süreçte kendi masraflarını karşılama zorunluluğu, ahlaki ve insani yönden kabul edilebilir olmamakla eleştirilmiştir (Reliefweb, 2019).

Suriye Krizi'nin Avrupa'yı etkisi altına aldığı kesinleştikten sonra, ülkesine sığınmacı kabul etmeme konusundaki ısrarı aşikâr olan bir diğer ülke Çekya olmuştur. Çekya, bu konudaki politikasını, ülkeye sığınma başvurusunda bulunan mültecileri aşılmaz kuralları ve süreci uzatan prosedürleriyle caydırmak üzerine kurmuştur. Daha sürecin başlarında, 2015'te dönemin Çek Cumhurbaşkanı Milos Zeman, göçmenlere karşı memnuniyetsizliği ortaya koymaktan çekinmemiştir. "*Orta Doğu ve Kuzey Afrika'dan Çek Cumhuriyeti'ne kabul edilen sığınmacıların İslam Devleti terörü ve yeni gettoların oluşması gibi güvenlik tehditleri getirdiğini*" iddia etmiştir (Prague Post, 2015). Buna ek olarak, ülkeyi transit geçiş noktası olarak kullanan mültecileri de göz önünde bulundurarak, izinsiz girişlere karşı sınırlarında ordu ve polis güçleri konuşlandırmıştır.

Buna ek olarak kamuoyunun bu alandaki düşüncesi de bir suç karşısında, göçmen bir kişinin, ülke vatandaşından daha çok şüpheli bulunduğu yönünde olmuştur. Çekya Kriminal Servisi tarafından yapılan bir araştırmaya göre, bir suç karşısında zanlı durumunda bulunan göçmenlerin yarısından fazlası hüküm giymiş ve suçları nihayetinde kesinleşmiştir (General Directorate of the Prison Service of the CR, 2020). Bu tip istatistikler de kamuoyunun 'göçmenler suç işler' algısını pekiştirmiştir.

Göçmen karşıtlığı konusunda Avrupa'nın önde gelen aktörlerinden biri olan Macaristan, krizin başlangıcından bu yana katı tutumunda ısrarcı bir şekilde sabit kalmıştır. Hükümetin bu alanda sergilediği hoşgörüsüzlük bir yana, kamuoyunun bu hususta desteğini almak adına çaba sarf ettiği bilinen bir gerçektir. Ülkeye sığınmacı kabul etmemek adına referandum dahi düzenleyen hükümet, istediği sonucu almak adına bu referanduma giden süreçte oldukça çaba sarf etmiştir. Ulusal medya organlarının hepsini seferber ederek, mülteci karşıtı söylemlerini yaymaya çabalamış; bu uğurda tüm ülkeye afişler yerleştirerek, vatandaşlarının adreslerine bilgilendirme kitapçıkları göndermiştir (Bard, 2017). Bütün bu çabalara rağmen, referandum yeterli katılımın sağlanamaması dolayısıyla geçersiz sayılmıştır. Fakat hükümetin bu süreçte yaptığı propagandalar dolayısıyla, kamuoyunda mültecilere karşı bir ön yargı oluşması kaçınılmaz olmuştur.

Göçmenlere karşı gösterilen bu hoşgörüsüzlük ve karalama kampanyalarının bir diğer sonucu da halkta infial oluşturmaları ve akabinde işlenen nefret suçları olarak tezahür etmiştir. Resmi istatistiklerle desteklenmekten kaçınılan bu durum, kamuoyunda birkaç haberle gündeme gelmiş ve uluslararası alanda oldukça tepki almıştır. Macaristan Başkanı Orban'ın göçmenlere karşı oluşturduğu bir diğer 'güvenlik tedbiri' ise sınır avcıları olmuştur. Yalnızca göçmenlerle ilgili görev yapan ve yetki sınırları hayli geniş olan sınır avcıları, göçmenlere 'kötü ve sert muamele ile göçmenleri dışarda tutma' görevini üstlenmiştir (Gozdziak, 2019).

Yapılan muameleler ve caydırıcı önlemler dolayısıyla, ülkeyi transit geçiş noktası olarak kullanmak isteyen mülteciler de Macaristan'la sorunlar yaşamışlardır. Tatmin edici herhangi bir açıklama getirilmeden, Almanya'ya geçiş yapmak isteyen mülteciler belirsiz sürelerde Keleti Tren İstasyonu'nda bekletilmişlerdir. Macaristan 'güvenlik tedbirleri' kapsamında yaptığı bu uygulamalarda, mağdur mültecilere herhangi bir alternatif sunmamış ve gereksinimlerini karşılamak adına bir girişimde bulunmamıştır. Bu durum ülkenin mültecilere dair tutumunu, şüpheye yer bırakmayacak şekilde ortaya koymakta ve 'güvenlik' hususunun mültecilere kötü muameleye nasıl alet edildiğini açıkça göstermektedir.

Güvenlik Endişeleri Bakımından Türkiye

Diğer örneklerle kıyaslandığı zaman, Türkiye Suriye Krizi'nin başlangıcından beri mültecilere karşı en hoşgörülü ve kabullenici tavrı sergileyen ülke olmuştur. Gerek tarihsel geçmiş gerek Türk toplumunun yapısı itibarıyla, Türkiye'de göçmenlere karşı algı genel anlamda olumsuz seyretmemiştir. Aksine, misafir tutumu ve bu doğrultuda hoşgörülü yaklaşımlar olması gereken olarak kabullenilmiştir. Suriye Krizi döneminin başlangıcında bu genel tavır korunmuş ve sığınmacılara savaştan kaçan mağdur kimseler olarak bakılarak pozitif bir yaklaşım sergilenmiştir. Fakat gerek sürecin uzaması ve belirsiz hale gelmesi gerekse Suriyelilerin öngörülemez akını ve bunun ekonomik/toplumsal sonuçları sebebiyle bu olumlu havada değişimler olmuştur.

Bu olumsuz değişimlere ek olarak, toplumun Suriyelilere karşı güvenlik algısı da negatif yönde değişmiştir. Yapılan bir kamuoyu araştırmasında halka "*Suriyeli Sığınmacıların Buldukları Yerlerde Şiddet, Hırsızlık, Kaçakçılık ve Fuhuş Gibi Suçlara Bulaşarak Toplumsal Ahlak ve Huzuru Bozdukları*" yönünde bir soru sorulmuştur. Verilen cevaplarda, %62,3 oranında kişi bu düşünceye katılmıştır. Bu soruya nötr kalan kişilerin oranı %14,5 olurken, %23,1 ise katılmadığını belirtmiştir. Bir başka deyişle, kamuoyunda 'Suriyeliler suç işler' şeklinde yaygın bir ön yargı oluşmuştur (Erdoğan, 2018, s. 133).

Fakat gerçekte elde edilen kriminal istatistikler kamuoyu kanısının tersini işaret etmektedir. TÜİK verilerinden elde edilen sonuçlara göre, "*Türkiye'de 2015 yılında TCK ve bazı özel kanunlar kapsamında verilen mahkumiyet kararlarının yalnızca %0.59'u yabancı uyruklulara verilmiştir.*". Buna ek olarak İçişle-

ri Bakanlığı tarafından açıklanan verilere göre, Suriyelilerin karıştıkları suçlar, Türkiye'deki toplama oranlandığında, 2014-2017 yılları için, %1.32 gibi bir oran çıkmıştır. Bu olayların büyük çoğunluğu da Suriyelilerin kendi aralarındaki anlaşmazlıklardan doğan asayiş olayları olarak kayda geçmiştir (Taştan, Haklı ve Osmanoğlu, 2017, s. 24).

Bu araştırmalar ve istatistikler göstermektedir ki Suriyelilerin suç işlediği algısı büyük oranda bir ön yargıdan ibarettir. Buna ek olarak, bu ön yargının Suriyelileri ötekileştirip yalnızlaştıracağı ve sosyal problemlere sebep olacağı yapılan çalışmalarla saptanmaktadır (Özbey, 2018-a). Bunun önüne geçmek adına, gettolaşmanın ve ötekileşmenin önüne geçmek gerektiği vurgulanmaktadır (Özbey, 2018-b). Suriyelilerin, yabancı oldukları bu toplumda gruplaşmalarının ve bu kalabalık gruplar halinde, belli bölgelerde yoğunlaşmalarının, toplumla aralarındaki kopukluğu arttırabileceği öngörülmektedir. Bu komün halindeki yaşamın aynı zamanda toplumda daha saldırgan ve tehlikeli bir izlenim bırakarak, infiali ve Suriyelilere güvensizliği arttıracağı düşünülmektedir (Kızmaz, 2018, s. 401). Suriyeliler hususunda, asılsız olduğu araştırmalar ve istatistiklerle kanıtlanmış olumsuz güvenlik algısının değişmesi, tarafların aynı toplum içinde sükûnetle var olabilmesi adına en önemli unsurlardan birini oluşturmaktadır.

Ülkelerin Karşılaştırması

Genel anlamda göçmenler söz konusu olduğunda görülen güvenlik endişeleri, Suriye krizinde de kendini göstermiştir. Öngörülemeyen göç akınına karşı, AB üye toplulukları, güvenlik hususunda tedbirler almak durumunda kalmışlardır.

Almanya'nın göç akını ertesindeki istatistikleri incelendiğinde, göçmenlerin suç eğilimlerinin sanılandan daha düşük bir oranda seyrettiği açıkça görülmüştür. Hırsızlık ve dolandırıcılık gibi mülteciler arasında çok işlenen suçların da çok az bir kesime ait olduğu tespit edilmiştir. Kamuoyundaki ön yargının aksine, mülteciler suç istatistiklerinde önemli bir oran temsil etmemişlerdir. İsveç'te Almanya'dan farklı olarak göçmenlerin en çok karıştığı suçlar, taciz ve tecavüz vakaları olarak belirlenmiştir. Göçmenler içerisinde yine belli bir kesimin işlediği bu suçlar, araştırmalara göre bütün göçmenlere mal edilmiş ve suç işleme potansiyelinden şüphelenilme oranı, bir İsveçliye göre 2,5 kat fazla bulunmuştur. Aşırı sağın yükselişte olduğu Avusturya Hükümeti, göçmenlerin yüksek oranda suça karıştıklarını iddia etmiştir. Bu doğrultuda, ulusal ana akım medya ile iş birliği içerisinde kamuoyunda bu yönde bir algı oluşmasına sebep olmuştur. Fakat istatistikler, bu algının oluşmasına yetecek kadar veri olmadığını işaret etmiştir. Göçmenlerin yerel halktan, önemli ölçüde fazla oranda suça karıştığı algısı olumsuz bir varsayım olarak kamuoyunda yer etmiştir.

Slovakya'da özellikle göç krizi akabinde, ülke içindeki göçmenlere karşı nefret suçlarında azımsanmayacak bir artış tespit edilmiştir. Hükümetin 'ülkedeki her

Müslümanı izleyecekleri' yönündeki açıklamaları ve ana akım medyanın bunları gündeme taşıması bu hususta bir algı oluşmasına neden olmuştur. Bu durum ayrıca, Slovakya sınırları içindeki sığınmacıların haksız ve temel insan haklarına aykırı uygulamalara maruz kalmasına sebep olmuştur. Çekya, süreç ilerledikçe mültecileri caydırmaya yönelik politikalarını, oluşturdukları 'güvenlik tehditlerine' dayandırmıştır. Kamuoyuna, 'göçmenlerin yarısından fazlasının, şüpheli buldukları suçlar karşısında nihayetinde hüküm giydiği' şeklinde istatistikler sunulmuştur. Nihayetinde, göçmenler suç işler algısıyla, uygulanan haksız muameleler meşrulaştırılmaya çalışılmıştır. Macaristan'ın yaptığı mülteci karşıtı propagandalar ve uygulamalar, halkın bir kısmında nefret suçları işlenecek düzeyde infial oluşmasına sebep olmuştur. Uluslararası alanda oldukça tepki çeken bu durum, hükümetin bu husustaki tavrını değiştirmemiş, aksine sınır avcıları adı altında, yeni bir güvenlik mercii oluşturulmuştur. Buna ek olarak, ülkeyi transit geçiş noktası olarak kullanan mülteciler de güvenlik tedbirleri adı altında haksız muamelelere maruz bırakılmışlardır.

Ülkelerin bu husustaki yaklaşımları incelendiğinde, hepsi farklı oranlarda da olsa güvenlik hususunda birtakım adımlar atmaktadır. Buna ek olarak Almanya, İsveç ve Avusturya gibi, mültecilerin nispeten olumlu karşılandığı ülkelerde bile işlenen birtakım suçlar göçmenlerin tamamına mal edilebilmektedir. Söz konusu, göçmenlere karşı hoşgörülü olarak nitelendirilen bu ülkelerde, herhangi bir suç işlenmesi durumunda göçmenlerin doğrudan zan altında bırakılması, ön yargıların ne kadar ileri düzeyde olduğuna işaret etmektedir. İstatistikler aksini gösterse dahi 'göçmenler suç işler' algısı yerleşmiş bir argüman olarak varlığını sürdürmekte ve göçmen karşıtları tarafından ısrarla kullanılmaktadır.

Anlatılanlara ilave olarak, Slovakya, Çekya ve Macaristan gibi, göçmenlere karşı olumsuz görüşlerin hâkim olduğu ülkelerde, göçmenlerin işlediği suçlardan çok, onlara karşı işlenen nefret suçları gündeme gelmektedir. Göçmen karşıtı hükümetlerin oluşturduğu olumsuz ön yargı nedeniyle, göçmenler potansiyel suçlu oldukları gerekçesiyle, haksız muamelelere maruz kalmaktadırlar. Aynı şekilde söz konusu ülkeler, göçmenlere karşı uyguladıkları bu olumsuz politikalar ve haksız uygulamaları 'güvenlik endişeleri' kılıfıyla meşrulaştırmaya çalışmaktadırlar.

Türkiye'de ise, diğer ülkelerle benzer şekilde Suriyeli sığınmacıların suç işlediğine dair olumsuz bir algı oluşmuştur. İstatistikler aksini göstermesine rağmen, Suriyelilere potansiyel suçlu ön yargısıyla yaklaşmış, bu durumda kendi içlerinde gettolaşmalarına ve dolaylı olarak sosyal problemlere yol açmıştır. Toplumun bu husustaki olumsuz yargısının, Suriyelilerin ötekileştirilmesi ve dolaylı olarak daha fazla suça itilmesi yönünde sorunlara yol açacağı öngörülmektedir.

Sonuç

Ülkeler, söz konusu krizde ilk olarak ulusal güvenliklerini koruma argümanını öne sürmüşler ve bu doğrultuda hareket ederek, mevcut düzenlerinde değişikliğe

gitmişlerdir. Başta coğrafi olarak krizin yanı başında olan Türkiye Cumhuriyeti ve transit geçiş veya nihai varış noktası olan Avrupa ülkeleri olmak üzere, bütün bölge sınır güvenlikleri adına girişimlerde bulunmuşlardır. İlegal göçü ve oluşturduğu tehditlerini bertaraf etmek amacıyla, birtakım ortak planlara da imza atan bu devletler, güvenliğin birinci öncelikleri olduğunu açıkça ortaya koymuşlardır. Buna ek olarak, ülkelere kabul etmek durumunda kaldıkları mülteci ve sığınmacıların, sınırları içerisinde sebep olabileceği güvenlik endişeleri için de çeşitli planları uygulamaya koymuşlardır.

Krizin, Avrupa Birliği temelinde ayrıştırıcı bir etki yaptığı net bir şekilde ortaya çıkmıştır. Üye ülkeler arasındaki anlaşmazlıklar ve bunların vardığı noktalar bunu destekler nitelikte olmuştur. Avrupa Birliği'nin kurucu antlaşmalarında, topluluk temelleri olarak gösterdiği "dayanışma, adil sorumluluk ve yük paylaşımı, özgürlük, eşitlik, çeşitli şartlar altında birlik olma" gibi değerleri, söz konusu kriz karşısında ortak hareket etmeye yetmemiştir. Topluluk üyesi ülkeler, söz konusu krizden en çok etkilenen ortaklarını büyük çoğunlukta kaderleriyle baş başa bırakmıştır. Süreci içerisinde yapılan birtakım yardımlar, genellikle yüzeysel kalmış ve 'adil yük paylaşımı' temennisine yaklaşamamıştır. İkinci Dünya Savaşından bu yana bu şekilde bir uluslararası kaosla karşılaşmamış olan devletler, bu sorunu öncelikle kendi içlerinde ortak hareket ederek çözmeye çalışmışlardır. Bu hususta gerekli dayanışmayı sağlayamamak, devletleri, sorunu üçüncü ülkelerle iş birliği içerisinde çözmeye mecbur bırakmıştır. Göç krizinin çözülememesi, ülkelerin ulusal göç ve iltica politikalarına geri dönüş yapması ve nihayetinde düzensiz göç hareketlerinin kontrol altına alınamaması, uzun vadede AB için varoluşsal bir sorun haline gelecektir.

Mülteci krizinin geldiği nokta sonucunda alınan kararlar açıkça göstermektedir ki devletler ortak politika yürütmenin aksine baskı altında ulusal çözümlere dönüş gerçekleştirmişlerdir. 2020 yılında yaşanan ve küresel olarak bütün devletleri, beklenmedik bir çıkmaza sokan Covid-19 Pandemisi de bunu ilerleyen bir sebep olmuştur. Bu durumda, Avrupa Birliği'nin övündüğü "ortak kimlik" ve bu doğrultuda gerçekleştirilmesi gereken dayanışma ruhunun, "Avrupa Göç Krizi" karşısında işlevsiz kaldığı açıkça görülmüştür. Bu gibi durumlarda, topluluk dayanışması ikinci plana alınarak, ulusal güvenlik, refah ve çıkarlar ön planda tutulmaktadır.

Türkiye, Suriye Krizinde incelenen diğer ülkelerden ayrı bir noktada yer almıştır. Gerek geleneksel yapısı gerek tarihinde karşılaştığı örnekler sebebiyle, Türkiye Suriye Krizi'ne başından beri insani yönden bakan tarafta olmuştur. Bölgede, Suriye ile komşu olması sebebiyle, iç savaşın patlak verdiği 2011 yılından itibaren bizzat krizin içinde kalmıştır. Bu doğrultuda, Suriyeli mültecilerin can güvenliklerini korumak adına hareket edebileceği ilk nokta olan Türkiye, mültecileri 'açık kapı politikası' ile karşılamıştır. Gelen kimsenin geri çevrilmeyeceğinin taahhüdünü veren Türk Hükümeti, aynı şekilde sığınmacıları 'misafırperverlikle' karşılayacaklarını da belirtmiştir. Nitekim kısa sürede, öngörülenin oldukça üze-

rinde oranda mülteci akını önce Türkiye'ye oradan da muhtelif yollarla Avrupa'ya seyretmiştir. Bu süreçte Türkiye, 3,5 milyondan fazla sığınmacıyı ülkesinde barındırmış ve bu alanda en yüksek payı almak durumunda kalmıştır.

Beklenmedik oranda mülteci akınıyla karşı karşıya kalan Avrupa ve öngörülenin üzerinde sığınmacıyı çatısı altında barındırmak durumunda kalan Türkiye, krizin çözümü adına iş birliği yoluna gitmiştir. Buna binaen, geri kabul antlaşması, ortak eylem planı ve mülteci uzlaşmaları çerçevesinde tesis edilen iş birlikleri, tarafların yararına birtakım taahhütlere bağlanmıştır. Fakat söz konusu taahhütlerin kısmi olarak gerçekleştirilmesi ve nihayete erdirilememesi, iş birliği sürecinin başarılı sonuçlanmasının önüne geçmiştir.

Suriye Krizi ve dolayısıyla mülteciler sorunu hususunda, geçen 10 yılın ardından sürdürülebilir bir çözüme henüz ulaşamamıştır. Mültecilerin bir kısmı, hedeflerine ulaşmış ve yeniden hayatlarını kurmuş durumda olsalar dahi, azımsanmayacak bir oranda topluluk, belirsiz bir hayat sürmeye devam etmektedir. Söz konusu toplulukları güvenli bir ortam tesis etmeden geri göndermek ahlaki ve insani açıdan etik olmamakla beraber, uluslararası sözleşmelere de aykırı düşmektedir. Bu durumda yapılması gereken güvenli ortamı yeniden oluşturmaktır. Son yıllarda başta Türkiye olmak üzere Avrupa Birliği ve diğer uluslararası örgütler, mültecilere güvenli bölge tesis etmek amacıyla çalışmalar yürütmektedir. Buna rağmen, krizin ve dolayısıyla Suriyeli mültecilerin akıbeti belirsizliğini korumaktadır.

Geçen zaman içerisinde, AB ile tesis edilmeye çalışılan fakat pratikte tam anlamıyla işlemeyen ortak eylem planları tarafların farklı çıkarları ve beklentileri dolayısıyla kısmen askıda kalmış bulunmaktadır. Avrupa'nın ve Türkiye'nin ortak sorunu olarak nitelendirilebilecek "Suriye Göç Krizi", bütün çabalara rağmen henüz nihayete erdirilememektedir. Bu konjonktürde, tarafların kendi içlerinde yaşadığı anlaşmazlıklar ve bu doğrultuda giriştikleri uygulamalar, buna ek olarak adaletsiz oranlarda üstlendikleri maddi-manevi yük hususunda anlaşılacakça, krizin stabilize edilemeyeceği öngörülmektedir.

Kaynakça

- Adamson, G. (2020). "Migrants and Crime in Sweden in the Twenty-First Century", Springer.
- DW, (2015) "Report: refugees have not increased crime rate in Germany", 13 Kasım 2015, <https://www.dw.com/en/report-refugees-have-not-increased-crime-rate-in-germany/a-18848890#:~:text=An%20official%20report%20says%20that,led%20to%20increased%20crime%20rates.&text=The%20German%20Federal%20Office%20of,those%20committed%20by%20native%20Germans.> (E.T. 16.05.2021)
- DW, (2016) "Report: Refugee-related crimes in Germany increase less than influx of asylum seekers", 17 Şubat 2016. <https://www.dw.com/en/report-refugee-related-crimes-in-germany-increase-less-than-influx-of-asylum-seekers/a-19053227> (E.T. 16.05.2021)

- Erdoğan, M. (2018). *Türkiye'deki Suriyeliler; Toplumsal Kabul ve Uyum*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- General Directorate of the Prison Service of the CR. (2020). Accused and Convicted Foreigners In Custodial Establishments and Prisons 2004-2018. https://www.czso.cz/csu/cizinci/1-ciz_akriminalita (E.T. 19.03.2021)
- Global Detention Project. (2019) *Slovakia Immigration Detention*. <https://www.globaldetentionproject.org/countries/europe/slovakia>. (E.T. 19.04.2021)
- Gozdziak, E. (2019). Using Fear of the “Other,” Orbán Reshapes Migration Policy in a Hungary Built on Cultural Diversity Migration Policy Institute, 10 Ekim 2019. 04 Nisan 2021 <https://www.migrationpolicy.org/article/orban-reshapes-migration-policy-hungary> adresinden erişilmiştir.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2019). *Geçici Korumamız Altındaki Suriyeliler* <https://www.goc.gov.tr/gecici-korumamiz-altindaki-suriyeliler> (E.T. 17.05.2021)
- Güneş, A. C. (2020). Refik Özdek'in Ocağımız Sönmesin Romanında Balkan Türklerinin Göçü. *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 4, (1), ss. 315-344.
- Kızmaz, Z. (2018). Suriyeli Sığınmacılar: Güvenlik Kayguları ve Suç. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 7, (2), ss. 392-431.
- Lerner, D. (2016). Why Slovakia won't embrace migration? Politico, / 17 Ağustos 2016. 19 Mayıs 2021 <https://www.politico.eu/article/why-slovakia-wont-embrace-migration-lubos-blaha-josef-rydlo> adresinden erişilmiştir.
- Lindsay, F. (2019). Refugees In Germany Did Not Bring Higher Risk To Germans. *Forbes*, 29 Ağustos 2019. <https://www.forbes.com/sites/freylindsay/2019/08/29/refugees-in-germany-did-not-bring-higher-risk-to-germans/#74ccdc771101> adresinden erişilmiştir. (E.T. 16.05.2021).
- Mazman, İ. ve İzci, L. (2018) Ulusal Ve Uluslararası Örgütler Tarafından Desteklenen Suriyeli Göçmenler. *Journal of Institute of Economic Development and Social Researches*. 4, (9), ss. 277-293.
- Özbey, İ. (2018). Algı yanlış; sanıldığına aksine Suriyelilerin karıştığı suç oranı oldukça düşük. *Hürriyet*, 15 Ekim 2018. <https://t24.com.tr/haber/algı-yanlis-sanildiginin-aksine-suriyelilerin-karistigi-suc-orani-oldukca-dusuk,723457> adresinden erişilmiştir. (E.T. 19.03.2021).
- Özer, Y. (2017). Mülteci Sorununun Türkiye-AB İlişkilerine Yansımaları, Yaprak Gülcan (Ed.), Sedef Akgüngör (Ed.), Yeşim Kuştepeli (Ed.) *Türkiye-AB İlişkilerinde Yeni Bir Konu: Mülteci Sorunu ve Türkiye-AB İşbirliği*. İstanbul.
- Pancevski, B. (2018). An Ice-Cream Truck Slaying, Party Drugs and Real-Estate Kings: Ethnic Clans Clash in Berlin's Underworld. *The Wall Street Journal*, 21 Ocak 2018. 16 Mayıs 2021 <https://www.wsj.com/articles/ethnic-crime-families-provoke-german-crackdown-1539604801> adresinden erişilmiştir.
- Petersson, C. (2017). Brotten, skulderna, bakgrunden – sanningen om de gängkriminella i Stockholm. *Expressen*. 30 Ocak 2017. <https://www.expressen.se/nyheter/qs/gangen-inifran/brotten-skulderna-bakgrunden--sanningen-om-de-gangkriminella-i-stockholm/> adresinden erişilmiştir. (E.T. 18.05.2021)
- Petra B. (2017). What Is Behind The Low Number Of Hate Crimes In Hungary? Newsletter of the European Society of Criminology, 03 Şubat 2017. <https://escnewsletter.org/newsletter/2017-1/what-behind-low-number-hate-crimes-hungary> adresinden erişilmiştir. (E.T. 19.2021)

- Prague Post. (2015). Zeman: Refugees should be promptly returned. (E.T. 19.05.2021)
- Reliefweb. (2019). Immigration Detention in Slovakia: Punitive Conditions Paid for by the Detainees. <https://reliefweb.int/report/slovakia/immigration-detention-slovakia-punitive-conditions-paid-detainees-january-2019> (E.T. 19.05.2021)
- Reuters. (2019). Austria plans tougher sentences for crimes against women. <https://www.reuters.com/article/us-austria-politics-crime/austria-plans-tougher-sentences-for-crimes-against-women-idUSKCN1Q21XQ> (E.T. 18.05.2021)
- Saatçioğlu, B. (2017). AB'nin Mülteci Krizi: Normlar-Çıkarlar Dikotomisi Üzerinden AB'yi Yeniden Değerlendirmek. Yaprak Gülcan (Ed.), Sedef Akgüngör (Ed.), Yeşim Kuştepeli (Ed.) *Türkiye-AB İlişkilerinde Yeni Bir Konu: Mülteci Sorunu ve Türkiye-AB İşbirliği*. İstanbul.
- Skodo, A. (2017). Swedish immigration is not out of control – it's actually getting more restrictive. Independent. 3 Mart 2017. <https://www.independent.co.uk/news/world/politics/swedish-immigration-not-out-control-it-s-actually-getting-more-restrictive-a7605071.html> adresinden erişilmiştir. (E.T. 16.05.2021)
- Svt Nyheter. (2016). Ny kartläggning av våldtäktsdomar: 58 procent av de dömda födda utomlands. <https://www.svt.se/nyheter/granskning/ug/ny-kartlaggning-av-valdtaktsdomar-58-procent-av-de-domda-fodda-utomlands> (E.T. 17.05.2021)
- Taştan, T. Haklı, S. Z. ve Osmanoğlu, E. (2017). *Suriyeli Sığınmacılara Dair Tehdit Algısı; Önyargılar ve Gerçekler*. Polis Akademisi Yayınları. 29, (9).
- The Globe and Mail. (2017). Sweden's rape crisis isn't what it seems. <https://www.theglobeandmail.com/opinion/swedens-rape-crisis-isnt-what-it-seems/article30019623/> (E.T. 18.05.2021)
- The Local. (2018). Study shows the tenuous link between foreigners, refugees and criminality. <https://www.thelocal.de/20181221/study-shows-the-tenuous-link-between-foreigners-refugees-and-criminality> (E.T. 18.05.2021)
- The Telegraph. (2017). Migrant crime in Germany rises by 50 per cent new figures Show. <https://www.telegraph.co.uk/news/2017/04/25/migrant-crime-germany-rises-50-percent-new-figures-show/> (E.T. 23.05.2021)

Identifying the Factors Affecting the Choice of Advanced Driving Education in the Context of Traffic Security

Arzu Altın Yavuz*, **Murat Karacasu****, **Bariş Ergül*****

Abstract: Vehicle traffic in highway networks is accompanied by an increase in traffic accidents. Drivers who are trafficked after driver's license exams can experience shortcomings in their experience. Advanced driving education is an education that has significant benefits for both drivers and other elements of traffic. The success of the education to be received is directly proportional to the desire of the individuals to receive education. This research was carried out in Eskisehir in Turkey, one of the major cities. Firstly, the factors that constitute the traffic perception of the drivers in Eskisehir were tried to be determined. It was then attempted to model how driver views on advanced driver training were affected by these factors. For modelling, logistic and robust logistic regression analysis methods are used. Traffic safety, driver behaviors, driver capacities and factors affecting traffic perceptions have been tried to be determined depending on Eskisehir traffic and socio-cultural structure.

Keywords: Traffic Accident; Traffic Security; Traffic Perception; Advanced Driving Education; Factor Analysis; Robust Logistic Regression.

---

* Prof., PhD., Science and Letter Faculty, Department of Statistics, University of Eskişehir Osmangazi, Eskişehir, Turkey, aaltin@ogu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-3277-740X.

** Prof., PhD., Faculty of Engineering and Architecture, Department of Civil Engineering, University of Eskişehir Osmangazi, Eskişehir, Turkey, muratk@ogu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-9721-0984.

*** Res. Assis., Science and Letter Faculty, Department of Statistics, University of Eskişehir Osmangazi, Eskişehir, Turkey, bergul@ogu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-1811-5143.

Trafik Güvenliği Bağlamında İleri Sürücü Eğitimi Tercihini Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi

Arzu Altın Yavuz, Murat Karacasu, Barış Ergül

Öz: Karayollarındaki araç trafiği, trafik kazalarında artışa sebep olmaktadır. Ehliyet sınavlarından sonra trafiğe çıkacak sürücüler, deneyimlerinde eksiklikler yaşayabilirler. İleri sürüş eğitimi, hem sürücüler hem de trafiğin diğer unsurları için önemli faydaları olan bir eğitimidir. Alınacak eğitimin başarısı, bireylerin eğitim alma isteği ile doğru orantılıdır. Bu araştırma Türkiye'nin önemli şehirlerinden biri olan Eskişehir'de yapılmıştır. Öncelikle Eskişehir'deki sürücülerin trafik algısını oluşturan faktörler belirlenmeye çalışılmıştır. Ardından ileri sürücü eğitimine ilişkin sürücü görüşlerinin bu faktörlerden nasıl etkilendiğinin modellenmesi üzerinde durulmuştur. Modelleme için lojistik ve sağlam lojistik regresyon analizi yöntemleri kullanılmıştır. Bu çalışmada, Eskişehir trafiğine ve sosyo-kültürel yapısına bağlı olarak; trafik güvenliği, sürücü davranışları, sürücü kapasiteleri ve trafik algısını etkileyen faktörler belirlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Trafik Kazası; Trafik Güvenliği; Trafik Algısı; İleri Sürücü Eğitimi; Faktör Analizi; Robust Lojistik Regresyon.

Introduction

One of the most important problems of the world is traffic safety with its social and economic dimensions. The World Report on Road Traffic Injury Prevention, prepared in partnership with the World Health Organization (WHO) and the World Bank has noted that traffic accidents are a major public health problem and 20-50 million people have been injured, an average of 1.2 million people are killed each year in traffic accidents (WHO, 2013, p. 8). It has also been underlined that the traffic accidents alone accounted for 2.1% of all deaths worldwide, 8th in death causes, with upward acceleration (Peden, 2004, p. 34). Also, 85% of the injuries caused by traffic accidents nowadays occur in low or middle-income countries (Peden, 2004, p. 8).

Turkey with the entire transport system, including the structure and geographical location, particularly as sea route has a much more balanced and common opportunities that can be used. However, 83% of freight transport and 90% of passenger transport are provided by road. This ratio is well above the European average. The fact that traffic safety and driver behaviors are especially important in our country is because road and passenger transportation is carried out by the road. As of the end of 2019, there are 23.496.847 vehicles and 30.541.611 drivers in our country. When we examined the accident statistics of the last ten years, we saw that approximately 10.898.455 traffic accidents occurred, 40.275 of our citizens lost their lives and 2.040.884 of our citizens were injured in these accidents. In 2019, 1.168.144 traffic accidents occurred, resulting in 174.896 deaths and injuries. In these accidents, 5.473 people lost their lives and 283.234 people were injured.

Traffic accidents bring along economic and social losses. While it is possible to compensate for economic losses, it is not possible to compensate for social losses. Traffic accidents happen due to road conditions, traffic intensity, vehicle speed, climate and weather conditions, driving experiences and drivers' behaviors (Juhnke et al., 1995, p. 51; Ram and Chand, 2016, p. 163). Driver defects constitute the first order with 89.3% of the basic defects causing the accident. It is followed by pedestrians with 8.8%, road with 0.9%, vehicles with 0.6% and passenger defects with 0.4%. There are investigations of driving behaviors and affecting traffic safety (Elander et al., 1993, p. 281; Naatanen and Summala, 1976, pp. 15; Gehlert et al., 2014, p. 328).

Recent studies in road safety surveys are aimed at changing the general way of thinking about road safety (Stollof et al., 2007, pp. 20). It has been understood that existing road safety practices, such as legal, technical and infrastructure measures, alone will not guarantee further progress in reducing accidents and deaths (Wilson and Ward, 2011, p. 5). It is seen that the deficiencies in the existing legal structure, education, and ethical rules are important in preventing traffic accidents seems to be important. It is important that, in terms of the healthy operation of the

system, ethical rules, as well as legal sanctions, help to implement the rules. Regarding traffic safety, the sense of responsibility in individuals can be achieved through the creation of respectful and consistent social behaviors. While evaluating the solutions to the problems caused by the deficiencies in traffic safety, firstly finding out the problems in the existing structure and finding solutions afterwards will be an appropriate approach in the planning studies of traffic safety education (Aron et al., 2015, p. 32; Tolunay and Gökdeniz, 2002, p. 35). Traffic safety education; traffic laws that are determined by legal conditions, natural behaviors during the life of a person, and the work that must be done to ensure the safety of life and property of persons. Numerous studies on traffic safety perception have been published since 2000. It has been determined that social structure and regional diversity have different effects on traffic perception. To solve the speed problem in residential areas, Edmonton City investigated whether residents were aware of published speed limits and adopted speed management controls to reduce the published speed limit from 50 km / h to 40 km / h in six settlement areas. They used speed perceptions as a result of the study to evaluate their concerns about traffic safety issues (Shewkar et al., 2013, p. 5). Tortum et al. (2012, p. 69) ranked drivers, pedestrians, vehicles, passengers and road defects according to their activity levels from the main flaws that caused traffic accidents. Güner and Genç (2012, p. 43) showed that primary school students' opinions about media tools related to traffic safety were independent of the gender variable in their study. Besides, in the study, it was seen that the opinions of elementary school students regarding the media tools related to traffic safety did not differ according to the number of motor vehicles belonging to the parents of the students. Özen et al. (2014, p. 1) showed that individuals had insufficient knowledge about traffic rules and the authorities responsible for the traffic. Gökdağ and Atalay (2015, pp. 272) emphasized the negative effects of road traffic accidents were a big issue in Turkey. Shbeeb (2016, p. 1) surveyed with a total of 167 people in two different groups of Jordanian society (general public and road specialist). The respondents were asked to evaluate the safety measures already in effect. The results show that the government has taken effective but unsustainable measures. Pirdavani et al. (2016, p. 1) tried to measure traffic safety anxiety and the effect on travel mode selection in 2016 with the help of a questionnaire. In this study, questions were asked about the perception of traffic safety, thoughts about situations that could lead to an accident, and probable collision severity. As a result, they determined that public transport was the safest option, while motorcycling and cycling are the most dangerous travel options.

Accidents in our country are closely related to human beings. The driver is a human and countless factors affect human behavior. Many factors such as a person's physiology, psychology, current fitness, disability, age, gender, driving experience, driving hours, etc. can affect the driver (Yüksel et al., 2016, p. 52). Studies have shown that the characteristics of drivers differentiate their rates of

involvement in traffic accidents. For this reason, it is very important to determine how much a person cares about the behavior in traffic, the perspective of traffic and the importance of traffic safety, and whether it complies with the traffic rules.

This study aims to determine the factors which constitute the traffic perception in Eskişehir and to model the views of the advanced driving education that these factors by logistic regression analysis and robust logistic regression analysis methods. Research is which was held in Eskişehir. Factors affecting traffic safety, driver behaviors, driver capacities and perceptions in traffic have been tried to be determined depending on Eskişehir traffic and socio-cultural structure. Individuals included in the survey were asked to rate the expressions on the questionnaire according to the 5-option Likert scale type and were asked to mark one of the following: “I agree absolutely (5) I agree (4) I do not understand (3) I do not agree (2) I do not agree”.

The remainder of this paper is organized as follows: Section 1.1 presents the basic concepts. The sampling method is given in Section 1.2. Section 2 presents the statistical methods discussed. In Section 3, the results of the analysis of the data obtained through the questionnaire are given. Finally, in Section 4, conclusions and recommendations are given.

Basic Definitions

Traffic is the movements of human beings animal, vehicles on highways (Road Traffic Law). In a broader sense, it can also be defined as the movement of highways, animals, vehicles, etc. marked by lines, plates, lights, etc. adapted to the international rules most suitably for transportation purposes that is using them in a system that is constantly controlled (Karatekin, 1998, p. 2).

The road is one of the most important infrastructural investments made by the human is the commonplace of mankind, the fields were economical, commercial and social activities of countries are realized. The roads are the basis of the transport system. Roads are known as the highway which is open to the use of the public for all types of vehicles and pedestrian access (Gürer, 2011, p. 1).

Traffic Rules is following the law no. 2918, it is the rules (Türkiye Karayolları Kanunu) that determine the measures to be taken on all roads related to traffic safety and traffic regulation on the roads in terms of safety of life and property.

Perception is that taking, interpreting, selecting and organizing sensory information in the science of psychology. Perception consists of the signals in the nervous system that are generated by the physical stimulation of sensory organs. In this sense, perception varies from person to person. Perception in traffic, traffic safety, and traffic that varies according to the person are closely related to the behavior of drivers and pedestrians in traffic. Perceptual illusions can contribute to preventing accidents while leading to traffic accidents on the one hand (Amado, 2002, p. 65).

Sampling Plan

To reach the final units to participate in the study, a sampling plan has been implemented through the primary schools in terms of reflecting the socio-cultural structure of Eskişehir. The sample was selected with stratified sampling method from the primary schools in the two central districts of Odunpazarı and Tepebaşı, where the traffic intensity of Eskişehir province is the highest. It has been tried to reach the families and drivers who are the final research unit through the primary schools in the city of Eskişehir. For this purpose, it has taken the list of the primary schools providing education and training in Eskişehir province centre from the National Education Directorate. Many students were selected from these schools.

In the selection of the sample, the simple stratified sampling method is used which is one of the probability sampling methods. Firstly, due to the difference in regional structures, Tepebaşı and Odunpazarı municipalities were evaluated at two different layers and the primary schools providing education in these regions were used to form two layers. Equation 1 is used to calculate the number of units to be sampled (Yamane, 2001, p. 240).

$$n = \frac{N * \sum N_h * S_h^2}{N^2 * D^2 + \sum N_h * S_h^2} \quad (1)$$

S_h^2 in Equation 1 shows the variances related to strata. Since there is no variance information available for this study, variances can be estimated for another feature. The variance estimates for the strata are calculated by taking into account the number of teachers who are teaching in the institution. Another value of D^2 , which is included in the calculation of sample volume, is as in Equation 2 (Esin et al., 2001).

$$D^2 = \frac{d_0^2}{z_0^2} \quad (2)$$

Here (d_0) shows the estimated sensitivity and is taken as 0.10 in the study. The value of z_0 is the confidence level and is taken as 2.33 for 99% of the reliability of the estimates. The values of N_h in Equation 1 indicate the strata sizes. A proportional allocation was used for the stratification of the sample, and the number of units to be analyzed from each layer was calculated with the help of Equation 3.

$$n_h = \frac{N_h}{N} * n \quad (3)$$

With the help of Equations 1 and 2, the number of units to be investigated in the survey was calculated as (n) 11197. Although this value does not seem to be very high at first glance, the research must be completed healthily, considering the number of units to be examined from the strata and the incoherent errors. A questionnaire was applied to the relevant schools and institutions during fieldwork. The collected surveys were firstly reviewed and 230 surveys were excluded due to various response errors. The total number of valid questionnaires obtained through primary schools in the provinces of Tepebaşı and Odunpazarı is 10967. These surveys were analyzed for the general evaluation of Eskişehir province. All statistical analyzes were performed using the SPSS package program and the R programming language.

Method

Multivariate statistical methods provide the necessary information for appropriate solutions to the structure of the problem being solved by determining the structure of the variable set that is formed by multiple variables and converting them into a simpler form. These statistical methods allow the measurement and explanation of mutual relations between groups of variables.

In this study, factor analysis was applied to the questionnaire data and the factors affecting the traffic perception were determined. These factors are that opinions on the subject of advanced driving education were classified. In this way, the factors that influence the vision of advanced driving education have been determined. There are many techniques for performing the classification process. However, the literature does not focus on the reliability of these techniques. As with all statistical techniques, the validity and reliability of the results obtained from these techniques depend on the provision of the necessary assumptions. For this reason, more than one classification technique has been discussed in this study and it has been mentioned which one should be preferred according to the situations that can be encountered in practice.

2.1. Factor Analysis

Factor Analysis is a multivariate statistical technique that attempts to obtain a linear structure smaller than the data set (Anazawa and Ohmori, 2001, p. 810). Factor analysis is defined as the process of obtaining the functional definitions of concepts using the factor loadings of the relevant items/variables. Thus, it is possible to reduce many items/variables in several dimensions. Each of these dimensions is called a factor. The purpose of factor analysis is to determine whether it belongs to variables that are not directly observable, based on directly observed items/variables. Another aim is to maximize the variance of items/variables and to derive a set of items/variables called dimension (Khalaf, 2007, pp. 50). The maximum likelihood technique used in factor analysis is based on the maximum

likelihood of the correlation matrix observed for the sample. This technique is more useful and is used to determine factor loads for the universe (Rummel, 1970, p. 101; Yong and Pearce, 2013, p. 83).

If the observed variables are $(X_1, X_2 \dots, X_n)$, the common factors are $(F_1, F_2 \dots, F_m)$ and the unique factors are $(U_1, U_2 \dots, U_n)$, the variables may be expressed as linear functions of the factors:

$$X_1 = a_{11}F_1 + a_{12}F_2 + a_{13}F_3 + \dots + a_{1m}F_m + a_{1U}U_1$$

$$X_2 = a_{21}F_1 + a_{22}F_2 + a_{23}F_3 + \dots + a_{2m}F_m + a_{2U}U_2$$

...

$$X_n = a_{n1}F_1 + a_{n2}F_2 + a_{n3}F_3 + \dots + a_{nm}F_m + a_{nU}U_n \quad (4)$$

Each of these equations is a regression equation, factor analysis seeks to find the coefficients $a_{11}, a_{12} \dots a_{nm}$ are weighted in the same way as regression coefficients (Yong and Pearce, 2013, p. 81).

Logistic Regression

The classification problem is a statistical decision-making process. At this level, there are two types of decision-making processes for the researcher. Determine the variables that provide discrimination by examining the distinguishing characteristics of the group; the other is to assign individuals to groups with the aid of these distinctive functions. Logistic regression analysis is used in cases where groups are known beforehand. The main purpose of the logistic regression analysis is to try to explain the causality relationship between the independent variables and the dependent variable with at least the help of variables as it is in the other regression methods. There is no assumption that the dependent variable is continuous in the logistic regression method, especially when the dependent variable has two or more qualitative values (Hair et al., 1995, p. 548).

Logistic regression analysis is a statistical technique aimed at establishing a relationship between a dependent and multiple independent variables. The advantage of the logistic regression analysis is to calculate the expected likelihood of each observation value (Lemeshow and Hosmer, 2000, p. 48).

The multiple logistic regression model is expressed as:

$$\ln\left(\frac{\pi}{1-\pi}\right) = X'\beta + \varepsilon ; \pi = \frac{\exp(X'\beta)}{1+\exp(X'\beta)} \quad (5)$$

In this model, the natural logarithm of the dependent variable, encoded as 0 or 1, is known as "logit". The other variables are X: $p \times 1$ dimensional p independent vector and β : $p \times 1$ dimensional regression vector. The odds ratio of the likelihood that an event will occur is known as Odds Ratio (OR).

Odds Ratio (OR) is equal to $\exp()$. When other factors are constant, an independent increment of one unit increases Odds by $\exp()$. When there is a unit increase in the independent variables, the odds value of the dependent variable increases (OR is more than 1) or decreases (OR is less than 1) (Lemeshow and Hosmer, 2000, pp. 74). The change range for OR is $[0, \infty]$ (Zhang and Yu, 1998, p. 1691).

Robust Logistic Regression

When working with real data sets, outliers can be found in the data sets. Outliers can be defined as values that differ greatly from the overall extent of the data. If there are outliers in the data set while performing the logistic regression analysis, these outliers influence the probability of obtaining the 0-1 values of the dependent variable. If the outlier values are less likely to be successful, then the observed situation is successful, and if the likelihood of success is high, the observed situation is determined to be unsuccessful (Yavuzkanat, 2011, p. 57). In this case, the robust logistic regression model is used, which yields more accurate estimates by minimizing the effect of outliers. Robust methods increase the reliability and validity of the results obtained from the applied statistical method because it reduces the effect of outliers and assumption disruption the least. An M-estimator, the Bianco and Yohai (1996, p. 18) estimator, is a suggested estimator for Robust Logistic Regression. The Bianco and Yohai estimator is defined as follows:

$$\beta_n = \arg \min \sum_{i=1}^n \phi(Y_i, \pi(x_i' \beta)) \quad (6)$$

$d_i(\beta)$ are the variance of β in the function $\phi(Y_i, \pi(x_i' \beta)) = \tilde{n}(d_i(\beta)) + \tilde{n}_0(\pi(x_i' \beta))$

and $\tilde{n}(t)$ is a restricted function (Hobza et al., 2012, pp. 770).

Results

Frequency distributions of participants in the survey are shown in Table 1. According to the table, 76.1% of the 10967 individuals participating in the survey are male, 2.9% are females. Of the 10967 participants who participated in the survey, 59.2% were in the age range of 36-50 years, and 27.4% were in the age range of 31-35 years. 91.7% of the participants are married and 5.5% are single. Of the 10967 respondents in the survey, 39.2% were in high school and 37.1% were university graduates. 27.6% of the 10967 individuals participating in the study are the civil servant, 24.3% are private sector and 22% are workers.

Table 1. Frequency Distribution of Demographic Questions

Variable	Level	Frequency	Percent (%)
Gender	Male	8346	76.1
	Female	2621	23.9
Age	18-20	99	0.9
	21-23	176	1.6
	24-26	197	1.8
	27-30	559	5.1
	31-35	3005	27.4
	36-50	6492	59.2
	51-60	373	3.4
	60+	66	0.6
Marital Status	Married	10057	91.7
	Single	603	5.5
	Divorced	274	2.5
	Widow	33	0.3
Education	Primary school	2081	19.0
	High school	4308	39.2
	University	4063	37.1
	MSc/PhD	515	4.7
Profession	Civil Servant	3027	27.6
	Private	2666	24.3
	Tradesman	1075	9.8
	Worker	2413	22.0
	Retired	450	4.1
	Student	196	1.8
	Housewife	1140	10.4

An analysis of the reliability of the questionnaire consisting of 33 questions mentioned in Table 2 was made. Cronbach's alpha value was found to be 0.721. Cronbach alpha value can be said that the reliability of the questionnaire is high because it is in the range of 0.7-1.0. The reliability analysis results are shown in Table 3.

Factor analysis was applied to the questionnaires by using the principal axis technique and the dimensions in which the variables/items were collected were tried to be determined. The results of the KMO and Bartlett test for the principal axis technique are shown in Table 4. The KMO test provides information on whether the sample is sufficient for factor analysis. The Bartlett test also gives a clue

as to whether the variables/items are suitable for factor analysis. As can be seen from Table 4, the value of the KMO test. 0.834, which is an indication that the sample is sufficient for factor analysis. Likewise, the significance value (*p*) for the Bartlett test was found to be 0.000. This result indicates that the variables/items are suitable for factor analysis.

The initial variance explanation ratio for the principal axis technique is as given in Table 5. Accordingly, there are 12 factors with an eigenvalue greater than 1. The first factor explains 16.055% of the total variance. Then, it is seen to explained 7.924% of the total variance by the second factor, 7.347% by the third factor, 5.987% by the fourth factor, 4.776% by the fifth factor, 4.065% by the sixth factor, respectively. 12 factors explain 65.158% of the total variance.

In Table 6, dimensions expressed by variables/items are shown. Factor-1: Traffic Regulation Perception of Sanction; Factor-2: Fear of Traffic Accidents; Factor-3: Advanced and Safe Driving Training Benefit Perception; Factor-4: Accidents Prevention After Advanced and Safe Driving Training (Accident Prevention after A.S.D. Training); Factor-5: Vehicle ownership perception; Factor-6: Perceptual questions on car inspection (Vehicle/Car Inspection); Factor-7: Traffic risk perception; Factor-8: Vehicle fault detection; Factor-9: Vehicle prestige gauging perception; Factor-10: Vehicle use perception; Factor-11: Perception of application of traffic rules and the Factor- 12: Perception of the traffic violation.

Table 2. *Traffic Perception Questions*

TRAFFIC PERCEPTION ITEMS
1) It was very easy to pass the driver's license exam.
2) I feel aggressive myself when driving.
3) When the weather is dark and at night, I do not like to drive.
4) I am afraid of being involved in the accident as a driver.
5) I am afraid of being injured in traffic accidents and being crippled by a driver.
6) I am afraid to die in a traffic accident.
7) I can understand the mistakes of other drivers.
8) I do not stay in situations that will create risk in traffic.
9) I take a risk in traffic but I do not make an accident.
10) In vital situations, traffic rules remain meaningless.
11) I have a driver license but I do not know most traffic rules and signs.
12) Advanced and safe driving training must be mandatory for all drivers.
13) Getting advanced and safe driving training does make drivers more experienced.
14) Advanced and safe driving training is not a waste of time.
15) Advanced and safe driving training is a personal choice.
16) The roads would have been safer if all the drivers were trained in advanced and safe driving.

-
- 17) I believe that advanced and safe driving education will prevent traffic accidents.
-
- 18) It is good to provide discounts for advanced and safe driving education when driving insurance and car insurance.
-
- 19) I do not need a vehicle.
-
- 20) The vehicle provides status and prestige.
-
- 21) The cost of the vehicle and the insurance fees prevent it from driving.
-
- 22) The vehicle is a necessity.
-
- 23) You may know how a person is by looking at a vehicle.
-
- 24) The rate of alcohol given for driving is more than necessary.
-
- 25) Harder punishments must be applied to drivers who make a rule error.
-
- 26) No one using a vehicle nearby is aware of the danger.
-
- 27) The distances between motorways and police inspections are too high.
-
- 28) Drivers who are stopped by the police due to improper fading are unlucky.
-
- 29) I do the maintenance and inspection of the vehicle myself.
-
- 30) Vehicle inspection contributes to the reduction of traffic accidents caused by vehicle defects.
-
- 31) Vehicle inspection reduces the fuel consumption of the vehicle.
-
- 32) Vehicle inspection reduces noise pollution.
-
- 33) Vehicle inspection extends the life of the vehicle.
-

Table 3. *The result of Reliability Analysis*

	Value	Number of Items
Cronbach's Alfa	0.721	33

Table 4. *KMO and Bartlett Tests for the Traffic Perception of the individuals living in Eskisehir Province*

Test	Value
Kaiser-Meyer-Olkin Test	0.834
Bartlett Test Chi-Square	44123.803
Degree of Freedom	528
Bartlett Test p-value	0.000

Table 5. *The result of the Principal Axis Technique for the Traffic Perception of the individuals living in Eskisehir Province*

	Initial			Rotated		
	Total	Eigenvalue Variance %	Cumulative%	Total	Factor Loadings Variance %	Cumulative %
1	5.298	16.055	16.055	3.792	11.491	11.491
2	2.615	7.924	23.979	2.275	6.894	18.385
3	2.425	7.347	31.326	2.082	6.311	24.696
4	1.976	5.987	37.313	2.064	6.254	30.950
5	1.576	4.776	42.089	1.704	5.165	36.114
6	1.341	4.065	46.154	1.607	4.870	40.984
7	1.237	3.749	49.904	1.534	4.647	45.631
8	1.134	3.436	53.340	1.383	4.190	49.821
9	1.071	3.246	56.586	1.380	4.182	54.003
10	1.037	3.144	59.730	1.281	3.882	57.886
11	0.917	2.780	62.509	1.277	3.871	61.756
12	0.874	2.649	65.158	1.023	3.402	65.158
13	0.835					
14	0.811					
15	0.756					
16	0.731					
17	0.724					
18	0.688					
19	0.643					
20	0.641					
21	0.622					
22	0.590					
23	0.548					
24	0.513					
25	0.510					
26	0.483					
27	0.463					
28	0.398					
29	0.351					
30	0.330					
31	0.318					
32	0.275					
33	0.67					

Table 6. The result of Rotated Factors for the Traffic Perception of the individuals living in Eskisehir

<u>Item/ Factor</u>	<u>F1</u>	<u>F2</u>	<u>F3</u>	<u>F4</u>	<u>F5</u>	<u>F6</u>	<u>F7</u>	<u>F8</u>	<u>F9</u>	<u>F10</u>	<u>F11</u>	<u>F12</u>
27	0.843											
25	0.831											
26	0.811											
28	0.785											
24	0.762											
5		0.898										
4		0.850										
6		0.800										
13			0.789									
14			0.765									
12			0.729									
16				0.736								
15				0.715								
17				0.702								
18				-0.503								
21					0.776							
22					0.770							
19					0.608							
32						0.723						
31						0.706						
33						0.646						
8							0.849					
7							0.822					
30								0.741				
29								0.688				
23									-0.815			
20									0.774			
1										0.854		
2										0.561		
11											0.773	
10											0.767	
3												0.830
9												-0.510

In the course of this study, it was aimed to model the opinions of the individuals participating in the survey on the subject of advanced driving training. For this purpose, a question was asked in the form of the questionnaire: “Do you want to study advanced driving?”. The advanced driving training as a dependent variable is coded as a two-level variable. The relevant variable was used as a dependent variable in the logistic regression analysis. Age, gender, occupation, educational status, and perception questions represented by 12 factors were analyzed as independent variables. The analysis results of the general significance of the logistic

regression model are given in Table 7. According to Table 7, the Hosmer and Lemeshow test statistic and -2 Log Likelihood value are used to test the fitness of the best model to explain the advanced driving education. The p -value obtained for the Hosmer-Lemeshow test is greater than the significance level of 0.05, and it is decided that the model is significant. Also, the calculated -2 Log-Likelihood value was obtained as 8.483. It is seen that this value is generally meant when compared with 3.84, which is the one-degree-of-freedom chi-square table value at the $\alpha = 0.05$ significance level. Based on all these results, it can be seen from Table 7 that the logistic regression model established with seventeen independent variables has a correct classification ratio of 68.3%.

Table 7. *The goodness of Fit for Logistic Regression Analysis Results*

Goodness of Fit	Value	d.f.	P
Hosmer and Lemeshow Test	8.483	8	0.388
-2 Log-Likelihood	636.961		
Correct Classification Ratio	68.300		

The results of the logistic regression analysis are as given in Table 8. As can be seen from Table 8, the coefficients are determined to be significant because the z statistic values obtained for the education, traffic risk perception, traffic rules sanction, vehicle ownership perception, and application of traffic rules perceptions are greater than 1.96. As a result of the logistic regression analysis, the OR value for the education variable was found to be 1,462. Because this value was found to be significant, it was determined that the educational status variable was a positively influential variable on advanced driving education. This result shows that one unit increase in education variable level when the other variables are held constant raises the probability of receiving advanced driving training. Similar interpretations can be made for other meaningful variables.

Table 8. Results of Logistic Regression Analysis

	$\hat{b}$	S.E.	Z	Exp($\hat{b}$)
Constant	0.347	0.273	1.270	1.415
Gender	-0.098	0.081	-1.228	0.907
Age	-0.042	0.035	-1.210	0.959
Marital Status	0.071	0.080	0.889	1.074
Education	0.280	0.042	6.612	1.462*
Profession	0.019	0.020	0.940	1.019
Traffic Rules Sanction	-0.070	0.031	-2.294	0.932*
Fear of Traffic Accidents	0.017	0.030	0.552	1.017
A.S.D. Training Benefit Perception	-0.011	0.030	-0.350	0.989
Accident Prevention after A.S.D. Training	0.040	0.030	1.326	1.041
Vehicle Ownership Perception	-0.071	0.030	-2.341	0.931*
Vehicle/Car Inspection	0.012	0.030	0.383	1.012
Traffic Risk Perception	0.062	0.030	2.066	1.064*
Vehicle Fault Detection	-0.009	0.032	-0.316	0.991
Vehicle Prestige Gauging Perception	0.050	0.030	1.667	1.051
Vehicle use perception	0.041	0.030	1.367	1.042
Perception of application of traffic rules	-0.086	0.031	-2.770	0.918*
Perception of traffic violation	0.033	0.031	1.065	1.034

*. Significant ($z > 1,96$)

The validity of these results depends on the provision of relevant assumptions. For this reason, firstly the residuals should be examined. It is necessary to draw a graph based on standardized residuals for the determination of outliers. Figure 1 shows the plot for the presence of outliers in the dataset. Residual values are other than ± 2 indicating the outliers. It is decided that there are outliers according to Figure 1.

When there are outliers in the data set, it is decided that a robust logistic regression analysis should be applied. The analysis results are given in Table 9. In robust regression analysis, in addition to the results of logistic regression analysis, advanced and safe driving training benefit perception, accident prevention after A.S.D. training, fear of traffic accident, vehicle prestige gauging perception and perception of traffic violation variables were found significant. The correct classification ratio of the robust logistic regression model is calculated as 78.2%.

As a result of the robust logistic regression analysis, the OR value for the perception of fear of traffic accidents was found to be 1.051. It was determined that this variable was a positively influential variable on advanced driving education.

This result shows that one unit increase in this variable value when the other variables are held constant raises the probability of receiving advanced driving training.

Figure 1. Chart of Outliers

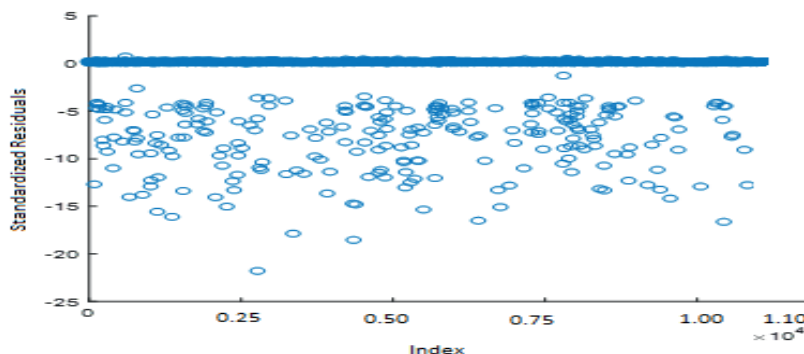

Table 9. The Result of Robust Logistic Regression Analysis

	$\hat{b}$	S.E.	z	Exp($\hat{b}$)
Constant	0.352	0.282	1.247	1.422
Gender	-0.099	0.085	-1.178	0.906
Age	-0.044	0.036	-1.244	0.957
Marital Status	0.070	0.080	0.869	1.073
Education	0.286	0.045	6.353	1.331*
Profession	0.018	0.020	0.910	1.018
Traffic Rules Sanction	0.063	0.031	2.032	1.065*
Fear of Traffic Accidents	0.005	0.020	2.500	1.051*
A.S.D. Training Benefit Perception	0.068	0.030	2.267	1.070*
Accident Prevention after A.S.D. Training	0.079	0.030	2.633	1.082*
Vehicle Ownership Perception	-0.073	0.031	-2.367	0.929*
Vehicle/Car Inspection	0.014	0.031	0.455	1.014
Traffic Risk Perception	0.061	0.031	1.970	1.063*
Vehicle Fault Detection	-0.008	0.032	-0.262	0.992
Vehicle Prestige Gauging Perception	0.050	0.098	1.964	1.051*
Vehicle use perception	0.043	0.031	1.387	1.044
Perception of application of traffic rules	0.063	0.031	2.032	1.065*

*.Significant ($z > 1,96$)

Conclusion

Education is the most important field for a nation to grow. Safety education plays a dynamic role in influencing the attitudes and behaviors of pedestrians and drivers. Road safety training plays a vital role in reducing traffic accidents. To minimize accidents caused by human error, it is necessary to measure the driver's traffic perception and put the knowledge of safe driving training into the drivers. The effectiveness of driver training programs in reducing traffic accidents has been the subject of much research. However, the training can be successful in proportion to the individual's desire to learn. In this study, factors affecting the traffic perception of the individuals tried to be determined for this purpose. After determining the factors affecting traffic perceptions, it was tried to determine what influenced the views on safe driving education. Logistic regression analysis was used to classify the views on the subject of advanced driving education. However, the use of the results of logistic regression analysis depends on the provision of the necessary assumptions. In our work, it was determined that there are outliers in the data set. In this case, it was seen that opinions on the subject of advanced driving training with the help of logistic regression analysis could not be correctly classified.

As a result of the logistic regression analysis, it was found that there was no meaning in the view of driving education on the view of driving education, traffic accidents, traffic violation perception, vehicle prestige perception, ASD perception after an accident, and advanced driving education benefit perception. However, when the effect of outliers is removed, it is determined that these variables are meaningful. It is quite reasonable that these variables affect the views on the issue of driving training. Also, according to the logistic regression analysis, the correct classification ratio was determined as 68.3% while the robust logistic regression analysis determined the correct classification ratio as 78.2%.

More research into the behaviors and crash experiences of drivers is needed to identify education-related factors. The role that driver education can play in augmenting within a graduated licensing system also examined. From these findings, it is seen that driving education should be taken to decrease the risky driving behaviors displayed in the traffic. It is, therefore, possible to increase traffic safety and reduce the number of accidents. Driving traffic perception can be taken into consideration for advanced driving training. The driving program addresses factors must have that to show associated with high collision rates.

References

- Amado, S. (2002). Algı Süreçleri: Sürücülük ve Yol Tasarımı İlişkisi. *Turk Psikoloji Yazıları*. 5, (9-10), pp.65-81.
- Anazawa, K. and Ohmori, H. (2001). Chemistry of surface water at a volcanic summit area, Norikura, Central Japan: Multivariate Statistical Approach. *Chemosphere*. 45, pp.807-816.
- Aron, M., Billot, R., ElFaouzi, N. and Seidowsky, R. (2015). Traffic Indicators, Accidents and Rain: Some Relationships Calibrated on a French Urban Motorway Network. *Transportation Research Procedia*. 10, pp.31-40.
- Bianco, A. and Yohai, V. (1996). *Robust Estimation in the logistic regression model*. Springer.
- Chong Wei, Yasuo Asakura and Takamasa I. (2013). The posterior probability distribution of traffic flow: a new scheme for the assignment of stochastic traffic flow. *Transportmetrica A: Transport Science*. 9(8), pp.753-771.
- Elander, J., West, R. and French, D. (1993). Behavioral correlates of individual differences in road traffic crash risk: an examination method and findings. *Psychol Bull*. 113, (2), pp.279-294.
- Esin, A., Baki, M.A., Aydın, C. and Gurbuzsel, E. (2001) *Temel Örnekleme Yöntemleri*. 53. Ankara: Literatür Yayınları.
- Gerald A. Juhnke, Tom J. Sullivan and Ann E. Harman. (1995). Attitude Changes in DWI Offenders: A Study of a Short-Term Treatment Program. *Journal of Addictions and Offender Counseling*. 15, pp.51-58.
- Gehlert, T., Hagemester, C. and Özkan, T. (2014). Traffic Safety Climate Attitudes Of Road Users In Germany. *Transportation Research Part F*. 26, pp.326-336.
- Gökdağ, M. and Atalay, A. (2015). Trafik Eğitiminin Trafik Kazaları Üzerindeki Etkisi. *EUFBD Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*. 2(8), pp.272-283.
- Güner, F. and Gen., S.Z. (2011). İlköğretim Öğrencilerinin Trafik Güvenliği Bağlamında Kitle İletişim Araçlarına İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi (Çanakkale İli Örneği). *Selcuk İletişim*. 2(7),44-57.
- Gürer, C. (2012). *Sathi kaplamaların performansına etki eden parametrelerin incelenmesi ve performans modeli*. SDU Fen Bilimleri Enstitüsü, İnşaat Mühendisliği.
- Hair, J., Rolphe, E., Ronald, L. and William, C. (1995). *Multivariate Data Analysis With Readings*. Prentice Hall International Editions.
- Hobza, T., Pardo, L. and Vajda, I. (2012). Robust Median Estimator For Generalized Linear Models With Binary Responses. *Kybernetika*. 4(48), 768-794.
- Karatekin, Z. (1998). *Trafik Kazalarının Önlenmesinde Eğitimin Etkisi ve Önemi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Karayolları Trafik Kanunu.
- Khalaf, K. (2007). *Factor Analysis and an Application*. PhD., Gazi University Institute of Science, Ankara.
- Lemeshow, S. and Hosmer, D. (2000). *Applied Logistic Regression*. Wiley Series in Probability and Statistic, Wiley Interscience, 2 Sub Edition, New York.
- Maria Bordagaray, Luigi Dell’Olio, Angel Ibeas and Patricia C. (2013). Modeling

- user perception of bus transit quality considering user and service heterogeneity. *Transportmetrica A: Transport Science*. 10, (8), pp.705-721.
- Näätänen, R. and Summala, H. (1976). *Road-user behavior and traffic accidents*. North-Holland Pub. Co.
- Özen, E., Genç, E. and Kaya, Z. (2013). Trafik Kazalarının Nedenlerine İlişkin Düşünceler ve Trafikte Farkındalık: Uşak İli Örneği. *Optimum Ekonomi Yönetim Dergisi*. 1, (1), pp.1-19.
- Peden, M. (2004). World Report on Road Traffic Injury Prevention. WHO.
- Pirdavani, A., Brijs, T., Bellemans, T. and Wets, G. (2016). Traffic Safety Perception And Its Potential Impact On Travel Demand Choices. 17th International Conference Road Safety On Five Continents pp.1-8.
- Ram, T. and Chand, K. (2016). Effect of Drivers' Risk Perception and Perception of Driving Tasks on Road Safety Attitude. *Transportation research part F*. 42, pp.162-176.
- Rummel, R.J. (1970). *Applied factor analysis*. Evanston, IL: Northwestern University Press.
- Shbeeb, L. and Awad, W.H. (2016). Road traffic safety perception in Jordan. *Cogent Engineering*. 3, pp.1-12.
- Shewkar, E. I., El-Basyouny, K. and Islam, T. (2013). Investigating the impact of reducing residential speed limits in Edmonton: a follow-up analysis. 23rd Canadian Multidisciplinary Road Safety Conference.
- Stollof, E.R., McGee, H. and Eccles, K. (2007). Pedestrian Signal Safety for Older Persons. *AAA Foundation for Traffic Safety*.
- Tolunay, M. K. and Gökdeniz, İ. (2002). Trafik Bilincinin Oluşması ve Kurallara Uyumu Sağlamada Kampanyaların Yeri ve Önemi. Uluslararası Trafik ve Yol Güvenliği Kongresi, Gazi Üniversitesi Ankara.
- Tortum, A., Codur, M.Y. and Kılınç, B. (2012). Modelling Traffic Accidents in Turkey Using Regression Analysis. *Iğdır Uni. Fen Bil. Ens. Dergisi*. 2 (3), pp.69-78.
- Wilson, E. and Ward, J. (2011). Car-Following Models: Fifty Years Of Linear Stability Analysis—A Mathematical Perspective. *Transportation Planning and Technology*. 34, pp.3-18.
- Yamane, T. (2001). *Temel Ornekleme Yöntemleri*. (cev: A.Esin, C.Aydın, M.A.Bakır, E.Gurbuzel) ISBN 975-8431-34-X, İstanbul: Literatür Yayınları.
- Yavuzkanat, P. (2013). Türkiye’de İllerin Yoksulluk Riskinin Ölçülmesi Üzerine Bir Yöntem Önerisi. Aile ve Sosyal Politikalar Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Yong, A.G. and Pearce, S. (2013) A Beginner’s Guide to Factor Analysis: Focusing on Exploratory Factor Analysis. *Tutorials in Quantitative Methods for Psychology*. 9 (2), pp.79-94.
- Yüksel, Y., Tosun, A. and Demirkol, İ. (2016). Polisin Trafik Hizmetlerinden Duyulan Memnuniyeti Etkileyen Temel Faktörler. *Güvenlik ve Toplum Dergisi*. 1(1), 48-71.
- WHO (2013) World Report.
- Zhang, J. and Yu, K.F. (1998). What’s the Relative Risk? A Method of Correcting the Odds Ratio in Cohort Studies of Common Outcomes. *Journal of the American Medical Association*. 280 (19),pp.1690-1691.

Üçüncü Dünya' nın Ekonomik Güvenliği: “Eşitsiz Mübadele”den “Adil Ticaret”e

Emre Kalay*

Öz: Çalışmanın amacı serbest uluslararası ticaretin, az gelişmiş/gelişmekte olan ülkelerin aleyhine işlediği düşüncesinin ne gibi değişiklikler geçirdiğini kısaca göstermek ve son yıllarda yükselmekte olan “adil ticaret” trendinin az gelişmiş/gelişmekte olan ülkelerin ekonomik güvenliğini sağlamaya olumlu etki edip edemediğini tartışmaktır. Bu doğrultuda adil ticaret konusunda kapsamlı faaliyetler yürüten iki örgüt olan Uluslararası Adil Ticaret (Fairtrade International) ve Dünya Adil Ticaret Örgütü’ nün (World Fair Trade Organization) faaliyetlerine bakılacaktır. Bu örgütlerle alakalı bilgilerin derlenmesinde söz konusu örgütlerin internet sayfalarından yararlanılacaktır. Ayrıca konu hakkında yazılmış raporlar, makale, kitap ve değerlendirmeler kaynak olarak kullanılacaktır. Çalışmanın alana yapacağı katkıda en büyük pay Türkçe yazılmış olmasındadır. Adil ticaret konusunda Türkçe kaynak oldukça kısıtlıdır ve bu konu hakkında Türkçe bir kaynak sağlama isteği çalışmanın ortaya çıkmasında önemli olmuştur. Çalışmanın adil ticaret konusunda dünyadaki gelişim ve eğilimleri Türkçe sunarak bundan sonraki çalışmalar için bir basamak olması düşünülmüştür. Dünyada gelişmekte olan bir eğilim olan fakat Türkiye’ de henüz yeterince bilinmeyen adil ticaret konusunun okuyucuların merakını çekmesini sağlamak ve daha ileri çalışmalarını teşvik etmek çalışmanın temel motivasyonudur.

Anahtar kelimeler: Eşitsiz mübadele, Adil ticaret, Ekonomik güvenlik, Hayırsever kapitalizm

* Dr. Öğr. Üyesi, Trakya Üniversitesi, emrekalay@trakya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5068-0791

Economic Security of the Third World: From “Unequal Exchange” to “Fair Trade”

Emre Kalay

Abstract: The aim of this study is to briefly manifest the changes that the idea of “liberal trade works to the detriment of underdeveloped/developing countries” went through and to discuss whether “fair trade” has positive effects or not on the economic security of the underdeveloped/developing countries. To this end the activities carried out by two organizations, namely Fairtrade International and World Fair Trade Organization are going to be investigated. Information about these organizations is going to be gathered on their websites. Besides that reports, articles, books and evaluations are going to be exploited as resources. The most prominent contribution of this study derives from its language. The Turkish literature on fair trade is strictly limited. Thus the eagerness to provide a Turkish resource on fair trade has an important place embodying the study. The primary motivation behind this study is to draw attention and encourage further studies on fair trade, a growing trend in the world, yet not adequately well-known in Turkey.

Key words: Unequal exchange, Fair trade, Economic security, Philanthrocapitalism

Giriş

Günümüzde güvenlik, devletlerin anarşik uluslararası ortamda hayatta kalmasını sağlayacak olan askeri güvenlikten çok daha geniş ve girift bir kavram haline gelmiştir. Dünyada "güvenlik" algı ve tanımlarının değişmesi ile beraber sosyal bilimlerde ekonomik sorunların da güvenlik konuları içine dahil edilmesi gerekli olmuştur.

Nitekim dünya genelindeki gelir eşitsizliğinin boyutları sadece entelektüeller tarafından değil politika yapıcılar tarafından da uzun süredir ciddi bir küresel sorun olarak görölmektedir. Devletlerin ekonomik yapılarında, gelir dağılımının eşitsizliği nasıl ki devletler için bir tehdit ve dolayısıyla mücadele edilmesi gereken bir şey olarak kabul ediliyorsa¹, aynı mücadele konusu küresel çapta da kendini göstermektedir. Politik liderler, uluslararası örgüt yetkilileri, uluslararası sivil toplum temsilcileri ve entelektüeller gibi pek çok kesimden insan küresel ekonomik eşitsizlik konusunda kafa yormaktadır. Bu konuda, 1950'lerde görünür hale gelen "Bağımlılık Okulu" temsilcilerinin kaynaklık ettiği akımların yaptıkları analizler büyük yankı uyandırmıştır ve halen de tartışılmaya devam etmektedir. Temel olarak, serbest uluslararası ticaretin az gelişmiş/gelişmekte olan ülkelere aleyhine işleyen bir mekanizma olduğunu savunan bu yöndeki düşüncelerin doğruluğu/yanlışığı bir yana, sosyal bilimlerde açtıkları tartışmaların modern dünyaya katkıları göz ardı edilemez. Bu çalışma da, geçmişte yapılan ve halen yapılmakta olan tartışmaların mirası üzerinde şekillendirilmiştir.

Çalışmanın amacı serbest uluslararası ticaretin, az gelişmiş/gelişmekte olan ülkelerin aleyhine işlediği düşüncesinin ne gibi değişiklikler geçirdiğini kısaca göstermek ve son yıllarda yükselmekte olan "adil ticaret" trendinin az gelişmiş/gelişmekte olan ülkelerin ekonomik güvenliğini sağlamada olumlu etki edemediğini tartışmaktır. Bu sebeple öncelikle çalışmada tekrar tekrar kullanılacak olan "ekonomik güvenlik", "üçüncü dünya", "eşitsiz mübadele" ve "adil ticaret" kavramlarının içerikleri ile ilgili derin tartışmalara girmeden, sadece kısaca çalışmadaki kapsamının çerçevesi çizilecek, daha sonra ana tartışma olarak "adil ticaret" in vadettiklerinin az gelişmiş/gelişmekte olan ülkelere karşılık bulup bulamayacağına kafa yorulacaktır.

Ekonomik Güvenlik

Ekonomik güvenlik önceleri devletlerin hayatta kalmasını sağlamak adına bir araç görölmüştür. 16. Yüzyıl merkantilizmine kadar götürülebilecek fikirlerde ulusal ekonomi, ulusal güvenliği sağlamak üzere daha güçlü ordulara sahip olmasında önemli bir araç olarak değerlendirilmiştir. Bu düşüncenin bugün dahi kesin olarak

---

1 Örneğin TC Hazine ve Maliye Bakanlığı ile Strateji ve Bütçe Başkanlığı'na hazırlanan Orta Vadeli Program (2019-2021)'de programın temel amaçları arasında "adaletli paylaşımaya yönelik ekonomik değişimin gerçekleştirilmesi" sayılmıştır.

geçerliğini yitirdiğini söylemek doğru olmayacaktır. Modern dünyada devletler ulusal güvenliklerini büyük ivmeyle gelişmeye devam eden yüksek teknoloji ile üretilen askeri araç-gereçlere sahip olarak maksimize etmeye çalışmaktadır. Bu gibi teknoloji yoğun malzemelere sahip olmak isteyen devletler büyük maliyetlere katlanmak durumundadır. Doğal olarak güçlü bir ekonomiye sahip olmayan devletler bu tarz teçhizatın sağladığı güvenlikten mahrum kalmaktadır. Aynı zamanda böylesi malzemeleri üretebilecek imkanlara sahip kuruluşlar buldukları devletin ekonomilerine doğrudan ve dolaylı olarak büyük katkı yapmaktadır. Kısacası silah sanayi ile devletler arasında iki yönlü bir kazanma durumundan söz edilebilir. Özellikle Soğuk Savaş' ın bitmesinden sonra ise ekonomik güvenlik kavramı, devletlerin sadece askeri güçleri ile ekonomileri arasında bir bağlantı kurmanın çok ötesine uzanmaya başlamıştır. Ulusal ekonomik vasıtalar sadece askeri güvenlik üretme için değil, diğer devletlerin ekonomilerini etkilemek için kullanılabilir hale gelmiştir. Yine devlet temelli bir bakış açısını yansıtan bu görüşe göre ekonomik güvenlik ekonomik vasıtalarını kullanan diğer devletlerin manipülasyonundan güvende olma olarak tanımlanır (Kahler, 2004, s. 486)

Günümüzde ise ekonomik güvenlik ile “*ilgili tartışmalar devlet-merkezli ekonomik güvenlikten bireysel düzeye geçmiştir ve yaşam koşulları birey güvenliğinin temel bir unsuru olarak gündeme gelmiştir*”(Mesjasz, 2008, s. 126) Ekonomik güvenlik geç kalkınmanın süregelen yapısal dezavantajları ile zenginlik ve endüstrileşmede düşük seviyelerde bulunma ile ilgilidir. Böylesi bir güçsüzlüğün sonuçları nüfusun temel insani ihtiyaçlarını karşılayabilmekten yoksun olmadan, temel ürünlerin ihracından elde edilen belirsiz ve değişken gelirlerdeki bozulmaya ve ihtiyaç duyulan sermaye kaynakları karşılığında dış kurumlardan gelen politik baskılara direnememeye kadar değişmektedir (Buzan, 1991, s. 446). Bir başka tanıma göre ekonomik güvenlik, ilki bireysel refah için yeterli gelir ve tüketim akışlarında; ikincisi ekonominin gelir üretme potansiyeli, üçüncüsü bölüşüm adaletinin asgari düzeyinde zarar görme ihtimalini düşük tutma garantisi olarak yorumlanabilir (Nesadurai, 2004, s. 473). Uluslararası Çalışma Örgütü (*International Labour Organization- ILO*) de kapsamlı bir ekonomik güvenlik tanımı yapmaya çalışmıştır. ILO' ya göre “ekonomik güvenlik sağlık, eğitim, barınma, bilgi edinme ve sosyal korunma ile alakalı temel ihtiyaçlar altyapısı ile tanımlanan temel sosyal güvenlik ve işle ilgili güvenlikten oluşmaktadır.” Yine ILO' ya göre temel güvenlik, ILO' nun deyimi ile uygun bir iş vasıtasıyla insanların, çeşitli topluluklara mensup olabildiği, seçtikleri bir işin peşinden gidebilmeleri ve kapasitelerini geliştirmeleri için adil fırsatlara sahip olduğu bir sosyal çevre sağlayarak günlük olarak karşılaştıkları belirsizlik ve risklerin etkilerini sınırlamak anlamına gelir (Uluslararası Çalışma Örgütü).

Bu çalışma da Üçüncü Dünya' nın ekonomik güvenliği konusunda yukarıda verilen tanımlar dahilinde hareket edecektir. Yani adil ticaret, Üçüncü Dünya' da yaşayan insanların geçim kaygılarını ve karşılaştıkları ekonomik tehditleri bertaraf etmelerini ve fazla belirsizlik içermeyen sürdürülebilir bir geçim sağlayabilir

mi? Bu soruya cevap vermeden önce Üçüncü Dünya ile kast edilenin ne olduğunu açıklamak gereklidir.

Üçüncü Dünya

"Üçüncü Dünya" terimi ilk kullanan Fransız nüfusbilimci Alfred Sauvy olmuştur. Sauvy 1952'deki makalesinde Üçüncü Dünya'dan ("*le Tiers Monde*") bahsettikten sonra 1955 Bandung Konferansı ile sahneye çıkan Bağlantısızlar Hareketi sayesinde Üçüncü Dünya yaygın şekilde kullanılmaya başlanmıştır (Zimmer, 2015). Siyaset jargonuna giren Üçüncü Dünyacılık temel olarak uluslararası kapitalizmin temel çelişkinin az gelişmiş ülkelerle, gelişmiş ülkeler arasında olduğu (Aksoy, 1975, s. 158) fikrinden filizlenmiştir.

Doğu ve/ya Batı bloklarına dahil olmadıklarını ve bu "iki dünya"dan bağımsız politikalar izleyeceklerini ilan eden Bağlantısızlar, 1960 ve 70'lerde dünya siyasetinde gerçekten de kayda değer bir etki yapabilmişlerdir. Mısır, Hindistan, Yugoslavya'nın başını çektiği Bağlantısızlık Hareketi bağımsızlıklarını yeni kazanan Güney Asya ve Afrika devletleri ile genişlemeye başlamıştır. Doğal olarak, Bağlantısızların genel politika ilkelerinin belirleyicileri de sömürgecilik karşıtlığı ve az gelişmişlikle mücadele olmuştur. 1980 sonrası ise hareketin düşüşüne sahne olmuştur (Oran, 2013, s. 660). Ortaya çıktığı ve temsil ettiği koşullar ortadan kalktığı için günümüzde uluslararası ilişkiler literatüründeki tartışmalı kavramlardan biri olarak durmaktadır. Günümüz için ve bu çalışma kapsamını belirtmek adına Faruk Sönmezoğlu'nun yaptığı Üçüncü Dünya tanımlaması terim ile ilgili açık bir tablo çizmektedir: "[NAFTA 3 + AB 27 + "Dört Asyalı" 4 + "G-20'nin Diğer Üyeleri" 8] toplam 42 ülke... dışında kalan ülkeler bu değerlendirme çerçevesinde eskiden "Üçüncü Dünya" olarak adlandırılan "çevre ülkeleri"..." (Sönmezoğlu, 2009, s. 7).

Üçüncü Dünya'nın hem terminolojisi hem de içeriği ile ilgili tartışmalar bu çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur. Buna rağmen terimin tercih edilmesi, ekonomik güvenlikleri konusunda tartışma yapılacak olan az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkeleri kastetmek için "Üçüncü Dünya"nın halen oldukça kullanışlı olmasıdır. Benzer şekilde, az gelişmiş ülkelerin coğrafi olarak çoğunlukla Güney Yarımküre'de, gelişmiş ülkelerin ise Kuzey Yarımküre'de yer almasından dolayı bunlar arasındaki çelişki ve ilişkiyi kastetmek üzere Kuzey- Güney dikotomisinin de oldukça popüler bir şekilde kullanıldığı da görülmektedir. İster Üçüncü Dünya ister Güney densin, vurgulanan şey söz konusu devletlerin zayıf ve kırılgan ekonomilere sahip, nüfuslarının önemli bölümlerinin yoksullukla mücadele etme durumunda olmalarıdır. Başlıkta da belirtilmiş olan eşitsiz mübadele, liberal ekonomi politikaları ve uluslararası ticaret serbestisinin Üçüncü Dünya'nın ekonomik geri kalmışlığında pay sahibi olduğu hatta mevcut uluslararası ekonomik yapının ancak bu dengesizliğin devam ettirilebilmesi ile hayatta kalabileceği düşüncelerine dayanmaktadır.

Eşitsiz Mübadele

Eşitsiz mübadele fikrine modern dünyadan çok önce de rastlanmaktadır. 16. Yüzyıl' dan beri, ticaretten sağlanan kazançların eşit olmayan dağılımı konusu uluslararası ticaret teorilerinde yer bulmuştur (Birkan, 2015, s. 155) fakat konunun derinlemesine tartışmaya açılması 20. Yüzyıl' da Marksist ve/ya Neo-marksist düşünürlerin çabaları ile olmuştur.

Latin Amerika' daki az gelişmişlik üzerine çalışan ve Latin Amerika Ekonomik Komisyonu' nun (*Economic Commission for Latin America- ECLA*) başkanlığını yapmış olan Raul Prebisch' in geliştirdiği merkez- çevre modeli, gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler arasındaki ticaretin analizi için çok önemli bir adım olmuştur. Raul Prebisch ortaya koyduğu tezinde hammadde ve tarımsal ürün fiyatlarındaki artışın sanayi malları fiyatlarının artışından az olduğunu; bu durumda hammadde ihracatçılarının ithal sanayi malları talebini koruyabilmek adına devamlı olarak daha fazla hammadde ihraç etmek zorunda olduklarını belirtmiştir. Benzer şekilde, Hans Wolfgang Singer de, Prebisch' ten bağımsız olarak geliştirdiği tezinde “*serbest ticaretin ham madde ve tarımsal ürün ihracatçısı olan ülkelerin yapısal olarak aleyhine işlediğini ve sanayi malları ihraç eden gelişmiş ülkelerin bu sistemden artan oranda fayda sağlayacaklarını öne*” sürmüştür (Topal, 2009, s. 116). Literatüre Prebisch- Singer tezi olarak geçen bu tez özetle, uluslararası ticaret ile azgelişmiş ülkelerin milli gelirin önemli bir bölümününün sanayileşmiş ülkelere aktarıldığını iddia etmektedir (Taşçı ve Erçakar, 2016, s. 232).

Merkez- çevre modeli ve terminolojisi daha sonra oldukça popüler olmuş ve sadece entelektüeller ve akademisyenler tarafından değil siyasetler tarafından da kullanılır hale gelmiştir. Çok basit olarak ifade etmek gerekirse temel fikir, bazı ülkelerin (merkez) ekonomik olarak diğerlerine (çevre) göre güçlü olması sebebiyle artı-değerin kendilerine akmasını sağlayacak şekilde ticaret yapabilmelerine dayanmaktaydı (Wallerstein, 2014, s. 32). Bağımlılık kuramcılarına göre azgelişmiş ülkeler, gelişmiş kapitalist ülkelerin denetimindeki uluslararası ekonomiye bağımlı kılınmıştır ve devletler arasındaki bu sistem azgelişmiş ülkelerin iktisadi gelişmelerini kısıtlamaktadır (Tayfur, 2010, s. 199). Azgelişmişlik, Andre Gunder Frank' e göre, azgelişmiş ülkeler ile gelişmiş “*ülkeler arasındaki geçmiş ve süregelen ilişkilerin bir ürünü*”dür ve “*bu ilişkiler kapitalist sistemin, dünya çapındaki yapı ve gelişmesinin zorunlu bir parçasıdır.*” (1975, s. 105).

Eşitsiz mübadele fikrinin temelleri bu şekilde bağımlılık kuramcıları tarafından atılmış olmakla beraber popüler hale gelmesi Arghiri Emmanuel' in *Eşitsiz Mübadele* (1972) çalışması ile olmuştur. Emmanuel' in çalışması genelgeçer bir iktisadi kuram olarak yerleşme de önemli tartışmalar doğurmuştur. Hatta kitap, ilk eleştirisi ile birlikte basılmıştır. Emmanuel' in çalışmasını basan yayınevinde dizinin yönetmeni ve kendisi de bir iktisatçı olan Charles Bettelheim' in tartışmaları ve Arghiri Emmanuel' in bunlara cevabı da *Eşitsiz Mübadele*' nin eklerinde yer almıştır. Kitabın basımından sonra konu ile ilgili tartışmalara pek çok yazar da katılmıştır.

Emmanuel tahlilinde sermaye ve işgücü faktörlerine odaklanmış ve sermayenin oldukça hareketli olmasına rağmen işgücünün büyük oranda hareketsiz olduğunu belirtmiştir. Emmanuel'e göre, artı değer oranının kurumsal olarak farklı olduğu bölgeler arasında karların eşitlenmesi ile denge fiyatları oluşur ve emtia piyasasındaki eksik rekabetten kaynaklanan fiyatlardaki herhangi bir değişimden bağımsız olarak, eşitsiz mübadele bu denge fiyatları arasındaki orantıdır (Emmanuel, 1972, s. 61-64). Gelişmiş ülkeler, ücretler ve sermayenin organik bileşimi yüksekliği, devamlı teknolojik yenilik ve işgücünün yüksek verimliliği ile karakterize edilir (Birkan, 2015, s. 158) ve yüksek ücret düzeyine sahip ülkeler, kar oranlarını etkilemeyen ücret farklılıklarının "fiyatlara yansımaları sonucu mübadele süreçlerinde bir sömürü kaynağı elde etmiş olmaktadır" (Aksoy, 1975, s. 164).

Görüldüğü üzere eşitsiz mübadele hakim liberal ekonomik kurama ciddi bir eleştiri olarak ortaya çıkmıştır. Görünmez el vasıtasıyla piyasanın kendiliğinden dengeye geleceği ve devletlerin karşılaştırmalı üstünlükleri göz önüne alarak belirli malların üretiminde uzmanlaşmasının ve bunların serbest ticaret yoluyla devletler arasında mübadele edilmesinin herkese refah getireceği fikirleri sert şekilde eleştirilmiştir. Serbest uluslararası ticaretin böylesi müreffeh bir dünya yaratmaktan ziyade aslında mevcut ekonomik adaletsizlikleri derinleştirdiği ve üretilen zenginliğin adil olmayan bir şekilde paylaşılmasına zemin oluşturan bir mekanizma olduğu ispatlanmaya çalışılmıştır. Adil ticaret, hakim liberal kurama bu denli kökten bir eleştiri içermese de, mevcut uluslararası ticaret yapısının çok adil olmadığı ve kimi düzenlemelerle bu adilsizliğin kabul edilebilir, sürdürülebilir ve özellikle de az gelişmiş/ gelişmekte olan ülkelerdeki üreticilerin lehine daha adil bir hale getirilebileceğine dayanmaktadır. Seçilen terminoloji, yani "adil" ticaret dahi zaten karşı çıktığı belli bir adilsizliğe işaret etmektedir.

Adil Ticaret

Uluslararası ticaretin ahlaki boyutları ile ilgili tartışmaları 18. YY sonlarında İngiltere'deki kölelik ve köle ticareti karşılarına kadar götürmek mümkündür fakat günümüzde faaliyet gösteren adil ticaret kuruluşları tarihlerini bu kadar eskiye götürmeden; 1940' lardan itibaren başlatırlar. Buna göre ABD'deki dinsel bir örgüt olan *Ten Thousand Villages*, 1946'da Porto Riko'dan el işi tekstil ürünleri ithal edip ABD'de satmaya başlamıştır. Aynı yıllarda *SERRV International (Sales Exchange for Refugee Rehabilitation and Vocation)* da Güney'deki yoksul toplumlarla ticarete girişmiştir. Bu tarz bir dayanışma ticaretinin Avrupa'daki öncüsü Oxfam olmuştur. Oxfam 1950' lerde Çinli mültecilerin ürettiği eşyaları satmaya başlamıştır. Yakın dönemlerde de Hollandalı kuruluşlar kamış şekeri satışları ile trende katılmıştır. Daha sonra Güney'den ithal edilen farklı eşyaların satışı ile dayanışma ticareti genişlemiş ve 1969'da ilk "Üçüncü Dünya Mağazası" açılmıştır. Halk düzeyindeki bu girişimler uluslararası alanda da karşılık görmüştür. 1968'deki UNCTAD konferansında gelişmekte olan ülkeler

“yardım değil ticaret” (*trade not aid*) fikrini dile getirmişlerdir (World Fair Trade Organization a). 1989’ da kurulan ve kendini bu tarih üzerine temellendiren Dünyaya Adil Ticaret Örgütü (*World Fair Trade Organization- WFTO*) bugün 75 ülkede yaklaşık 3.000 taban örgüt ve bunların çatı örgütleri altında faaliyet gösteren 1 milyonun üzerindeki küçük ölçekli üretici ve işçiyi kapsamaktadır (World Fair Trade Organization b).

Adil ticaret ile kavram kargaşası yaratabilecek bir hususu belirtmekte fayda vardır. WFTO, Uluslararası Adil Ticaret (*Fairtrade International-FLO*) ve FLOCERT² in ortak bir yayını olan Adil Ticaret Sözlüğü (*Fair Trade Glossary*)’ de “adil ticaret” (*fair trade*) ve “adil ticaret” (*fairtrade*) farklı şekillerde tanımlanmıştır. Sözlüğe göre “adil ticaret”, uluslararası ticarete daha büyük bir eşitliği hedefleyen ve diyalog, şeffaflık ve saygıya dayanan bir ticaret ortaklığı olarak tanımlanmıştır. “Adil ticaret” ise Uluslararası Adil Ticaret tarafından yürütülen ürün sertifikasyon sistemini belirtmek için kullanılmaktadır (FLOCERT). WFTO da adil ticareti şu şekilde tanımlamıştır: “Adil ticaret sadece ticaretten fazlasıdır. Adil ticaret insanları ve gezegeni, karın önüne koyan bir iş vizyonudur; yoksulluğa, iklim değişikliğine, cinsiyet eşitsizliğine, adaletsizliğe karşı savaşıyor; yeni ekonominin girişim modellerini sergileyen bir vitrindir.” (World Fair Trade Organization b). Çalışmada kullanılan adil ticaret terimi de bu ayrım göz önünde tutularak tercih edilmiştir.

Ndongo Samba Sylla’ nın kapsamlı çalışmasında (2014) sunduğu sınıflandırması adil ticaret meselesindeki karışıklığı gidermek açısından faydalı olacaktır. Adil ticaret ile ilgili farklı eğilimler vardır. Bunlardan biri tarihsel/alternatif adil ticaret; diğeri ise etiketli (*labelled*) adil ticaret (Sylla, 2014, s. 6). Tarihsel adil ticaret, uluslararası ticaretin çevre ve merkez ya da Kuzey ve Güney arasındaki zenginlik bölüşümündeki eşitsizlik yaratıcı rolünü azaltmayı ve hatta sona erdirmeyi amaçlayan girişimlere atıf yapmaktadır. Etiketli adil ticaret ise Güneyli üreticilerin belirli ürünlerini sertifikalandırarak Kuzeyli tüketiciler tarafından tercih edilmesini sağlamak üzere sunulan hizmetleri anlatmaktadır. Aynı adil ticaret fikirlerinden doğmuş olsalar da bu iki akım arasında bir ayrım olduğu açık bir şekilde görülmektedir. Bugün, geleneksel adil ticaret ile piyasa odaklı adil ticaret iki farklı gerçekliktir (Dalvi, 2012, s. 8). Geleneksel ya da tarihsel/alternatif adil ticaretin önde gelen temsilcisi olarak WFTO; etiketli ya da piyasa odaklı adil ticaretin önde gelen temsilcisi olarak FLO gösterilebilir.

WFTO kendini adil ticareti uygulayan sosyal girişimlerin küresel toplumu olarak tanımlamaktadır ve Garanti Sistemi’ nin WFTO üyelerinin gerçekten adil ticaret işletmeleri olduklarını teyit ettiğini iddia etmektedir (World Fair Trade Organization a). WFTO üyelerinin WFTO Adil Ticaret Standartları’ nda kapsanmış olan Adil Ticaretin 10 İlkesi’ nin benimsenmiş olması gerekir. Bu ilkeler: i. Ekonomik olarak marjinalleştirilmiş üreticiler için fırsat yaratmak ii. Şeffaflık ve he-

2 FLOCERT, bağımsız adil ticaret sertifikasyon hizmetleri sunan özel bir limited şirkettir.

sap sorulabilirlik iii. Adil Ticaret uygulamaları iv. Adil ödeme v. Çocuk işgücü ve zorla çalıştırmaya karşı garanti vi. Ayrımcılık karşıtlığı, cinsiyet eşitliği, kadınların ekonomik güçlendirilmesi ve örgütlenme özgürlüğüne bağlılık vii. İyi çalışma koşullarını garanti viii. Kapasite geliştirmeyi sağlama ix. Adil ticareti teşvik etme ix. Çevreye saygı (World Fair Trade Organization, 2019). Bu ilkeleri benimsemiş olan kuruluşlar WFTO üyesi olabilirler ve Garantili Adil Ticaret etiketini tüm ürünlerinde kullanabilirler.

1997' de kurulan FLO 3 üretici birliği ve 19 ulusal adilticaret kuruluşunun birleşiminden oluşan kar amacı gütmeyen çok paydaşlı bir örgüttür. Örgüt, üye kuruluşlarının faaliyetlerini koordine eder. Örgütün en önemli gücü "Adilticaret İşareti" nin sahibi olmasından ileri gelir (Fairtrade International). Adilticaret işareti üreticilere, asgari adilticaret fiyatı ve adilticaret primi olmak üzere başlıca iki koruma sağlar. Örgütün belirlediği asgari fiyat ile üretici gelirlerinin belli bir seviyenin altına düşmemesi garanti edilmeye çalışılır (kimi durumlarda asgari fiyat piyasa fiyatının altında kalabilir; bu durumda Örgüt üyelerine piyasa fiyatını kabul etmelerini tavsiye etmektedir). Üreticiler, ürünlerinin satışından elde edilen gelire ek olarak bir de adilticaret primi elde ederler fakat bu primin kullanımı üreticinin işine, geçimine ya da toplumuna yatırım ile kısıtlanmıştır (FLOCERT). FLO da WFTO gibi kendi standartlarını belirlemiştir. Küçük üretici organizasyonları, ücretli işçilik, sözleşmeli üretim, tüccar standardı, tekstil standardı, altın standardı, iklim standardı gibi farklı sektörler için farklı standartlar belirlediği görülmektedir.

FLO' nun belirlemiş olduğu 3 uzun dönemli hedef, adil ticaretin temel mantığını açık bir şekilde yansıtmaktadır. Bu hedefler ticareti adil hale getirmek, küçük üreticileri ve işçileri güçlendirmek, sürdürülebilir geçimi geliştirmektir (Fairtrade International, 2016, s. 8). Adilticaret çalışmalarının Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile paralel olduğu da belirtilmektedir. Kalkınma Amaçları' ndan yoksulluğun her biçiminin ortadan kaldırılması, açlığın ortadan kaldırılması ve sürdürülebilir tarım, cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlendirilmesi, insana yakışır iş ve ekonomik büyüme, eşitsizliklerin azaltılması, sorumlu üretim ve tüketim gibi önemli hedefler adil ticaretin önemli bileşenleri olarak sayılmaktadır (Fairtrade International, 2018, s. 9).

WTFO, FLO ve OXFAM başta olmak üzere pek çok adil ticaret kuruluşu tarafından tanınan ve desteklenen "Uluslararası Adil Ticaret Şartı" (*The International Fair Trade Charter*) adil ticaret fikrinin ana fikirlerini açıklamaktadır. Şart' ın giriş kısmındaki değerlendirmede şöyle bir tespit yapılmaktadır: "Son yıllarda gittikçe büyüyen küresel ticaret, pek çok ülkede ekonomik büyümeye katkı yapmışsa da kazançlar eşit olarak paylaşılmamıştır. Uluslararası örgütler ve büyük şirketlerin desteklediği ticaret modelleri yoksulluğu yok edemediği gibi öngörülemeyen eşitsizliklere neden olmuştur. Piyasalar bir avuç uluslararası firma tarafından domine edilmektedir ve bu firmalar tedarikçiler için ticaret kurallarını koyabilmekte ve fiyatların bazen üretim maliyetlerinin altına dahi düşmesini

sağlayabilmektedir. Bu da küçük üreticiler ve işçilerin hayatlarını idame ettirebilmelerini sağlayacak bir ücret için mücadele etmelerini gerektirmekte ve onları sömürüye açık hale getirmektedir” (The International Fair Trade Charter, 2018, s. 4). Bu tespitle büyük şirketler ve uluslararası firmaların temsil ettiği kapitalizme bir eleştiri yapıldığı görülmektedir. Bu yöndeki eleştirilere karşı kapitalizme insancıl bir yüz kazandırmaya çalışıldığı da görülmektedir. Kapitalizmin kendi doğasında kötü olmadığı hatta doğru motivasyonlarla, yoksullukla mücadelede etkin bir araç olabileceğini savunan eğilimler hayırsever kapitalizm başlığında toplanabilir. Kavramsal olarak adil ticarete yakın gibi görünen bu eğilimden de kısaca bahsedilmelidir.

Hayırsever Kapitalizm

Sigmund Diamond 1955 tarihli çalışmasında 1955 Amerikan iş dünyasında, biri sınıf içinde diğeri sınıf dışında olmak üzere 2 farklı dilin kullanıldığını saptamıştır. Baskın bir sınıfın, itibarına veya ayrıcalıklarına yönelik bir saldırı olduğunu algıladığında bahsedilen 2. dil vasıtasıyla kendi kaderlerini toplumun kaderiyle ve kendi özel çıkarlarını toplumun çıkarlarıyla tanımlayarak kendilerini savunmaya çalıştıklarını belirtmiştir (Braudel ve Wallerstein, 2009, ss. 190-191). Aynı stratejinin günümüzde, hayırsever kapital düzenin temel ideolojisinin 3 hususundan biri olarak milyarların özel çıkarının kolektif çıkar ile karıştırılması (Thompson, 2018, s. 54) şeklinde evrildiği söylenebilir.

En yalın hali ile süper zenginlerin büyük bağışları olarak görünür hale gelen “filantro-kapitalizm” ya da “hayırsever kapitalizm” (*philanthrocapitalism*) (Bishop ve Green, 2015, s. 541), üzerinden pek çok tartışmanın döndüğü bir kavramdır. Terimi ilk kullanan Matthew Bishop³ olmuştur. *The Economist* dergisinin 25 Şubat 2006 tarihli sayısındaki yazının başlığı “Hayırsever kapitalizmin doğuşu” (*the birth of philanthrocapitalism*) dur. Hayırsever kapitalizm en geniş anlamı ile dünyanın karşı karşıya kaldığı en büyük sosyal ve çevresel sorunlarla mücadelede özel sektör temsilcilerinin artan rolüne işaret etmektedir (Bishop ve Green, 2015, s. 541). Carol Thompson’ a göre ise hayırsever kapitalizm neo-liberalizmin başka bir ifadesidir (2018, s. 53). Kimileri hayırseverlik girişimleri ile dünya çapında kayda değer değişimler yaratılabileceğini savunurken kimileri ise konuya oldukça şüpheli yaklaşmaktadır. Şüphelilere göre hayırsever kapitalizm savaştığı sorunları kendisi yaratmaktadır. Hayırsever kapitalizmin asıl amaçları arasında ise vergi kaçırma, imaj yönetimi yapma (Aba, 2018) gibi gizli gündemler vardır. David Yermack, halka açık şirketlerin yöneticilerinin, kendi özel aile vakıflarına yaptıkları hisse bağışlarını araştırdığı çalışmasında bu bağışların, şirketlerin hisse fiyatlarındaki büyük düşüşlerden hemen önce yapıldığı ve bu uygulamanın yö-

3 Matthew Bishop daha sonra 2008’ de Michael Green ile birlikte *Philanthrocapitalism: How the Rich Can Save the World* (Hayırsever Kapitalizm: Zenginler Dünyayı Nasıl Kurtarabilir) başlıklı kitabı yazmıştır.

neticilerin kişisel gelir vergi indirimlerini arttırdığı sonucuna ulaşmıştır (2009, s. 114). Kar amacı gütmeyen firmalara danışmanlık yapan Monica Langley de sözde yardımsever vakıfların çoğunluğunun ardındaki temel güdünün topluma yardım etmekten ziyade vergiden kaçınma ve kişisel projeleri destekleme olduğunu belirtmiştir (Yermack, 2009, s. 115). Tüm bunlar beraber düşünüldüğünde "adil ticaret" ile "hayırsever kapitalizm" in birbirinden çok uzak kavramlar olduğu görülebilir.

Adil Ticaretin Ekonomik Etkileri

FLO'nun raporuna göre 2016 yılı için dünya çapında 1.411 adet adil ticaret üretici örgütü bulunmakta, toplamda 1.665.054 çiftçi ve işçi adil ticaret plantasyonlarında çalışmaktadır ve yine aynı yıl küçük üretici örgütlerinin toplam adil ticaret primi 137.4 milyon Euro, ücretli işgücü örgütlerinin toplam adil ticaret primi 20.8 milyon Euro olarak gerçekleşmiştir (Fairtrade International, 2018, ss. 13-14). Aynı örgütün başka bir raporuna göre adil ticaret primleri üç çeşit fayda sağlamaktadır. Bunlar yerel altyapı, sağlık ve eğitim hizmetlerine yapılan yatırımlar gibi toplum çapında faydalar; sertifikalı üreticiler ve plantasyon işçileri ile bunların ailelerine yönelik faydalar ve bina yapımı, üretim tesislerin kurulması ya da sertifikasyon maliyetlerini karşılama gibi üretici kuruluşlarının desteklenmesi yönünde faydalardır (Darko, Lynch, Smith, 2017, s. 26). Yine aynı rapora göre adil ticaret sertifikasyonu üretici gruplarının yönetim ve organizasyonunu olumlu etki etmektedir; işgücü standartları ve uygun iş ortamına genelde olumlu etki etmektedir; cinsiyet eşitliği konusundaki bulgular ise değişmektedir.

Adil ticaret' i de kapsayan, tarımsal ürünlerin sertifikasyon projelerinin sosyo-ekonomik etkileri ile ilgili yapılan sistematik başka bir çalışmanın bulguları çarpıcıdır. Çalışmanın temel bulgularına göre sertifikalı ürünlerin fiyatları gerçekten de artmış olmasına rağmen sertifikalı ürünlerin satışından elde edilen gelir genel olarak çok az miktarda artmıştır (International Initiative for Impact Evaluation, 2017, s. 2). Sertifikalı ürünlerin fiyatları sertifikasız ürünlere göre %14 daha yüksektir; satış gelirleri için oran %11 sertifikalı ürünler lehinedir ve sertifikalı ürün üreticilerinin çocuklarının okula gitme oranı %6 daha fazladır. Çarpıcı olan şudur ki bu olumlu görünen tablo, hanehalkı geliri ve ücretlerde otomatik bir artış sağlamadığı gibi her zaman eğitim ve sağlık çıktılarında da bir iyileşme anlamına gelmemektedir (Fairtrade International, 2018, s. 31).

Ndongo Samba Sylla adil ticaret uygulamaları ile ilgili olarak oldukça olumsuz bir tablo çizmektedir. Sylla' ya göre adil ticaret, üreticileri ve ailelerini yoksulluktan kurtarmaktan ziyade ancak mutlak yoksulluğa karşı korumaktadır. Bu da ancak piyasa fiyatlarının düşük olduğu ve büyük miktarda adil ticaret ürününün satılabildiği yerlerde açıkça görülebilmektedir (Sylla, 2014, s. 147). Yazara göre adil ticaret ekonomik, sosyal ve çevresel kalkınma konularında sözler vermektedir fakat Güney'deki üreticilerin net finansal kazançları oldukça yetersiz kalmaktadır (Sylla, 2014, s. 147). Adil ticaret, gelişmekte olan ülkelerin tarımsal ürünlere odak-

lanmasını sağlayarak onları geri çekmekte, yerel endüstriyel süreçler tasarlamalarını engellemektedir ki bu süreçler tarımdan daha fazla katma değer üretmekte ve uzun dönemde daha karlı olmaktadır. (Sylla, 2014, s. 149).

Sonuç Yerine

Yukarıda gösterildiği üzere adil ticaret fikri gelişmiş merkez ile azgelişmiş çevre arasındaki mübadele süreçlerinin çevre aleyhine işlediği fikrine dayanarak, bu sürecin çevre adına daha adil bir hale nasıl getirilebileceğine dayanmaktadır. Mevcut uluslararası ekonomik sisteme bir alternatif sunmaktan ziyade hakim liberal politikalarda küçük değişiklikler yapılarak bu süreçten dezavantajlı çıkan grupların biraz daha fazla pay almalarını sağlamaya çalışmaktadır. FLO' nun temsil ettiği çözüm, standartlarına uyan Güneyli üreticilerin ürünlerini sertifikalandırarak bu ürünlerin Kuzeyli tüketiciler tarafından tercih edilmesinin sağlanmasına yöneliktir. Tüketiciler adilticaret etiketli ürünleri tercih ettikçe, üreticiler kendilerine sağlanan asgari fiyat garantisi ve primler vasıtası ile önemli kazançlar elde edebilecekler ve ekonomik güvenliklerini sağlamlaştırabileceklerdir. Fakat bu yöntem pek çok açıdan eleştirilebilir.

Öncelikle ürün sertifikalandırma yöntemi tüketicileri bu ürünleri satın alma konusunda ancak ikna etmeye çalışabilir. Tüketicilerin bu ürünleri satın alması ve böylece üreticilerin fazladan gelir elde edebilmesi tamamen tüketicilerin insafına kalmıştır. Ürünün üretim süreçlerini önemsemeyen ve tüketici fazlasını maksimize etmeyen tüketiciler için ürün etiketleri fazla bir şey ifade etmeyebilir. Dolayısıyla adilticaret etiketine sahip ürünlerin muadil ürünlerle rekabet edebilmesi ancak konu hakkında bilinçli tüketicilerin tercihlerine terk edilmiştir.

Eleştirilebilecek bir başka yön adilticaret etiketli ürün üreticilerinin, genel olarak Üçüncü Dünya' da yoksullukla mücadele eden nüfusuna oranla marjinal kalmasıdır. Konu hakkında yeterli bilgiye sahip olunmaması, gerekli danışmanlıktan yoksun bulunulması, sertifikalandırma süreçlerinin de önemli bir maliyet içermesi vb. pek çok sebeple, sertifikalandırma sürecine dahil olabilen üretici sayısı düşük kalmaktadır. Yani sertifikalandırma sürecinden fayda sağlayabilen nüfus, ekonomik güvenlikleri konusunda sıkıntı çeken Güney nüfusuna göre oldukça küçüktür.

Adilticaretin ekonomik etkileri başlığında anlatıldığı gibi sertifikalandırma yöntemi üreticilerin hayatlarında otomatik bir iyileştirme sağlayamamaktadır. Her ne kadar Güneyli üreticiler asgari fiyat uygulaması ile belirli bir gelir sağlayabilseler de bu durum ne bireysel olarak ne de buldukları ülke ekonomisine ivme kazandıracak kadar büyük etki yapamamaktadır. Kaldı ki Kuzeyli tüketiciler tarafından ödenen ve Güneye gitmesi gereken fazla, dağıtım kanalları, büyük tarımsal gıda oyuncuları ve etiketleme girişimcileri gibi araçlar vasıtasıyla aslında yine Kuzeyde kalmaktadır (Sylla, 2014, s. 147-148). Serbest piyasa mantığı ile hareket edildikçe adilticaret trendinin Üçüncü Dünya nüfuslarına getirebilecekleri

şüpheli görünmektedir. Aynı şeyleri yaparak farklı sonuçlar beklemeye benzeyen sertifikalandırma sürecinin, köklü bir değişim ile Üçüncü Dünya insanın ekonomik güvenliğini sağlamaktan şu an için uzak olduğu görülebilir. Aynı şeyin devletler açısından da geçerli olduğu söylenebilir. Devletlerin de sadece hammadde üreticilerinin ürünlerini ihraç ederek hızlı bir ekonomik kalkınma beklemedikleri açıktır. Bu tarz bir ihraç mantığına dayanan ekonomik yapıya sahip devletlerin de ekonomik güvenlik konusunda zayıf kalacağı rahatlıkla görülebilir. Belirli ülkelere belirli hammaddeleri satarak hayatta kalmaya çalışmak bağımlılığı arttıracığından bu ülke ekonomilerinin manipülasyonlardan uzak kalmasını da sağlayamayacaktır.

Diğer yandan WTO' nun temsil ettiği geleneksel adil ticaret akımı daha umut vericidir. Ürünleri değil organizasyonları sertifikalandırma mantığına dayanan sistem ile Güneyli üretici örgütlerinin yüksek standartlara ulaşabilmesi sağlanmaktadır. Daha demokratik, kadın ve çocuk haklarına duyarlı, düzgün iş ortamlarının oluşturulmasını talep eden, ayrımcılığa ve cinsiyet eşitsizliğine izin vermeyen, şeffaf ve hesap sorulabilir üretim süreçleri yaratmayı hedefleyen geleneksel adil ticaret akımı Güneyli üreticileri bilinçlendirerek onları uluslararası ekonomik sistemin pasif değil aktif katılımcıları konumuna getirmeye çalışmaktadır. Doğrudan kazanç artırma değil üretim süreci standartlarını yükseltme ve hem üreticileri hem de tüketicileri daha bilinçli ve daha adil olmaya çağırın bu süreç orta ve uzun vadede kayda değer bir değişim sağlayabilir. Fiyat, ticaret, finans ve teknolojik gelişimi merkez tarafından kontrol edilen küresel piyasadaki çevrenin bu güçsüz pozisyonundan kaynaklanan tüm sorunlarında kökten bir değişim bir beklemek için herhangi bir sebep yoktur (Buzan, 1991, s. 446). İşte adil ticaret akımı ile fiyat, ticaret kuralları, finans ve teknolojik gelişim konusunda Güney de söz sahibi olmayı başarabildiği ölçüde Üçüncü Dünya'nın ekonomik güvenliği konusu çözüme yaklaşacaktır.

Kaynakça

- Aba, A. (2018, 2 Eylül). Filantro-kapitalizm ile dünyayı kurtarmak..., *BirGün* <https://www.birgun.net/haber-detay/filantro-kapitalizm-ile-dunyayi-kurtarmak-228936.html>. adresinden erişildi.
- Aksoy, A. (1975). Emperyalizmin Kaynağı: "Eşitsiz Mübadele". A. Aksoy (ed.), *Az gelişmişlik ve Emperyalizm* içinde (s. 157-168). İstanbul: Gözlem Yayınları.
- Birkan, A. Ö. (2015). A Brief Overview of the Theory of Unequal Exchange and its Critiques. *International Journal of Humanities and Social Science*. Vol. 5, No. 4(1), s. 155-163.
- Bishop, M. ve Green, M. (2015). Philanthrocapitalism Rising. *Society*. 52(6), ss.541-548, Doi: 10.1007/s12115-015-9945-8.
- Braudel, F. ve Wallerstein, I. (2009). History and the Social Sciences: The Longue Durée". *Review* (Fernand Braudel Center), COMMEMORATING THE LONGUE DURÉE, 32(2), s. 171-203.

- Buzan, B. (1991). New Patterns of Global Security in the Twenty-First Century. *International Affairs* (Royal Institute of International Affairs 1944-). 67(3), ss. 431-451.
- Dalvi, R. (2012). The Metamorphosis of Fair Trade. *For A Better World*. 5, ss. 7-8.
- Darko, E., Lynch, A. ve Smith, W. (2017). *The Impact of Fairtrade A review of research evidence*. Overseas Development Institute.
- Fairtrade International a, <https://www.fairtrade.net/about/fairtrade-international> (E.T. 18 Ağustos 2019)
- Fairtrade International. (2016). *Journeys to Change Fairtrade Theory of Change*, https://files.fairtrade.net/publications/2016_FairtradeTheoryOfChange.pdf (E.T. 19 Ağustos 2019)
- Fairtrade International. (2018). *Monitoring the Scope and Benefits of Fairtrade*, https://www.fairtrade.net/fileadmin/user_upload/content/FairtradeMonitoringReport_9thEdition_lores.pdf (Erişim 19.08.2019)
- FLOCERT, Fair Trade Glossary, <https://www.flocert.net/fairtrade-terminology/> (E.T. 03 Aralık 2020)
- Frank, A. G. (1975). Azgelişmişliğin Gelişmesi, (ed.) A. Aksoy, *Azgelişmişlik ve Emperyalizm* içinde (s. 103-119). İstanbul: Gözlem Yayınları.
- International Initiative for Impact Evaluation (2017). Does agricultural certification improve well-being?. https://www.3ieimpact.org/sites/default/files/2019-04/srs9-agriculture-certification_1.pdf (E.T. 22 Ağustos 2019)
- Kahler, M. (2004). Economic security in an era of globalization: definition and provision. *The Pacific Review*. 17(4), ss. 485-502.
- Mesjasz, C. (2008), Ekonomik Güvenlik. *Uluslararası İlişkiler*. 5(18), ss. 125-150.
- Nesadurai, H. E. S. (2004). Introduction: Economic Security, Globalization and Governance. *The Pacific Review*. 17(4), s. 459-484.
- Oran, B. (2013). “Bağlantısızlık Hareketi- Yükselişi ve Düşüşü”. B. Oran (ed.). *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt III: 2001-2012* içinde (s.660). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sönmezoğlu, F. (2009). Bağlantısız Üçüncü Dünya”dan “Çevre Ülkeleri”ne. İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi. 41, ss. 1-8.
- Sylla, N. S. (2014). *The Fair Trade Scandal Marketing Poverty to Benefit the Rich*. London: Pluto Press.
- Taşçı, H. M. ve Erçakar, M. E. (2016). Prebisch- Singer Tezinin Dış Ticaret Hadleri Aracılığıyla Türkiye İçin Test Edilmesi. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*. 14(2), ss. 232-249.
- Tayfur, M. F. (2010) Devletler ve Piyasalar. A. Eralp (ed.), *Devlet ve Ötesi* içinde (s. 183-216), İstanbul: İletişim Yayınları.
- TC Hazine ve Maliye Bakanlığı ile Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2019). *Yeni Ekonomi Programı Dengeleme- Disiplin- Değişim 2019-2021 Orta Vadeli Program*, http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/YeniEkonomiProgram%C4%B1_OVP_2019-2021.pdf (E.T. 14 Eylül 2019)
- The International Fair Trade Charter, <https://www.fair-trade.website/the-charter-1> adresinden erişildi. (E.T. 20 Ağustos 2019)
- Thompson, C. (2018), Philanthrocapitalism: rendering the public domain obsolete?. *Third World Quarterly*. 2018, 39:1, 51-67, DOI: 10.1080/01436597.2017.1357112.

- Topal, A. (2009). Ulusal Kalkınmacılıktan Küresel Neoliberalizme Anti-Emperyalizm: Latin Amerika Deneyimi. İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi. 41, ss. 113-138.
- Uluslararası Çalışma Örgütü. *Definitions: What we mean when we say "economic security"*, <https://www.ilo.org/public/english/protection/ses/download/docs/definition.pdf> adresinden erişildi. (E.T. 10 Ağustos 2019)
- Wallerstein, I. (2014). *Dünya Sistemleri Analizi Bir Giriş*. (Ender Abadoğlu, Nuri Ersoy, Çev.) İstanbul: bgst Yayınları.
- World Fair Trade Organization a. <https://wfto.com/who-we-are#our-grassroots-history> adresinden erişildi. (E.T. 10 Temmuz 2019)
- World Fair Trade Organization b. <https://wfto.com/who-we-are> adresinden erişildi. (E.T. 11 Temmuz 2019)
- World Fair Trade Organization (2019), *WFTO Fair Trade Standard Version 4*. https://wfto.com/sites/default/files/WFTO%20Fair%20Trade%20Standard_4.2_2019.pdf adresinden erişildi. (E.T. 25 Ağustos 2019)
- Yermack, D. (2009). 'Deductio' *ad absurdum*: CEOs donating their own stock to their own family Foundations. *Journal of Financial Economics*, 94(1), ss. 107-123.
- Zimmer, B. (2015, 1 May). The Rise and Fall of the Term 'Third World', *The Wall Street Journal*. <https://www.wsj.com/articles/the-rise-and-fall-of-the-term-third-world-1430505259> adresinden erişildi.

Bir Uzmanlık Alanı Olarak Polis Psikolojisi

Esra Çetinöz*

Öz: Polislik, birey üzerinde önemli fizyolojik ve psikolojik sorunlara yol açacak boyutta bir stres yükü yaratan mesleklerin ilk sıralarında yer almaktadır. Bununla birlikte polis uygulamalarının toplumun temel güvenlik, sosyal adalet ve insan hakları alanlarındaki algılarını etkiliyor olması; polis psikolojisini yalnız bireysel değil, toplum psikolojisi ve kamu güvenliği açısından da önemli bir olgu haline getirmektedir. Bu çalışmanın amacı günümüze kadar dünyada polis psikolojisi konusunda gerçekleştirilen bilimsel araştırmaları gözden geçirip ortak bulgulardan yola çıkarak yapılan değerlendirme ile konunun emniyet teşkilatı, kolluk personeli ve iç güvenlik açısından önemine dikkat çekmek ve Türkiye’de bir uzmanlık alanı olarak polis psikolojisinin gelişmesine öncülük etmektir. Bu amaçla ve geniş bir alan olması nedeniyle çalışmanın çerçevesi polislerde iş stresi, iş doyumu ve tükenmişlik, çalışma saatleri ve uyku sorunu, aile ve ilişki sorunları ve polis intiharları konuları ile sınırlandırılmıştır. Bu çalışma, Türkiye’de bir uzmanlık alanı olarak polis psikolojisi konusunda yapılmış ilk araştırma olması açısından önem taşımaktadır.

Anahtar kelimeler: Polis, Polis Psikolojisi, İş Doyumu, Tükenmişlik, Polis İntiharı

* Dr. Öğr. Üyesi, Polis Akademisi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Suç Araştırmaları Anabilim Dalı, soysal.esra@pa.edu.tr.

Police Psychology as a Field of Expertise

Esra Çetinöz

Abstract: Policing is at the top of the professions that create a stress burden on the individual, causing significant physiological and psychological problems. Moreover, the fact that police practices affect the perceptions of the society in the areas of basic security, social justice and human rights; makes police psychology an important phenomenon not only in terms of individual but also in terms of community psychology and public safety. The aim of this study is to review the scientific researches carried out on police psychology in the world and draw attention to the importance of the issue in terms of law enforcement agencies and internal security based on the evaluation of common findings and to lead the development of police psychology as a field of expertise in Turkey. Because of its wide scope, the framework of the research was limited to the subjects of job stress, job satisfaction and burnout, working hours and sleep problems, family and relationship problems and police suicides.

Keywords: Policing, Police Psychology, Job Satisfaction, Burnout, Police Suicide

Giriş

Her mesleğin kendine özgü çalışma koşulları birey üzerinde belli ölçüde stres yaratırken bilimsel araştırmalar, bazı mesleklerin stres yükünün diğerlerine göre daha fazla olduğuna işaret etmektedir. Polislik de pek çok açıdan birey üzerinde önemli fizyolojik ve psikolojik sonuçlara yol açacak boyutta bir stres yükü yaratan bu mesleklerin ilk sıralarında yer almaktadır (Cranwell-Ward ve Abbey, 2005; Pendleton, Stotland, Spiers, ve Kirsch, 1989). Normal koşullarda birçok insanın hayatı boyunca karşılaşma ihtimali dahi bulunmayan olaylar, polisin günlük çalışma yaşamının bir doğal bir parçasıdır. Bir cinayet mahalline tanık olmak, parçalanmış bir araçta sıkışan birine saatlerce yardım etmeye çalışmak, psikiyatrik bozukluğu olan saldırgan bir bireye zarar vermemeye çalışırken diğer yandan da onun tehdidi altındaki diğer bireyleri ve kendini korumaya çalışmak, rehine pazarlığı yapmak ya da intihar girişiminde bulunan bir bireyi ikna etmeye çalışmak bu olağandışı durumlardan sadece birkaçıdır. Travmatik etki potansiyeli yüksek bu gibi durumlara karşılaşmanın yanı sıra işini yaparken sık sık ciddi kanuni yaptırımlarla karşı karşıya kalmak ve kamuoyu önünde birçok hassas duruma müdahale etmek zorunda olmak da polisliği yüksek düzeyde stresli bir meslek haline getiren diğer iki önemli unsurdur.

Mesleğin polisler üzerindeki etkilerinin yanında polis uygulamalarının toplumun temel güvenlik, sosyal adalet ve insan hakları alanlarındaki algılarını etkiliyor olması; polis psikolojisini sadece bireysel bir sorun olmaktan çıkarmakta ve onu toplum psikolojisi ve kamu güvenliği açısından da dikkatle ele alınması gereken bir olgu haline getirmektedir (The United States Department of Justice, 2021). Buradan hareketle; trafik psikolojisinden sağlık ya da adalet psikolojisine kadar birçok alanda bireylerin ve toplumların sorunlarını çözmeye ve refahlarını geliştirmeye çalışan psikoloji bilimi, polis psikolojisini de özel bir uygulama alanı olarak tanımlamaya başlamıştır. 2013 yılı itibarıyla "Polis Psikolojisi", Amerikan Psikoloji Derneği tarafından onaylanarak resmen kabul edilen 18 psikolojik uzmanlık alanından birisidir (American Psychological Association, 2020). Polis psikolojisi en yalın haliyle; psikoloji bilimi ilkelerinin ve klinik becerilerin kolluk kuvvetlerine ve kamu güvenliği alanına uygulanması olarak tanımlanabilir (Bartol ve Bartol, 2018, s. 90). Aynı zamanda "Polis ve Kamu Güvenliği Psikolojisi" olarak da adlandırılan alan son derece geniştir; 4 temel uygulama ve 50'den fazla uzmanlık alanı içerir. Bu uzmanlık alanları işe uygunluk ve performans değerlendirme sistemlerinin geliştirilmesi, bireysel ve grup danışmanlıkları, yaşam koçluğu, krize müdahale, intiharı önlemeye ve iyilik hali ile dayanıklılığı artırmaya yönelik programlar, kriminal profillemeye, psikolojik otopsi, rehine ve kriz müzakeresi, ifade alma teknikleri, terörle mücadele, istihbarat, yönetim danışmanlığı, örgütsel gelişim gibi daha birçok alanı içermektedir (Aumiller ve Corey, 2007). Kurumlar ve personelin yanı sıra personellerin aileleri de hizmet verilen grup içe-

risinde yer almaktadır. Polis-toplum ilişkisini geliştirmek amacıyla araştırmalar yapmak ve bu konuda programlar geliştirmek de bu alanın önemli hedeflerinden birisidir (APA, 2018).

Psikoloji biliminin nispeten oldukça yeni bir uzmanlık alanı olması nedeniyle polis psikolojisi konusunda Türkiye’de bugüne kadar yapılan çalışmaların; örgüt psikolojisi, klinik psikoloji ve yönetim bilimleri çerçevesinde, kısıtlı sayıda konuda ve akademik bir uzmanlaşma alanı olarak değil münferit çalışmalar şeklinde gerçekleştirildiği görülmektedir. Polis psikolojisinin dünyadaki durumu değerlendirildiğinde; 2021 yılı itibarıyla lisans ya da lisansüstü düzeyde herhangi bir polis psikolojisi programının henüz bulunmadığı ancak çok az sayıda lisansüstü adli bilimler programı çerçevesinde ders olarak okutulmaya başlandığı görülmektedir (Society for Police and Criminal Psychology, 2021). Yapısı ve kültürü ülkeden ülkeye büyük değişkenlik gösteren polislik mesleği ve kolluk kurumlarının işleyişi hakkında en az asgari düzeyde ayrıntılı bilgi sahibi olma zorunluğu, polis psikolojisini özel bir alan haline getirirken akademik anlamda çalışma yapmayı zorlaştırmaktadır. Bu nedenle bu alanda çalışma yapan araştırmacıların çoğunluğu polislikle ilgili kurumlarda çalışan uzman ya da akademisyenlerden oluşmaktadır.

Bu çalışmanın amacı günümüze kadar dünyada polis psikolojisi konusunda gerçekleştirilen bilimsel araştırmaları gözden geçirip ortak bulgulardan yola çıkarak yapılan değerlendirme ile konunun Türk emniyet teşkilatı, kolluk personeli ve iç güvenlik açısından önemine dikkat çekmek ve Türkiye’de bir uzmanlık alanı olarak polis psikolojisinin gelişmesine öncülük etmektir. Çalışma, Türkiye’de “bir uzmanlık alanı olarak polis psikolojisi” konusunda yapılmış ilk araştırma olması açısından önem taşımaktadır.

Geniş bir uzmanlık alanı olması nedeniyle bu tarama çalışmasının çerçevesi polislerde iş stresi, iş doyumu ve tükenmişlik, çalışma saatleri ve uyku sorunu, aile ve ilişki sorunları ve polis intiharları konuları ile sınırlandırılmıştır. Bu tarama alan yazındaki çalışmalar temel alınarak “polislerde iş stresi”, “polislerde iş doyumu”, “polislerde tükenmişlik”, “polislikte çalışma saatleri”, “polislerde çalışma saatleri”, “polislerde uyku sorunları”, “polislerde aile ve ilişki sorunları” ve “polis intiharları” anahtar kelimeleri kullanılarak PsycInfo, Google Scholar, Pub Med, Semantic Scholars gibi veri tabanlarında gerçekleştirilmiş, öncelikle toplamda 237 yayına ulaşılmıştır. Yetersiz sayıda örnekleme sahip, polislikte tek alan (yalnızca il merkezleri ya da yalnızca ilçeler) ve tek branşta (polis merkezleri, operasyonel şubeler gibi) uygulama yapılmış ya da örgütsel-organizasyonel değişkenleri değerlendirmeye almadan yalnızca kısıtlı sayıda demografik değişkenle sınırlı kalmış çalışmalar, genellenebilirliklerinin düşük olması nedeniyle elenerek toplamda 104 adet yayın mevcut derlemede ele alınmıştır.

Polislerde İş Stresi

İş stresi kavramı “iş yerinde çalışandan talep edilenler; kişinin bilgi, beceri ya da başa çıkma kapasitesi ile uyumlu olmadığı ya da onu aştığı durumlarda ortaya çıkan fizyolojik, duygusal, bilişsel ve davranışsal tepki örüntüsü” olarak tanımlanabilir (Patel, Huggard, ve Toledo, A. 2017, s. 1). Modern toplumun en stresli mesleklerinden biri olarak kabul edilen polislikte iş stresinin temel kaynaklarına dair çeşitli yaklaşımlar öne sürülmüştür. Bunlar işin niteliği ile kurumların yapısı ve işleyişinden, nüfusun yoğunluğu, suçun toplumdaki yaygınlığı, halkın polise yönelik tutum ve algıları, ülkede mevcut bulunan ceza adalet sistemi uygulamaları ve polisin özel yaşamına kadar geniş bir yelpazeye uzanmaktadır (Morash vd, 2006; Reese, 1986).

Polislerde iş stresi çok çeşitli nedenlerden kaynaklanıyor olmakla beraber operasyonel ve örgütsel stres faktörleri olmak üzere temelde iki başlık altında değerlendirilmektedir (McCreary ve Thompson, 2006). *Operasyonel stres kaynakları* polislik mesleğinin doğası ile ilişkilidir. Travmatik olaylarla ve zor insanlarla sık sık karşılaşmak, saldırıya maruz kalmak, vardiyalı çalışmak, zor kullanmak durumunda kalmak, ölüm ya da yaralanma riski altında çalışmak ve toplumsal olaylara müdahale etmek gibi mesleğe özgü görev ve zorunlulukları ifade eder. İşin doğasında var olması nedeniyle bu stres faktörlerini tamamen ortadan kaldırmak ya da önemli ölçüde hafifletmek çoğu zaman mümkün değildir. Örgütsel stres kaynakları ise polis departmanlarının kendi içindeki işleyişi ile ilişkili aşırı iş yükü, nöbetler, personel ve araç gereç yetersizlikleri, ek görevler, yönetimle ilgili sorunlar, ekip arkadaşları ya da yöneticilerle uyumsuzluk ya da anlaşmazlıklar gibi stres faktörlerini ifade eder. Kurum yapısı ve çalışma atmosferi nedeniyle ortaya çıkan örgütsel stres faktörlerinin, yoğunlukla örgüt kültürü ve yönetim tarzından kaynaklandığı görülmektedir (Cooper ve Cartwright, 1994; Demou, Hale, ve Hunt, 2020; Brown ve Campbell, 1990).

İş yerinde zaman zaman stresli durumlarla karşılaşmak çalışma hayatının doğal bir parçası olmakla birlikte, bir mesleğin düşük düzeyde dahi olsa sürekli olarak stresli koşullarda gerçekleştiriliyor olması hem fiziksel hem de psikolojik sağlık üzerinde önemli sorunlara yol açmaktadır (Garbarino, Guglielmi, Puntoni, Bragazzi, ve Magnavita, 2019; Mohr, vd., 2003; Chopko, Palmieri, ve Adams, 2018). Travma sonrası stres bozukluğu, uyku bozukluğu, depresyon, kaygı bozuklukları, saldırganlık, tükenmişlik, intihar düşünceleri ve alkol madde kullanım bozuklukları polislerde sık rastlanan psikolojik sağlık sorunları olmakla birlikte, diğerlerine göre daha stresli koşullarda çalışan departmanlarda psikiyatrik sağlık sorunu yaşama olasılığı daha da artmaktadır (Di Nota, Anderson, Ricciardelli, Carleton, ve Groll, 2020). 24 ülkeden 272.463 polisin değerlendirildiği ve toplam 67 nitelikli araştırmanın dahil edildiği bir meta analiz çalışmasında polislerde ortalama % 14.6 oranında depresyon, % 14.2 oranında travma sonrası stres bozukluğu, % 9.6 oranında yaygın kaygı bozukluğu, % 8.5 oranında intihar düşüncesi,

% 5 oranında alkol bağımlılığı ve % 25,7 oranında tehlikeli düzeyde alkol tüketme alışkanlığı olduğu saptanmıştır (Syed vd., 2020). Bu bozuklukların birkaçının bazı bireylerde eşzamanlı olarak görülebildiği de göz önüne bulundurulmalıdır. İşte karşılaşılan kritik olaylar mı yoksa örgütsel stres mi poliste daha çok psikiyatrik sağlık sorununa yol açıyor sorusunu yanıtlamak amacıyla gerçekleştirilen önemli bir çalışmada depresyon, kaygı ve travmatik stres belirtilerinin ortaya çıkmasında örgütsel stresin etkisinin çok daha fazla olduğu tespit edilmiştir (Gershon, Barocas, Canton, Li, ve Vlahov, 2009). Bu nedenle polislerde örgütsel stres kaynaklarının azaltılmasını hedeflemeyen ve sadece bireysel olarak stresle başa çıkmaya ya da dayanıklılık artırmaya yönelik olarak gerçekleştirilen programların, stresle bağlantılı sağlık riskini azaltmada yalnızca sınırlı bir etkisinin olacağı belirtilmektedir (Habersaat, Geiger, Abdellaoui, ve Wolf, 2015).

Stresin psikolojik (gerilim, öfke, üzüntü vb.) ve fizyolojik (kaslarda gerilme, kan basıncı ve kalp atış hızında artış vb.) etkileri ‘‘savaş ya da kaç’’ tepkileri ile ortadan kaldırılmadığı sürece sürekli birikerek uyum/adaptasyon hastalıkları olarak adlandırılan ülser, kalp hastalığı, astım ve çeşitli psikiyatrik rahatsızlıklar gibi kronik hastalıklara yol açmaktadır. Oysa ki polis, kendisine yüklenen psiko-sosyal rol nedeniyle ne kaçabilir, ne savaşabilir, ne de öfke ve korku sergileyebilir (Alkus ve Padesky, 1983, s. 58). Hatta polisten kendi hayatı tehlike altında olduğu durumlarda dahi sakin ve akli başında davranması beklenmektedir (Gutshall, Hampton, Sebetan, Stein, ve Broxtermann, 2017). Üstelik yüksek stres yüküne sahip işlerde çalışanlarda yaş ilerledikçe ölüm ve hastalık riski; uyku sorunları, sigara içme, düzensiz beslenme, egzersiz yapmama gibi nedenlerin etkisiyle birlikte daha da artmaktadır (Pearlin ve Skaff, 1996). Araştırmalar işte karşılaşılan kritik olaylar ve stres nedeniyle polislerde travmatik beyin hasarı (Smith vd., 2021), kalp hastalıkları (Franke, Collins, ve Hinz, 1998; Han, Park, Park, Hwang, ve Kim, 2018), somatizasyon bozukluğu (Robinson, Sigman, ve Wilson, 1997), kanser (Wirth vd., 2013; Gu, Charles, Burchfiel, Andrew, ve Violanti, 2011) ve ülser (Lin, Wang, Shih, Kuo, ve Liang, 2019) gibi birçok fiziksel hastalığın riskinin arttığını göstermektedir.

Polislerde iş stresinin sağlık üzerindeki olumsuz etkilerine dair en uyarıcı nitelikteki çalışmalarda, polisler ile genel nüfusun ölüm riskinin karşılaştırıldığı araştırmalardır. Birçok araştırma genel nüfusa oranla polislerde çeşitli hastalıklara bağlı olarak ölüm riskinin önemli ölçüde arttığına işaret etmektedir. Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) 1950-1990 aralığının değerlendirildiği bir araştırmada; polislerin genel nüfusa göre yaklaşık olarak 10 yıl erken öldükleri, ortalama ölüm yaşının polisler için 66 olduğu ve 10-19 yıldır görev yapan polislerde en sık rastlanan ölüm sebebinin ise kalp hastalığı olduğu belirlenmiştir (Violanti, Vena, ve Petralia, 1998). İtalya’da yapılan bir çalışmada benzer şekilde polislerde 50 yaş altında en sık görülen ölüm sebebinin kalp hastalığı olduğu, bunun yanında kolon, mesane, lenf ve cilt kanserinden ölüm riskinin polislerde normal nüfusa göre artış gösterdiği bulunmuştur. Aynı araştırmada daha çok araçlarda görev ya-

pan polislerde mesane kanserinden, motorsikletle çalışan polislerde ise böbrek kanserinden ölüm oranının normal nüfusa göre belirgin düzeyde artış gösterdiği tespit edilmiştir (Forastiere vd., 1994). Diğer çalışmalar da sindirim sistemi kanserleri, lenf ve kan kanserleri, beyin kanseri, özofagus kanseri ve cilt kanserinden ölümlerin polislerde normal nüfusa göre daha fazla görüldüğü sonucuna ulaşırken (Vena, Violanti, Marshall, ve Fiedler, 1986; Vena vd., 2014), geniş polis gruplarının takip edildiği, nitelikli ve uzun dönemli araştırmaların topluca incelendiği meta analiz çalışmaları da polislerde iş stresinin kardiyovasküler hastalık riskini önemli ölçüde artırdığına işaret etmektedir (Magnavita, Capitanelli, Garbarino, ve Pira, 2018). ABD’de polislerde yaşam süresinin genel nüfusla karşılaştırıldığı daha yakın zamanlı bir araştırmada ise bütün yaş gruplarıyla karşılaştırıldığında polislerin ölüm oranının belirgin ölçüde daha fazla olduğu; özellikle 40-44 yaş aralığında bu riskin daha da arttığı bulunmuştur (Violanti vd., 2013). Emeklilik sonrası yaşam sürelerinin normal popülasyondaki çalışanlarla karşılaştırıldığı bir başka araştırmada ise polislerin yaşamlarını emeklilik sonrasında belirgin ölçüde daha erken kaybettikleri belirlenmiştir (Brandt ve Smith, 2013).

Üstelik polislikte kronik stresin sonuçları yalnızca bireyin kendisi ile sınırlı değildir. Zaman zaman bu durumun önemli sosyal ve politik sorunlara yol açtığı da görülmektedir. Özellikle yirmi birinci yüzyılda kolluk kuvvetleri yalnızca halk tarafından değil aynı zamanda yargı ve diğer kamu güvenliği kurumları tarafından da tarihte hiç görülmediği kadar eylemlerinden sorumlu tutulmakta ve hesap vermesi beklenmektedir (Pritchett, 1993). Araştırmalar polislerde stresin hem içe dönük (intihar eğilimi gibi) hem de dışa dönük (saldırganlık gibi) saldırganlığı artırdığına işaret etmektedir. İçe yönelik saldırganlıkla ilişkili olarak polis intiharları dünyada oldukça yaygın bir toplumsal sorundur ve ülkelerin çoğunda polisler arasındaki intihar oranlarının normal ülke nüfusuna oranla çok daha yüksek olduğu görülmektedir (Costa, Passos, ve Queiros, 2019; Stuart, 2008; Mishara ve Martin, 2012). Yine polislerde işyerinde bastırılan öfke sıklıkla aile üyelerine yönlendirilirken (Berg, Hem, Lau, Loeb, ve Ekeberg, 2003) birçok araştırma ile stres altındaki bir bireyin herhangi bir olayı olduğundan daha tehdit edici algılamaya eğilimli olması durumu ile bağlantılı olarak kronik stresin, poliste orantısız güç kullanımına daha çok yol açtığı bulgularına rastlanmaktadır (Mastracci ve Adams, 2019; Kop ve Euwema, 2001; Neely ve Cleveland, 2011).

Operasyonel stres kaynaklarını azaltma konusunda meslek itibarıyla kısıtlı bir imkânâna sahip olduğundan polis stresini azaltmada ya da sağlıklı bir şekilde yönetmede en önemli hedef, örgütsel stres kaynaklarını azaltmaya çalışmaktır. İş yerinde stresi azaltmak için yapılabilecek çalışmalar ise üç farklı düzeyde gerçekleştirilebilmektedir. Bu çalışmalar bireysel düzeyde, örgüt düzeyinde ve birey/örgüt ilişkisi düzeyinde olabileceği gibi aynı zamanda birincil (önleyici çalışmalar-ış ortamında stres düzeyini azaltıcı), ikincil (eğitici çalışmalar-etkili stres yönetimi) ve üçüncül düzeyde (iyileştirici çalışmalar-psikolojik destek çalışmaları) de gerçekleştirilebilir (DeFrank ve Cooper, 1987; Murphy, 1988).

Polislerde İş Doymu ve Tükenmişlik

İş yaşamı ile ilgili araştırmalarda en tutarlı sonuçlardan biri hiç şüphesiz iş stresi arttıkça iş doyumunun azalması ve tükenmişliğin artmasıdır (Spector, 1997). Polisin psikolojik ve fizyolojik sağlığının yanında mesleki performansını ve toplumla iletişim ve etkileşiminin kalitesini büyük ölçüde etkilemesi nedeniyle iş doymu ve tükenmişlik kavramları, polis psikolojisi alanında çalışılması gereken öncelikli konulardandır. Akademik araştırmanın da ötesinde depresyon, kaygı bozuklukları ve intihar açısından yüksek riskli bir meslek olması nedeniyle polis teşkilatlarının personelin iş stresi, iş doymu ve tükenmişlik düzeylerini düzenli aralıklarla ölçmeleri gerekmektedir (Queiros vd., 2020).

İş doymu, bir çalışanın işi hakkındaki genel duygu ve düşüncelerini ifade eder. İş doyumunun yüksek olması kişinin işine karşı olumlu duygular hissetmesi ve olumlu düşüncelere sahip olması anlamına gelirken, düşük iş doymu işe karşı olumsuz duygu ve düşüncelerle karakterizedir (Parker, 2007). 1930'lu yıllardan bu yana psikoloji alanında en çok araştırılan kavramlardan biri olan iş doyumunun niteliğinin, hem bireyi hem de çalışılan kurumu sonuçları itibarıyla önemli ölçüde etkilediği görülmektedir. Kolluk kurumları açısından iş doymu; polislerin stres düzeyini ve bununla bağlantılı tükenmişlik, psikiyatrik sorunlar, işte uyumsuzluk gibi sorunları ve polis-vatandaş ilişkisi ile verilen hizmetin kalitesini etkilemesi açısından özellikle önemlidir (Hoath, Schneider, ve Starr, 1998). İş doymu yüksek olan bireylerin genel psikolojik ve fiziksel durumları daha iyi ve yaşam doyumları daha yüksek olma eğilimindeyken, bu durum aynı zamanda kurum için daha yüksek performans ve iş yerinde daha uyumlu davranışla sonuçlanmaktadır. İşlerinden memnun olmayan çalışanlardaysa düşük performans, sık bölüm değiştirme, işten ve sorumluluktan kaçınma görüldüğü gibi bu çalışanlar aynı zamanda iş arkadaşları arasında da moral düşüklüğüne yol açabilmektedir (Paoline ve Gau, 2019).

Dünyada askeri kuvvetler de dâhil olmak üzere diğer birçok alanda iş doymu çalışmaları oldukça yaygınken, kolluk kuvvetlerinde bu konuda yapılan çalışmaların sayısının yetersiz olduğu görülmektedir. Üstelik iş doymu ile ilişkili faktörler bireysel ve çevresel (işle ilgili) olmak üzere iki düzeyde değerlendirilirken; polislik çalışmalarının çoğunda eğitim seviyesi, cinsiyet, etnik köken, yaş ve hizmet süresi gibi demografik faktörlerin araştırıldığı, buna karşılık işle ilgili faktörlerin önemli ölçüde ihmal edildiği gözlenmektedir. Oysa ki demografik faktörler polislerde iş doyumunu oldukça kısıtlı ölçüde açıklama gücüne sahiptir (Boke ve Nalla, 2009; Zhao, Thurman, ve He, 1999; Herzberg, 1968). Polislerde iş doymu ile ilişkili olabilecek faktörler araştırıldığında; iş stresi, çalışma saatleri, yetersiz araç gereç, yetersiz sayıda personel, yönetici ve diğer çalışanlarla ilişkiler, yönetici desteği, performans değerlendirme sistemi, halkın polislere bakış açısı, maaş ve ödüllendirmeler, çalışma atmosferi, personel politikaları, hiyerarşi ve disiplin uygulamaları, mesleki gelişim imkanları, olumlu geribildirim, kararlara katılma

inisiyatifi, rol belirsizliği ve hatta iş ortamında keyifli vakit geçirebilme imkanları gibi birçok değişkenin etkili olduğu görülmektedir (Abdulla, 2009; Aderemi, Titus, ve Olansile, 2019; Paoline ve Gau, 2019; Miller, Mire ve Kim, 2009; Zhao vd., 1999).

Tükenmişlik, bireyin sürekli olarak maruz kaldığı iş stresi ve iş talepleri ile yeterli düzeyde başa çıkamadığında bir süre sonra yaşamaya başladığı meslekle ilişkili bir psikolojik olgudur (Maslach, Schaufeli ve Leiter, 2001). Tükenmişlik durumu duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı hissinde azalma olmak üzere üç boyutta yaşanır. Duygusal tükenme daha çok işin birey üzerinde yarattığı stres yükünü ifade eder ancak bu durum yalnızca birey içinde yaşanan duygusal bir deneyim olarak kalmaz; kişinin işiyle olan ilişkisini ve işi yapış şeklini de etkiler. Tükenmişlik olgusunun önemi tam da bu noktadan kaynaklanmaktadır. Birey hissettiği tükenmişlik ve çaresizlik duygularıyla başa çıkabilmek için savunma mekanizması olarak bir süre sonra işinden, kurumundan ve hizmet verdiği kitleden duygusal ve zihinsel olarak uzaklaşmaya başlar. Diğer bir deyişle işine karşı isteği ve ilgisi azalır, ortaya koyduğu işin niteliği ya da kalitesi için kaygılanmaktan uzaklaşarak sadece bir şekilde işi yapmaya çalışır. Bu noktada ortaya çıkan tükenmişliğin duyarsızlaşma boyutu, özellikle insanlara hizmet sunulan işler için önemli olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Kendisini duygusal olarak tükenmiş ve işine karşı duyarsızlaşmış bir bireyin kendisini işinde başarısız ya da yetersiz hissetmesi (kişisel başarı hissinde azalma boyutu) ise çoğunlukla doğal bir sonuç olarak ortaya çıkar. Kişisel başarı hissi yüksek olan bireyler işlerine karşı daha istekli olup onu bir ödül kaynağı olarak görürken, başarı hissini düşük olması işte isteksizlik ve olumsuz tutumlarla karakterizedir (Maslach ve Jackson, 1981). Polislerde tükenmişlikle ilişkili olabilecek işle ilgili faktörler araştırıldığında; aşırı iş yükü, yetersiz kaynaklar, haftada 49 saatten fazla çalışma, yönetsel baskı, kararlara katılma inisiyatifinin sınırlı olması, ekip arkadaşları ve yönetici desteğinin düşük olması, olumsuz kurum kültürü ve atmosferi ile adaletsizlik algısı gibi faktörlerin etkili olduğu görülmektedir (Berg, Hem, Lau, ve Ekeberg, 2006; Mostert ve Rothmann, 2006; Adebayo, Sunmola, ve Udegbe, 2008; Backteman-Erlanson, 2013; Mccarty ve Skogan, 2013; Houdmont ve Randall, 2016).

Çalışanın tükenmişlik durumu hem birey hem de kurum için olumsuz sonuçlara yol açar. Bireyin işteki verimliliği ve yaptığı işin kalitesi düşer ve örgütsel bağlılığı azalır; bu durum özellikle ekip çalışması gerektiren işlerde aksamalara ve ekip içi çatışmalarda artışa neden olur. Tükenmişlik boyutunda stres yaşayan polislerde kendi işlerini ve kamu güvenliğini tehlikeye atacak ve kurumu ciddi sorumluluk altına sokacak boyutta hata yapma ve kazalara yol açma olasılığı artmaktadır (McCarty ve Atkinson, 2012; Purba ve Demou, 2019). Bununla birlikte tükenmişlik durumu, yaşanan yoğun stresin sonucu olarak polislerde kronik sağlık sorunlarına ve başta depresyonla kaygı olmak üzere birçok psikiyatrik bozukluğa da yol açmaktadır (Kapade-Nikam ve Shaikh, 2014; Queirós, 2020). Tükenmişlik durumu aynı zamanda polislerde intihar eğilimi açısından özel olarak değerlendiril-

dirilmesi gereken bir durumdur; tükenmişliğe depresyon ve kaygı bozukluğu ile somatik yakınmaların (kaynağı tespit edilemeyen fiziksel yakınmalar) eşlik ettiği durumlarda ise bu risk artış göstermektedir (Burke ve Mikkelsen, 2007; Berg, 2003; Wray ve Jarrett, 2019).

Polislerde Çalışma Saatleri ve Uyku Sorunu

Uyku yeme ve içme ile birlikte insanoğlunun en temel üç ihtiyacından birisidir. Amerikan Uyku Araştırmaları Derneği'nin sonuç raporu, her yetişkin bireyin gün içerisinde bozulan fiziksel, zihinsel ve duygusal bütün fonksiyonlarının yenilenmesi ve tamiri için düzenli olarak 24 saatte bir 7 ile 9 saat arası uyuması gerektiğine işaret etmektedir. Düzenli olarak 7 saatten az uyumak bireylerde diyabet, hipertansiyon, kilo alma, kalp hastalığı, kalp krizi, inme, vücut ağrıları, depresyon ve hatta ölüm riskinde artışla ilişkilirken; günlük yaşamda dikkat ve konsantrasyon azalmakta, sağlıklı düşünme ve karar verme becerisi düşmekte, hata ve kaza riski ise artmaktadır (Watson vd. 2015). Dolayısıyla düzenli ve iyi bir uyku çalışanlar için sağlıklı bir fizyoloji ve psikolojik iyilik hali açısından en temel belirleyicilerden birisiyken, uyku kalitesindeki bozulma birçok önemli fiziksel ve psikiyatrik sağlık sorunu ile birlikte iş performansında azalma ve iş güvenliği sorunlarını da beraberinde getirmektedir. 7/24 hizmet veren kolluk kuvvetleri vardiyalı çalışma, uzun ve düzensiz çalışma saatleri, nöbetler ve iş stresi yüksek bir meslek olması nedeniyle uyku sorunu açısından hassas gruplardan birisini oluşturmaktadır (Garbarino vd., 2019).

Düzensiz çalışma saatlerinin uyku ile ilişkili önemli sorunlara yol açmasının temel nedeni; beyinde 'sirkadyen ritim' olarak adlandırılan ve vücutta temel birçok fonksiyon ve biyokimyasal faaliyeti yöneten sürecin bozulmasıdır (Haus and Smolensky, 2006). Bir çeşit biyolojik saat olarak sayılabilecek sirkadyen ritimdeki bozulma; sadece uyku bozukluklarını değil vücuttaki kan şekeri, kolesterol, tansiyon ve bağışıklık sistemi de dahil olmak üzere birçok hayati sistemdeki bozulmayı da tetiklemektedir (Sleep Foundation, 2020). Harvard Çalışma Saatleri, Sağlık ve Güvenlik Grubu'nun 4957 Kanadalı ve Amerikalı polis üzerinde gerçekleştirdiği araştırmada polislerin % 33,6 uyku apnesi, % 6,5 insomnia (uyuyamama), % 5,4 vardiyalı çalışma bozukluğu ve % 28,5 aşırı uykulu hissetme olmak üzere toplam % 40,4'ünün en az bir uyku bozukluğuna sahip olduğu tespit edilmiştir. Üstelik uyku bozukluğu olmayan grupla karşılaştırıldıklarında bu grubun yönetsel hata yapma, araç sürerken ya da bir toplantıdayken uykuya kalma, yorgunluğa bağlı olarak güvenliği ihlal edici davranışlarda bulunma ve öfke kontrolünde sorun yaşama oranlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur (Rajaratnam vd., 2011). Polislerde uyku sorunlarının yaygınlığını ortaya koymayı amaçlayan ve 13 araştırmacının yer aldığı bir meta analiz çalışmasında ise benzer şekilde polislerde uyku sorunu oranının % 51 olduğu belirlenmiştir (Garbarino vd. 2019). Bu durumda çalışmalar yaklaşık olarak her iki polisten birisinin uyku kalitesinin

bozulmuş olabileceğine işaret etmektedir.

Polislerde uyku kalitesinde bozulma ile ilişkili diğer bir önemli sonuç ise polislikte karşılaşılan kritik olaylarla ilişkilidir. Bir polis memurunun vurulduğunu görmek ve istismar edilmiş çocuklar, ciddi trafik kazaları ve ölmüş insanlarla sık karşılaşmanın polislerde uyku kalitesinde bozulmalara yol açtığı gösterilmiştir (Bond vd., 2013). Kısa uyku süreleri, düşük uyku kalitesi ve tedavi edilmemiş uyku bozukluklarından kaynaklanan yorgunluğun polislerde taksirle kazalar ve ölümlerle (dikkatsizlik, araç kazaları, kalp krizi vb.) de bağlantılı olabileceği öne sürülmektedir (Vila, 2006). Ayrıca araştırmalar uyku sorunları ile birlikte tetiklenen merkezi sinir sistemindeki serotonin hormonu azalmasının, umutsuzluk ve çaresizlik hissi gibi intihar düşüncesinde rol oynayan iki temel duyguya yol açtığını göstermektedir (Bernert and Joiner, 2007). Nitekim giderek daha fazla sayıda araştırma uyku şikayetlerinin depresyon, intihar düşüncesi, intihar girişimi ve tamamlanmış intiharlarla ilişkili olabileceğine işaret ederken; özellikle uykudaki belirgin değişimler artık en önemli intihar riski göstergelerinden biri olarak kabul edilmektedir (National Institute of Mental Health, 2021).

Kolluk kuvvetlerinde çalışma saatleri, sağlık ve uyku hijyeni ile ilgili uygulama ve iyileştirilmelerin geliştirilmesi ve bunun kurumun ihtiyaçlarıyla personel ihtiyaçları arasındaki denge gözetilerek gerçekleştirilmesi son derece önemlidir (Garbarino, vd., 2019; Vila, 2009). İş ortamında yorgunluk ve uyku sorunlarını azaltmak için yeterli düzeyde personel, sağlıklı vardiya ve dinlenme süresi düzenlemeleri, iş ortamı düzenlemeleri ve uyku bozukluğu taramaları ile yönetici ve personel eğitimlerinin yararlı olduğu bildirilmektedir (Magnavita ve Garbarino, 2017).

Polis İntiharları

Yoğun iş stresi, travmatik olaylarla sık karşılaşma, uyku sorunları ve tükenmişlik gibi intiharla ilişkili olabilecek faktörlerin yoğunluğu, polisliği dünyanın birçok ülkesinde intihar riski açısından kritik mesleklerden biri haline getirmektedir. Nitekim dünyanın birçok ülkesinde polisler arasındaki intihar oranı normal nüfustan çok daha yüksektir (Costa., Passos ve Queiros, 2019; Schmidtke, Fricke ve Lester, 1999; Chopko, Palmieri ve Adams, 2018). Kolluk kuvveti personelinin intihar nedeniyle hayatını kaybetme olasılığı, herhangi bir meslekteki diğer Amerikan vatandaşlarıyla karşılaştırıldığında % 54 daha fazladır (Violanti, 2021). Avustralya’da polisler de dâhil olmak üzere 14.868 acil yardım personeli üzerinde intihar ile kişisel ve işle ilgili faktörlerin ilişkisinin değerlendirildiği bir çalışmada; erkek olmak, yalnız ya da boşanmış olmak, ara sıra patlayıcı öfke sergiliyor olmak, iş doyumsuzunun düşük olması ve iş yaşamının özel yaşam üzerinde olumsuz etkilerinin olmasının intihar düşüncesinde artışla; yüksek oranda psikolojik dayanıklılık ve sosyal desteğin ise intihar düşüncesinde azalmayla ilişkili olduğu bulunmuştur. İşyerinde yoğun stres ve sık sık zorbalığa uğramak, travma sonrası stres bozukluğu ile psikolojik stres belirtileri göstermek ve yasadışı ilaç kullanımının ise doğ-

rudan intihar girişimi ile ilişkili olduğu görülmektedir (Kyron vd., 2021). Norveç polisi üzerinde gerçekleşen diğer bir çalışma benzer şekilde yalnız olmak, tükenmişlikte artış, stresle pasif başa çıkma yöntemi kullanımı ve sosyal desteğin düşük olmasının intihar düşüncesinde artışla ilişkili olduğunu göstermektedir (Burke ve Mikkelsen, 2007). Kanada'da 4236 polis üzerinde psikiyatrik sorunların intiharla ilişkisinin araştırıldığı bir çalışmada; travma sonrası stres bozukluğu, depresyon, kaygı, stres ve panik bozuklukta artışın intihar düşüncesinde artışla ilişkili olduğu tespit edilmiştir (Di Nota vd., 2020). Jamaika'da gerçekleştirilen diğer bir çalışmada polislerde tükenmişlik oranında artışın intihar düşüncesinde artışla ilişkili olduğu bulunmuştur (Wray ve Jarett, 2019). Evlilik ve ilişki sorunları, sağlık sorunu, kaygı ve depresyonun bir arada görülmesi polislerde intihar düşüncelerinin yoğunlaşmasına neden olmaktadır (Berg vd., 2003).

Araştırmalara göre polislerde intihar düşüncesi oranı % 7 ile % 25 arasında değişmektedir (Chopko vd., 2018). Olası bir intihar girişiminin en önemli belirtilerinden biri olması nedeniyle bu oranlar kolluk kuvvetleri açısından alarm verici niteliktedir ve polislerde intihar düşüncelerinin dikkatle değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Polis intiharları söz konusu olduğunda tek başına bazı faktörlerin belirleyici olmasından ziyade; iş stresi ve iş doyumunu ile birlikte kişisel sorunların etkileşiminin polis intiharlarına yol açıyor olması akla daha yakın bir açıklama olarak karşımıza çıkmaktadır (Schmidtke vd., 1999). Ancak ateşli silaha sahip olmak, polislerde intihar oranını tek başına açık bir şekilde artırmaktadır (Brent and Bridge, 2003).

Mevcut araştırmalar polis intiharlarını önlemek için örgütsel stres faktörleri ile tükenmişliğin azaltılması, polisin günlük yaşamında koruyucu faktörlerin artırılması (sosyal destek, yeterli izin ve dinlenme sürelerinin planlanması, iş-aile dengesinin kurulması vb.), intihar konusunda farkındalık oluşturmayı hedefleyen yönetici ve personel eğitimlerinin gerçekleştirilmesi, yardım arama davranışının teşvik edilmesi ve bu konudaki etiketlenmenin azaltılması gibi stratejilerin etkili olabileceğine işaret etmektedir (Violanti, 2018; Wray ve Jarrett, 2019). Nitekim polis intiharını önleme konusunda geliştirilecek programların önemli ölçüde etkili olabileceğine dair Kanada'da gerçekleştirilen bir çalışma, oldukça umut verici sonuçlar sergilemiştir. Montreal şehrinde çalışan polislerde intihar oranının (yıllık 100.000 kişide 30.5) Quebec şehrinde yüksek olması üzerine (yıllık 100.000 kişide 26.0) Montreal'deki 4178 polisin katıldığı bir intihar önleme programı geliştirilmiştir. Program genel olarak tüm yöneticiler ve personele eğitim verilmesi ile gönüllü yardım hattının kurulması ve bir halkla ilişkiler kampanyasını içermektedir. Program sonucunda 1997-2008 arasındaki 11 yıllık süreçte Montreal polisinde intihar oranı % 79 düşerken (yıllık 100.000 kişide 6.4), Quebec'te % 11 oranında bir artışın olduğu (yıllık 100.000 kişide 29.0) görülmektedir (Mishara ve Martin, 2012).

Polislerde Aile ve İlişki Sorunları

İnsan çevresi ile bir bütündür. Dolayısıyla birey fiziksel, biyolojik ve sosyal çevresinden etkilenir; bu çevreden ayrı olarak ele alınması mümkün değildir (Hacettepe Üniversitesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, 2021). Bu kaide temel alınarak bir değerlendirme yapıldığında polislerde aile ve ilişki sorunlarının yalnız eş ya da partner ve çocuklarla sınırlandırılmayacağı; sosyal çevre, akrabalar, iş arkadaşları ve yöneticilerle ilişkilerin de göz önüne alındığı geniş bir yaklaşımın daha yararlı olacağı öne sürülebilir.

Araştırmalar polis ailelerinin boşanma oranlarının diğer meslek gruplarına göre fazla olduğu mitini doğrulayacak nitelikte sonuçlar vermese de (McCoy ve Aamodt, 2009) polisliğin ailesel sorunlar açısından artmış bir riskle ilişkili olduğu görülmektedir (Maynard, Maynard, Mccubbin, ve Shao, 1980; Youngcourt ve Huffman; 2005). İyi aile ilişkileri bireylerin günlük yaşamda stresle sağlıklı bir şekilde başa çıkmasını kolaylaştırırken, kötü aile ilişkileri bireye ekstra bir stres yükü getirdiği gibi yaşamdaki diğer stres yaratan faktörlerle başa çıkmayı da zorlaştırmaktadır (Buck ve Neff, 2012). Nitekim polislikte iş stresi ve tükenmişlik durumu, iş-aile çatışmasında (çalışma koşullarının aile yaşamında sorunlara yol açması) artışı öngörürken; döngüsel bir şekilde iş-aile çatışmasındaki artış polislerde psikolojik semptomları daha da derinleştirmektedir (Lambert, Qureshi, Frank, Keena, ve Hogan, 2016; Burke ve Mikkelsen, 2004). Çiftlerin 30 gün boyunca takip edildiği bir araştırmada; polislerin iş stresinin yoğun olduğu günlerde eşler arası iletişimin ve duygu durumunun önemli ölçüde ve negatif yönde etkilendiği belirlenmiştir (Roberts ve Levenson, 2004). Benzer şekilde polisliğin aile yaşamı üzerinde olumsuz etkilerinin olduğu ve özellikle uzun ve vardiyalı çalışma saatleri ile öngörülemeyen mesailerin ve dinlenme süresinin yetersizliğinin ailelerin sosyal yaşamını etkileme yoluyla aile birliği ve bütünlüğünü azalttığı görülmektedir (Alexander ve Walker, 1996). Polislerde otoriterlik, duygularını saklama, şüphencilik ve aşırı korumacılık gibi özelliklerle karakterize mesleki kimliğin zamanla evdeki role yansımaları, işe aşırı zaman ayırma, çocuklara ve eşe yeterli vakit ayıramama ve işteki stresi eve taşımalarının da aile hayatının olumsuz etkilenmesine yol açtığı belirtilmektedir (Miller, 2007). Araştırmalar polislerde iş stresinde artışın, eş ya da partnere yönelik şiddet olasılığını da artırdığını göstermektedir (Gershon, 2009).

Araştırma bulguları aynı zamanda iş yerinde ve iş dışında geliştirilen sağlıklı sosyal ilişkilerin polislerde psikolojik iyilik hali ve strese karşı dayanıklılığın artması ile önemli ölçüde ilişkili olduğuna işaret etmektedir (Griffin ve Sun, 2017). Nitekim mesai arkadaşları ve yöneticilerin sosyal destek düzeyinin düşük olması tükenmişliği belirgin ölçüde artırırken (Lee and Ashforth, 1996), yönetici desteğinin işle ilişkili stresi azaltmada özellikle etkili olduğu görülmektedir (Etzion, 1984). Polislerde iş stresi düzeyi ve çalışma koşullarının aile yaşamı ve sosyal hayat üzerindeki olumsuz etkisi arttıkça, tükenmişlik düzeyinin de artma eğilimin-

de olduğu görülmektedir. Bununla birlikte özellikle büyük şehirlerde ve çalışma temposunun yoğun olduğu polis departmanlarında iş-aile-sosyal yaşam dengesini kurmak oldukça zordur ve çoğu zaman polisler aile, akraba ve arkadaşlarından uzak kalmaktadır (Queiros vd., 2020).

Sonuç ve Öneriler

Günümüzde örgütlerin başarısı sadece örgütün operasyonel çıktılarıyla ölçülmekte; başarılı bir örgütün aynı zamanda sahip olduğu insan kaynağının fiziksel ve psikolojik sağlığını koruyabilen örgüt olduğu kabul edilmektedir (Cooper ve Cartwright, 1994). Bu nedenle kolluk kurumlarında polis psikolojisi konusunda araştırmaların yapılması ve polis stresi olgusunun anlaşılması, insan kaynağının korunması ve geliştirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Söz konusu polis olduğunda bu durum; polis uygulamalarının toplumsal algıyı önemli ölçüde etkiliyor olması nedeniyle aynı zamanda kamu güvenliğinin artırılması anlamına gelmektedir (Lucas, Weidner, & Janisse, 2013).

Çalışmada aktarılan bilimsel araştırma bulgularından yola çıkıldığında; polisliğin son derece stresli bir meslek olduğu, yoğun iş stresinin kolluk personelinde önemli fiziksel ve psikolojik sağlık sorunları ile birlikte iş doyumunda azalma ve tükenmişlikte artışa yol açtığı görülmektedir. Polislerde iş stresi ve çalışma saatlerinin olumsuz etkileri ile ilişkili olarak aile ve ilişki sorunlarına da yaygın olarak rastlanmaktadır. Birçok ülkede polis intiharlarının normal nüfusa göre dikkat çekici oranda fazla olması ise polis psikolojisinin emniyet teşkilatı, kolluk personeli ve iç güvenlik açısından önemine ve bu konuda gerekli düzenlemeler yapılarak ivedilikle önlem alınması gerektiğine işaret etmektedir.

Bu noktada polis psikolojisi, ülkemizde ve dünyada kolluk kurumlarının ve kamu güvenliğinin geliştirilmesi ve profesyonelleşmesi açısından önemli bir uzmanlık alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bilimsel araştırma bulguları; kolluk kurumları tarafından polislerin iş ve sosyal yaşam koşullarının, karşılaşılabilecekleri zorlukları en sağlıklı şekilde yönetebilecek nitelikte yeniden düzenlenmesinin, kolluk kuvvetlerinin fiziksel ve psikolojik dayanıklılıklarının artırılmasını sağlayacağını açıkça göstermektedir. Bu düzenlemelerin ülkemizde sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi ise Türkiye’de polis psikolojisi alanında öncelikle nitelikli bir bilimsel araştırma altyapısının geliştirilmesini ve alana ilgi duyan ve daha çok hâlihazırda polislik alanında çalışmakta olan araştırmacı ve uygulayıcıların uzmanlaşmasını gerektirmektedir.

Ülkemizde polis psikolojisi konusunda; polislerde iş stresi, iş doyumunu, tükenmişlik, çalışma saatleri, uyku sorunları, aile ve ilişki sorunları ile polis intiharı konuları öncelikli araştırma alanları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte birbirinden oldukça farklı çalışma koşulları nedeniyle araştırma bulgularının tüm kolluk kuvvetlerine genellenebilirliğini artırmak amacıyla; çalışmaların şehir

merkezleri ve ilçeler, büyük ve küçük şehirler ve farklı branş gruplarının karşılaştırılabilirliklerini sağlayacak şekilde ve yeterli düzeyde örneklem belirlenerek oluşturulması önemlidir. Buna ek olarak daha yoğun sorun yaşanan departmanlara özel problemlerin tespit edilebilmesi ve branşa özel çözümler geliştirilebilmesi için bölümlerin tek başına inceleneyeceği araştırmaların yapılması ve bu çalışmalarda nicel ve nitel yöntemlerin bir arada kullanılması yararlı olacaktır. Son olarak, kolluk kuvvetlerinde sorunların daha çok organizasyonel-örgütsel sorunlardan kaynaklanması nedeniyle ülkemizde yapılan çalışmalarda yalnızca demografik değişkenlerle sınırlı kalınmaması ve söz konusu değişkenlerin etkisinin araştırılması ayrıca önem taşımaktadır.

Kaynakça

- Abdulla, J. M. (2009). *Determinants Of Job Satisfaction Among Dubai Police Employees [Doctoral Dissertation, Dubai Police Academy]*. <https://pure.southwales.ac.uk/files/588142/abdulla2009.pdf>
- Adebayo, D. O., Sunmola, A. M., & Udegbe, I. B. (2008). Workplace Fairness And Emotional Exhaustion In Nigeria Police: The Moderating Role Of Gender. *Anxiety, Stress, And Coping*, 21(4), ss.405–416. <https://doi.org/10.1080/10615800701415456>
- Aderemi, O., Titus, A. A., ve Olansile, S. B. (2019). Job Satisfaction Among Police Officers In Osun State Commands: Influence Of Perceived Occupational Stress And Shift Work. *International Journal of Applied Psychology*, 9(3), ss. 91-97. <https://doi.org/10.5923/j.ijap.20190903.03>
- Alexander, D. A. ve Walker, L. G. (1996). The Perceived Impact Of Police Work On Police Officers' Spouses And Families. *Stress Medicine*, 12(4), ss.239-246. [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1099-1700\(199610\)12:43.0.CO;2-3](https://doi.org/10.1002/(SICI)1099-1700(199610)12:43.0.CO;2-3)
- American Psychological Association (October, 2020). Recognized Specialties, Subspecialties, And Proficiencies In Professional Psychology <https://www.apa.org/ed/graduate/specialize/recognized>
- American Psychological Association (June, 2018). How Can Psychology Advance Police-Community Relations? Using Psychological Science And Advocacy To Contribute To Solutions. <https://www.apa.org/pi/oema/resources/communique/2018/06/police-relations>
- Aumiller, G., ve Corey, D. (2007). Defining The Field Of Police Psychology: Core Domains And Proficiencies. *Journal of Police and Criminal Psychology*, 22, ss.65–76. <https://doi.org/10.1007/s11896-007-9013-4>
- Backteman-Erlanson, S., Padyab, M., ve Brulin, C. (2013). Prevalence Of Burnout And Associations With Psychosocial Work Environment, Physical Strain, And Stress Of Conscience Among Swedish Female And Male Police Personnel. *Police Practice and Research*, 14(6), ss.491-505. <https://doi.org/10.1080/15614263.2012.736719>
- Bartol, C. R., ve Bartol, A. M. (2018). *Introduction To Forensic Psychology: Research And Application* (5th ed.). Sage Publications.
- Berg, A. M., Hem, E., Lau, B., Loeb, M., ve Ekeberg, O. (2003). Suicidal Ideation And Attempts In Norwegian Police. *Suicide & Life-Threatening Behavior*. 33(3), ss.302–

312. <http://doi.org/10.1521/suli.33.3.302.23215>
- Berg, A. M., Hem, E., Lau, B., ve Ekeberg, Ø. (2006). An Exploration Of Job Stress And Health in The Norwegian Police Service: A Cross Sectional Study. *Journal of Occupational Medicine and Toxicology*, 1, (26). <https://doi.org/10.1186/1745-6673-1-26>
- Bernert, R. A., ve Joiner, T. E. (2007). Sleep disturbances and suicide risk: A review of the literature. *Neuropsychiatric Disease and Treatment*, 3(6), ss.735–743. <https://doi.org/10.2147/ndt.s1248>
- Boke, B ve Nalla, M. (2009). Police Organizational Culture And Job Satisfaction: A Comparison Of Law Enforcement Officers' Perceptions in Two Midwestern States in The U.S. *Journal Of Criminal Justice And Security*, 11(1), ss.55-73.
- Bond, J., Hartley, T. A., Sarkisian, K., Andrew, M. E., Charles, L. E., Violanti, J. M., ve Burchfiel, C. M. (2013). Association of traumatic police event exposure with sleep quality and quantity in the BCOPS Study cohort. *International Journal of Emergency Mental Health*, 15(4), ss.255–265. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4686131/>
- Brandi, S. G., ve Smith, B. W. (2013). An Empirical Examination Of Retired Police Officers' Length Of Retirement And Age At Death: A Research Note. *Police Quarterly*, 16(1), ss.113-123. <https://doi.org/10.1177/1098611112465611>
- Brent, D. A., ve Bridge, J. (2003). Firearms Availability And Suicide: Evidence, Interventions, And Future Directions. *American Behavioral Scientist*, 46(9), ss.1192–1210. <https://doi.org/10.1177/0002764202250662>
- Brown, J. M., ve Campbell, E. A. (1990). Sources of occupational stress in the police. *Work & Stress*, 4(4), ss.305-318. <https://doi.org/10.1080/02678379008256993>
- Buck, A. A., ve Neff, L. A. (2012). Stress Spillover In Early Marriage: The Role Of Self-Regulatory Depletion. *Journal of Family Psychology*, 26(5), ss.698–708. <https://doi.org/10.1037/a002926>
- Burke, R. J., ve Mikkelsen, A. (2007). Suicidal İdeation Among Police Officers İn Norway. *Policing An International Journal Of Police Strategies And Management*, 30(2), ss.228-236. <https://doi.org/10.1108/13639510710753234>
- Chopko, B. A., Palmieri, P. A., ve Adams, R. E. (2018). Relationships Among Traumatic Experiences, PTSD, And Posttraumatic Growth For Police Officers: A Path Analysis. *Psychological Trauma*, 10(2), ss.183-189. <https://doi.org/10.1037/tra0000261>
- Cooper, C. L., ve Cartwright, S. (1994). Healthy Mind; Healthy Organization—A Proactive Approach To Occupational Stress. *Human Relations*, 47(4), ss.455–471. <https://doi.org/10.1177/001872679404700405>
- Costa., T, Passos, F., ve Queiros, C. (2019). Suicides Of Male Portuguese Police Officers-10 Years Of National Data. *Crisis*, 40(5), ss.360-364. <https://doi.org/360-364.10.1027/0227-5910/a000570>
- Cranwell-Ward J., ve Abbey A. (2005). *Organizational Stress*. Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1057/9780230522800_7
- Holt, R. R. (1993). Occupational stress. In L. Goldberger & S. Breznitz (Eds.), içinde *Handbook of stress: Theoretical and clinical aspects* (2nd ed.) (ss. 342–367). Free Press.
- DeFrank, R. S., ve Cooper, C. L. (1987). Worksite stress management interventions: Their effectiveness and conceptualization. *Journal of Managerial Psychology*, 2, ss.4-10.

- Demou, E., Hale, H., ve Hunt, K. (2020) Understanding the mental health and wellbeing needs of police officers and staff in Scotland. *Police Practice and Research*, 21, 6, ss.702-716. <https://doi.org/10.1080/15614263.2020.1772782>
- Di Nota, P. M., Anderson, G. S., Ricciardelli, R., Carleton, R. N., ve Groll, D. (2020). Mental Disorders, Suicidal Ideation, Plans And Attempts Among Canadian Police. *Occup Med*. 70(3), ss.183-190. <https://doi.org/10.1093/occmed/kqaa026>
- Etzion, D. (1984), Moderating Effect Of Social Support On The Stress–Burnout Relationship. *Journal of Applied Psychology*, 69(4), ss.615-622.
- Feuer, E., ve Rosenman, K. (1986). Mortality In Police And Firefighters In New Jersey. *American Journal of Industrial Medicine*, 9(6), ss.517–527. <https://doi.org/10.1002/ajim.4700090603>
- Fletcher, D., ve Sarkar, M. (2013). Psychological resilience: A review and critique of definitions, concepts, and theory. *European Psychologist*. 18(1), ss.12-23. <https://doi.org/10.1027/1016-9040/a000124>
- Forastiere, F., Perucci, C. A., Di Pietro, A., Miceli, M., Rapiti, E., Bargagli, A., ve Borgia, P. (1994). Mortality Among Urban Policemen In Rome. *American Journal of Industrial Medicine*, 26(6), ss.785–798. <https://doi.org/10.1002/ajim.4700260607>
- Franke, W.D., Collins, S.A., ve Hinz, P.N. (1998). Cardiovascular Disease Morbidity In An Iowa Law Enforcement Cohort, Compared With The General Iowa Population. *Journal of Occupational and Environmental Medicine*, 40(5), ss.441-444. <https://doi.org/10.1097/00043764-199805000-00006>
- Garbarino, S., Guglielmi, O., Puntoni, M., Bragazzi, N. L., ve Magnavita, N. (2019). Sleep quality among police officers: Implications and insights from a systematic review and meta-analysis of the literature. *Int J Environ Res Public Health*, 16(5), 885. <https://doi.org/10.3390/ijerph16050885>
- Gershon, R. R., Barocas, B., Canton, A. N., Li, X., ve Vlahov, D. (2009). Mental, Physical, And Behavioral Outcomes Associated With Perceived Work Stress In Police Officers. *Criminal Justice and Behavior*, 36(3), ss.275-289. <https://doi.org/10.1177/0093854808330015>
- Griffin, J., ve Sun, I. (2018). Do Work-Family Conflict And Resiliency Mediate Police Stress And Burnout: A Study Of State Police Officers. *American Journal of Criminal Justice*. 43, ss.354-370. <https://doi.org/10.1007/S12103-017-9401-Y>
- Gu, J. K., Charles, L. E., Burchfiel, C. M., Andrew, M. E., ve Violanti, J. M. (2011). Cancer incidence among police officers in a U.S. northeast region: 1976-2006. *International Journal of Emergency Mental Health*, 13(4), ss.279–289. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4681507/>
- Gutshall, C. L., Hampton, D. P., Sebetan, I. M., Stein, P. C., ve Broxtermann, T. J. (2017) The effects of occupational stress on cognitive performance in police officers, *Police Practice and Research*, 18(5), ss.463-477. <https://doi.org/10.1080/15614263.2017.1288120>
- Habersaat, S. A., Geiger, A. M., Abdellaoui, S., ve Wolf, J. M. (2015). Health in police officers: Role of risk factor clusters and police divisions. *Social Science & Medicine*, 143, ss.213–222. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2015.08.043>
- Hacettepe Üniversitesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı (2021). *Halk sağlığı Kavram*. <http://www.halksagligi.hacettepe.edu.tr/hakkinda/kavram.php>
- Han, M., Park, S., Park, J. H., Hwang, S. S., ve Kim, I. (2018). Do police officers

- and firefighters have a higher risk of disease than other public officers? A 13-year nationwide cohort study in South Korea. *BMJ Open*, 8(1), e019987. <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2017-019987>
- Herzberg, F. (1968). One More Time: How Do You Motivate Employees?. *Harvard Business Review*, 46, ss.53-62.
- Hoath, D., Schneider, F. W., ve Starr, M. W. (1998). Police job satisfaction as a function of career orientation and position tenure: Implications for selection and community policing. *Journal of Criminal Justice*, 26(4), ss.337-347. [https://doi.org/10.1016/S0047-2352\(98\)00010-5](https://doi.org/10.1016/S0047-2352(98)00010-5)
- Hobfoll S. E. (1989). Conservation of resources. A new attempt at conceptualizing stress. *The American psychologist*, 44(3), ss.513–524. <https://doi.org/10.1037//0003-066x.44.3.513>
- Holt, R. R. (1993). Occupational stress. In L. Goldberger & S. Breznitz (Eds.), *Handbook of stress: Theoretical and clinical aspects* (2nd ed.) (ss. 342–367). Free Press.
- Houdmont, J., ve Randall, R. (2016). Working hours and common mental disorders in English police officers. *Occupational Medicine*, 66(9), ss.713–718. <https://doi.org/10.1093/occmed/kqw166>
- Jordan, B. K., Marmar, C. R., Fairbank, J. A., Schlenger, W. E., Kulka, R. A., Hough, R. L., ve Weiss, D. S. (1992). Problems In Families Of Male Vietnam Veterans With Posttraumatic Stress Disorder. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 60, ss.916–926. <https://doi.org/10.1037//0022-006x.60.6.916>
- Kapade-Nikam, P., ve Shaikh, M. (2014). Occupational stress, burnout and coping in police personnel: Findings from a systematic review. *American International Journal of Research in Humanities, Arts and Social Sciences*, 6(2), ss.144-148. https://www.researchgate.net/publication/279235713_Occupational_Stress_Burnout_and_Coping_in_Police_Personnel_Findings_from_a_Systematic_Review
- Kop, N., ve Euwema, M. C. (2001). Occupational stress and the use of force by dutch police officers. *Criminal Justice and Behavior*, 28(5), ss.631-652. <https://doi.org/10.1177/009385480102800505>
- Kyron, M. J., Rikkers, W., Page, A. C., O'Brien, P., Bartlett, J., LaMontagne, A., ve Lawrence, D. (2021). Prevalence And Predictors Of Suicidal Thoughts And Behaviours Among Australian Police And Emergency Services Employees. *The Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*. 55(2), 180–195. <https://doi.org/10.1177/0004867420937774>
- Lambert, E. G., Qureshi, H., Frank, J., Keena, L. D., ve Hogan, N. L. (2017) The Relationship Of Work-Family Conflict With Job Stress Among Indian Police Officers: A Research Note. *Police Practice and Research*. 18(1), ss.37-48. <https://doi.org/10.1080/15614263.2016.1210010>
- Lee, R. T., ve Ashforth, B. E. (1996). A Meta-Analytic Examination Of The Correlates Of The Three Dimensions Of Job Burnout. *Journal of Applied Psychology*, 81, ss.123-133. <http://dx.doi.org/10.1037/0021-9010.81.2.123>
- Lin, P. Y., Wang, J. Y., Shih, D. P., Kuo, H. W., ve Liang, W. M. (2019). The Interaction Effects Of Burnout And Job Support On Peptic Ulcer Disease (PUD) Among Firefighters And Policemen. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(13), s.2369. <https://doi.org/10.3390/ijerph16132369>
- Lucas, T., Weidner, N., ve Janisse, J. (2013). Where Does Work Stress Come From? A

- Generalisability Analysis Of Stress İn Police Officers. *Psychology & Health*. 27(12), ss.1426-1447. <https://doi.org/3910.1080/08870446.2012.687738>
- Magnavita, N., ve Garbarino, S. (2017). Sleep, Health and Wellness at Work: A Scoping Review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 14(11), s.1347. <https://doi.org/10.3390/ijerph14111347>
- Magnavita, N., Capitanelli, I., Garbarino, S., ve Pira, E. (2018). Work-Related Stress As A Cardiovascular Risk Factor İn Police Officers: A Systematic Review Of Evidence. *International Archives of Occupational and Environmental Health*, 91(4), ss.377–389. <https://doi.org/10.1007/s00420-018-1290-y>
- Maslach, C., Schaufeli, W.B., ve Leiter, M.P. (2001). Job Burnout. *Annual Review of Psychology*, 52, ss.397–422. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.52.1.397>
- Mastracci, S. H., ve Adams, I. T. (2020). It's Not Depersonalization, It's Emotional Labor: Examining Surface Acting And Use-Of-Force With Evidence From The US. *International Journal of Law, Crime and Justice*. 61, 100358. <https://doi.org/10.1016/J.IJLCJ.2019.100358>
- Maynard, P., Maynard, N., Mccubbin, H., ve Shao, D. (1980). Family Life And The Police Profession: Coping Patterns Wives Employ İn Managing Job Stress And The Family Environment. *Family Relations*, 29(4), ss.495-501. <https://doi.org/10.2307/584464>
- McCraty, R., ve Atkinson, M. (2012). Resilience Training Program Reduces Physiological And Psychological Stress İn Police Officers. *Global Advances in Health and Medicine*, 1(5), ss.44–66. <https://doi.org/10.7453/gahmj.2012.1.5.013>
- Mccarty, W.P., ve Skogan, W. (2013). Job-Related Burnout Among Civilian And Sworn Police Personnel. *Police Quarterly*. 16, ss.66-84. <https://doi.org/10.1177/1098611112457357>
- McCoy, S. P., ve Aamodt, M. G. (2010). A Comparison Of Law Enforcement Divorce Rates With Those Of Other Occupations. *Journal of Police and Criminal Psychology*. 25, ss.1–16. <https://doi.org/10.1007/s11896-009-9057-8>
- McCreary, D. R., ve Thompson, M. M. (2006). Development Of Two Reliable And Valid Measures Of Stressors İn Policing: The Operational And Organizational Police Stress Questionnaires. *International Journal of Stress Management*, 13(4), ss.494–518. <https://doi.org/10.1037/1072-5245.13.4.494>
- Miller, H. A., Mire, S., ve Kim, B. (2009). Predictors of job satisfaction among police officers: Does personality matter?. *Journal of Criminal Justice*, 37(5), ss.419-426. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2009.07.001>
- Miller, L. (2007). Police Families: Stresses, Syndromes, And Solutions. *The American Journal of Family Therapy*. 35, ss.21–40. <https://doi.org/10.1080/01926180600698541>
- Mishara, B. L., ve Martin, N. (2012). Effects Of A Comprehensive Police Suicide Prevention Program. *Crisis*, 33(3), ss.162-8. <https://doi.org/10.1027/0227-5910/a000125>
- Mohr, D., Vedantham, K., Neylan, T., Metzler, T. J., Best, S., ve Marmar, C. R. (2003). The Mediating Effects Of Sleep İn The Relationship Between Traumatic Stress And Health Symptoms İn Urban Police Officers. *Psychosom Med*. 65(3), ss.485-9. <https://doi.org/10.1097/01.psy.0000041404.96597.38>
- Morash, M., Haarr, R., ve Kwak, D. H. (2006). Multilevel influences on police stress. *Journal of Current Southeast Asian Affairs*. 22(1), ss.39-68. <https://doi.org/10.1177/186810341603500303>
- Mostert, K., ve Rothmann, S. (2006). Work-related well-being in the South African police service. *Journal of Criminal Justice*. 34, ss.479 –491. <https://doi.org/10.1016/j>

- jcrimjus.2006.09.003
- Murphy, L. R. (1988). Workplace interventions for stress reduction and prevention. In C. L. Cooper & R. Payne (Eds.), içinde *Causes, Coping And Consequences Of Stress At Work*. John Wiley & Sons.
- National Institute of Mental Health. (2021). *Suicide prevention*. <https://www.nimh.nih.gov/health/topics/suicide-prevention/>
- Neely, P., ve Cleveland, C. S. (2011). The impact of job-related stressors on incidents of excessive force by police officers. *American Journal of Health Sciences*, 3, ss.63–74. <https://doi.org/10.19030/ajhs.v3i1.6755>
- Paoline, E. A., ve Gau, J. M. (2019). An Empirical Assessment Of The Sources Of Police Job Satisfaction. *Police Quarterly*, 0(0), ss.1–27. <https://doi.org/10.1177/1098611119875117>
- Parker, S. K. (2007). Job satisfaction. In S. G. Rogelberg (Ed.), içinde *Encyclopedia of Industrial and Organizational Psychology* (ss. 406-410). SAGE Publications.
- Patel, R., Huggard, P., ve Toledo, A. (2017). Occupational Stress And Burnout Among Surgeons in Fiji. *Front. Public Health* 5,41. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2017.00041>
- Pearlin, L., ve Skaff M. M. (1996). Stress And The Life Course: A Paradigmatic Alliance. *Gerontologist*, 36, ss.239–247.
- Pendleton, M., Stotland, E., Spiers, P., ve Kirsch, E. (1989). Stress And Strain Among Police, Firefighters, And Government Workers: A Comparative Analysis. *Criminal Justice and Behavior*, 16, ss.196-210.
- Pritchett, G. L. (1993). Interpersonal communication: Improving law enforcement's image. *Journal FBI Law Enforcement Bulletin*, 62(7), 22-26. <https://www.ojp.gov/pdffiles1/Digitization/143634NCJRS.pdf>
- Purba, A., ve Demou, E. (2019). The Relationship Between Organisational Stressors And Mental Wellbeing Within Police Officers: A Systematic Review. *BMC Public Health* 19, s.1286. <https://doi.org/10.1186/s12889-019-7609-0>
- Rajaratnam, S. M., Barger, L. K., Lockley, S. W., Shea, S. A., Wang, W., Landrigan, C. P., O'Brien, C. S., Qadri, S., Sullivan, J. P., Cade, B. E., Epstein, L. J., White, D. P., Czeisler, C. A., ve Harvard Work Hours, Health and Safety Group (2011). Sleep Disorders, Health, And Safety İn Police Officers. *JAMA*, 306(23), ss.2567–2578. <https://doi.org/10.1001/jama.2011.1851>
- Reese, J. T. (1986). Policing the violent society: The American experience. *Stress Medicine*, 2(3), ss.233–240. <https://doi.org/10.1002/smi.2460020309>
- Roberts, N. A., ve Robert W. Levenson, R. W. (2004). The remains of the workday: Impact of job stress and exhaustion on marital interaction in police couples. *Journal of Marriage and Family*, 63(4), ss.1052-1067. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2001.01052.x>
- Robinson, H. M., Sigman, M. R., ve Wilson, J. P. (1997). Duty-Related Stressors And PTSD Symptoms İn Suburban Police Officers. *Psychological Reports*, 81, ss.835-845. <https://doi.org/10.2466/pr0.1997.81.3.835>
- Schmidtke, A., Fricke, S., ve Lester, D. (1999). Suicide Among German Federal And State Police Officers. *Psychological Reports*, 84(1), ss.157–166. <https://doi.org/10.2466/pr0.1999.84.1.157>
- Sleep Foundation (2020). *Circadian Rhythm*. <https://www.sleepfoundation.org/circadian-rhythm>
- Smith, N. I. J., Gilmour, S., Prescott-Mayling, L., Hogarth, L., Corrigan, J. D., ve Williams,

- W. H. (2021). A pilot study of brain injury in police officers: A source of mental health problems? *J Psychiatr Ment Health Nurs*, 28(1), ss.43-55. <https://doi.org/10.1111/jpm.12676>
- Society for Police and Criminal Psychology (2021). *Educational Opportunities in Police and Criminal Psychology*. <https://www.policepsychology.org/Education>
- Spector, P. E. (1997). *Job Satisfaction: Application, Assessment, Causes, And Consequences*. Sage.
- Stuart H. (2008). Suicidality among police. *Curr Opin Psychiatry*, 21(5), ss.505-9. <https://doi.org/10.1097/YCO.0b013e328305e4c1>
- Syed, S., Ashwick, R., Schlosser, M., Jones, R., Rowe, S., ve Billings, J. (2020). Global prevalence and risk factors for mental health problems in police personnel: A systematic review and meta-analysis. *Occup Environ Med*, 77(11), ss.737-747. <https://doi.org/10.1136/oemed-2020-106498>
- The United States Department of Justice, 2021. *Importance of Police-Community Relationships and Resources for Further Reading*. <https://www.justice.gov/crs/file/836486/download>
- Queirós, C., Kaiseler, M., ve Da Silva, A. L. (2013). Burnout As Predictor Of Aggressivity Among Police Officers. *European Journal of Policing Studies*, 1(2), ss.110-135.
- Queirós, C., Passos, F., Bártolo, A., Marques, A. J., Silva, C. F. ve Pereira, A. (2020). Burnout and stress measurement in police officers: Literature review and a study with the operational police stress questionnaire. *Frontiers in Psychology*, 11, s.587. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.00587>
- Ungar, M. (2008). Resilience Across Cultures. *British Journal of Social Work*. 38, ss.218–235. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcl343>
- Vena, J. E., Violanti, J. M., Marshall, J., ve Fiedler, R. C. (1986). Mortality of a municipal worker cohort: III. Police officers. *American Journal of Industrial Medicine*. 10(4), ss.383-97. <https://doi.org/10.1002/ajim.4700100406>
- Vena, J. E., Charles, L. E., Gu, J. K., Burchfiel, C. M., Andrew, M. E., Fekedulegn, D. ve Violanti, J. M. (2014). Mortality of a Police Cohort: 1950-2005. *J Law Enforc Leadersh Ethics*, 1(1), ss.7-20. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4681405/pdf/nihms-739508.pdf>
- Vila B. (2006). Impact Of Long Work Hours On Police Officers And The Communities They Serve. *American Journal of Industrial Medicine*, 49(11), ss.972-980. <https://doi.org/10.1002/ajim.20333>
- Vila, B. (2009). Sleep Deprivation: What Does It Mean for Public Safety Officers?. *National Institute of Justice Journal*. 262, ss.26-31. <https://nij.ojp.gov/topics/articles/sleep-deprivation-what-does-it-mean-public-safety-officers>
- Violanti, J. M., Vena, J. E., ve Petralia, S. (1998). Mortality Of A Police Cohort: ss.1950-1990. *American Journal of Industrial Medicine*, 33(4), ss.366-73. [https://doi.org/10.1002/\(sici\)1097-0274\(199804\)33:4<366::aid-ajim6>3.0.co;2-s](https://doi.org/10.1002/(sici)1097-0274(199804)33:4<366::aid-ajim6>3.0.co;2-s)
- Violanti, J. M., Fekedulegn, D., Hartley, T. A., Andrew, M. E., Gu, J. K., ve Burchfiel, C. M. (2013). Life expectancy in police officers: a comparison with the U.S. general population. *International Journal of Emergency Mental Health*, 15(4), ss.217–228. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4734369/>
- Violanti, J. M., ve Steege, A. (2021). Law enforcement worker suicide: an updated national assessment. *Policing*, 44(1), ss.18–31. <https://doi.org/10.1108/PIJPSM-09-2019-0157>

- Watson, N. F., Badr, M. S., Belenky, G., Bliwise, D. L., Buxton, O. M., Buysse, D., Dinges, D. F., Gangwisch, J., Grandner, M. A., Kushida, C., Malhotra, R. K., Martin, J. L., Patel, S. R., Quan, S. F., ve Tasali, E. (2015). Recommended amount of sleep for a healthy adult: a joint consensus statement of the American Academy of Sleep Medicine and Sleep Research Society. *J Clin Sleep Med*, 11(6), ss.591–592. <https://doi.org/10.5664/jcsm.4758>
- Wirth, M., Vena, J. E., Smith, E. K., Bauer, S. E., Violanti, J., ve Burch, J. (2013). The Epidemiology Of Cancer Among Police Officers. *American Journal of Industrial Medicine*, 56(4), ss.439–453. <https://doi.org/10.1002/ajim.22145>
- Wray, C., ve Jarrett, S. B. (2019). The Relationship Between Burnout And Suicidal İdeations Among Jamaican Police Officers. *International Journal of Police Science and Management*. 21(2), ss.1-9. <https://doi.org/10.1177/1461355719856026>
- Zhao, J., Thurman, Q., ve He, N. (1999). Sources Of Job Satisfaction Among Police Officers: A Test Of Demographic And Work Environment Models. *Justice Quarterly*. 16(1), ss.153-173. <http://dx.doi.org/10.1080/07418829900094091>

Küçük Devletlerin Statü Arayışlarının Bir Göstergesi Olarak Uluslararası Askeri Operasyonlarda Yer Almaları: İsveç, Norveç ve Danimarka Örneği

İbrahim Kumek*

Öz: Uluslararası ilişkilerde küçük devletlerin dış ve güvenlik politikalarına odaklanan çalışmalar nispeten az sayıdadır. Bu çalışmada, belirli kriterler dikkate alındığında küçük devletler olarak nitelendirilen İsveç, Norveç ve Danimarka'nın BM, NATO ve ABD öncülüğündeki uluslararası askeri operasyonlarda yer alma motivasyonları sorgulanmaktadır. Uluslararası ilişkilerde giderek önem kazanmaya başlayan statü çalışmalarından yararlanarak, söz konusu devletlerin gerek uluslararası politikada gerekse büyük güçler nezdinde görünür olmak, fark edilmek, itibar kazanmak ve prestij elde etmek amacıyla oldukları iddia edilmektedir. Bu devletlerin karar vericilerinin ve üst düzey yetkililerinin resmî açıklamaları, ifadeleri ve bildirimleri dikkate alınarak, dış politika söylemleri ve pratikleri nitel yöntemle analiz edilmektedir. Çalışmada, söz konusu devletlerin militarist aktivizminin statü arayışı çerçevesinde araçsal ve stratejik motivasyondan kaynaklandığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu noktada, küçük devlet çalışmaları ile statü çalışmaları bir araya getirilerek literatüre katkı sağlamak hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Barışı Koruma Operasyonları, İskandinav Ülkeleri, Küçük Devlet, Statü Arayışı

---

* Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, ibrahim.kumek@ogr.iu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2096- 159X

The Participation of Small States in International Military Operations as an Indicator of Status-Seeking: The Example of Sweden, Norway and Denmark

İbrahim Kumek

Abstract: There are relatively few studies focusing on the foreign and security policies of small states in International Relations. In this study, the motivations of Sweden, Norway and Denmark, which are considered as small states considering certain criteria, to take part in international military operations led by UN, NATO and USA are questioned. Taking advantage of status studies that are becoming increasingly important in International Relations, it is claimed that these states aim to be visible, to be noticed, to gain reputation and prestige both in international politics and before the great powers. Taking into account the official statements and declarations of decision-makers and senior officials of these states, foreign policy discourses and practices are analyzed with a qualitative method. In the study, it was concluded that the militarist activism of these states stems from instrumental and strategic motivation within the framework of status-seeking. At this point, it is aimed to contribute to the literature by bringing together small states studies and status studies.

Keywords: Peacekeeping Operations, Scandinavian Countries, Small State, Status-seeking

Giriş

Devletler anarşik uluslararası toplum düzeninde benzer işlevsel özelliklere sahip olmakla birlikte, birbirlerinden farklı rejimlere, siyasal yapılara, toplumsal ve kültürel özelliklere sahiptirler. Kuşkusuz, güç kapasiteleri açısından da farklılaşmaktadırlar ve bu husus, uluslararası düzenin işleyişi ve sürdürülmesinde belirleyici önemdedir. Devletler belirli nicel, nitel ve algısal kriterler dikkate alındığında süper güç, büyük güç, orta-büyükteki güç, küçük güç ve mikro güç olarak sınıflandırılabilir. Uluslararası ilişkiler literatüründe küçük ve mikro güçlerin nispeten daha az çalışıldığı söylenebilir. Küçük güçlerin hayatta kalma mücadeleleri özü itibarıyla büyük güçlerinkine benzer olsa da (egemenliklerini korumak, güvenlik elde etmek vs.) çeşitli sınırlılıkların ve zafiyetlerin üstesinden gelebilmek için farklı politikalar ve stratejiler izledikleri de görülmektedir. Bu anlamda, küçük güçlerin dış ve güvenlik politikalarına odaklanmak, literatürde eksik bırakılan noktaların anlaşılmasına katkı sağlayacak niteliktedir.

Bu çalışmada, küçük devletler olan İsveç, Norveç ve Danimarka'nın doğrudan tehdit algılamadıkları bölgelerde askeri operasyonlara katılma isteklilikleri sorgulanmaktadır. Söz konusu devletlerin uluslararası toplumda ve özellikle büyük güçler nezdinde fark edilmek, görünür olmak, itibar ve prestij kazanmak gibi araçsal ve stratejik motivasyonlarla askeri operasyonlarda yer aldıkları öne sürülmektedir. Sadece büyük devletlerin değil, aynı zamanda küçük devletlerin de 'statü arayışı'nda oldukları bu ülkeler örneğinde çalışılarak literatüre katkı sağlamak hedeflenmektedir. Çalışmada, bu devletlerin karar vericilerinin ve üst düzey yetkililerinden bazılarının dış politika söylemleri ve pratikleri nitel bir yöntemle analiz edilmektedir. Bu ülkelerin anadilleri ile yapılmış açıklamalar ve ifadeler, ikincil kaynaklar üzerinden İngilizce olarak referans alınmıştır. Çalışmada, bu ülkelerin BM barışı koruma operasyonlarına ve NATO ile ABD öncülüğündeki operasyonlara yaptıkları katkılara odaklanılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde 'statü' (*status*), 'statü arayışı' (*status-seeking*) ve 'küçük devlet' (*small state*) olmak üzere temel kavramsal çerçeveye değinildikten sonra; ikinci bölümde İsveç, Norveç ve Danimarka'nın BM, NATO ve ABD öncülüğündeki operasyonlara yaptıkları katkılar resmî açıklamalar çerçevesinde incelenmektedir. 'İskandinav barışı koruma modeli', Soğuk Savaş sonrasında BM operasyonlarına düşük katılımın nedenleri ve NATO ile ABD öncülüğündeki operasyonlara ağırlık verilmesindeki temel motivasyon bu bölümde irdelenmektedir. Sonuç kısmında ise, çalışmanın temel bulguları tartışılmakta ve birtakım önerilerde bulunmaktadır.

Statü Arayışı ve Küçük Devletler

Statü, maddi olmayan bir sosyal sermaye kategorisidir. Uluslararası ilişkilerde “statü” kavramı, bir devletin uluslararası toplumdaki konumu olarak anlaşılabilir (Renshon, 2017, ss. 33-35; Larson ve Shevchenko, 2019, s. 3; Dafoe, Renshon ve Huth, 2014, s. 5; Pedersen, 2017, s. 3; De Carvalho ve Lie, 2015, s. 57). Devletler uluslararası politikada güç ilişkileri bakımından farklı kapasitelere sahip olmakla birlikte, belirli konularda ön plana çıkmaları ve üne sahip olmaları bakımından da farklılaşabilmektedir. Orta-büyükteki güçlere ve küçük güçlere bakıldığında bu husus daha belirgindir. Devletler arasında ‘statü’ nün sabit ve durağan olmaksızın ziyade, değişebilir olduğu görülmektedir. Bu noktada kavramın ilişkisel ve özneler arası bir anlam taşıdığı söylenebilir (Renshon, 2017, ss. 35-37; Wohlforth, De Carvalho, Leira ve Neumann, 2018, ss. 527-8; Neumann ve De Carvalho, 2015, s. 7; De Carvalho ve Lie, 2015, s. 59).

Literatürde ‘statü’ konusuna üç teorik perspektiften yaklaşıldığı görülmektedir. Bunlar; rasyonalist-araçsalcı yaklaşım (*rationalist-instrumental*), sosyal kimlik teorisi (*social identity theory*) ve İnşacılık (*constructivist*) yaklaşımlarıdır. Rasyonalist-araçsalcı yaklaşımın savunucuları, devletlerin statü elde etme arzularının araçsal ve stratejik motivasyonlardan kaynaklandığını söylemektedirler (Volgy, Corbetta, Grant ve Baird, 2011; Pedersen, 2018). Bu yaklaşımın önde gelen isimlerinden Jonathan Renshon, *Fighting for Status: Hierarchy and Conflict in World Politics* (2017) adlı kitabında uluslararası politikada statü arayışının doğasına ilişkin teorik ve ampirik değerlendirmelerde bulunmaktadır. Bir diğer yaklaşım olarak sosyal kimlik teorisinden yararlanan Deborah W. Larson ve Alexei Shevchenko, *Quest for Status: Chinese and Russian Foreign Policy* (2019) adlı kitapta kamu yetkililerinin görüşleri ve algularına dayalı olarak, devletlerin öz-saygı arzusuyla statü elde etmeye çalıştıklarını ve statünün kendi başına bir amaç olduğunu Çin ve Rusya örneğinden hareketle açıklamaktadırlar. İnşacı yaklaşımdan yararlanan yazarlar ise, statünün sosyal dinamiklerine ve inşasına odaklanmaktadır. *The Struggle for Recognition in International Relations: Status, Revisionism, and Rising Powers* (2019) adlı kitabında Michelle Murray, yükselen güçlere (*rising powers*) odaklanarak statüyü devletlerin milli kimliklerinin anlatısı bakımından analiz etmektedir. 20. yy başlarında Almanya ve ABD’nin arzu ettikleri dünya gücü kimliklerini birtakım maddi pratikler üzerinden somutlaştırarak nasıl yerleşik güçler (*established powers*) tarafından tanınmaya çalıştıklarını incelemektedir.

Uluslararası ilişkilerde ‘statü arayışı’ bir devletin konumunu korumak veya daha da iyi hale getirmek için geliştirdiği politikalarıdır (Neumann ve De Carvalho, 2015, s. 5; Pedersen, 2017, s. 3; Renshon, 2017, ss. 47-50). Murray, statü arayışının bir devletin kimlik oluşum sürecinin doğasında bulunduğunu ve ontolojik güvenlik ihtiyacından kaynaklandığını öne sürmektedir (2019, s.191). Ona

göre, revizyonist devletler arzuladıkları büyük güç kimliklerinin diğer devletler tarafından tanınmasını sağlamak için, bu kimlikle ilişkilendirilen birtakım maddi pratikler sergilemektedirler. Nükleer silahlara sahip olmak ya da uçak gemilerine sahip olmak bunun göstergeleridir (2019, ss.57-65). Küçük devletler, bu tür güç kapasitelerinden yoksun olduklarından farklı stratejiler izleyerek statü elde etmeye çalışmaktadırlar. Küçük devletler için statü arayışı, uluslararası politikada ve özellikle büyük devletler nezdinde fark edilmek, tanınmak, itibar kazanmak ve prestij sahibi olmak ihtiyacından doğmaktadır (Neumann ve De Carvalho, 2015, s. 2, 11; Røren, 2019, s. 9).¹ Uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında rol alma çabaları statü arayışlarının göstergesi olarak değerlendirilebilir (Wohlforth vd., 2017, s. 5; De Carvalho ve Lie, 2015, s. 58).

Literatürde küçük devlet kavramı çeşitli açılardan tanımlanmıştır. Küçük devletlerin nüfus, yüzölçümü, GSMH ve askeri kapasite gibi nicel kriterler çerçevesinde diğer devletlere nazaran daha küçük oldukları iddia edilmiştir (Värnyen, 1971, ss. 92-7; Radoman, 2018, s. 182; Crowards, 2002, ss. 172-3; East, 1973, s. 557; Thorhallsson, 2006, ss. 9-10; Vital, 1967, s. 8). Bunun yanı sıra, nitel açıdan küresel ve bölgesel düzeyde güç dengesini değiştirmek ve etkilemekten yoksun olan devletleri küçük olarak kabul eden yazarlar söz konusudur (Goetschel, 1998, ss. 14-5; Knudsen, 2002, ss. 184-5; Vaicekauskaitė, 2017, s. 8). Ayrıca, kendilerini küçük olarak gören ve diğer devletler tarafından da küçük olarak görülen devletler olduğunu iddia ederek, algısal perspektiften tanım geliştiren akademisyenler de vardır (Rothstein, 1968, s.29; Henrikson, 2001, ss. 56-7; Keohane, 1969, s. 296). Her üç tanımlama modeline dikkat edildiğinde, devletlerin çeşitli kriterler çerçevesinde karşılaştırıldığı görülmektedir. Bu noktada kavramın ilişkisel bir anlam taşıdığı söylenebilir.

İsveç, Norveç ve Danimarka nicel kriterler çerçevesinde incelendiğinde küçük devletlerdir. Nüfus kriteri açısından üç ülke toplam dünya nüfusunun yaklaşık %0,3'üne, yüzölçümü açısından dünya yüzölçümünün %0,16'sına ve GSYİH açısından %1,46'sına denk gelmektedir. Nüfus (2020) kriteri açısından, 235 ülke içerisinde İsveç 91., Norveç 119. ve Danimarka 115. sırada yer almaktadır. Global Firepower verilerine göre, yüzölçümü açısından 139 ülke içerisinde İsveç 54., Norveç 66. ve Danimarka 121. sırada yer almaktadır. Askeri güç açısından ise aynı kaynağın verileri dikkate alındığında, İsveç 31., Norveç 33. ve Danimarka 54. sırada bulunmaktadır. Aşağıdaki tabloda, nicel kriterler çerçevesinde üç ülkenin verileri yer almaktadır.

1 Statü, itibar (*reputation*) ve prestij (*prestige*) kavramları analitik açıdan farklı kavramlar olarak ele alındığında daha yararlı olabilir. Statü, itibar ve prestiji içermekle birlikte, bir devletin uluslararası politikada diğerlerine kıyasla bulunulan konumunu ifade etmektedir. Dolayısıyla statü faillikle değil, aynı zamanda yapıyla da ilişkilidir. Bu konuda Bkz. Dafoe vd., 2014.

Tablo 1. İsveç, Norveç ve Danimarka'nın Nicel Kriterler Açısından Verileri

Kriter/Ülke	İsveç	Norveç	Danimarka
Nüfus (2020)	10,099,265	5,421,241	5,792,202
Yüzölçümü	450,295	323,802	43,094
GSYİH (2019)	530,883.87	403,336.36	350,104.33
Toplam Askeri Personel	51.200	64.000	61.500
Savunma Bütçesi (milyar dolar)	7,475	7,501	5,000

Kaynak: *Countries in the world by population (2021)*. <https://www.worldometers.info/worldpopulation/population-by-country/> (E.T. 10 Ocak 2021); *Global Firepower. Total Square Land Area by Nation (2021)*. <https://www.globalfirepower.com/squareland-area.asp> (10 Ocak 2021); *Global Firepower. 2020 Military Strength Ranking*. <https://www.globalfirepower.com/countrieslisting.asp> (E.T. 10 Ocak 2021); *The World Bank. GDP (current US\$)*. <https://data.worldbank.org/indicator/ny.gdp.mktp.cd> (E.T. 10 Ocak 2021).

İsveç, Norveç ve Danimarka'nın Uluslararası Askeri Operasyonlara Katılımı

Literatürde küçük devletlerin çeşitli sınırlılıklara ve zafiyetlere sahip olduklarından dolayı, dış politikalarında sert güç unsurlarından ve müdahalecilikten kaçındıkları yaygın bir kanıdır. Daha ziyade yakın çevrelerine yönelik politikalar geliştirme, diplomatik ve ekonomik araçlara yönelme, uluslararası politikada niş (*niche*) stratejiler geliştirme, uluslararası hukuka ve normlara bağlılık gösterme, çatışma ve istikrarsızlıklardan kaçınma gibi dış politika davranışları sergiledikleri iddia edilmiştir (Hey, 2003, s. 5; Kassimeris, 2009, s. 96; Vaicekauskaitė, 2017, ss. 12-4; Radoman, 2018, s. 191). Peki, İsveç, Norveç ve Danimarka'nın gerek BM barışı koruma operasyonlarında gerekse NATO ve ABD öncülüğündeki operasyonlarda yer almaları, küçük devlet dış politika davranışları açısından ne şekilde düşünülebilir? Bu çalışmada, her üç ülkenin de uluslararası düzenin tesis edilmesi noktasında görev alarak gerek uluslararası siyasette gerekse büyük güçler nezdinde görünür olmak ve statü elde etmek amacıyla oldukları iddia edilmektedir. Bu bölümde, her üç ülkenin resmî yetkililerinin ifadeleri ve açıklamaları dikkate alınmakta ve askeri operasyonlara katılım motivasyonları incelenmektedir.

BM Barışı Koruma Operasyonları

İsveç, Norveç ve Danimarka'nın Soğuk Savaş boyunca BM barışı koruma (*peacekeeping*) güçlerine yaptıkları katkılar literatürde bir 'İskandinav modeli'nden bahsedilmesine yol açmıştır. Bu modelin barışı koruma operasyonlarının özünü

oluşturduğu kabul edilmektedir.² Modelin özellikleri şunlardır (Jakobsen, 2006a, s. 382):

1. Savunma bakanları ve bir dizi çalışma grubu arasında düzenli toplantılardan oluşan kurumsal bir çerçeve;
2. Subaylar için ortak BM barışı koruma eğitimi;
3. Kısa sürede istihdam edilen ve lojistik destekle sahada görevlendirilen gönüllülerden oluşan ulusal yedek kuvvetler;
4. BM operasyonları için personel sağlama konusunda yüksek isteklilik.

Bu ülkeler kapsamlı, çok uluslu eğitim programları oluşturan ve BM barışı koruma kılavuzları yayınlayan devletler olarak ön plana çıkmışlardır. ‘Mavi Kitap’ (*The Nordic Standby Forces Manual*) olarak adlandırılan el kitabı, BM birliklerinin kurulması ve eğitilmesi konusunda temel bir kaynak olarak kullanılmıştır. Gerek eğitim programları ve kılavuzlar gerekse doktrin geliştirme ve maddi katkılar açısından İskandinav ülkeleri belirli bir üne sahip olmuşlardır. Soğuk Savaş boyunca BM tarafından yürütülen operasyonlarda görev yapan personelin yaklaşık %25’nin (125.000 asker) Finlandiya ile birlikte bu üç ülkeden geldiği görülmektedir (Jakobsen, 2006a, s. 381; Jacobsen, 2006b, s. 10; Jacobsen, 2007, s. 458). İsveç, 1948’den bu yana yaklaşık 80.000, Danimarka ise 1948-89 yılları arasında 34.100 personel ile operasyonlara katkı sağlamıştır (Sweden Ministry for Foreign Affairs, 2018; Jacobsen, 2017). Bunun yanı sıra sınır izleme personeli, sahra hastaneleri ve mühendis ekipleri gibi destek unsurları da sağlamışlardır (Græger, 2015, s. 93). Özellikle 1960’lardan sonra barışı koruma operasyonları için koordineli eğitim faaliyetlerinde bulunmaya başlamışlardır. Bu ülkeler arasında işbirliği 1997’den beri ‘NORDCAPS’ çerçevesinde sürdürülmüştür (Nilsson ve Zetterlund, 2016, s. 764; Jacobsen, 2006a, s. 387; Andersson, 2007, ss. 476-491). Bunun yanı sıra ‘The Nordic Battle Group’, ‘SHIRBRIG’ ve ‘BALTBAT’ ve ‘BALTRON’ gibi çok uluslu taburlar projeleri söz konusu olmuştur (Jakobsen, 2007, s. 460). Aşağıdaki tabloda, İsveç, Norveç ve Danimarka’nın Soğuk Savaş sırasında görev aldıkları BM barışı koruma operasyonları yer almaktadır.

---

2 Bu modeli eleştiren bir çalışma için Bkz. Andersson, A. (2007). The Nordic Peace Support Operations Record, 1991–99. *International Peacekeeping*, 14(4), s. 476-492.

Tablo 2. Soğuk Savaş Sırasında Yürütülen 13 BM Barışı Koruma ve Gözlemci Misyonuna İsveç, Norveç ve Danimarka'nın Katılımı (1948-87)

Misyon	Süresi	Danimarka	Norveç	İsveç
UNTSO	1948-	X	X	X
UNMOGIP	1949-	X	X	X
UNEF-I	1956-67	X	X	X
UNOGIL	1958	X	X	X
ONUC	1960-64	X	X	X
UNSF	1962-63	-	-	-
UNYOM	1963-64	X	X	X
UNFICYP	1964-	X	-	X
DOMREP	1965-66	-	-	-
UNIPOM	1965-66	X	X	X
UNEF-II	1973-79	-	-	X
UNDOF	1974-	X	-	X
UNIFIL	1978-	-	X	X

Kaynak: Jakobsen, (2006b, s. 15).

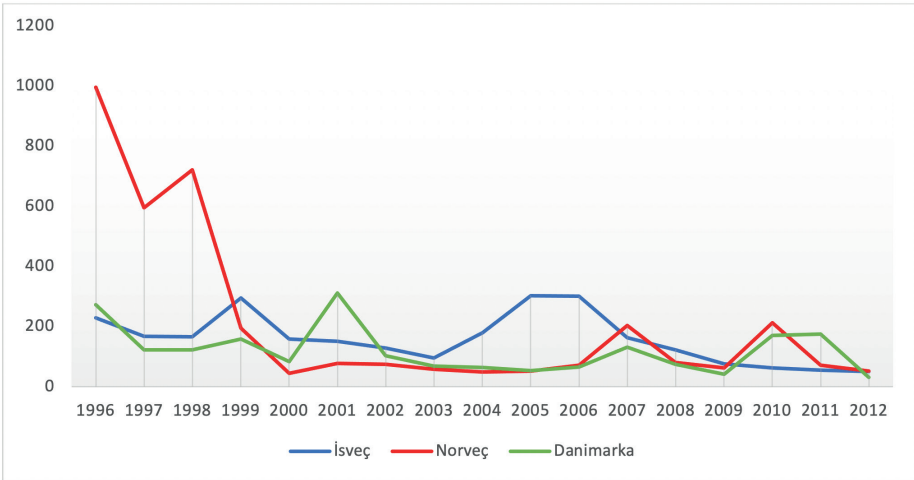
BM barışı koruma operasyonlarına katılım, bu devletler için küresel barışın ve güvenliğin korunmasına katkıda bulunmalarının bir aracı olarak düşünülebilir. Laura Neack (1995, s. 194), küçük devletlerin kolektif çıkarlardan ziyade, prestij kazanmak gibi kendi çıkarlarına hizmet etmek için barışı koruma operasyonlarına katıldıklarını öne sürmüştür. Soğuk Savaş sırasında İsveç, Norveç ve Danimarka BM barışı koruma misyonlara katılarak, yerel çatışmaların süper güç çatışmalarına dönüşme olasılığını engellemeye çalışmışlardır (Jakobsen, 2007, s. 464). Operasyonlarda çatışan tarafları ayırmak ve ateşkes süreçlerini izlemek görevlerinin yanı sıra müzakere becerileri ile krizleri engellemeye çalışmışlardır (Jakobsen, 1998, s. 107). Bu ülkeler eğitimli ve donanımlı birliklerle kısa süre içerisinde misyonlara katkıda bulunmuş ve 'silahlarını ateşlemeden' çatışmaları dondurmayı başarmışlardır. Bu başarı, onlara küresel tanınırlık ve itibar kazandırmıştır (Jakobsen, 2006a, s. 383).

Eski Danimarka Dışişleri Bakanı Per Hækkerup (1964, s. 675), uluslararası barış ve güvenliğin BM aracılığıyla korunmasının küçük devletler açısından önemli olduğunu belirtmektedir. Eski Norveç Savunma Bakanı Johan Jørgen Holst (1990, s. 113), uzun süredir Norveç'in barışı koruma operasyonlarına verdiği desteğin, uluslararası normların korunmasını sağlayarak ihlal edilmesini önlemek amacını taşıdığını söylemiştir. Norveç başbakanı Erna Solberg de 2015'teki bir açıklamasında BM operasyonlarının, uluslararası barış ve güvenliğin sürdürülmesi noktasında çok önemli olduğunu ve Norveç'in bunu desteklemede kararlılığı olduğunu ifade etmiştir (Office of the Prime Minister, 2015).

Sonuç olarak, İsveç, Norveç ve Danimarka'nın özellikle Soğuk Savaş yıllarında BM misyonlarına yüksek isteklilikle katılım sağladıkları görülmektedir. Bu ülkeler uluslararası düzende olası istikrarsızlıklarının yaşanmasını önlemek için roller üstlenirken, aynı zamanda statülerini de artırmaya çalışmışlardır. Soğuk Savaş sonrasında ise BM operasyonlarına katılımda düşüş yaşandığı görülmektedir. Bunun nedenleri arasında şunlar gösterilmiştir (Karlsrud ve Osland, 2016, s. 12; Jakobsen, 1998, s. 107; Jakobsen, 2006a, s. 381, 387; Jakobsen, 2007, s. 458-9; Nilsson ve Zetterlund, 2016, s. 767):

1. NATO ve ABD ile daha fazla angajman,
2. Silahlı kuvvetlerin yeniden organize edilmesi ve önceliklerin belirlenmesi,
3. BM misyonlarının Somali, Bosna ve Ruanda örneklerinde başarısızlıkları,
4. Diğer devletlerin nicel açıdan daha fazla katkı sağlamaları.

Her ne kadar Soğuk Savaş sonrasında NATO ve ABD öncülüğündeki askeri operasyonlara daha fazla ağırlık verilse de BM barışı koruma operasyonlarına katkıların belirli düzeylerde devam ettiği söylenebilir.

Şekil 1. İsveç, Norveç ve Danimarka'nın BM Barışı Koruma Operasyonlarına Birlik Katkıları (1996-2012)

Kaynak: Global Policy Forum. Countries' Troop and Other Personnel Contributions to Peacekeeping Operations - Listing Countries Alphabetically. <https://www.globalpolicy.org/securitycouncil/peacekeeping/peacekeeping-data.html> (E.T. 8 Ocak 2021).

NATO ve ABD Öncülüğündeki Operasyonlar

İsveç, Norveç ve Danimarka, Soğuk Savaş sonrasında ABD ve NATO öncülüğündeki operasyonlara yönelmişlerdir. ABD liderliğindeki Kosova (1999), Afganistan (2011–2014), Irak (2003–2011), Libya (2011) ve Suriye-Irak (2011–) olmak üzere beş koalisyon gücüne katıldıkları görülmektedir. Bu operasyonlara hem askeri hem de diplomatik, lojistik ve sivil destekler gibi gayri-askeri anlamda katkı sağlamışlardır. (Bkz. Tablo 3 ve Tablo 4) Operasyonlara katılarak NATO içerisinde etkili ve yararlı müttefikler olarak görülmeyi ve belirli bir statü elde etmeyi hedefledikleri söylenebilir (Græger, 2015, s. 93-96; Jakobsen, Ringsmose ve Saxi, 2018, s. 3; Pedersen, 2017, s. 11). Uluslararası barış operasyonlarının maliyetlerini üstlenmek ve operasyon sahasında bedel ödemek bu devletlerin ittifak dayanışmasının bir göstergesidir (Græger, 2015, s. 90). De Carvalho ve Neumann (2015, ss. 10-11), küçük İskandinav ülkelerinin Batılı büyük güçler tarafından ‘iyi güç’ (*good power*) olarak tanınmaya çalıştıklarını belirtmektedirler.

Danimarka’nın askeri operasyonlara katkıları ABD ve NATO nezdinde görünür olma amacını taşımaktadır. Bu, 1999’da Kosova’da NATO liderliğindeki ‘Müttefik Güç Operasyonu’ (*Operation Allied Force*)’na katılımı ilk defa gösterilmiştir. 11 Eylül 2011 saldırıları sonrasında Danimarka, ABD nezdindeki duruşunu sağlamlaştırmak için herhangi bir talep olmadan askeri katkılarda bulunmayı teklif etmiştir (Pedersen, 2017, ss. 9-10). Daha sonra, ABD’nin 2003’te Irak’a yönelik harekâtına katkıda bulunan üç AB müttefikinden biri olmuştur. Dönemin Başbakanı Anders Fogh Rasmussen (2003), Irak Savaşı’na ‘ittifak dayanışması’ ve ‘tarihsel borçluluk’ nedenleriyle katıldıklarını belirtmiştir (akt. Pedersen, 2017, s. 10). Danimarka, ayrıca 2006’da Afganistan’a savaş birlikleri yerleştiren ve 2011’de Libya’ya hava harekâtlarında bulunan NATO ülkelerinden biri olmuştur. Bu durum, 2014’ten beri ABD’nin DAES’ e karşı yürüttüğü operasyonlara sağlanan askeri katkılarda da görülmektedir (Jakobsen vd., 2018, s.11).

Danimarka’nın dış politikasında prestij ve itibarın kendi başına bir amaç olduğu, askeri operasyonlara katılarak ‘kendi üzerine düşen görevi yapan’ güvenilir bir müttefik imajı yaratmaya çalıştığı, NATO içerisinde konumunu artırmaya ve ABD ile yakın ilişkiler geliştirmeye çalıştığı söylenebilir (Jakobsen ve Møller, 2012, s. 109; Røren, 2019, s. 1). Pål Røren (2019, s. 11), Danimarkalı diplomatlarla ve dışişlerinde görevli eski danışmanlarla yaptığı görüşmelere dayanarak, Danimarka’nın NATO içerisinde daha fazla tanınırlık sağlamak ve ABD nezdinde yararlı bir müttefik olarak görünmek için operasyonlara katılım sağladığını belirtmektedir.

Jakobsen, Ringsmose ve Saxi, Danimarka Dışişleri Bakanlığı’ndaki üst düzey yetkililerle yaptıkları görüşmeler ve yazışmalar doğrultusunda, prestij ve statü arayışının Danimarka’nın ABD liderliğindeki operasyonlara yaptığı askeri katkıların arkasındaki itici güçlerden biri olduğunu tespit etmişlerdir. Bu noktada eski Dışişleri Bakanları Per Stig Møller (2007) ve Martin Lidegaard (2012) ile eski Sa-

vunma Bakanı Nick Hækkerup (2015)'ın ifadelerinden hareketle, Danimarka'nın uluslararası politikada statüsünü artırmak için ABD nezdinde yakın bir müttefik ve NATO içerisinde saygın bir üye olmaya çalıştığı söylenebilir (Jacobsen vd., 2018, ss. 11-14). Eski Danimarka Dışişleri Bakanı Uffe Ellemann-Jensen (1996, s. 273'den akt. Jacobsen vd. 2018, s. 9), hatıratında itibar ve prestijin Danimarka dış politikası için önemini belirterek uluslararası politikada görünür olmak için ABD nezdinde önem kazanmak gerektiğini vurgulamıştır. 2013'te bir blogda ise Danimarka'nın Afganistan'da ABD liderliğindeki operasyonlara katkısının İngiltere ve ABD nezdinde prestijini artırdığını belirtmiştir. Eski Dışişleri Bakanı Ellemann-Jensen (2013) ve eski Savunma Bakanı Søren Gade (2008), Danimarka'nın Afganistan'daki operasyona olan katkısının saygınlık kazandırdığını ve NATO üyesi büyük güçler tarafından fark edildiğini belirtmişlerdir (akt. Jacobsen, 2018, ss. 10-12). Eski Başbakan Fogh Rasmussen (2014), Danimarka'nın NATO operasyonlarına yaptığı askeri katkıların kendisine ittifak içerisinde 'elit bir müttefik' izlenimi edindirdiğini savunmuştur (akt. Jacobsen vd., 2018, s. 13). Danimarka Başbakanı Lars Løkke Rasmussen de 2011'de Libya'daki askeri operasyona ilk katkı sağlayan ülkelerden biri olmayı prestij arzusuyla açıklamıştır (akt. Jacobsen vd., 2018, s. 10). Bu ifadelerden görüleceği üzere, Danimarka'nın askeri operasyonlara katılımı NATO içerisinde ve müttefikleri nezdinde statüsünü artırma anlamında bir fırsat olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 3. *İsveç, Norveç ve Danimarka'nın ABD Liderliğindeki Koalisyonlara Katılımı (1. Aşama)*

	Kosova 1999		Afganistan 2001-2011		Irak 2003		Libya 2011		Suriye-Irak 2011-	
	Askeri	Gayri-Askeri	Askeri	Gayri-Askeri	Askeri	Gayri-Askeri	Askeri	Gayri-Askeri	Askeri	Gayri-Askeri
Danimarka	X	X	X	X	X	X	X	-	X	X
Norveç	X	X	X	X	-	-	X	-	X	X
İsveç	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X

Kaynak: Pedersen, (2017, s. 8).

Tablo 4. İsveç, Norveç ve Danimarka'nın ABD Liderliğindeki Koalisyonlara Katılımı (2.Aşama)

	Kosova		Afganistan		Irak		Libya	
	Askeri	Gayri-Askeri	Askeri	Gayri-Askeri	Askeri	Gayri-Askeri	Askeri	Gayri-Askeri
Danimarka	X	X	X	X	X	X	X	X
Norveç	X	X	X	X	X	X	X	X
İsveç	X	X	X	X	-	-	X	X

Kaynak: Pedersen, (2017, s. 8).

1991 Körfez Savaşı sırasında Norveç, ABD'nin askeri ve mali katkı talebine olumlu yanıt vererek sembolik de olsa, bir sahil güvenlik gemisi ve sahra hastanesi ile katkıda bulunmuştur. Bu, müttefikleriyle dayanışma arzusunun bir işareti olarak görülebilir. Norveç, NATO'nun 1995'te Bosna'daki barışa destek operasyonunu devralmasından sonra, ittifak içerisindeki itibarını yükseltmek için askeri ve gayri-askeri roller üstlenmiştir. 1999'dan itibaren, 'Kosova Gücü' (KFOR)'ne 6.000'den fazla personel sağlamıştır. Ayrıca, 2002'den beri Afganistan'da ABD tarafından yürütülen 'Kalıcı Özgürlük Operasyonu' (*Operation Enduring Freedom*)'na hem özel kuvvetler hem de savaş uçakları ile katkı sağlamıştır. Ağustos 2003'te 'Uluslararası Güvenlik Destek Gücü' (ISAF)'nin komutasını devralmış ve 2014'e kadar 9.000 personel ile katkılarını kademeli olarak artırmıştır. Mart 2003'te kamuoyu baskısı nedeniyle ABD'nin Irak'ı işgaline doğrudan bir katkı yapmamakla birlikte, ikinci aşamada BM Güvenlik Konseyi kararı doğrultusunda desteklerde bulunmuştur. 2011'de Libya'ya yönelik operasyona hava harekâtı ile destek veren ülkelerden biri olmuştur. 2014'te Danimarka'nın aksine Norveç, ABD liderliğindeki DAES karşıtı koalisyona katılmamıştır. Ancak DAES'e karşı savaşmaları için Suriyeli isyancılara eğitim vermek üzere özel kuvvetler sağlamayı kabul etmiştir (Haaland, 2007, ss. 496-8; Jakobsen, 2006a, s. 390; Græger, 2015, ss. 90-5, 101-2; Karlsrud ve Osland, 2016, s. 67; Pedersen, 2017, ss. 12-3; Jakobsen vd., 2018, ss. 15-7).

Norveçli siyasi liderler ve üst düzey yetkililer, ABD önderliğindeki askeri operasyonlara katkılarını insanî veya güvenlik nedenleriyle açıklamakla birlikte, NATO'daki güvenlik garantilerini devam ettirmeyi amaçladıklarını da belirtmektedirler. Örneğin eski Norveç Savunma Bakanı Jørgen Kosmo (1997, s. 11) ve Dışişleri Bakanı Jan Petersen (2002), ABD ve NATO desteğinden yararlanmak için uluslararası barış operasyonlarına katkıda bulduklarını belirtmişlerdir. Norveç politika belgelerinde, güvenilir ve yapıcı bir ülke olarak görünmek için operasyonlarda yer alınması gerektiği vurgulanmıştır (Norwegian Ministry of Foreign Affairs, 2008-9). 1999'da hükümetin parlamentoya sunduğu bir raporda, Norveç'in uluslararası askeri operasyonlara katılımında müttefikler nezdinde dikkat çekme, sorumlulukları yerine getirme ve görünür olma hedefleri dile getirilmiştir

(akt. Jakobsen vd., 2018, s. 14-5; Pedersen, 2017, s. 12). Norveç Savunma Bakanı Kristin Krohn Devold, küçük devletlerin ‘en iyi oldukları konulara konsantre olduklarında büyük devletlerle oyun oynayabileceğini’ ifade etmiştir. (Brzezinski, 2003). Eski Norveç Başbakanı Jens Stoltenberg, eski Savunma Bakanları Kristin Krohn Devold, Espen Barth Eide ve Ine Eriksen Søreide gibi Norveçli liderler ile bazı askeri yetkililerin ifadelerinden hareketle, operasyonlara katılımın müttefikler nezdinde itibar görmek amacını taşıdığı söylenebilir (Jakobsen vd., 2018, ss. 14-5, 17-9). Eski Dışişleri Bakanı Børge Brende, Transatlantik ilişkilerin Norveç’in dış ve güvenlik politikasında temel bir öncelik olduğunu ve ABD ile yakın ilişkiler geliştirmeye çalıştıklarını belirtmiştir (Brende, 2015). Savunma Bakanı Devold, 2003’te ABD Savunma Bakanı’ni ziyaret ettiğinde, Norveç’in askeri angajmanı ve Afganistan’daki katkıları nedeniyle övgüler almıştır. ABD Başkanı Barack Obama Norveç başbakanı ile bir görüşmesinde, 2011 Libya operasyonu dolayısıyla Norveç’i ‘ağırlığının üzerinde yumruk atan’ ülke olarak tanımlamıştır (Græger, 2015, s. 99; De Carvalho ve Lie, 2015, s. 56; Jakobsen vd., 2018, s. 18).

İsveç de Soğuk Savaş sonrasında BM misyonlarından ziyade NATO ve ABD öncülüğündeki operasyonlara ağırlık vermiştir (Nilsson ve Zetterlund, 2016, s. 767; Pedersen, 2017, s. 14). 1995’te ‘Birleşmiş Milletler Koruma Gücü’ (UNPROFOR)’nün yerini NATO komutasındaki ‘Uygulama Gücü’ (IFOR)’ne bırakması, İsveç için yeni bir stratejik yönelimi beraberinde getirmiştir. Nilsson ve Zetterlund (2016, s. 768), eski bir İsveç Savunma Bakanı ile yaptıkları görüşmede, bakanın BM operasyonlarını göz ardı etmediklerini, ancak katılma istekliliklerinin azaldığını ifade ettiğini belirtmektedirler.

İsveç, 1999-2013 yılları arasında Kosova’daki KFOR gücüne askeri personel ve danışman desteği sağlamıştır. Bunun yanı sıra, 2002-14 arasında Afganistan’daki ISAF gücüne asker, istihbarat desteği, tıbbi ve lojistik birimleri olmak üzere katkılarda bulunmuştur. 2006’da Mezar-ı Şerif’teki operasyonun komutasını devralmıştır. ISAF gücüne 2014’e kadar yaklaşık 9.000 asker ile katkıda bulunmuştur. Bu, İsveç’in 11 Eylül 2001 saldırıları sonrası ABD ile dayanışma göstererek onun gözünde önemli bir müttefik olduğunu gösterme çabası ile alakalıdır (Pedersen, 2017, ss. 14-5; Nilsson ve Zetterlund, 2016, ss. 770-4).³ 2011 Libya operasyonunda, ‘uçuşa yasak bölge’ (*no-fly zone*) uygulamasına destek olmak üzere savaş uçakları ile koalisyona katılmıştır. Başbakan Fredrik Reinfeldt ve Dışişleri Bakanı Carl Bildt’in ifadelerinden hareketle, ülkenin Batı ittifakına desteğini göstermek ve görünür olmak arzusu taşıdığı söylenebilir (Pedersen, 2017, s. 15). İsveç, resmî olarak NATO üyesi olmamakla birlikte, güvenilir bir ortak izlenimi vermeye çalışmaktadır. 2015’te hükümet, DAES’e karşı ABD liderliğindeki koalisyonun bir parçası olarak, Irak askerlerini eğitmek üzere askeri personel desteği sağlayacağını belirtmiştir (Pedersen, 2017, s. 16).

3 Buna rağmen, İsveç, açık bir BM yetkisi olmadığı için 2003’te ABD liderliğindeki koalisyonunun Irak’a yönelik operasyonuna katılmamıştır (Pedersen, 2017, s. 16).

Neticede, İsveç, Norveç ve Danimarka resmî ifadelerden ve söylemlerden takip edileceği üzere, kendi güvenliklerini doğrudan ilgilendirmeyen bölgelerde, statü arayışı motivasyonu ile askeri operasyonlara katkı sağlamışlardır. Soğuk Savaş yıllarında BM barışı koruma misyonlarına yüksek isteklilikle katılım sağlarken, uluslararası düzendeki barış ve istikrarının sürdürülebilirliğini esas almışlardır. 'İskandinav modeli' söyleminde görüleceği üzere, küçük olmalarına rağmen uluslararası toplumda fark yaratmayı başarmışlardır. 1990'lerden sonra oluşan yeni dünya düzeninde ise 'statü edinme' arayışıyla NATO ve ABD nezdinde görünür olma çabası içerisinde olmuşlardır. Bu noktada uluslararası askeri operasyonlara katılım, küçük devletler için uluslararası ilişkilerde statü ve prestij mücadelesinin bir aracı olarak değerlendirilebilir.

Sonuç

İsveç, Norveç ve Danimarka'nın aynı bölgesel alt sistemde komşu ülkeler olarak geliştirdikleri 'dostluk' kalıplarının, dış ve güvenlik politikalarına yansıdığı söylenebilir. Her üç ülkenin de geleneksel küçük devlet davranış kalıplarına uygun olarak politikalar geliştirdikleri görülmektedir. Bu çalışmada, söz konusu ülkelerin BM, NATO ve ABD öncülüğündeki uluslararası askeri operasyonlara olan katkılarının gerek küresel siyasette gerekse büyük güçler nezdinde görünür olmak, fark edilmek, itibar kazanmak ve prestij sağlamak amacını taşıdığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla statü arayışlarının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Soğuk Savaş sırasında BM barışı koruma operasyonlarına yapılan katkılar niteliksel açıdan önem arz etmiştir. Bu noktada uluslararası barış ve güvenliğin korunması açısından 'İskandinav modeli' literatürde tartışılmıştır. Soğuk Savaş sonrasında ise hem ittifak içerisinde yükümlülüklerini yerine getirmek hem de yararlı birer müttefikler olarak görülme arzusuyla NATO ve ABD öncülüğündeki operasyonlara ağırlık vermeye başlamışlardır. Karar vericilerin ve üst düzey yetkililerin ifadeleri ve açıklamalarına bakıldığında, statü arayışının bu ülkelerin operasyonlarda yer alma motivasyonlarında önem arz ettiği görülmektedir.

Küçük devletler arzu ettikleri kimliklerini uluslararası toplum ve özellikle büyük güçler nezdinde kabul ettirebilmek için onlarla birlikte hareket etmektedirler. Halbuki yükselen güçler (özellikle revizyonist olanlar) kimliklerini birtakım maddi pratiklerde somutlaştırarak ve uluslararası krizlerden yararlanarak tanınma talep etmektedirler. Dolayısıyla yerleşik güç olarak görülen devlete karşı meydan okurlar. Küçük devletlerde ise yerleşik güçlere bir anlamda tabiiyet söz konusudur. Bu husus, literatürde gözden kaçan ve çalışılması gereken bir konudur. İsveç, Norveç ve Danimarka örnekleri üzerinden görüleceği üzere, bu ülkeler ABD'ye karşı meydan okuyacak nitelikte değil, aksine onun nezdinde olumlu imaj edinerek statü kazanmaya çalışmaktadırlar. Günümüzde bu genellemeye aykırı duran birkaç örnekten söz edilebilir. Kuzey Kore ve Küba örnekleri bu bakımdan istisnai niteliktedir ve özel bir çalışma gerektirmektedir.

Uluslararası ilişkilerde statü mücadelesi çerçevesinde önemli ölçüde büyük ve yükselen güçlere odaklanıldığı görülmektedir. Rusya ve Çin üzerine çalışmaların giderek artacağı söylenebilir. Bu çalışmanın ortaya koyduğu üzere, statü arayışının aynı zamanda küçük devletler özelinde de incelenmesi gerekmektedir. Bu sayede ilgili alana teorik açıdan katkılar sunulabilir. Farklı örnekler üzerinden metodolojik çerçeveye uygun olarak yapılacak çalışmalar, literatürün zenginleşmesini ve farklı perspektiflerin geliştirilmesini sağlayacaktır.

Kaynakça

- Andersson, A. (2007). The Nordic Peace Support Operations Record, 1991–99. *International Peacekeeping*, 14(4), ss. 476-492.
- Brende, B. (March 5, 2015). *FM Brende's Foreign Policy Address*. Government of Norway. 5 Mart 2015. 15 Ocak 2021. www.norway.org/News_and_events/Embassy/FM-BrendesForeign-Policy-Address-March-52015/#.VexlFfntmko adresinden erişilmiştir.
- Brzezinski, M. (2003). Who's Afraid of Norway?. *The New York Times*, 24 Ağustos 2003. 8 Ocak 2021. <https://www.nytimes.com/2003/08/24/magazine/who-s-afraid-of-norway.html> adresinden erişilmiştir.
- Countries in the world by population (2021). <https://www.worldometers.info/worldpopulation/population-by-country/> (E.T. 10 Ocak 2021).
- Crowards, T. (2002). Defining The Category Of 'Small'states. *Journal Of International Development*, 14(2), ss. 143-179.
- Dafoe, A., Renshon, J., ve Huth, P. (2014). Reputation And Status As Motives For War. *Annual Review of Political Science*, 17, ss. 371-393.
- De Carvalho, B. ve Lie, J. H. S. (2015). A Great Power Performance. B. De Carvalho ve I. B. Neumann (Ed.), *Small State Status Seeking: Norway's Quest For International Standing* içinde (ss. 56-72). New York: Routledge.
- East, M. A. (1973). Size And Foreign Policy Behavior: A Test Of Two Models. *World Politics: A Quarterly Journal of International Relations*, ss. 556-576.
- Ellemann-Jensen, U. (1996). *Din Egen Dag Er Kort: Oplevelser Og Indtryk*. Copenhagen: Aschehoug.
- Ellemann-Jensen, U. Soldaterne skulle vise et godt eksempel – og det har de gjort!. *Berlingske*, 23 Temmuz 2013. 16 Ocak 2021. <https://www.berlingske.dk/kommentarer/soldaterne-skulle-vise-et-godt-eksempel-og-det-har-de-gjort> adresinden erişilmiştir.
- Gade, S. (2008, 11 Ağustos). Små lande gør en forskel. *Dagbladet Ringkøbing-Skjern*.
- Global Firepower. *2020 Military Strength Ranking*. <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.asp> (E.T. 10 Ocak 2021).
- Global Firepower. *Total Square Land Area by Nation (2021)*. <https://www.globalfirepower.com/square-land-area.asp> (10 Ocak 2021).
- Global Policy Forum. *Countries' Troop and Other Personnel Contributions to Peacekeeping Operations - Listing Countries Alphabetically*. <https://www.globalpolicy.org/securitycouncil/peacekeeping/peacekeeping-data.html> (E.T. 8 Ocak 2021).
- Goetschel, L. (1998). The Foreign And Security Policy Interests Of Small States In Today's Europe. L. Goetschel (Ed.), *Small States Inside And Outside The European*

- Union* içinde (ss. 13-31). Springer, Boston, MA.
- Græger, N. (2015). From 'forces for good' to 'forces for status'? Small state military status seeking. B. De Carvalho ve I. B. Neumann (Ed.), *Small States and Status Seeking: Norway's Quest For International Standing* içinde (ss. 86-108). New York: Routledge.
- Haekkerup, P. (1963). Scandinavia's Peace-keeping Forces for UN. *Foreign Affairs*, 42, ss. 675-681.
- Henrikson, A. K. (2001). A coming 'Magnesian' age? Small states, the global system, and the international community. *Geopolitics*, 6(3), ss. 49-86.
- Hey, J. A. (2003). Introducing Small State Foreign Policy. J. A. Hey (Ed.), *Small States in World Politics: Explaining Foreign Policy Behavior* içinde (ss. 1-11). Lynne Rienner Publishers.
- Holst, J. J. (1991). Support and limitations: peacekeeping from the point of view of troop-contributors. I. J. Rikhye ve K. Skjelsbaek (Ed.), *The United Nations and Peacekeeping* içinde (ss. 111-124). Palgrave Macmillan, London.
- Jakobsen, P. V. (1998). The Danish approach to UN peace operations after the cold war: A new model in the making?. *International Peacekeeping*, 5(3), ss. 106-123.
- Jakobsen, P. V. (2006a). The Nordic Peacekeeping Model: Rise, Fall, Resurgence?. *International Peacekeeping*, 13(3), ss. 381-395.
- Jakobsen, P. V. (2006b). *Nordic Approaches To Peace Operations: A New Model in The Making*. Routledge.
- Jakobsen, P. V. (2007). Still Punching Above Their Weight? Nordic Cooperation in Peace Operations After The Cold War. *International Peacekeeping*, 14(4), ss. 458-475.
- Jakobsen, P. V. ve Møller, K. J. (2012). Good News: Libya And The Danish Way Of War. *Danish Foreign Policy Yearbook, 2012*, ss. 106-30.
- Jakobsen, P. V. (21 April 2017). *Denmark's Limited Support for UN Peacekeeping is Here to Stay*. 21 Nisan 2017. 7 Ocak 2021. <https://www.oxfordresearchgroup.org.uk/blog/denmarks-limited-support-for-unpeacekeeping-isheretostay#:~:text=Denmark%20had%20an%20average%20of,UN%20troop%20contributors%20per%20c> ap ita adresinden erişilmiştir.
- Jakobsen, P. V., Ringsmose, J., ve Saxi, H. L. (2018). Prestige-Seeking Small States: Danish And Norwegian Military Contributions To US-Led Operations. *European Journal Of International Security*, 3(2), ss. 1-22.
- Karlsrud, J. ve Osland, K. M. (2016). Between Self-Interest And Solidarity: Norway's Return to UN Peacekeeping? *International Peacekeeping*, 23(5), ss.784-803.
- Karstensen, K. (2002, 30 Ocak). Ingen Diskuterte Med Høyre-Ministeren. *Nordlys Morgen*.
- Kassimeris, C. (2009). The Foreign Policy Of Small Powers. *International Politics*, 46(1), s. 84-101.
- Keohane, R. O. (1969). Lilliputians' Dilemmas: Small States in International Politics. *International Organization*. 23(2), ss. 291-310.
- Knudsen, O. F. (2002). Small States, Latent And Extant: Towards A General Perspective. *Journal Of International Relations And Development*, 5(2), ss. 182-198.
- Kosmo, J. (1997). Nasjonale og internasjonale utfordringer for forsvaret. *Norsk Militært Tidsskrift*, 166(2).
- Larson, D. W. ve Shevchenko, A. (2019). *Quest For Status: Chinese And Russian Foreign Policy*. Yale University Press.
- Laugen Haaland, T. (2007). Participation in Peace Support Operations For Small Countries:

- The Case Of Norway. *International Peacekeeping*, 14(4), ss. 493-509.
- Møller, P. S. Dansk udenrigspolitik mellem EU og USA. *Berlingske Tidende*. 14 Ağustos 2007. 16 Ocak 2021. <https://www.berlingske.dk/dansk-udenrigspolitik-mellem-eu-og-usa> adresinden erişilmiştir.
- Murray, M. (2018). *The Struggle For Recognition in International Relations: Status, Revisionism, And Rising Powers*. Oxford University Press.
- Neack, L. (1995). UN Peace-Keeping: In The Interest Of Community Or Self?. *Journal of Peace Research*, 32(2), ss.181-196.
- Neumann, I. B. ve De Carvalho, B. (2015). Introduction: Small states and status. B. De Carvalho ve I. B. Neumann (Ed.), *Small State Status Seeking: Norway's Quest For International Standing* içinde (ss. 1-21). New York: Routledge.
- Nilsson, C. ve Zetterlund, K. (2016). Sweden and the UN: A Rekindled Partnership For Peacekeeping?. *International Peacekeeping*, 23(5), ss. 762-783.
- Norwegian Ministry of Foreign Affairs. (2008-9). *Interesser, Ansvar Og Muligheter: Hovedlinjer i Norsk Utenrikspolitikk, Report to the Storting*. No. 15. Oslo: Ministry of Foreign Affairs.
- Pedersen, R. B. (2018). Bandwagon For Status: Changing Patterns In The Nordic States Status-Seeking Strategies?. *International peacekeeping*, 25(2), ss. 217-241.
- Radoman, J. (2018). Small States In World Politics: State Of The Art. *Journal of Regional Security*, 13(2), ss. 179-200.
- Rasmussen, A. F. (2003, 26 Mart). Hvad kan det nytte?. *Berlingske Tidende*.
- Renshon, J. (2017). *Fighting For Status: Hierarchy And Conflict In World Politics*. Princeton University Press.
- Ritzau. Anders Fogh før Nato-topmøde: Danmark er eliteallieret. *Fyens Stiftstidende*. 3 Eylül 2014. 17 Ocak 2021. <https://fyens.dk/artikel/anders-fogh-f%C3%B8r-nato-topm%C3%B8de-danmark-er-eliteallieret> adresinden erişilmiştir.
- Rothstein, R. L. (1968). *Alliances And Small Powers*. New York: Columbia University Press.
- Røren, P. (2019). Status Seeking In The Friendly Nordic Neighborhood. *Cooperation and Conflict*, 54(4), ss. 562-579.
- Solberg, E. *UN peacekeeping operations*. Office of the Prime Minister. 28 Kasım 2015. 12 Ocak 2021. <https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/un-peacekeeping-operations/id2454487/> adresinden erişilmiştir.
- Stokke, K. (2012). Peace-building as small state foreign policy: Norway's peace engagement in a changing international context. *International Studies*, 49(3-4), ss.207-231.
- Sweden Ministry for Foreign Affairs. (28 March 2018). *Swedish Statement At The UN Security Council Open Debate On UN Peacekeeping Operations*. 28 Mart 2018. 14 Ocak 2021. <https://www.government.se/statements/2018/03/national-statement-delivered-on-behalf-ofsweden/> adresinden erişilmiştir.
- The World Bank. *GDP (current US\$)*. <https://data.worldbank.org/indicator/ny.gdp.mktp.cd> (E.T. 10 Ocak 2021).
- Thorhallsson, B. (2006). The size of states in the European Union: Theoretical and conceptual perspectives. *European Integration*, 28(1), ss. 7-31.
- Thorhallsson, B. ve Wivel, A. (2006). Small states in the European Union: what do we know and what would we like to know?. *Cambridge Review of International*

- Affairs*, 19(4), ss. 651-668.
- Vaicekauskaitė, Ž. M. (2017). Security strategies of small states in a changing world. *Journal on Baltic Security*, 3(2), ss. 7-15.
- Värynen, R. (1971). On The Definition And Measurement Of Small Power Status. *Cooperation and Conflict*, 6(1), ss. 91-102.
- Vital, D. (1967). *The Inequality Of States: A Study Of The Small Power In International Relations*. Clarendon Press.
- Volgy, T. J., Corbetta, R., Grant, K. A., ve Baird, R. G. (2011). Major power status in international politics. T.J. Volgy, R. Corbetta, K.A. Grant ve R. G. Baird (Ed.), *Major Powers And The Quest For Status In International Politics* (ss. 1-26). Palgrave Macmillan, New York.
- Wohlforth, W. C., De Carvalho, B., Leira, H., ve Neumann, I. B. (2018). Moral Authority And Status In International Relations: Good States And The Social Dimension Of Status Seeking. *Review of International Studies*, 44(3), ss. 526-546.

GÜVENLİK ÇALIŞMALARI DERGİSİ

Turkish Journal of Security Studies

Yazarlara Notlar

Yayın İlkeleri

Güvenlik Çalışmaları Dergisi, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü tarafından yılda iki defa basılı ve e-dergi formatında güvenlik kavramı ve güvenlikle ilişkili disiplinlerde yayın yapan akademik ve bilimsel bir dergidir.

Güvenlik Çalışmaları Dergisi'nde ulusal ve uluslararası alanda kabul görmüş kriterler doğrultusunda hazırlanan özgün araştırma, derleme, inceleme, çeviri (yazarından ve yayıncı kuruluştan izin almak koşuluyla), edisyon kritik, kitap-sempozyum değerlendirmeleri vb. çalışmalar yayınlanır.

Güvenlik Çalışmaları Dergisi'nin amacı ve kapsamı, etik kuralları yayın ilkeleri ve yazım kuralları aşağıda belirtilen şekilde düzenlenmiştir.

Derginin Amacı ve Kapsamı

Güvenlik Çalışmaları Dergisi amaç bakımından "Güvenlik" odaklı olup, ulusal ve uluslararası düzeyde güvenliğe dair problemleri disiplinler veya disiplinlerarası açıdan ele alarak kuramsal ve uygulamalı özgün çalışmalar yayımlamayı kendisine ilke edinmiştir. Bu çerçevede sosyal bilimler ve beşeri bilimler alanında yapılan tüm çalışmalara açıktır.

Dergi kapsam bakımından ise güvenlik çalışmaları; polislik çalışmaları; ideolojik, dini motifli ve etnik radikalleşme; terörizm; suç araştırmaları; istihbarat; mali suçlar; siber suçlar; göç ve sınır güvenliği; uyuşturucu ve organize suçlar; insan hakları ile sosyal bilimler dallarındaki çalışmaları içermektedir.

Dergi Haziran ve Aralık aylarında olmak üzere, yılda iki kez yayımlanır. Güvenlik Çalışmaları Dergisinin yayım dili Türkçe ve İngilizce'dir. Dergide yayımlanan yazıların daha önce hiçbir yayın organında yayımlanmamış, ilk defa Güvenlik Çalışmaları Dergisinde yayımlanıyor olması gerekmektedir. Daha önce bilimsel bir toplantıda sunulmuş olan bildiriler, bu durumun belirtilmesi şartıyla kabul edilebilir.

İlk yayımlandığı tarihten itibaren asgari 25 yıl geçmiş olan; önem ve etki bakımından klasik metin olarak değerlendirilebilecek yazı ve çeviriler, daha önce yayımlanmamış olmaları kuralının istisnasını oluşturur. Bu tür metinlere daha önce yayımlanıp yayımlanmamış olmalarına bakılmaksızın dergide yer verilebilir. Buna ilaveten, dergide kitap eleştirileri de yayımlanabilmektedir.

Dergi Haziran ve Aralık aylarında olmak üzere, yılda iki kez yayımlanır. Güvenlik Çalışmaları Dergisinin yayım dili Türkçe ve İngilizcedir. Dergide yayımlanan yazıların daha önce hiçbir yayın organında yayımlanmamış, ilk defa Güvenlik Çalışmaları Dergisinde yayımlanıyor olması gerekmektedir. Daha önce bilimsel bir toplantıda sunulmuş olan bildiriler, bu durumun belirtilmesi şartıyla kabul edilebilir.

İlk yayımlandığı tarihten itibaren asgari 25 yıl geçmiş olan; önem ve etki bakımından klasik metin olarak değerlendirilebilecek yazı ve çeviriler, daha önce yayımlanmamış olmaları kuralının istisnasını oluşturur. Bu tür metinlere daha önce yayımlanıp yayımlanmamış olmalarına bakılmaksızın dergide yer verilebilir. Buna ilaveten, dergide kitap eleştirileri de yayımlanabilmektedir.

Makale Değerlendirme Süreçleri

Dergiye gönderilen makaleler derginin internet sayfasında yer alan Makale Yönetim Sistemi (MYS) üzerinden sisteme yüklenecektir. Yazılar, bilgisayar ortamında ve dizgi programlarında kullanılabilecek şekilde Word formatında gönderilmelidir.

Dergiye gönderilen makaleler şekil incelemesinden geçerek hakem değerlendirme sürecine alınmaktadır. Şekil şartlarını sağlamayan çalışmalar hakem değerlendirilmesine alınmamakta, yazar(lar)dan şekil şartlarını sağlamaları istenmektedir. Şekil şartlarına ilişkin doküman internet sitesinden indirilebilir. Şekil şartları açısından eksiksiz olan makaleler ilgili alan editörleri tarafından incelenerek uygun bulunduğu takdirde hakem değerlendirme sürecine alınır. Dergiye yayımlanmak üzere yollanan makaleler, “kör hakem” yöntemiyle değerlendirilmektedir. Editör, editör yardımcısı veya alan editörleri tarafından makaleler, alanında uzman en az iki hakeme gönderilmektedir. İki hakemin görüş ayrılığı durumunda, üçüncü bir hakemin görüşüne başvurulmaktadır. Editörler hakemlerden gelen eleştirileri ve önerileri kendi değerlendirmeleri ile birlikte yazar/lara iletmektedir. Değerlendirme sonuçları en fazla 90 gün içinde yazara bildirilir. Üçüncü bir hakeme gönderilen eserlerde bu süre 120 güne çıkabilmektedir. Düzeltme talep edilen eserler, editör tarafından yazara gönderilir ve düzeltme için gerekli ek süre yazara verilir. Hakemlerden gelen raporlar doğrultusunda, makalenin yayımlanmasına, yazardan hakem raporuna göre düzeltme istenmesine ya da yazının reddedilmesine karar verilmekte ve karar yazara iletilmektedir. Basımı uygun bulunan yazıların, yayımlanıp yayımlanmayacağına ya da derginin hangi sayısında yayımlanacağına editörler ve/veya yayın kurulu karar verir. Yazar, süreç konusunda Makale Yönetim Sistemi veya E-posta yoluyla bilgilendirilmektedir.

Makale derginin yazım kurallarına uygun olarak hazırlanmalıdır (Kelime aralıklarından atf ve kaynakça yazımına kadar bütün detaylar yazım kurallarına uygun olmalıdır).

Makale süreç akışı şu şekildedir:

- Yazar tarafından makalenin Makale Yönetim Sistemine yüklenmesi
- Makalenin şekil açısından incelenmesi
- Şekil incelemesinden geçen makalelerin hakem değerlendirme sürecine alınması
- Editör incelemesi ve gerektiğinde yazardan ek talepler
- Çalışma konusunda uzman 2 hakeme makalenin gönderilmesi (gerekli görülmesi durumunda 3. hakem değerlendirmesine gönderilmesi)
- Hakem görüşleri doğrultusunda makalenin kabulü veya reddine karar verilmesi
- Yayımlanmasına karar verilen makalenin dizgi ve tasarımının yapılması
- Dizgisi ve tasarımı yapılmış makalenin yazara son kontrol için gönderilmesi
- Makalenin yayımlanması

Etik Kurallar

Yayımlanmak üzere dergiye gönderilen çalışmalarda bilimsel atf kurallarına azami özen gösterilmesi gerekmektedir.

Güvenlik Çalışmaları Dergisinde yayımlanan yazıların fikri sorumluluğu yazarlara aittir. Dergiye gönderilen çalışmalarda, etik kurul kararı gerektiren klinik ve deneysel insan ve hayvanlar üzerindeki çalışmalar için ayrı ayrı etik kurul onayı alınmış olmalı, bu onay makalede belirtilmeli ve belgelendirilmelidir.

Gönderilen makalenin bir kısmı ya da tamamı başka bir yerde yayınlanmamış, yayınlanmak üzere başka bir yere yollanmamış olmalıdır.

Tüm yazarlar ilgili makaleyi okumuş, onaylamış ve dergiye yayınlanmak üzere gönderildiğinden haberdar olmalıdır.

Makale yazar/lar tarafından yazılmış, özgün bir çalışma olması gerekmektedir.

Dergiye gönderilen çeviri makale çalışmalarında orijinal makalenin yazarından ve yayıncı kuruluşundan izin alındığını gösteren belgenin sunulması gerekmektedir.

Yazar/lar makalenin telif hakkını, makalenin Güvenlik Çalışmaları Dergisinde yayınlanmasına karar verildiğinden itibaren dergiye devretmiş sayılır. Yazar/yazarlar derginin yazı işlerinden izin almadan makaleyi başka bir platformda (dergi, editoryal kitap, internet sitesi, blog vb.) yayınlamayabilir.

Yazar/lar bilimsel etiğin bütün unsurlarını yerine getirmek üzere makale ile birlikte “**İntihal Denetim Raporu**”nu ve “**Etik ve Telif Hakkı Devir Formu**”nu mutlaka doldurarak sistem üzerinden dergiye ulaştırmalıdır.

Yazım Kuralları

Yazım dili Türkçe ve İngilizcedir. Türkçe makalelerin yazım ve noktalamasında ve kısaltmalarda Türk Dil Kurumu internet sitesindeki Güncel Sözlük ve Yazım Kuralları esas alınır. Gönderilen yazılar dil ve anlatım açısından bilimsel ölçülere uygun, açık ve anlaşılır olmalıdır.

Makalelerde Türkçe ve İngilizce başlık, öz ve abstract, anahtar kelimeler ve keywords; metin içinde giriş, bölüm başlıkları ve sonuç kısımları ile kaynakçanın yer alması gerekmektedir. Makale yukarıda sayılan tüm unsurları ile birlikte 4000 ile 8000 kelime arasında olmalıdır. Makalelerde yer alan Türkçe ve İngilizce öz ve abstract’ın her birinin 150-250 kelime, anahtar kelime ve keywords’ün 3-7 kelime aralığında olması gerekmektedir.

Yazar adı makale başlığının alt satırının sağ köşesine italik koyu, 11 punto olarak yazılmalı; yazarın unvanı, görev yeri ve elektronik posta adresi dipnotta (*) işareti ile 9 punto yazılarak belirtilmelidir. Diğer açıklamalar için yapılan dipnotlar metin içinde veya sayfa altında numaralandırılarak verilmelidir.

Yazı karakteri Times New Roman, 11 punto, satırlar bir buçuk aralıklı, açıklamalara ilişkin dipnotlar 9 punto ve tek aralıklı yazılmalıdır.

Dergide yayımlanan makalelere ve makale değerlendirmesi yapan hakemlere 23.01.2007 tarih ve 26412 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren “Kamu Kurum ve Kuruluşlarınca Ödenecek Telif ve İşlenme Ücretleri Hakkında Yönetmelik” hükümleri uyarınca telif ücreti ödenir.

Kitap incelemelerinde aşağıdaki hususlara ayrıca dikkat edilmelidir;

Kitap inceleme metinleri 1000 ile 1500 kelime arasında olmalıdır.

Başlık bilgilerinde tanıtım veya incelemesi yapılan eserin adı, yazarı, yayımlandığı şehir ve yayınevi, yayım yılı ve ISBN numarası yazılmalıdır.

Kitap inceleme veya tanıtımı yapan yazarın adı makale başlığının alt satırının sağ köşesine italik koyu, 11 punto olarak yazılmalı; unvanı, görev yeri ve elektronik posta adresi dipnotta (*) işareti ile 9 punto yazılarak belirtilmelidir.

Kitap tanıtımı bir eserin sırf özeti değil, eleştirel olarak değerlendirmesi olmalıdır. Kitap tanıtımı yapan yazar kitapla aynı fikirde olabilir veya kitabın fikirlerine karşı çıkabilir veya kitabın sunduğu bilgilerde, yargılarda veya yapıda örnek teşkil eden veya eksik kalan

yönleri belirtebilir. Kitap tanıtımı yapan yazar ayrıca kitapla ilgili düşüncelerini de açık bir şekilde ifade etmelidir.

Kitap incelemesi, bir kitaptan ortaya konulan en önemli noktalara ışık tutularak bunların eleştirel olarak tartışılmasıdır. Kitap incelemesi giriş, kitabın özeti, eleştirel tartışma ve sonuç gibi genel bir yapıyı takip etmelidir.

Sayfa Düzeni

Metin içinde yazı tipi 11 punto Times New Roman yazı karakteri kullanılmalıdır. Sayfa Yapısı A4 boyutlarındaki kâğıdın üst, alt, sağ ve sol boşlukları 2,5 cm (0.98 inç) bırakılarak, iki yana dayalı, satır sonu tirelemesiz şekilde olmalıdır. Paragraf arası, ilk satır 1.25, paragraflar arası önceki 3 nk, sonra 3 nk, iki yana dayalı, satır aralığı bir buçuk olmalıdır. Sayfa numaraları alt sağda verilmelidir.

Temel Başlıklar (Birinci Düzey) ortalı ve bold yazılmalıdır. Kendisinden önce ve sonra bir satır boşluk bırakılmalıdır.

İkinci Düzey Başlıklar, sola dayalı ve bold yazılmalıdır. Kendisinden önce ve sonra bir satır boşluk bırakılmalıdır.

Üçüncü Düzey Başlıklar, Sola dayalı bold yazılmalıdır. Kendisinden önce bir satır boşluk bırakılmalıdır.

Dördüncü Düzey Başlıklar, Sola dayalı, bold ve italik yazılmalıdır. Kendisinden önce bir satır boşluk bırakılmalıdır.

Beşinci Düzey Başlıklar, Sola dayalı ve italik yazılmalıdır. Kendisinden önce bir satır boşluk bırakılmalıdır.

Beş düzeyden daha fazla başlık oluşturulması önerilmemektedir.

Atıf ve Kaynakça Yazımı

Atıf

Metin içi yöntemde parantez içinde kaynak gösterimi yapılır. Atıflar makalede kullanılan punto ile yazılır. Bu yöntemde, metin içinde alıntı sonrasında (Yazarın Soyadı, Basım Yılı: Sayfa Numarası) parantez içinde verilir. Bir eserden veya mülakattan doğrudan alıntı yapılması durumunda alıntı 3 satırdan az ise cümle içerisinde kullanılır; 3 satır ve daha fazla ise ayrı bir paragrafta belirtilir. Bu paragraf tek aralıklı, 9 punto ve her iki taraftan 1.25 cm içeriden hizalı yazılır.

Atıf Örnekleri

Tek yazar	(Aras, 2011, s. 236)
İki yazarlı	(Kazgan ve Ulçekno, 2003, s. 32)
Üç ile beş yazar arası	İlk sefer atıf yaparken tüm yazarların adı listelenir; (Kernis, Cornell, Sun, Berry, ve Harlow, 1993). Sonraki atıflarda ise sadece ilk yazarın adı belirtilip “vd.” ifadesi kullanılır. (Kernis vd., 1993, s. 42)
Altı ve daha fazla yazarlı metinler	Altı ve daha fazla yazarlı metinlerde, sadece ilk yazarın adı kullanılıp sonrasında “vd.” ifadesi kullanılır: (Harris vd., 2001, s. 112)
Yazar olarak bir kurum	İlk atıfta kurumun tam adı açık bir şekilde belirtilerek yazılır: (Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, 2000, s. 3), sonraki atıflarda ise kısaltması (AKTT, 2000, s.) yazılır. Kurum literatürde kısaltılmış ismiyle biliyorsa ilk atıfta da kısaltma ile kullanılabilir. (EGM, 2000, s. 12)
Editörlü kitaptan bölüm (Bölüm yazarı dikkate alınır)	(Karaşık, 2008, s. 40)
Yazarsız çalışma	(Bilimsel Makaleler Hazırlama, 2000, s. 45)
Standartlar	(TS-40561, 1985, s. 6)
Resmi Gazete	(Başlık, Yıl)
Yazarı olmayan internet dokümanı	(www.hurriyet.com.tr, 2012)
Aynı yazarın farklı yıl birden çok çalışması	(Tekin, 2011, s. 220; 2013, s. 30)
Aynı yazarın aynı yıla ait birden fazla eseri	(Heper, 1999a, s. 165) ve (Heper, 1999b, s. 140)
Aynı soyadlı iki yazar	(Ö. Aslan, 2000, s. 6; M. Aslan, 2010, s. 71)
Birden fazla kaynaktan yararlanma	(Aytekin, 2004, s. 71; Küçük, 2008, s. 87)
Orijinal kaynağa ulaşamaması durumunda	(Metin içinde bahsedilirse) İnalçık’a göre (akt. Hanoğlu, 2012, s. 40) (Metin içinde bahsedilmezse) (İnalçık’tan akt. Hanoğlu, 2006, s. 40)
Kişisel iletişim vasıtasıyla ulaşılan mülakatlar, mektuplar, e-maillerde, kişisel iletişim kurulan kişinin adı ve görüşmenin tarihi belirtilmelidir. Ancak, kişisel iletişim yoluyla elde edilmiş veriler kaynakçaya eklenmemelidir:(N. ALSayyad, kişisel iletişim, 25 Mart 2018)	
Dipnotlar ve sonnotlar	APA yazım stilinde, dipnot ve sonnot kullanımı pek tercih edilmemektedir. Bundan dolayı mümkün olduğu kadar az dipnot kullanılmalıdır. Yalnızca çok elzem bir açıklayıcı not gerektiğinde dipnot kullanılmalıdır.

Önemli not: APA atf ve kaynakçada “and” yerine “&” kullanılmasını önermektedir. Ancak Türkçede “&” sembolü “ve” yerine kullanılmadığından, Türkçe olarak yazılan metinlerde atf yaparken ve kaynakça yazarken “&” sembolü kullanılmamalıdır.

Ayrıca, üç kişiden çok yazarlı metinlere atf yaparken APA “et al.” (Kernis et al., 1993, s.65) kullanılmasını önermektedir. Ancak Türkçe’de “et al.” yerine “vd.” (Kernis vd., 1993, s. 65) kullanılmalıdır.

Bununla birlikte, eğer değerlendirilmek üzere Güvenlik Çalışmaları Dergisi’ne gönderilen çalışma İngilizce hazırlanmışsa, bu metinlerde atf ve kaynakçada APA standartlarına uygun olarak “and” yerine “&” sembolü ve “et al.” kullanılmalıdır.

Kaynakça

Kaynak bilgileri verilirken yazar(lar)ın önce soyadı sonra adı yer alır. İki yazarlı bir kaynakta yazarlar arasına “ve” bağlacı konur. İkiyden fazla yazarlı eserlerde ise yazarların arasına noktalı virgül (;) konulup son yazardan önce “ve” bağlacı konulur.

Yazarlar soy ismine göre alfabetik olarak sıralanır. Yazarların soyadları ve adlarının ilk harfi büyük yazılır. Kullanılan kaynağın künye bilgileri açık olmalıdır. Çok basımlı kitaplarda baskı sayısı yazılır. Yabancı kaynaklarda, künye bilgilerinin tamamı kaynağın yazım dili ile yazılır, Türkçeleştirme yapılmaz.

Kaynakça Örnekleri

Kıtap, temel biçim	Yazar, A. A. (Yayın yılı). Çalışma adı. Yer: Yayıncı.
Tek yazarlı kitap	Özbudun, E. (2008). <i>Anayasalcılık ve demokrasi</i> . İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
İki yazarlı kitap	Alkın, S. ve Özer, K. (2011). <i>Muhafazakarlığın farklı boyutları</i> . Ankara: Kadim Yayınları.
Üç ile yedi yazar arası kitap	Yazar1, A.A., Yazar2, A.A., Yazar3, A.A., Yazar4, A.A., Yazar5, A.A. ve Yazar7, A.A. (Yayın yılı). <i>Kitabın adı</i> . Yer: Yayıncı
Sürelili yayında makale, temel biçim	Yazar, A. A., Yazar, B. B., ve Yazar, C. C. (Yıl). Makale adı. <i>Dergi adı, cilt. No (sayı no), sayfa/lar. doi:http://dx.doi.org/xx.xxx/yyyy</i>
Tek Yazarlı Makale	Ayhan, U. (2016). Yeni güvenlik konsepti ve güvenliği sınır ötesinde karşılama. <i>Güvenlik Çalışmaları Dergisi</i> . 18, (3-4), s.26-41.
İki yazarlı süreli yayın	Wegener, D. T. ve Petty, R. E. (1994). Mood management across affective states: The hedonic contingency hypothesis. <i>Journal of Personality and Social Psychology</i> , 66, 1034-1048.
Üç ile yedi yazar arası süreli yayın	Kernis, M. H., Cornell, D. P., Sun, C. R., Berry, A., Harlow, T. ve Bach, J. S. (1993). There’s more to self-esteem than whether it is high or low: The importance of stability of self-esteem. <i>Journal of Personality and Social Psychology</i> , 65, 1190-1204.
Yazar adı olarak kurum	Emniyet Genel Müdürlüğü. (2000). <i>Polis 1999 Emniyet Genel Müdürlüğü çalışmaları</i> . Ankara: EGM APK Dairesi Başkanlığı, Yayın No.138.

Yazar Adı bilinmiyorsa ya da yoksa	International Tourism Report. (1997). <i>Travel and tourism intelligence</i> . No. 2.
Çeviri	Serra, N. (2011). <i>Demokratikleşme sürecinde ordu: Silahlı kuvvetlerin demokratik reformu üzerine düşünceler</i> . (Şahika Tokel, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
Hazırlayan	Pamir, N. (Haz.). (1993). <i>Terörizm, kont-terör ve güvenlik</i> . İstanbul: Kastaş Yayınları.
Editörlü Kitap	Yazar, A. A. (Ed.). (Yayın yılı). <i>Kitap adı</i> . Yer: Yayıncı.
	Özbek, M. (Ed.). (2005). <i>Kamusal alan</i> . İstanbul: Hil Yayınevi.
	Diamond, L. ve Plattner, M. (Ed.). (1996). <i>Civil-military relations and democracy</i> . Baltimore ve London: Johns Hopkins University Press.
	Özkol, A. O., Delici, M. ve Özhan, S. (Ed.). (2009). <i>ABD dış politikası</i> . İstanbul: Küre Yayınları.
Editörlü Kitapta Bölüm	Yazar, A. A. (Yayın yılı). Bölüm/makale adı. A. Editör ve B. Editör (Ed.), <i>Kitap adı</i> içinde (sayfa numaraları). Yer: Yayıncı.
	Çınar, M. (2011). 2000’li yıllarda Türkiye’de siyaset. A. Demirhan (Ed.), <i>2000’li yıllarda siyaset ve siyasi partiler</i> içinde (s.136-152). İstanbul: Meydan Yayıncılık.
Yazarsız Süreli	<i>The Economist</i> . (2011). Trade and wages. s. 341, Londra s.74-75.
Sempozyum ve Kongrede Sunulan Yayınlar	Taşagıl, A. (2017). Gök Türk döneminde iç güvenlik meselesine bir bakış. <i>Türk polis tarihinin kökenleri. 1. Uluslararası kolluk tarihi sempozyumu</i> , 15-17 Nisan 2016, Ankara: Polis Akademisi Yayınları, ss. 15 - 32.
Raporlar	Burke, W. F., Uğurtaş, G. (2002). Seismic interpretation of thrace basin. <i>TPAO internal report</i> . Ankara.
Yazarsız Raporlar	Uluslararası Terörizm ve Güvenlik Araştırmaları Merkezi. (2016). Türkiye’de güvenlik sektörünün dönüşümü: Polisliğin yeniden yapılandırılması. Ankara: Polis Akademisi Yayınları
Seminerler	Lawrence, E. (1983). Gelişmiş ülkelerde sermaye piyasası ve bankaların fonksiyonu. <i>Uluslararası sermaye piyasası ve bankalar semineri</i> . 24-25 Ekim 1983. Çeşme, ss.33-37.
Standartlar	TS-40561. (1985). <i>Çelik yapıların plastik teoriye göre hesap kuralları</i> . Ankara: Türk Standartları Enstitüsü.
Broşür	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. (2006). <i>Enflasyon hedeflemesi</i> . [Broşür].
Gazete	Bardakçı, M. (2016, 16 Aralık). Halep dramı Osmanlı’nın hala devam eden tasfiye mücadelesidir. <i>Haber Türk</i> , s.6.
Online gazete makalesi	Yazar, A. A. (Yıl, Gün Ay). Makale adı. <i>Gazete Adı</i> . http://www.aaaaaaaaa.com/full/url/ adresinden erişildi.
Resmi Gazete	Başlık. (Yıl, Gün Ay). Resmi Gazete (Sayı: xxx). Erişim adresi: http://xxxx

Sözlük	Madde başlığı. (Yıl). Sözlük ismi. Yer: Yayıncı
Ansiklopedi	Yiğit, İ. (2009). Bahri Memluk sultanları. <i>İslam tarihi ansiklopedisi</i> içinde (Cilt. 7, ss. xx-xx). İstanbul: Kayhan Yayınları.
Devlet Dokümanları	Genelkurmay Ateşe Başkanlığı. (2000). <i>57. piyade alayının tarihçesi</i> . Ankara: Milli Savunma Bakanlığı Arşiv Müdürlüğü. Yayın No: 19175.
Kutsal Kitaplar	<i>Kur'an</i> . Bakara süresi. Ayet 25 (Mealde Basımevi ve meal yazarı belirtilir).
Yayınlanmamış Tezler	Haklı, S. Z. (2014). <i>Liberalizm ve komüniteryanizmde birey fikri: Kar-şılaştırmalı bir inceleme</i> . (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi, Ankara
Mahkeme Kararları	Yargıtay H.G.K. 19 Mayıs 1963. E. 4-39, K.59 (<i>Adalet Dergisi</i> , Mart-Nisan 1964). 3-4.
Kişisel Görüşme (Mülakat)	Taşkın, M. Atatürk Mahallesi Muhtarı. (15.01.2017). <i>Mahallenin güvenlik sorunlarının çözümüne ilişkin görüşme</i> . Ankara.
İnternet-Yazar Adı Olarak Bir Kurum	TCMB. (2012). <i>Finansal istikrar raporu</i> . http://www.tcmb.gov.tr/(E.T.04 Temmuz 2012) .
İnternette Yayınlanan Gazete Makalesi	Henninger, D. (2012). The president that time forgot. <i>Wall Street Journal</i> . 28 Haziran 2012. 04 Temmuz 2012 http://online.wsj.com/article/wonder_land.html?mo-d=WSJ_topnav_europe_opinion#articleTabs=article adresinden erişilmiştir.
Elektronik Posta	Beck, A. (2011). (bna@le.ac.uk). <i>Crime prevention report</i> . Ahmet Güney'e kişisel e-posta. 12 Haziran 2011 [aguney53@gmail.com].
Film ya da Video	Valdes, D. (Yapımcı). (1999). F. Darabont (Yönetmen). <i>Green Mile</i> [Film]. ABD: Warner Bros Pictures
Televizyon Programı	Özdemir, C. (Yapımcı). (2012). <i>5NİK</i> [Televizyon Programı]. 27 Haziran 2012. İstanbul: CNN TÜRK tv. Sopel, J. & Donovan, T. (Producer). (2012). Political shows [Television Broadcast]. 04 July 2012. London: BBC One.
Ses Kaydı	Selçuk, M. (1999). <i>Aziz İstanbul</i> [CD]. İstanbul: YKY Müzik.
Video Kayıtları	Son Darbe: 28 Şubat. (2012). 2. Bölüm. 65 dak. Türkiye: CNN TÜRK. 2012.

Tablolar

Tablo numarası ve başlığı, tablonun bir aralık üstünde yer alır. Başlıkla tablo arasında ayrıca boşluk olmaz. Tablo numaraları (**Tablo 1.**, **Tablo 2.** vd.) şeklinde verilir. Tablo kelimesi, numarası ve nokta koyu (bold) yazılır. Tablolarda kullanılan verilerin kaynağı, tablonun sol alt köşesinde belirtilir ve koyu olarak "**Kaynak:**" şeklinde yazılır. Tablonun başlığı ve kaynağı yazılırken sadece ilk kelimenin ilk harfi büyük yazılır, diğer kelimeler küçük harfle yazılır ve koyu (bold) olmadan yazılır.

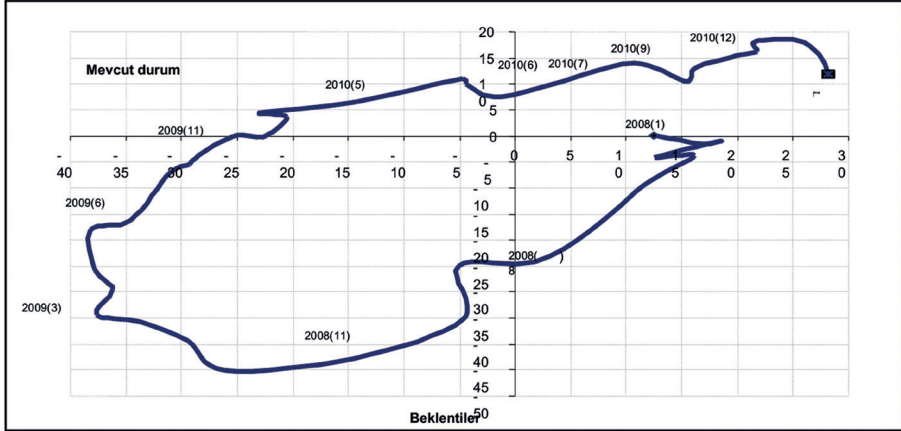
Örnek Tablo:**Tablo 1.** Kara para aklamada kullanılan sektörler

	Yerleştirme	Ayrıştırma	Bütünleştirme
Bankacılık	x	x	x
Döviz Büroları	x		
Para Transferleri	x		
Menkul Kıymet	x	x	x
Sigortacılık	x	x	x

Kaynak: Aydın, (2010, s.42).

Şekiller

Şekil numarası ve başlığı, şeklin altında yer alır. Şeklin kaynağı şekilden sonra parantez içinde verilebilir.

Örnek şekil:

Şekil 1. Almanya, reel kesimde mevcut durum ve beklentiler, (Kaynak: Gürsel ve Balcı, 2011, s.5)

Yazışma Adresi / For Correspondence:

Güvenlik Çalışmaları Dergisi

Polis Akademisi Başkanlığı, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Necatibey Cad: No:108 06580 Anıttepe/Çankaya-Ankara / Türkiye

Tel: +90 (312) 462 90 43 • E-mail: guvenlikcalismalari@pa.edu.tr

www.guvenlikcalismalari.pa.edu.tr